

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE FİNANSMAN ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN DOKTORA PROGRAMI

BANKACILIKTA YENİ NESİL FİNANSAL ÜRÜNLERİN
MUHASEBELEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN
DÜNYA VE TÜRKİYE UYGULAMALARININ İNCELENMESİ VE
TÜRKİYE İÇİN UYGULAMA ÖNERİSİ
DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
Mehmet Oğuz KÖKSAL

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN

ANKARA – 2017

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 07/02/2017

Öğrencinin Adı, Soyadı: Mehmet Oğuz KÖKSAL

Öğrencinin Numarası: 21010104

Anabilim Dalı: Muhasebe Finansman Anabilim Dalı

Programı: Muhasebe Ve Finansman Doktora Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN

Tez Başlığı: Bankacılıkta Yeni Nesil Finansal Ürünlerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Dünya ve Türkiye Uygulamalarının İncelenmesi ve Türkiye İçin Uygulama Önerisi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 271 sayfalık kısmına ilişkin 24/12/2016 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 19'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

Onay

07/02/2017

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad

Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN

Mehmet Oğuz KÖKSAL tarafından hazırlanan “Bankacılıkta Yeni Nesil Finansal Ürünlerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Dünya ve Türkiye Uygulamalarının İncelenmesi ve Türkiye İçin Uygulama Önerisi” adlı bu çalışma jürimizce Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi:.....17/01/...2017....

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu):

Jüri Üyesi :Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN

Jüri Üyesi :Prof. Dr. Güray KÜÇÜKKOCAOĞLU.

Jüri Üyesi :Prof. Dr. Rafet AKTAŞ

Jüri Üyesi :Doç. Dr. Serap YANIK

Jüri Üyesi :Doç. Dr. Deniz UMUT ERHAN

İmzası

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../...../20....

Prof. Dr. Doğan TUNCER

Enstitü Müdürü

ÖZET

KÖKSAL Mehmet Oğuz. Bankacılıkta Yeni Nesil Finansal Ürünlerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Dünya ve Türkiye Uygulamalarının İncelenmesi ve Türkiye İçin Uygulama Önerisi, Doktora Tezi, Ankara, 2017.

Günümüzde türev ürünler hem riskten korunma aracı olarak hem de spekülasyon amaçlı işlem görmektedir. İlk olarak tezgahüstü piyasalarda işlem görmeye başlayan forward türündeki sözleşmeler, organize vadeli piyasaların oluşmasıyla gelişim göstererek futures, opsiyon ve swap türünde vadeli sözleşmelerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Piyasaların küreselleşmesi, teknolojik gelişmeler, risk unsurlarının artması bu ürünlerin kullanımını yaygınlaştırmıştır.

Son yıllarda ise klasik türev ürünlerin yanında yeni nesil türev ürünler ve diğer finansal araçlar yaygınlaşmaya başlamıştır. Bankacılık sektörü ise türev ürünler ve yeni nesil finansal araçları en çok kullanan sektörler olarak gelişmelere en duyarlı sektördür.

Bu çerçevede bankacılık sektörü için, türev ürünler ve yeni nesil finansal araçların kullanımının artması, bu ürünlerin muhasebeleştirilmesine ilişkin problemleri de beraberinde getirmiştir. UMS ve UFRS'ler çerçevesinde dünyada ve ülkemizde türev ürünlere yönelik standartlar belirlenmiştir. Buna karşılık yeni nesil finansal ürünler için düzenlemelerin muhasebeye uygulanmasına yönelik özellikle ülkemizde net bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışmada, öncelikle türev ürünlerle birlikte yeni nesil türev ürünler tanıtılmaktadır. Daha sonra özellikle türev ürünleri kapsayan uluslararası, başlıca ülkeler ve ülkemizdeki muhasebe düzenlemeleri anlatılmaktadır. Düzenlemeler çerçevesinde bankalarda türev ürün muhasebeleştirme örneklerinin verilmesinin ardından, son bölümde yeni nesil finansal araçların banka muhasebe düzenindeki yeri ve muhasebeleştirilmelerine yönelik öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Nesil Finansal Ürünler, Türev Ürünler, Türev Ürünlerin ve Yeni Nesil Finansal Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi

ABSTRACT

Derivative products are used both as a means of hedging and speculative purposes. Today, derivative products are traded both as a means of hedging and speculative purposes. The forward contracts, which first started to be traded in over the counter markets, developed further with the formation of the organized derivative markets and helped futures, options and swaps emerge. Globalization of markets, technological improvement and increase in risk factors made the usage of these products become widespread.

In recent years, a new generation of derivatives and other financial instruments besides classic derivative products has become widespread. The banking sector is the most sensitive sector to the development of the derivative products and new generation financial instruments sector as a sector that uses the most.

In this context, for the banking sector, increased use of derivatives and new generation financial instruments, has led to problems for the accounting of these products. In accordance with IAS and IFRS, the standards for derivative products were determined in the world and in our country. In contrast, there is no clear work, especially in our country for the implementation of the regulations on accounting for the new generation of financial products.

In this study, a new generation of financial products is primarily introduced along with derivatives. Then, the relevant accounting regulations in international level, in major countries and in our country are offered. After giving examples of derivatives accounting in banks in framework of the regulations, the place of the new generation of financial instruments in accounting system in banks and proposals for accounting of them is presented in the last chapter.

Key Words: New Generation Financial Products, Derivative Products, Accounting for Derivatives and New Generation Financial Products

ÖNSÖZ

Finansman ve muhasebe bir bütünün iki parçası olarak görülebilecek bilim dallarıdır. Birbirini etkileyen ve tamamlayan bu parçaların birbirine yansımaları son derece önemlidir. Finans alanında yaşanan gelişmeler sürekli yeni ürünlerin ortaya çıkmasını sağlarken ürünlerin nitelikleri bunların muhasebeleştirmesinin nasıl yapılacağını da doğrudan karşımıza çıkarmaktadır. Bankacılık finansın en önemli ögelerinden biri olarak ürün çeşitlendirmesinin en çok yaşandığı sektörlerden biridir. Ekonomi içinde bütünü etkileme potansiyelinin de son derece yüksek olduğu bu sektörde yeni ürünleri anlamak ve bunların muhasebesinin doğru yapılmasını sağlamak tüm paydaşlar için olduğu kadar ekonominin bütününe sağlamlığı ve şeffaflık açısından son derece önem taşımaktadır.

Bankacılıkta 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve 2000'li yıllarda finans mühendisliğindeki gelişmelerle birlikte hem çeşitliliği hem de kullanım yaygınlığı tavan yapan türev ürünler yukarıda belirtilen çerçevede öncelikli ele alınması gereken konulardan biri olarak düşünülmektedir. Başlangıçta türev ürünler olarak daha basit ve anlaşılabilir boyutlarda başlayan uygulama günümüzde çok farklı alanlarda ve kompleks yapılarda yeni nesil türev işlemler ve yapılandırılmış finansal ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle karmaşık yapıya sahip olan ve giderek yaygınlaşan yeni nesil türev işlemler ve yapılandırılmış finansal ürünlerin içeriği hakkında bilgi verilerek tanıtımı yapılacaktır. Karmaşık yapıları olan bu ürünlerin anlaşılabilirliğine yönelik bilgilendirmenin ve mevzuat durumunun belirlenmesinin ardından, örnek çalışmalarla gerçeği en iyi yansıtacak şekilde muhasebesinin yapılarak, hem konuya vurgu yapmak hem de uygulamaya yönelik önerilerle ilgililerde bakış açısı oluşmasına katkı sağlamak bu araştırmada amaçlanmıştır. Ayrıca Ülkemizde hem bu ürünler hem de bunların muhasebeleştirmesine ilişkin yapılmış yeterli akademik çalışmaya da rastlanmamaktadır. Dolayısıyla giderek karmaşık yapıya bürünen yeni nesil finansal ürünlerin ve bu ürünlerin muhasebesine yönelik yapılacak çalışmanın, hem literatüre hem de uygulayıcılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu vesileyle öncelikle çalışmama hazırlandığı süre boyunca engin bilgi ve yönlendirmeleriyle katkıda bulunan değerli danışman hocam Prof.Dr. Nalan AKDOĞAN'a, ayrıca bilgi birikimleriyle katkılarını esirgemeyen Doç.Dr. Şenol

BABUŞCU ve Doç.Dr. Adalet HAZAR’a teőekkürü bir borç bilirim. Çalışmanın tüm ilgililere faydalı olmasını dilerim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ.....	III
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I. TÜREV ÜRÜNLER VE YENİ NESİL FİNANSAL ARAÇLARA İLİŞKİN	
GENEL BİLGİLER	4
1.1. Türev Ürün Piyasaları Kavramı	5
1.2. Türev Ürünlerin Kullanım Amaçları	6
1.2.1. Riskten Korunma	7
1.2.2. Spekülasyon	8
1.2.3. Arbitraj	9
1.3. Türev Ürünlerin Tarihsel Gelişimi	10
1.3.1. Forward İşlemlerin Tarihsel Gelişimi	11
1.3.2. Futures İşlemlerin Tarihsel Gelişimi	11
1.3.3. Swap İşlemlerin Tarihsel Gelişimi	12
1.3.4. Opsiyon İşlemlerinin Tarihsel Gelişimi	14
1.4. Forward (Vadeli) İşlemler	14
1.4.1. Döviz Forward Sözleşmeleri	15
1.4.2. Faiz Forward Sözleşmeleri	16
1.4.3. Mal Forward Sözleşmeleri	16
1.5. Futures İşlemleri	17
1.5.1. Döviz Futures Sözleşmeleri	18
1.5.2. Faiz Futures Sözleşmeleri	19
1.5.3. Mal Futures Sözleşmeleri	19
1.5.4. Endeks Futures Sözleşmeleri	20
1.6. Opsiyon İşlemleri.....	20
1.6.1. Döviz Opsiyon Sözleşmeleri	22
1.6.2. Faiz Opsiyon Sözleşmeleri	23
1.6.3. Pay Opsiyon Sözleşmeleri	23
1.7. Swap İşlemleri	23
1.7.1. Faiz Swapları	24
1.7.2. Döviz (Para) Swapları.....	26
1.7.3. Mal Swapları	27
1.8. Kredi Türevleri	29
1.8.1. Kredi Türevlerinin Tanımlaması	29
1.8.2. Kredi Türevleri Çeşitleri	32
1.8.2.1. Kredi Temerrüt Swapları	32
1.8.2.2. Krediye Dayalı Tahviller	37
1.8.2.3. Teminatlı Borç Senetleri	40
1.8.2.4. Toplam Getiri Swapları.....	42
1.8.2.5. Kredi Spread Opsiyonları.....	46
1.9.Yapılandırılmış Finansal Ürünler (Structured Financial Products)	47
1.9.1.Yapılandırılmış Finansal Ürünlerin Tanımı ve Gelişimi	47
1.9.2. Yapılandırılmış Finansal Ürünlerin Türleri	48
1.9.2.1. İşlem Gördükleri Piyasalara Göre Yapılandırılmış Ürünler	49
1.9.2.2. Dayanak Varlıklara Göre Yapılandırılmış Finansal Ürünler	50
1.9.2.3. Risk Düzeyine Göre Yapılandırılmış Finansal Araçlar	51
1.9.2.3.1. Anapara Koruması Sağlayan Araçlar	51

1.9.2.3.2. Getiriyi Artıran Yapılandırılmış Finansal Araçlar	54
1.9.2.3.2.1. İskontolu Sertifika (Discount Certificate-DC)	54
1.9.2.3.2.2. Dönüştürülebilir Sertifika (Reverse Convertible Certificate-RCC) ..	56
1.9.2.3.3. Katılımlı Finansal Araçlar	57
1.9.2.3.3.1. Açık Uçlu Sertifika (Open End Certificate-OEC).....	57
1.9.2.3.3.2. Yüksek Performansa Dayalı Sertifika (Outperformance Certificate-OC).....	59
1.9.2.3.3.3. Bonuslu Sertifika (Bonus Certificates-BC).....	60
1.9.2.3.3.4. Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika (Outperformance Bonus Certificate-OBC).....	61
1.9.2.3.4. Kaldıraçlı Yapılandırılmış Finansal Araçlar - Varantlar (Leverage Products)	64
1.9.3. Yapılandırılmış Finansal Araçların Avantaj ve Dezavantajları	69
1.9.3.1. Yapılandırılmış Finansal Araçların Avantajları	69
1.9.3.2. Yapılandırılmış Finansal Araçların Dezavantajları.....	70
1.9.4. Yapılandırılmış Finansal Araçların Türkiye’de Kullanımı	71
1.9.4.1. Yapılandırılmış Mevduat Ürünleri	71
1.9.4.2. Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat	72
1.10. Tavan, Taban ve Tünel Anlaşmaları.....	74
1.10.1. Tavan Anlaşması (Cap)	74
1.10.2. Taban Anlaşmaları (Floor).....	75
1.10.3. Tünel Anlaşmaları (Collars)	76
1.11. Egzotik Opsiyonlar	77
1.11.1. Asya Opsiyonları	78
1.11.2. Geçmişe Dönük Opsiyonlar	78
1.11.3. Bileşik Opsiyonlar	79
1.11.4. Bariyer Opsiyonlar	79
1.11.5. Dijital (İkili Opsiyonlar)	79
1.11.6. Bermuda Opsiyonlar	80
1.11.7. Seçici Opsiyonlar	80
1.11.8. Gökkuşağı Opsiyonları	80
1.11.9. Sepet Opsiyonlar	81
1.11.10. Mandal Opsiyonlar.....	81
BÖLÜM II. TÜREV İŞLEMLERLE İLGİLİ ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI VE ÜLKE DÜZENLEMELERİ	82
2.1. Literatür Taraması	82
2.2. Genel Olarak Türev Ürünler ile İlgili Muhasebe Standartları	91
2.3. Ülke Düzenlemeleri	92
2.3.1. A.B.D.’de Türev Ürünlerle İlgili FASB Standartları.....	92
2.3.2. Avrupa Birliği Düzenlemeleri	96
2.3.3. İngiltere Düzenlemeleri	97
2.3.4. Japonya Düzenlemeleri	99
2.3.5. Rusya Düzenlemeleri	103
2.3.6. Brezilya Düzenlemeleri	104
2.4. Türev Ürünlerle İlgili IAS Standartları.....	104
2.4.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB)	104
2.4.2. IAS ve IFRS Tanımları ve Özellikleri	106
2.5. Türkiye Düzenlemeleri	107
2.5.1. Finansal Araçlar: Sunum, TMS 32/UMS 32	109

2.5.2. Finansal Araçlar: Açıklamalar, TFRS 7/UFRS 7	112
2.5.3.TMS 39/UMS 39	115
2.5.3.1. Türev Ürünler.....	115
2.5.3.2. Saklı Türev Ürün.....	116
2.5.3.3. TMS 39 Kapsamında Finansal Araçların Sınıflandırılması.....	117
2.5.3.4. Finansal Varlıkların Değerlemesi	120
2.5.3.5. Korunma Muhasebesi	124
2.5.3.5.1. Korunma Amaçlı Araçlar	124
2.5.3.5.2. Korunan Kalemler	125
2.5.3.5.3. Korunmanın Etkinliği ve Değerlendirilmesi	127
2.5.3.5.4. Korunma İlişkileri	128
2.5.3.6. TMS 39 Standardının Bankalar İçin Yorumu	133
2.5.4. TFRS 9/UFRS 9 "Finansal Araçlar" Standardı.....	134
2.5.4.1.Finansal Varlıkların Sınıflandırması	134
2.5.4.2.Muhasebeleştirme	135
2.5.4.3.UFRS 9 "Finansal Araçlar" Standardı Son Versiyonunun Getirdiği Yenilikler	139
BÖLÜM III. TÜREV ÜRÜNLERİN BANKALARDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİ .	143
3.1.Türk Bankacılık Sektöründe Türev İşlemlerin Kullanımı	143
3.2. Türkiye’de Türev Finansal Araçlarının Muhasebeleştirilmesinde Genel İlkeler	148
3.2.1. Future İşlemlerin Muhasebeleştirme İlkeleri	148
3.2.2. Forward İşlemlerin Muhasebeleştirme İlkeleri.....	148
3.2.2.1. Emtia Forward Sözleşmeler	149
3.2.2.2. Döviz Forward Sözleşmeler	149
3.2.2.3. Faiz Forward Sözleşmeler.....	150
3.2.3. Opsiyon İşlemlerinin Muhasebeleştirme İlkeleri.....	150
3.2.4. Swap İşlemlerin Muhasebeleştirme İlkeleri	152
3.3. Türev Ürünlere İlişkin Kullanılan Hesaplar	152
3.4. Türev Ürünlere İlişkin Muhasebe Uygulamaları	154
3.4.1. Forward Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi	154
3.4.2. Futures Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi.....	160
3.4.3. Swap Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi	168
3.4.4. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi	175
BÖLÜM IV.YAPILANDIRILMIŞ FİNANSAL ÜRÜNLERDE MUHASEBELEŞTİRME ÖNERİLERİ	188
4.1.Yeni Nesil Türev Ürünlerde Muhasebeleştirme Önerileri.....	188
4.2.Yapılandırılmış Finansal Ürünlerde Muhasebeleştirme Önerileri.....	189
4.2.1. Anapara Koruması Sağlayan Araçlar.....	189
4.2.2. Getiriyi Artıran Yapılandırılmış Finansal Araçlar	191
4.2.2.1. İskontolu Sertifika (Discount Certificate-DC)	191
4.2.2.2. Yüksek Performansa Dayalı Sertifika (Outperformance Certificate-OC) ...	194
4.2.3. Kaldıraçlı Yapılandırılmış Finansal Araçlar	197
4.2.4. Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat (Dual Currency Deposit - DCD).....	202
4.2.5. Tavan Anlaşması (Cap).....	207
SONUÇ.....	210
KAYNAKLAR	217
EKLER.....	231
EK 1	231
EK 2	234

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. TMS 39'a Göre Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi.....	121
Tablo 2. TMS 39 ve TFRS 9 Karşılaştırması	138
Tablo 3. 2012 Yılı Türev İşlemlerin Banka Bazında Bilanço Dışı Hesaplar İçindeki Yeri (Milyon TL).....	144
Tablo 4. 2013 Yılı Türev İşlemlerin Banka Bazında Bilanço Dışı Hesaplar İçindeki Yeri (Milyon TL).....	145
Tablo 5. 2014 Yılı Türev İşlemlerin Banka Bazında Bilanço Dışı Hesaplar İçindeki Yeri (Milyon TL).....	146
Tablo 6. 2015 Yılı Türev İşlemlerin Banka Bazında Bilanço Dışı Hesaplar İçindeki Yeri (Milyon TL).....	147
Tablo 7. Türev Ürünlere İlişkin Kullanılan Hesaplar	153

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Faiz Swap'ı	25
Şekil 2. Para Swap'ı	26
Şekil 3. Para Swap'ı	27
Şekil 4. Para Swap'ı	27
Şekil 5. Mal Swap'ı.....	29
Şekil 6. Kredi Temerrüt Swap İşleminin Yapısı.....	33
Şekil 7. Krediye Dayalı Tahviller İşleminin Yapısı.....	39
Şekil 8. Teminatlı Borç Senetleri İşleminin Yapısı	40
Şekil 9. Toplam Getiri Swapları İşleminin Yapısı	44
Şekil 10. Yapılandırılmış Finansal Ürünlerin Türleri.....	49
Şekil 11. Anapara Koruması Sağlayan Yapılandırılmış Araçların İşleyişi	52

KISALTMALAR

ASBJ	: The Accounting Standards Board of Japan
BC	: Bonus Certificate
CBO	: Collateralized Bond Obligations
CDO	: Collateralized Debt Obligations
CFO	: Collateralized Fund Obligations
CLO	: Collateralized Loan Obligations
CDS	: Credit Default Swap (Kredi Temerrüt Swapları)
CLN	: Credit Linked Note (Krediye Dayalı Tahviller)
CSO	: Credit Spread Options (Kredi Spread Opsiyonları)
DC	: Discount Certificate (İskontolu Sertifika)
DCD	: Dual Currency Deposit (Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat)
FASB	: Financial Accounting Standards Board
FRC	: Financial Reporting Council
FTSE	: Financial Times Stock Exchange Index
GAAP	: Generally Accepted Accounting Principles
IAS	: International Accounting Standards
IASB	: International Accounting Standards Board
IASCF	: International Accounting Standards Committee Foundation
IFAC	: International Federation of Accountants
IFRIC	: International Financial Reporting Interpretations Committee
IFRS	: International Financial Reporting Standards
KGK	: Kamu Gözetimi Kurumu
OBC	: Outperformance Bonus Certificate (Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika)
OC	: Outperformance Certificate (Yüksek Performansa Dayalı Sertifika)
OEC	: Open End Certificate(Açık Uçlu Sertifika)

RCC	: Reverse Convertible Certificate (Dönüştürülebilir Sertifika)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TRS	: Toplam Getiri Swapı
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

GİRİŞ

Türev ve yapılandırılmış finansal ürünler, finansal kesim açısından vazgeçilemeyecek araçlar olup özellikle son yıllarda çeşit ve hacim bakımından büyük ivme kazanmışlardır.

Türev ürünler değeri başka bir finansal varlığın değerine bağlı olarak ortaya çıkan finansal ürünlerdir. Söz konusu varlıklar, yabancı para, faiz oranı, tarımsal ürünler, hisse senedi, tahvil gibi çeşitli finansal varlıklar olabilmektedir. Yapılandırılmış finansal ürünler ise yatırımcılara yeni yatırım alternatifleri oluşturmak üzere birden fazla finansal ürünün (bu ürünlerden çoğunluğunda ürünlerden birini türev ürünler oluşturmaktadır) bir araya getirilmesiyle yaratılmış karmaşık araçlardır.

1980'lerden sonra dünya ekonomisinde bilgi teknolojilerinin hızla gelişmesi, uluslararası rekabetin artması ve risk unsurlarının firmaları daha çok etkilemeye başlaması sonucunda türev finansal araçların kullanımı önemli bir artış sergilemiştir.

Temelde risk transferini gerçekleştiren türev araçlar, aynı zamanda spekülasyon amaçlı da yoğun olarak uygulanmaktadır. Klasik türev ürünler yanında, yoğun talebe bağlı olarak ortaya çıkan yeni nesil türev ve diğer finansal araçların dünya çapında büyük hacimlere ulaşması ve ülkemizde de giderek yaygınlaşması muhasebeleştirmeye yönelik eksikliklerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Türev ürünlere ilişkin olarak; yapılan işlemlerin çeşidindeki ve miktarındaki artış, bu araçlarla gerçekleştirilen işlemlerin finansal etkilerinin mali tablolara nasıl yansıtılması gerektiği konusunu gündeme getirmesi sonrası bu ürünlerle yapılan işlemlerin kayıtlanması, değerlemesi ve raporlanması ile ilgili sorunların aşılması ve farklı uygulamalara son verilmesi amacıyla Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından çalışmalar yapılmış ve türev araçların muhasebeleştirilmesi için 32 ve 39 numaralı Uluslararası Muhasebe Standartları ile 7 ve 9 numaralı Uluslararası Finansal Raporlama Standardı yayımlanmıştır. Ülkemizde de Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) ve daha sonra Kamu Gözetimi Kurumu tarafından yayımlanan bu standartlara paralel yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Uluslararası düzeyde, türev araçların muhasebeleştirilmesi ile ilgili düzenlemeler yukarıda söz edildiği üzere, finansal araçlarla ilgili standartlar çerçevesinde oluşturulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte özellikle yeni nesil finansal ürünlerin giderek çeşitlenmesi ve karmaşık hale gelmesi bunların ilk kayıtlarının ne şekilde yapılacağına ilişkin belirsizlikler

yaratmaktadır. Özellikle bu tür ürünlerin pek çoğunun ülkemizde yeni uygulanmaya başladığını düşünürsek konu daha da önem kazanmaktadır.

Bu tür işlemleri en yoğun uygulayan bankalar açısından konunun önemi daha da fazladır. Yeni nesil finansal araçları kullanan bankalar için, bunların ne şekilde kayıt altına alınacağı, finansal tablolarda nasıl raporlanacağı, bu araçlardan doğan kazanç ve kayıpların finansal tablolara ne zaman ve nasıl aktarılacağı, son derece önemli konuları oluşturmaktadır.

Bu çalışma, türev ürünlerin gelişimini, çeşitlerini, belli başlı yeni nesil türev ürünleri, türev ürünlerin muhasebeleştirilmesi hakkındaki ulusal ve uluslararası mevzuatları, muhasebeleştirilme uygulamalarını ve yeni nesil finansal ürünlere ilişkin muhasebe uygulama önerilerini kapsamaktadır. Çalışmamızda ele alınacak olan muhasebeleştirme önerileri, ilgili TMS/IFRS'ler dikkate alınarak yapılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün başında, türev ürünler, türev ürünlerin tarihsel gelişimi, kullanım amaçları ve özellikleri üzerinde durulmuş, ardından türev ürün türleri itibariyle forward, futures, opsiyon ve swap işlemleri anlatılmıştır. Daha sonra bankaların giderek daha yoğun kullandıkları kredi türevleri tanıtılmıştır. Birinci bölümün son kısmında ise yapılandırılmış finansal ürünler kavram olarak tanıtılmış, belli başlı çeşitleri ele alınmış ve Türkiye'de kullanım durumları değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde çalışma kapsamındaki konularla ilgili düzenlemeler ele alınmıştır. Bu çerçevede önce belirli ülkeler itibariyle ülke yasal düzenlemeleri incelenmiştir. Daha sonra var olan uluslararası düzenlemeler irdelenmiş ve son olarak Ülkemizdeki yasal düzenlemeler ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde mevcut düzenlemeler ve banka uygulamaları çerçevesinde Ülkemizde yoğun olarak uygulanan klasik türev işlemlerin muhasebeleştirilmesi yer almıştır. Bu çerçevede önce düzenlemelere uygun olarak, türev finansal araçların muhasebeleştirme ilkeleri ele alınmıştır. Ardından BDDK tarafından bankalar için belirlenmiş Tek Düzen Hesap Planındaki ilgili hesaplar anlatılmıştır. Bölümün son kısmında ise TMS/IFRS düzenlemeleri ve Tek Düzen Hesap Planı esas alınarak örnekler üzerinden muhasebeleştirme uygulamaları yapılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise ülkemizde yeni uygulama alanı bulan yeni nesil finansal araçların muhasebeleştirmesine yönelik hem tek düzen hesap planındaki yerleri

değerlendirilerek eksikliklerin giderilmesi amacıyla öneriler getirilmiş, hem de banka uygulamalarında nasıl muhasebeleştirilmeleri gerektiğine dair öneriler geliştirilmiştir.

BÖLÜM I. TÜREV ÜRÜNLER VE YENİ NESİL FİNANSAL ARAÇLARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Finansal piyasaların gelişimiyle birlikte yeni finansal araçlar ortaya çıkmış, bu ise yeni pazarlar oluştururken, risklerde çeşitlenme gibi sonuçlar doğurmuştur. Yatırımcıların riskten korunma ihtiyaçları doğrultusunda ise finansal türev araçlar piyasalarda kullanılmaya başlanmıştır.

Yatırımcılar risklerden korunmak için, finansal türev araçları kullanmaktadırlar. Ancak genel olarak bilinen ve bu bölümde daha detaylı anlatılacak olan klasik türev ürünler özellikle fon sahipleri için önemli risk oluşturan kredi riskinden korunmak için yeterli olmamaktadır. Bu nedenle kredi riskinden korunmak için yapılandırılmış (yeni nesil) finans ürünleri oluşturulmuştur. Bunun da ötesinde yatırım araçlarında da yeni türev araçlar kullanılarak müşterilere sunulan farklı alternatifler yaratılmıştır.

Gerek klasik türev araçlar, gerekse yapılandırılmış finans ürünleri üstlenilen riskin üçüncü kişilere transfer edilmesine olanak vermektedirler.

Günümüzde bir fon sağlayıcısının üstlendiği riskli varlıklar bilançolarından ayrılmak suretiyle menkul kıymetleştirilebilmekte ve bu varlıklar, kullanımı zaman içinde hızla yaygınlaşan yapılandırılmış finansal araçlara dayanak varlık olarak alınıp, yeni yatırım araçları geliştirilmektedir.

Türev ürünlerin, günümüzde gelişmiş finansal sistemlerin en önemli araçları arasında yer almasını sağlayan başlıca faktörler şunlardır:

- Türev ürünler riskten korunma aracı olarak kullanılabilirler.
- Türev piyasalar finansal piyasalarda alternatif yatırım olanakları sunarak, paranın piyasalardaki dolaşım hızının artmasını sağlayarak, piyasa etkinliğinin artmasına katkıda bulunur.

- Türev piyasalar, spot piyasadaki işlem hacminin artmasını sağlar. Gelecekte oluşabilecek olumsuzluklara karşı korunma olanağı olduğundan, yatırımcıların spot piyasada işlem gören kıymetlere ve mallara olan ilgisi de artmaktadır.

- Düşük miktarlı kaynakla yatırım yapmak mümkündür. Türev ürünlerin alım satımında ödenen para sözleşmeye konu olan dayanak varlığın piyasa fiyatının önemli ölçüde gerisindedir. Dolayısıyla sermayesi az olduğu için yeterince pozisyon alamayan yatırımcılara küçük miktarda paralarla büyük pozisyonlar alma olanağı sağlamaktadır.

1.1. Türev Ürün Piyasaları Kavramı

Para ve sermaye piyasalarının globalleşmesi, uluslararası ticaret hacmindeki artış, kullanılmakta olan finansal araçların ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kalması, yatırımcıların piyasalarda meydana gelen dalgalanmalardan ve belirsizlikten korunma istekleri yeni finansal enstrümanların kullanılmasını zorunlu kılmış ve teşvik etmiştir. Son yıllarda kullanımı giderek artan ve finans piyasalarının vazgeçilmez bir parçası haline gelen türev ürünler, piyasalarda işlem yapanların çeşitli nedenlerle başvurdukları araçlar haline gelmiştir.

Türev işlemlerin yapıldığı piyasalar vadeli işlem piyasaları olarak da adlandırılmaktadır. Türev ürün piyasaları, genel olarak fiyatı bugünden belirlenen bir finansal varlığın gelecek bir tarihte teslimi veya takasının söz konusu olduğu piyasalardır.

Gelişmiş spot piyasalar olması gereken fiyat oluşumuna olanak tanınmasına rağmen, oluşan fiyatlar o an için geçerli olmakta, ödeme ve teslimat, işlem yapılan günde kısa bir süre içerisinde yapılmaktadır. Bu nedenle, işlem yapanlar için spot piyasalarda oluşacak ani fiyat düşüş ve yükselişleri zarar etme riskini de beraberinde getirmektedir.

Risklerden korunmak amacıyla geleceğe yönelik işlemleri içeren sözleşmeler yapılmaya başlanması türev işlem piyasalarının oluşmasını sağlamıştır. Vadeli piyasalarda, önceden belirlenmiş niteliğe sahip bir ticari mal, finansal gösterge, sermaye piyasası aracı veya dövizin yine önceden belirlenmiş miktar ve fiyattan alım ya da satımı işlemleri gerçekleştirilmektedir. Bu piyasaların en temel özelliği, üzerinde anlaşılan işlemin,

anlaşmanın yapıldığı anda değil, gelecekte belirlenen bir tarihte gerçekleşecek olmasıdır. “Türev işlem ya da diğer adıyla vadeli işlem piyasaları spot piyasaların aksine anlaşmanın bugünden yapıldığı ve yükümlülüklerin gelecek bir dönemde yerine getirilmesini öngören piyasalardır. Vadeli işlem piyasalarına konu olan mal ya da finansal araçlar, spot piyasalarda işlem gören ve gelecekteki beklentiler doğrultusunda alınıp satılan araçlardır¹.” Dolayısıyla türev (vadeli) piyasalar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin işlem gördüğü piyasa veya borsalar ile buna benzer sözleşmelerin işlem gördüğü organize olmamış diğer piyasaları kapsamaktadır.

“Finansal yenilikler zaman ve yer açısından yenilik niteliği taşıyan, taraflara yatırım ya da finansman olanakları sağlayan yeni ürünler, yeni teknikler ve yöntemler bütünüdür. Finansal yenilikler spekülasyon amaçları, riskin ortadan kaldırılması ya da taraflara dağıtılması gibi hedeflerle ortaya çıkmakla birlikte, maliyetlerin düşürülmesi, kazancın artırılması, yatırım ve finansman esnekliğinin sağlanması ve arbitraj gibi hedeflerle de kullanılmaya başlanmıştır².”

Bu yenilikler içerisinde büyüklükleri ve etkileri dikkate alındığında en önemlilerinden biri türev ürünlerdir.

1.2. Türev Ürünlerin Kullanım Amaçları

“Türev ürünler; altın, petrol, bakır, mısır, buğday, pamuk gibi çok çeşitli mallar üzerine ve hisse senedi, tahvil, faiz oranı, döviz, endeks gibi finansal ürünler üzerine düzenlenebilmektedir. Türev ürünler, fiyatları bir başka ürünün fiyatına bağlı olan vade sonundaki veya vade içerisindeki değeri, sözleşmeye konu olan varlığın fiyatı tarafından belirlenen varlıklar olduğundan, temelinde bağlı oldukları ürünün fiyat dalgalanmalarından etkilenmektedir³.”

¹ Sabuncu, A.B., Vadeli İşlem Piyasalarının Gelişme Dinamikleri ve Türkiye, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1996, s. 7.

² Fettahoğlu, A., Finansal Piyasalarda Yenilikler ve 1980 Sonrası Türkiye, Ankara, 1991, s. 4-5.

³ Dubofsky, D.A.- Miller, J.R., Derivatives: Valuation and Risk Management”, 2003, s. 3.

Türev ürün kullanımının, esas olarak üç amacı bulunmaktadır⁴.

Bu amaçlardan ilki spot piyasada işlem yapıp, gelecekteki fiyat değişim riskinden korunmak isteyen yatırımcıların, geleceğe yönelik fiyatları sabitlemek amacıyla yaptıkları korunma amaçlı işlemlerdir.

İkincisi, yatırımcıların fiyat değişimlerinden kazanç sağlama amacıyla yaptığı spekülasyon amaçlı işlemlerdir.

Son olarak aynı türev sözleşmelerin işlem gördüğü piyasalar ya da spot ile vadeli piyasalar arasındaki fiyat farklılıklarından yararlanarak kar elde etme amacıyla yapılan işlemlerdir.

Yukarıda belirtilenler çerçevesinde türev piyasalarda işlem yapılmasının amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz;

- Riskten korunma,
- Spekülasyon,
- Arbitraj.

1.2.1. Riskten Korunma

Riskten korunma (hedging), yatırımcının, türev piyasalarda, spot piyasada bulunduğu pozisyona karşıt bir pozisyon alarak, spot piyasadaki risklerden korunması işlemidir. Türev ürünler, faiz oranı riski, kur riski ve fiyat riski gibi risklerin yönetiminde, kişi ve işletmeler tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

“Korunma sağlayanlar, genellikle belli başlı ürünlerin üreticisi ya da kullanıcısı olan taraflardır. Bu kesimler fon yöneticileri, üreticiler, sanayiciler, portföyünde hazine

⁴ Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri”, SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları 8, Ankara, 2007, s. 4.

bonosu, hisse senedi, döviz bulunduran yatırımcılar, ihracatçılar, ithalatçılar vb. olarak tanımlanmaktadır⁵.”

Bu yatırımcılar, bir döviz vb. finansal aracı kullanan, bunlarda pozisyon sahibi olan veya ileride teslimatını beklemekle birlikte, ilgili ürünün fiyatında ileride gerçekleşebilecek olumsuz değişimlerden korunmak isteyen kişi veya kuruluşlardır. Fiyat değişimlerinden korunmak isteyen yatırımcının amacı kar elde etmek değil, oluşabilecek zararını minimize etmektir.

Yatırımcı, karşılaşılabilecek riskleri azaltmak amacıyla vadeli işlem sözleşmelerinde gelecekte fiyatların yükseleceği beklentisi ile vadeli işlem sözleşmesi satın alabilir ya da gelecekte fiyatların düşeceği beklentisi ile vadeli işlem sözleşmesi satabilir.

Türev piyasalarda işlem yapanların işlem yapmadan önce karşılaşılabilecekleri tüm riskleri iyi analiz etmeleri gerekmektedir. Çünkü yatırımcılar türev sözleşmelerin alım ve satımı sonucunda kar elde edebilecekleri gibi büyük miktartlı zarara da uğrayabilirler. Bunun en büyük nedeni ise türev işlem piyasalarındaki kaldıraç etkisidir.

1.2.2. Spekülasyon

Türev ürünlerin diğer bir kullanım amacı, spekülasyon yoluyla kar elde etmektir. Spekülasyon, tahmin ve beklentilere dayanarak, fiyat artışlarından kar elde etmek amacıyla alım-satım yapılmasıdır. Spekülatörlerin türev piyasalarda işlem yapmalarının nedeni, faiz, kur veya fiyat hareketlerini, diğer yatırımcılardan daha iyi tahmin ettiklerine ilişkin inançlarıdır.

Spekülasyon amaçlı işlemlerde, yatırımcı fiyat değişimlerinden kazanç sağlamak amacıyla, risk alarak sözleşmeleri alıp satmaktadır. Türev piyasaları kaldıraç etkisine bağlı olarak spekülatörlere önemli fırsatlar sunar.“Spekülatörlerin alım satım işleminde

⁵ Bozkurt, T., “ Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesinin 32 ve 39 No’lu Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi”, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Sermaye Piyasaları ve Borsa Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.8.

bulunmaları zaman zaman ani fiyat hareketlerine sebep olsa da, piyasanın likiditesini ve işlem hacmini artırır⁶.”

Eğer beklentiler bir malın vadeli işlem fiyatının gelecekteki spot piyasa fiyatından daha düşük olacağı yönündeyse türev işlem piyasasında alım işlemi, beklenti vadeli işlem fiyatının gelecekteki spot fiyatından daha yüksek olacağı yönündeyse de satım işlemi yapılmaktadır.

“Vadeli işlem piyasalarının temel fonksiyonlarından biri riskin transfer edilmesidir. Transfer edilen risk, fiyat riskidir. Gerçekleşen risk transferi, aleyhte fiyat değişimi riskinden korunmak isteyen yatırımcıların üstlenmek istemedikleri fiyat riskini, fiyat hareketlerinden kar elde etme amacıyla hareket eden spekülörlere devretmesidir⁷.”

1.2.3. Arbitraj

Arbitraj, aynı miktardaki bir malın eş zamanlı olarak, bir piyasadan alınıp, diğer piyasada farklı bir fiyattan satılarak, riske girmeden, fiyat farklılıklarından yararlanarak kar elde edilmesi işlemidir. Dolayısıyla arbitraj yapanlar, doğru fiyatlanmamış değerlerin alım satımını yaparak kar sağlamaya çalışırlar⁸.

Arbitraj işlemi fiziki olarak bir malın alınıp satılması yoluyla yapılabilir. Bunun yanında döviz arbitraj işlemlerinde dövizin ucuz olan piyasadan alınıp, pahalı olan piyasada satılması söz konusu olabilir.

Farklı piyasalarda oluşan fiyat farklılıklarından yararlanmak sebebiyle yapılan hisse senedi, değerli maden vb. alım satımı da arbitraj kapsamına girmektedir. Normal koşullarda etkin çalışan piyasalarda arbitraj fırsatlarının oluşmayacağı beklenir. Ancak herhangi bir nedenle arbitraj imkanının doğması halinde de işlem yapan arbitrajcıların yapacakları işlemler ile fiyatlar arbitraj olamayacak seviyeye gelecektir.

⁶ McDonald, L.R., Derivatives Markets, Addison Wesley, San Francisco, 2003, s.28

⁷ Carter, C. A., Futures and Options Markets, Pearson Education, Prentice Hall, New Jersey, 2003. s.6.

⁸ Aydın, N., Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s. 90.

“Aynı özelliklerdeki bir ürün için farklı piyasalarda aynı anda oluşan fiyatlar arasında farklılık olması ya da aynı ürüne ait spot fiyatlar ile vadeli fiyatlar arasında taşıma maliyeti modeline göre olması gereken fiyat ile mevcut fiyat arasında farklılık olması durumunda arbitraj imkanı ortaya çıkar. Birinci durumda oluşan arbitraj imkanına piyasa arbitrajı, ikinci durumda oluşan arbitraj imkanına ise zaman arbitrajı denir.⁹”

1.3. Türev Ürünlerin Tarihsel Gelişimi

Uluslararası finansal ilişki düzeyi arttıkça riskler çeşitlenmiş, büyümüş, birbirini etkiler hale gelmiştir. Bir piyasada yaşanan riskler, kısa sürede diğer piyasalara yansımaya başlamıştır. Risklerden korunmak ve onları daha iyi yönetebilmeye yönelik olarak yeni araçların geliştirilmesi amacıyla özellikle finansal kuruluşlarca çaba gösterilmiştir.

Bretton Woods anlaşmasının 1971 yılında bozulmasının ardından yaşanan gelişmeler sonucunda kuruluşlar, döviz kuru ve faiz oranı gibi finansal risklerle daha sık karşı karşıya kalmaya başlamışlardır. Bu tür risklerden kaçınmak amacıyla da yeni finansal araçlar geliştirilmeye başlanmıştır. Bu araçlar arasında en önemlileri türev araçlar olup, başlıca futures, forward, opsiyonlar ve swap ürünleri kapsamaktadır.

“Finansal yeniliklerin özellikle 1970’lerden sonra hızla artmasının nedenleri faiz ve enflasyon oranlarındaki dalgalanmalar, yasal düzenlemeler, bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile globalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte artan rekabettir.¹⁰”

Bununla birlikte türev araç niteliği taşıyan ilk işlem, M.Ö. 5. yüzyılda Anadolu’lu bilge Thales tarafından zeytin rekoltesinin tahminine yönelik yapılmıştır. Türev işlem piyasalarına yönelik ilk organize işlemler ise 19. yüzyılda olmuştur. Vadeli işlemler borsalarının ilki ise, 1848 yılında Chicago’da kurulmuştur.

⁹ Carter, a.g.e.,s.7.

¹⁰ Lokman G., Tural, M., *Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi: Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri*, TBB Yayınları, No:193, İstanbul, 1995, s. 2.

“Türev piyasalar ve borsalar menkul kıymet piyasalarının gelişimini tamamlayan unsurlardan biridir. 1990’lı yıllarda, menkul kıymet piyasalarına sahip gelişmekte olan ülkelerin borsalarının işlem hacimlerindeki artış ve şirket sayısının iki katına çıkmasında türev borsalar önemli rol oynamışlardır¹¹.”

1.3.1. Forward İşlemlerin Tarihsel Gelişimi

Forward işlemlerin kullanılması geçmişte ortaçağlara kadar gitmektedir. Forward işlemler, üreticilerin, fiyat değişikliklerinden korunmaları amacıyla başlamış olup bu tür sözleşmelerin yapıldığı ilk borsa Londra Kraliyet Borsasıdır.

Tarımsal ürünlerin hasadı henüz yapılmadan alınıp satılmaya başlaması forward piyasalarının gelişmesine yardımcı olmuştur. Bu şekilde üreticiler hasat zamanı ellerine geçecek parayı önceden bilmekte, tüketiciler veya tacirler de maliyetlerini önceden belirleyebilmektedirler. Ancak tarımsal ürünlerin üretiminin dış faktörlere, özellikle hava koşullarına çok bağlı olması, üzerinde anlaşılmış malların teslimatında sorunlar yaratmaya başladıkça, forward piyasalarına olan güven sarsılmıştır.

Daha sonraki dönemlerde emtia borsaları kurulmuş ve böylece işlem yapanlar kişiler yerine borsaları muhatap görmeye başlamışlardır. Vadeli organize piyasaların gelişimi ile futures sözleşmelerin kullanımı artarken, forward işlem kullanımı azalmıştır.

1.3.2. Futures İşlemlerin Tarihsel Gelişimi

Futures nitelikli ilk işlemler 1690’lı yıllarda Japonya’da görülmüştür. Pirinç üreticileri, üretimlerini teminat göstererek, para gibi işlem gören sertifikalar çıkarmışlardır. Ancak pirinç fiyatlarındaki dalgalanmaların bu sertifikaların değerlerinde de değişiklik yarattığının görülmesi sonrasında ilk vadeli işlem piyasası oluşmuştur.

¹¹ Tseksekos G. ve Varangis, P., Lessons In Structuring Derivatives Exchanges. *The World Bank Research Observer*, Sayı.15,2000, s.85-98.

Özellikle forward işlemlerin taşıdığı riskler nedeniyle yetersiz kalması ile başlayan süreç sonucunda 1865 yılında Chicago Ticaret Odası kurularak ilk futures işlemi gerçekleştirilmiştir¹².

Faiz oranı esas alınan ilk vadeli işlem sözleşmesi 1975 yılında, Chicago Ticaret Odası'nda açılan bir pazarda işlem görmeye başlamıştır. Bunu yine 1975'te Chicago Ticaret Odası tarafından piyasaya sürülen konut sertifikalarına dayalı futures sözleşmeleri izlemiştir. Ardından Hazine bonolarına ve Amerika Birleşik Devletleri tahvillerine dayalı futures sözleşmeleri 1977 yılında piyasaya sürülmüştür.

1981'de Chicago Ticaret Borsası'nda, 3 aylık Eurodollar Futures Sözleşmeleriyle işlem yapılmaya başlanmıştır. İlk defa 1982 yılında Chicago Ticaret Borsası'nda S&P 500 endeksine dayalı futures sözleşmeleri hazırlanarak piyasaya sürülmüş, böylece futures piyasalarında borsa endeksleri de kullanılmaya başlanmıştır.

Kuzey Amerika dışında ilk defa London International Futures Exchange'de 1984 yılında Financial Times Stock Exchange endeksine ait sözleşmeler alınıp satılmaya başlanmıştır.

1.3.3. Swap İşlemlerin Tarihsel Gelişimi

Swap sözleşmelerine ilişkin ilk örnek 16. yüzyılda Genoese Banker'inin Antwerp borsası yoluyla İspanya'ya altın göndermesi ve karşılığında gümüş almasıyla görülmüştür. Swap işlemleri Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Macaristan, Avusturya ve Çekoslovakya arasında özellikle döviz gereksinimini karşılamak üzere kullanılmıştır. Bu dönemde Avusturya Merkez Bankası tarafından spot piyasada İngiliz Sterlini karşısında Avusturya Şilini satıldığı ve vadeli piyasada geri satın alındığı görülmektedir.

“Firmalar arasında, firmalar ve bankalar arasında swap tekniğinin kullanımı 1950'lerden sonra ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra döviz kurlarının aşırı

¹² Yıldız, B., *Yeni Finansal Araçlardan Türev Ürünler ve Vergilendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2006, sf. 61.

dalgalanması ve bazı ülkelerin döviz sıkıntısı çekmesi nedeniyle, 1962 yılında Federal Reserve Bank ile bazı Avrupa ülkelerinin Merkez Bankaları arasında swap anlaşmaları yapılmıştır¹³.”

Para swapının ilk olarak kullanımı 1970’li yıllarda İngiltere’de görülmekle birlikte, bu piyasalardaki asıl gelişme Dünya Bankası’nın işlemleriyle ortaya çıkmıştır.

Dünya Bankası Alman Markı ve İsviçre Frangı gibi para birimlerinden kredi verebilmek için düşük faizle borçlanmak istiyordu. Diğer taraftan bankanın dolar piyasasından daha ucuza fon sağlama olanağı da mevcuttu. Avrupa piyasalarının da Dolara olan ihtiyacı swap piyasalarının gelişimi için gerekli olan koşulları sağlamış oldu.

Swap işlemlerinin kullanımını ve gelişimini hızlandıran bir diğer işlem 1982’de Dünya Bankası ile IBM arasında yapılan swap işlemidir. Bu işlemde Dünya Bankası Alman Markı ve İsviçre Frangı kaynak bulmak istemiştir. Bu amaçla önce çok iyi tanındığı Amerikan piyasasından Dolar borçlanmış ve borçlandığı bu Dolarları IBM’e vererek IBM’in çıkardığı Alman Markı ve İsviçre Frangı Tahvillerden gelen parayı almıştır. Bu uygulama faiz swapının gelişimine çok büyük katkıda bulunmuştur.

“Bu swap işleminden sonra ilk resmi faiz swap işlemi Deutsche Bank Luxembourg ile Merrill Lynch and Credit Suisse First Boston arasında yapılmış ve Deutsche Bank tarafından sabit faizli Euro-tahvil ihracı gerçekleştirilmiştir¹⁴.”

1987’de Uluslararası Swap Aracıları Birliği’nin (International Swap Dealers Association- ISDA) kurulması sonrasında, swap işlemleri standart hale getirilmiş ve standart belgeler kullanılmaya başlanmıştır.

¹³ Yıldız,a.g.e.,s.94.

¹⁴ Ceylan, A., *Finansal Teknikler*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları,1998, s. 173-174.

1.3.4. Opsiyon İşlemlerinin Tarihsel Gelişimi

“Opsiyon işlemlerinin tarihçesi Fenikeliler ve Romalıları kadar uzanmaktadır. Ünlü bir filozof olan Thales astronomi bilgisine dayanarak gelecek hasat döneminde zeytinden iyi hasat yapılacağını tahmin etmiş ve hasat mevsiminden önce bölgesindeki zeytin işleme atölyelerinin kullanım hakkını ucuz fiyattan satın almıştır. Tahminlerinin gerçekleşmesi üzerine yaptığı bu opsiyon benzeri anlaşmaları kullanarak iyi para kazanmıştır¹⁵.”

Daha sonraki dönemlerde opsiyonlar, 17. yüzyılda Hollanda’da kullanılmıştır. Hollanda’da Türkiye’den getirilen lale tohumları, opsiyon işlemlerine konu olmuştur. Belirli özellikteki lale tohumlarının, belirli bir fiyattan alım satımını içeren opsiyon sözleşmeleri sürekli olarak el değiştirmiştir.

Lale ticareti yapan kişiler, yeteri kadar lale elde edebilmek ve fiyat yükselmelerinden etkilenmemek için, satın alma opsiyonları satın almışlardır.

1.4. Forward (Vadeli) İşlemler

Forward işlemler, ileri bir tarihte söz konusu herhangi bir malın, fiyatı, vadesi ve miktarı üzerinde bugünden anlaşarak, sözleşmeye bağlandığı işlemler veya sözleşmelerdir. Forward işlemler, her tür mal ve piyasa için söz konusu olabilecek işlemlerdir. Bununla beraber, en yaygın kullanımı döviz ve faiz üzerine yapılan işlemlerde görülmektedir. Forward işlemlerde sözleşmenin yapıldığı anda bir ödeme yapılmaz. İşlemin öngörülen teslim ve ödeme süresi genellikle bir yıldan kısadır.

Forward sözleşmesi, sahibine gelecekteki bir tarih ve belirlenmiş fiyattan herhangi bir mal veya menkul kıymetin alım/satım hak ve yükümlülüğünü veren sözleşme olarak tanımlanmaktadır. Gelecekteki tarih işlemin gerçekleştirileceği tarih, fiyat ise işlemin yapılacağı vade tarihinde forward sözleşmesindeki sözleşme fiyatıdır. Forward sözleşmelerinde taraflardan biri nihai alıcı olup; sözleşmede belirlenmiş fiyattan yine

¹⁵ Yıldız,a.g.e.,s.73-74.

sözleşmede belirlenen ürünü satın alıp ödemeyi yapmaktadır. Diğer taraf ise nihai satıcı olup; sözleşmede belirlenmiş fiyattan yine sözleşmede yer alan ürünü satan taraftır.

Forward sözleşmeler organize bir borsada değil, tezgah üstü piyasalarda alınıp satılır. Söz konusu varlığın alım satımına ilişkin sözleşme şartları tamamıyla pazarlığa tabi olarak oluşur.

Forward işlemlerin başlıca özellikleri şunlardır¹⁶:

- Belirli bir pazar yeri olmayan ve daha çok bankalarla müşterileri veya bankaların kendi aralarında yapılan işlemlerdir.
- Herhangi bir şekilde yer kısıtlaması olmayan telefon gibi iletişim araçları ile yapılabilen işlemlerdir.
- Sözleşmeler standart değildir. Sözleşme tarafları, birbirlerini tanıyan kişiler olup, sözleşme yükümlülüklerinin yerine getirilmesi tarafların iyi niyetine bağlıdır.
- Forward işlem sözleşmelerinin ikincil piyasası yoktur.
- Standart sözleşmeler şeklinde yapılmadıklarından, taraflar sözleşme ile ilgili tüm ayrıntıları aralarında anlaşarak farklı şekillerde oluşturabilirler.
- Forward sözleşmelerde taraflar kendi aralarında işlem yaptıklarından aracı bulunmaz.
- Sözleşmenin vadesine kadar, taraflar birbirlerine ödeme yapmazlar. Bu nedenle, peşin işlemlere göre daha fazla risk taşırlar.

1.4.1. Döviz Forward Sözleşmeleri

Forward döviz sözleşmeleri, belirli bir miktar herhangi bir yabancı paranın, diğer bir para birimi karşılığında, gelecekte belirli bir tarihte teslim edilmek koşuluyla, alım ve satımı için bugünden yapılan sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerin yapıldığı piyasalara da vadeli döviz piyasaları denir.

Döviz kurlarındaki değişimlerden etkilenebilecek finansal kuruluşlar ve kişiler kurlardaki değişimlerden korunmak üzere bu işlemi yapmaktadır. “Döviz forward

¹⁶ Aydın, a.g.e., s. 90.

sözleşmeleri, dış ticaret yapanlara, gelecekteki tahsilat ve ödemelerine ilişkin oluşabilecek fiyat değişimlerinden korunma imkanı sağlar.¹⁷

Forward döviz kurları genellikle cari kurlarla karşılaştırmalı olarak verilir. Eğer vadeli kur, cari kurdan yüksekse, aradaki farka forward primi, vadeli kur cari kurdan düşükse, aradaki farka forward kur iskontosu adı verilmektedir.

1.4.2. Faiz Forward Sözleşmeleri

Forward sözleşmelerin ikinci türü, forward faiz sözleşmeleridir. Faiz riskinden korunmak için yapılan sözleşmeler, forward faiz sözleşmeleri olarak tanımlanır.

Forward faiz sözleşmelerinin kullanım amacı, gelecekteki faiz değişimlerine karşı korunmaktır. Bu sözleşmelerde taraflar, belirli bir miktar paraya, belirli bir tarih için, belirledikleri faiz oranı uygulanması üzerinde anlaşır. Bu orana forward faiz oranı denir¹⁸.

Forward faiz sözleşmelerinin esas fonksiyonu değişken nitelikli faizleri sabit faize dönüştürmeye yarayan sözleşmeler olmalarıdır. Bu sözleşmeler bağlantı kurulan kredi vb. araçlardan tamamen ayrı araçlar olmakta ve taraflardan herhangi birinin anaparayı almak veya vermek türünde bir hak ya da yükümlülüğünün bulunmadığı sözleşmelerdir.

1.4.3. Mal Forward Sözleşmeleri

Bir malı sözleşmede belirlenen fiyat üzerinden gelecekte belirlenen bir tarihte, satın almayı veya satmayı taahhüt eden sözleşmelerdir.

Forward mal sözleşmelerin tarafları, son kullanıcılar, mal ticareti yapan satıcılar ve üreticilerdir. Forward mal sözleşmeleri, mal üreticileri ve kullanıcıları tarafından mal fiyatlarındaki değişkenliklerden korunmak amacıyla kullanılır. Ticari mal forward sözleşmelerinin borsada alınıp satılmaması, spekülasyon amaçlı kullanımını azaltmaktadır.

¹⁷ Ceylan, Korkmaz, "Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi", Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004. s.13.

¹⁸ Aydın, a.g.e., s. 92.

Bu türdeki sözleşmelerin kullanımı daha eski tarihlerde başlamakla birlikte, faiz ve döviz üzerine forward işlemlerin kullanımının başlayıp yaygınlaşması sonucunda forward işlemler içindeki payı azalmıştır.

1.5. Futures İşlemleri

Futures (gelecek) sözleşmesi, sözleşme imzalayanlara belirlenmiş bir tarihte, belirlenmiş bir fiyattan, belirli bir miktar ve standarttaki bir kıymeti alma ya da satma yükümlülüğü veren anlaşmalardır.

Futures piyasaları da, futures alım ve satım sözleşmelerinin düzenlendiği ve ikinci el işlemlerinin yapıldığı borsalardır. Dolayısıyla futures sözleşmeleri, organize piyasalar arasında yer alan futures piyasalarında işlem görür.

“Futures anlaşmalarında iki taraf vardır. Satıcı konumunda olanın pozisyonuna short, alıcı konumunda olanın pozisyonuna long denmektedir. Satıcı vade tarihinde nakit karşılığı mal teslimini, alıcı taraf ise vade tarihinde mal karşılığında nakit teslimini kabul etmiştir. İki tarafın, üzerine futures yazılan ürünün gelecekteki fiyat hareketi hakkında farklı beklentileri vardır. Satıcı fiyatın düşeceğini, alıcı fiyatın yükseleceğini düşünmektedir¹⁹.”

“Gelecek sözleşmelerinin özellikleri şunlardır²⁰:

- Gelecek sözleşmeleri organize borsalarda işlem görmektedir.
- Organize borsalarda işlem gördüğü için, ikincil piyasası vardır. Dolayısıyla, gelecek sözleşmeleri, vadesinden önce el değiştirebilmektedir.
- Malın cinsi, kalitesi, özellikleri, miktarı, sözleşmenin vadesi ve teslim tarihi açısından standart sözleşmelerdir.
- Güveni sağlayan takas odası ve teminat sistemi vardır. Takas odası, her iki taraftan da sözleşme tutarının % 10 - % 20'si kadar başlangıç teminatı alır.

¹⁹ Altuğ, O., *Banka İşlemleri ve Muhasebesi*, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000, s.312.

²⁰ Aydın, a.g.e., s. 92-93.

- Maksimum günlük fiyat değişikliği vardır. Fiyat değişimi, bu sınırı aştığında, o gün için işlemler durdurulur.

- Gün içinde, futures sözleşmelerin alım-satımının mantıklı fiyat aralıkları içinde yapılması için, minimum fiyat değişikliği sınırlaması getirilmiştir. Bu en küçük fiyat değişikliklerine, tik (tick) denilmektedir.

- Futures sözleşmesi, alan ve satan tarafların her ikisi için de yükümlülük doğurur.
- Sözleşmenin fiyatı anlaşmanın yapıldığı tarihte belli olmalıdır.
- Sözleşmeler, vadesinden önce ters işlemle kapatılabilir. Ters işlem, alınan mevcut pozisyonun tersini almak suretiyle pozisyonu kapatmaktır.”

Futures sözleşmeleri ile forward sözleşmeleri işlem niteliği itibariyle benzer yanları olduğu gibi aralarında farklılıklar da bulunmaktadır. Her iki türdeki sözleşmelerin en önemli özellikleri, işlemin gerçekleştiği anda, alıcı ile satıcı arasında para alışverişinin olmamasıdır. Forward sözleşmede kararlaştırılan forward fiyatı teslim anında ödenirken Futures sözleşmelerde başlangıç marjini olarak bilinen bir ödeme başlangıçta yapılmakta ve günlük kar ve zararlar alıcı ile satıcının hesaplarına yansıtılmaktadır²¹.

Futures sözleşmeler döviz, faiz, mal ve endeks futures sözleşmeleri olarak dört grupta toplanabilir.

1.5.1. Döviz Futures Sözleşmeleri

Döviz futures sözleşmeleri, belirli bir paranın, belirli bir tutarının, başka bir para birimi karşılığında, belirli ileri bir tarihte ve bugünden belirlenmiş bir kurdan teslim edilmesi veya alınmasını içeren sözleşmelerdir. Döviz futures sözleşmeleri, genellikle kur riskinden korunmak için kullanılmaktadır. Örneğin; ileri bir tarihte dövizle ödemesi olan bir işletme, kurun yükselme riskine karşılık, döviz futures sözleşmesi alabilir. Aynı şekilde döviz alacağı olan bir işletme, kur düşüşlerinden korunmak amacıyla gelecek sözleşmesi satabilir.

²¹ Gündüz, Tural, “Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi: Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri”, Sermaye Piyasası Kurulu, 1995. s 14.

“Örneğin; bir Amerikan firması bir Fransız firmasından 300.000 € tutarında ithalat yapmış ve ödemenin euro cinsinden 6 ay sonra yapılması kararlaştırılmıştır. Ödemenin 6 ay sonraya planlanmış olması nedeniyle Amerikan firması kur riskiyle karşı karşıyadır. Amerikan firması bugünkü (spot) kurun $1 \text{ €} = 1,1767 \text{ \$}$, 6 ay vadeli futures kurun ise $1 \text{ €} = 1,1834 \text{ \$}$ olduğunu belirlemiştir. Kendini kur riskinden korumak isteyen firma, her biri 100.000 € olmak üzere 3 adet euro futures sözleşmesini her biri 1,1834 €/\\$’den satın alır. Böylece 6 ay sonra yapacağı ödemeyi $300.000 \text{ €} \times 1,1834 \text{ €/\$} = 355.020 \text{ \$}$ olarak yapacağını bilir. Dolayısıyla, 6 ay sonra ödeme günü geldiğinde piyasadaki spot kur ne olursa olsun, Amerikan firması borcunu bugünden bilinen 355.020 \\$ karşılığı euro ile ödeyecektir. Ödeme günü geldiğinde piyasada oluşan kurun $1 \text{ €} = 1,2167 \text{ \$}$ olduğunu kabul edelim. Bu durumda, Amerikan firması futures piyasada kendini korumamış olsaydı, ödeme günü piyasada gerçekleşen kur üzerinden borcunu $300.000 \text{ €} \times 1,2167 \text{ €/\$} = 365.010 \text{ \$}$ olarak ödemek zorunda kalacaktır. Firma futures piyasayı kullanarak kendini kur riskine karşı korumuş ve spot piyasaya göre borç $365.010 \text{ \$} - 355.020 \text{ \$} = 9.990 \text{ \$}$ daha ucuza mal olmuştur²².”

1.5.2. Faiz Futures Sözleşmeleri

Bu sözleşmeler, faiz gelirlerinin belirli bir tarihte ve belirlenmiş bir faiz oranı üzerinden değiş tokuşunun yapılmasına dayalıdır.

Faiz future sözleşme yapıldığında finansal araç teslimi yapılmamaktadır. Sözleşmede, sözleşmeye konu olan kıymetin karşılığı olan ödeme, üzerinde anlaşılan fiyattan finansal araç teslim edildiğinde yapılır.

1.5.3. Mal Futures Sözleşmeleri

Bazı tarımsal ürünler, madenler ve canlı hayvanlar gibi fiziki ürünler mal future piyasasında üzerine işlem yapılan varlıkları oluşturur.

²² Yanbolu, D, Piyasalarda Türev Ürünler Vergilendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa ,2011,s.20-21.

Tarımsal ürünlerin konu olduğu futures sözleşmeleri 1850'li yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Futures sözleşmelere dayanak teşkil eden tarımsal ürünlerin en önemli özelliği mevsimsel olmaları ve elde edilecek ürün miktarı hakkında belirsizlik taşımalarıdır.

1.5.4. Endeks Futures Sözleşmeleri

Borsa endeksi üzerine yazılan futures sözleşmeleri 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu tür futures sözleşmesinde, vade sonunda üzerinde daha önceden anlaşılmış bir fiyattan işlem yapılmasını öngörür. Ancak borsa endeksleri elle tutulur nesneler olmadıkları için teslim alınmaları veya teslim edilmeleri mümkün değildir. Bu yüzden endeks futures ürünleri fiziki teslimat içermezler. Vade sonunda nakdi mutabakat ile mutabakat sağlanır.

Endekse dayalı vadeli işlem sözleşmelerini diğer finansal vadeli işlem sözleşmelerinden ayıran farklılıklar şunlardır:

- Sözleşme konusu varlığın tesliminin söz konusu olmaması,
- Sözleşme konusu finansal araç, belirlenmiş hisse senetlerinden oluşturulan portföy içindeki payların fiyatlarının ortalaması olması.

1.6. Opsiyon İşlemleri

Opsiyon, belirli bir ürünün fiyatının baştan sabitlenmesi koşulu ile satın alan tarafa ilgili ürünü ileri bir vadede alma ya da satma hakkı veren anlaşmadır. Bu işlemde opsiyon alıcısı belirlenen fiyattan söz konusu ürünü satın alma ya da almama hakkını elde etmekte, opsiyon satıcısı ise opsiyon alıcısı talep ettiğinde bu ürünü başta anlaşılmış olan fiyat üzerinden teslim etme yükümlülüğünü almaktadır. Sonuç olarak opsiyon alıcısı hak elde ederken, opsiyon satıcısı bir yükümlülük altına girmektedir²³.

Opsiyonlar hem organize hem de organize olmayan piyasalarda işlem görmektedir. Organize nitelikli ilk opsiyon borsası Chicago Opsiyon Borsasıdır.

²³ Gündüz, Tural, a.g.e., s.5.

Opsiyon alıcısı vade bitiminde opsiyon hakkını kullanmazsa ödediği primi geri alamaz ve maksimum kaybı da ödediği prim kadardır.

Opsiyon satıcısı ise belli bir prim karşılığında opsiyon sözleşmesini satarak yükümlülük altına giren taraftır. Opsiyon alıcısı talep ettiği takdirde satıcı yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır. Satıcının bu işlemdeki kazancı primle sınırlıdır.

Opsiyonlar, döviz, faiz, hisse senedi, hisse senedi endeksi ve emtia ürünleri üzerinde alınıp satılmaktadır. Opsiyon işleminin işleyişine ilişkin aşağıda bir örnek yer almaktadır.

“Bir kişi Eylül teslimi ile bir sterlin alma opsiyonunu, her bir sterlini 1,7 dolar üzerinden satın almış ve bunun karşılığında opsiyonu satan tarafa 3,20 cent prim ödemiş olsun. Bu durumda vade geldiğinde spot sterlin fiyatları 1,7 doların üstüne çıkmış ise opsiyon sahibi opsiyonunu kullanacak ve dövizleri opsiyon satandan alacaktır. Opsiyon satan taraf da dövizleri 1,7 dolar üzerinden teslim etmek zorundadır. Öte yandan eğer Eylül vadesinde spot sterlin fiyatları 1,7 doların altına düşmüş ise opsiyon sahibi opsiyonunu kullanmaktan vazgeçecek ve gereksinmesi olan sterlinleri daha ucuza spot piyasadan temin edecektir²⁴.”

Yukarıda verilen bilgiler çerçevesinde opsiyonlar alım ve satım opsiyonları olarak ikiye ayrılırlar.

Alım opsiyonu, alıcısına belirli bir miktarda bir varlığı, önceden belirlenmiş olan bir fiyattan gelecekte bir tarihte satın alma hakkı verir²⁵.

Satım opsiyonu ise alıcısına sözleşme konusu finansal varlığı belirlenen vade içerisinde ya da sonunda, önceden belirlenmiş olan fiyat üzerinden satıcıya satma hakkı

²⁴ Kırım, A., “Döviz ve Faiz Opsiyonları”, Bankacılar, Sayı 5, Temmuz 1991, s.38.

²⁵ Önce, S., Türev Ürünlerin Muhasebe Sorunları ve Bankalar İçin Muhasebeleştirme Şekilleri, Türkiye Bankalar Birliği, No:192, Eskişehir 1995, s.35.

verir. Dolayısıyla opsiyon satıcısı, söz konusu finansal varlığı satma yükümlülüğünü almaktadır²⁶.

Opsiyon sözleşmeleri vade açısından ise Amerikan Opsiyonları ve Avrupa Opsiyonları olarak iki farklı gruba ayrılmaktadır.

Amerikan opsiyon sözleşmelerinde sözleşmeye bağlı alım veya satım hakkı opsiyon sözleşmesinin vadesine kadar olan süre içinde ya da vade sonunda kullanılabilir. Avrupa opsiyon sözleşmelerinde ise, sözleşmeye bağlı alım ya da satım hakkı sadece vade sonunda kullanılabilir; vadeye kadar olan süre içinde kullanılamaz.

Opsiyon işlemi, küçük bir sermaye ile büyük tutarlarda yatırım yapma olanağı tanımakla birlikte normal yatırım işlemlerine göre, daha riskli yatırımlardır.

Opsiyon sözleşmeleri döviz, faiz ve hisse senedi opsiyon sözleşmeleri olarak üç başlıkta toplanabilir.

1.6.1. Döviz Opsiyon Sözleşmeleri

Döviz opsiyonu sahibine, belirli bir vadede veya öncesinde, belirlenmiş bir fiyattan, belirli bir miktarda döviz satın alma veya satma hakkı tanıyan sözleşmelerdir.

Döviz opsiyonları finansal risk yönetiminde bankalar, ihracatçılar, ithalatçılar ve dış müteahhitler vb. tarafından en fazla kullanılan araçlar arasında yer almaktadır.

Risk yönetimi yanında, döviz opsiyonları spekülasyon amacıyla da kullanılmaktadır. Örneğin, doların TL cinsinden fiyatının artacağını düşünen bir yatırımcı, satın alma opsiyonu satın alabilir. Beklentisi gerçekleşirse, yatırımcı opsiyon hakkını kullanarak kar elde eder.

²⁶ Valdez, S., An Introduction to Western Financial Markets, Palgrave Macmillan, London, 1993,s.208.

1.6.2. Faiz Opsiyon Sözleşmeleri

Faiz opsiyonları, belirli bir zamanda faiz geliri getiren menkul kıymetleri veya faiz oranlarını alma veya satma hakkı veren opsiyon türüdür.

Faiz opsiyonları işlem gördükleri borsa sayısı bakımından döviz opsiyonlarından daha yaygındır. Bu türdeki opsiyonlar kısa, orta ve uzun vadeli oluşturulabilmekte yine özel kesime ait borçlanma araçları ya da kamu borçlanma araçları üzerine kurulabilmektedirler²⁷.

1.6.3. Pay Opsiyon Sözleşmeleri

Pay opsiyon sözleşmesi, belirli bir pay senedini belirlenmiş bir fiyattan, belirlenmiş süre içinde alma veya satma hakkı veren sözleşmelerdir. “Pay opsiyonlarında, satın alma opsiyonunu satın alan yatırımcılar, pay fiyatlarının yükseleceğini, satma opsiyonu satın alan yatırımcılar ise pay fiyatlarının düşeceğini tahmin etmektedirler. Buna karşılık alım opsiyonu satan yatırımcılar pay fiyatlarının düşeceğini, satım opsiyonu satan yatırımcılar ise yükseleceğini tahmin ettikleri için satış yaparlar. Bu yatırımcıların tahminleri gerçekleşirse opsiyonun verdiği hakkı kullanırlar²⁸.”

1.7. Swap İşlemleri

Swap işlemi iki taraf arasında, belirlenmiş finansal araçlardan kaynaklanan nakit akışını değiştirme anlaşmalarıdır. Diğer bir ifadeyle, swap işlemlerinde taraflar belirledikleri bir süre boyunca yine belirlenmiş miktarlardaki ödeme yükümlülüklerini birbirleriyle takas etmektedirler²⁹.

Swap işlemleri tezgah üstü piyasalarda yapılır ve buna bağlı olarak bu üründen herkes yararlanabilecek olup, herhangi bir katılımcı kısıtlaması bulunmamaktadır.

²⁷ Seyidoğlu, H., Uluslararası Finans, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2003, s.208.

²⁸ Alpan, F., Örneklerle Futures Anlaşmalar ve Opsiyonlar, Literatür Yayınları, İstanbul, 1999, s.63-64.

²⁹ Gündüz, Tural, a.g.e., s.6.

Aktif olarak swap işlemi gerçekleştiren kurum ve kuruluşlar arasında Dünya Bankası gibi çok uluslu kuruluşlar, hükümetler, birden fazla ülkede ticaret yapan firmalar, bankalar ve uluslararası tahvil piyasasında ihraç yapamayan küçük firmalar sayılabilir.

Swap işlemi, taraflara risklerini azaltmanın yanı sıra, gelirlerini artırma olanağı da sağlayan bir yöntemdir. İşletmeler swap işlemi sayesinde, kaynaklarını etkin şekilde kullanabilmektedir.

Swap piyasalarında başlıca, faiz swapları, döviz swapları ve mal swapları işlem görmektedir.

1.7.1. Faiz Swapları

Faiz swapı anlaşmasında taraflar belirledikleri bir dönem için faiz ödemelerini karşılıklı olarak değiştirirler. Faiz değişiminde taraflar belirledikleri anaparayı değiştirmemekte, sadece anapara miktarına bağlı olarak hesaplanan faiz ödemeleri değiştirilmektedir.

Faiz swapı, kredi temin ettikten sonra firmalara bu kredilerin faizlerini istedikleri şekilde ödeme ve öngördükleri riski düşürme olanağı sağlar. Çünkü swap işlemleri genellikle riskleri farklı taraflar arasında yapılır. “Faiz swapına girmekle yeni bir borç sağlanmaz ve bir kaynak artışı söz konusu değildir. Sadece faiz ödemelerinin yapısı değiştirilerek, finansman şeklinin yapısı işletmenin nakit akış yapısına uyarlanmaktadır. Faiz swapları iki farklı şekilde yapılır: Sabit faiz-değişken faiz swapı ve değişken faiz-değişken faiz swapı³⁰.”

Faiz swapı işlemlerinde faiz ödeme yükümlülüklerinin değiştirilebilmesi için taraflar arasında, “nisbi üstünlük”ün bulunması yeterli olmaktadır. Nisbi üstünlük, tarafların birbirine karşı mutlak anlamda olmasa da, içerisinde bulundukları nisbi durumlarına göre üstünlüklerini ifade eder. Bu durumda örneğin, değişken ve sabit faiz

³⁰ Şıklar, İ., Finansal Ekonomi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s.186.

piyasaının her ikisinde birden taraflardan birisinin avantajlı olmasına rağmen, bir tarafın kendi önündeki imkanlar yönünden sabit faiz piyasasında, diğer tarafın da değişken faiz piyasasında daha iyi durumda olmaları, bu piyasalar yönünden ilgili tarafların nisbi üstünlüğünü beraberinde getirmektedir. Bir diğer önemli husus ise, bir piyasa yönünden karşı tarafa göre mutlak üstünlüğe sahip olan tarafın değişim konusu yaptığı faizlerde kendi lehine bir kazanç talebinde bulunabilmesidir³¹.

Faiz swap'ı şekil yardımıyla aşağıdaki gibi gösterilebilir³².

Şekil 1. Faiz Swap'ı

Kaynak: Ceylan, Ali - Korkmaz, Turhan, **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004.

Şekilde görüldüğü üzere, A firması sabit faizle, B firması değişken faizle borçlanmışlardır. İki taraf, karşılıklı olarak borç faizlerini değiştirmek istemektedirler. Yapılan swap işlemi ile A firması sabit faizli borçlanmasını değişken faize, B firması ise değişken faizli borçlanmasını sabit faizli hale getirmektedir.

Faiz swapı yapan firmalar kendi durumlarından kaynaklanan nedenlerle borç faiz yapısını değiştirmekte sonuçta her iki taraf da borçlanma maliyetlerini düşürebilmektedirler. Ayrıca swap işleminin diğer bir uygulamasında kredi değerliliği düşüklüğü nedeniyle borçlanma maliyetinin yüksekliği ile karşı karşıya kalan taraf kredi değerliliği yüksek olan tarafa, swap işlemi için bir prim ödemekte ve bu prim her iki tarafın da temin ettikleri kredilerin daha düşük maliyetli olmasını sağlamaktadır.

³¹ Kaynak, H., "Genel Olarak Faiz Swapları ve Vergilendirme Sorunları", Vergi Dünyası Dergisi, S. 212, s.51.

³² Ceylan, Korkmaz, a.g.e., s.387.

1.7.2. Döviz (Para) Swapları

Döviz swapı, farklı para birimlerinden borçlanmalarla ilgili nakit akışlarının iki taraf arasında değiştirilmesidir. Firmalar iki nedenle döviz swapı yapmak istemektedirler.

Bunlardan ilki, firmanın gereksinim duyduğu para cinsinden borçlanma olanağı bulunmazken başka bir para birimi üzerinden borçlanma olanağının olmasıdır. İkinci olarak, ihtiyaç duyulan fonların başka bir döviz cinsinden en düşük maliyetle elde edilmesi ve daha sonra istenen döviz cinsi ile swap edilmesidir.

Varlığı oldukça eskilere dayanan para swapının temel amacı kur risklerine karşı korunmaktır. Ayrıca swap sözleşmesine taraf olan kişilere farklı döviz piyasalarından yararlanarak borçlanma olanakları sağlamaktır.

“Firmalar piyasalarda fazla tanınmama, kredi imkanlarının darlığı, yüksek maliyetler gibi nedenlerle başka bir para biriminden kredi bulmakta zorluk çekebilmektedirler. Bu durumda işletmeler, bir bankadan yerli para cinsinden borç bulduktan sonra bunu gereksinim duydukları para birimi ile swap edebilirler³³.”

Para swap’ı işlemleri aşağıdaki sırayla yapılır³⁴:

1. Anaparaların değiştirilmesi: Swap işleminin başlangıcında taraflar, anaparaları, anlaştıkları kur üzerinden aracı banka aracılığıyla değiştirirler.

Şekil 2. Para Swap'ı

Kaynak: Ceylan, Ali - Korkmaz, Turhan, **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004.

³³ Önce, S., Türev Ürünlerin Muhasebe Sorunları ve Bankalar İçin Muhasebeleştirme Şekilleri, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No: 192, 1995, s.25.

³⁴ Ceylan, Korkmaz, a.g.e., s.391.

2. Faizlerin değiştirilmesi: Taraflar, değiş tokuş yaptıkları paralar için varsa karşılıklı faiz ödemelerini yaparlar.

Şekil 3. Para Swap'ı

Kaynak: Ceylan, Ali - Korkmaz, Turhan, **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004.

3. Vade sonunda anaparaların tekrar değiştirilmesi: Swap vadesi dolunca, taraflar anaparalarını geri iade ederler. Sonuçta, para swap'ında taraflar işlem sona erdiğinde döviz riskine karşı tamamen korunmuş olmaktadır.

Şekil 4. Para Swap'ı

Kaynak: Ceylan, Ali - Korkmaz, Turhan, **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004.

Para swaplarının işleyişinde faiz swaplarının işleyişinden farklı olarak faiz swap işlemlerinde anaparaların değişimi söz konusu değilken, para swap işlemlerinde hem anaparaların hem de faiz ödemelerinin değişimi söz konusu olmaktadır.

1.7.3. Mal Swapları

Mal swapı, belirli miktar ve kalitedeki bir malın, iki taraf arasında sabit ve değişken fiyatlarının belirli bir zaman süresince değiştirilmesine yönelik bir anlaşmadır. Bu swap

türü başlıca vadeli petrol sözleşmelerinde kullanılmakta olup altın, bakır vb. kıymetler mal swapının kullanıldığı alanlar arasında yer almaktadır³⁵.

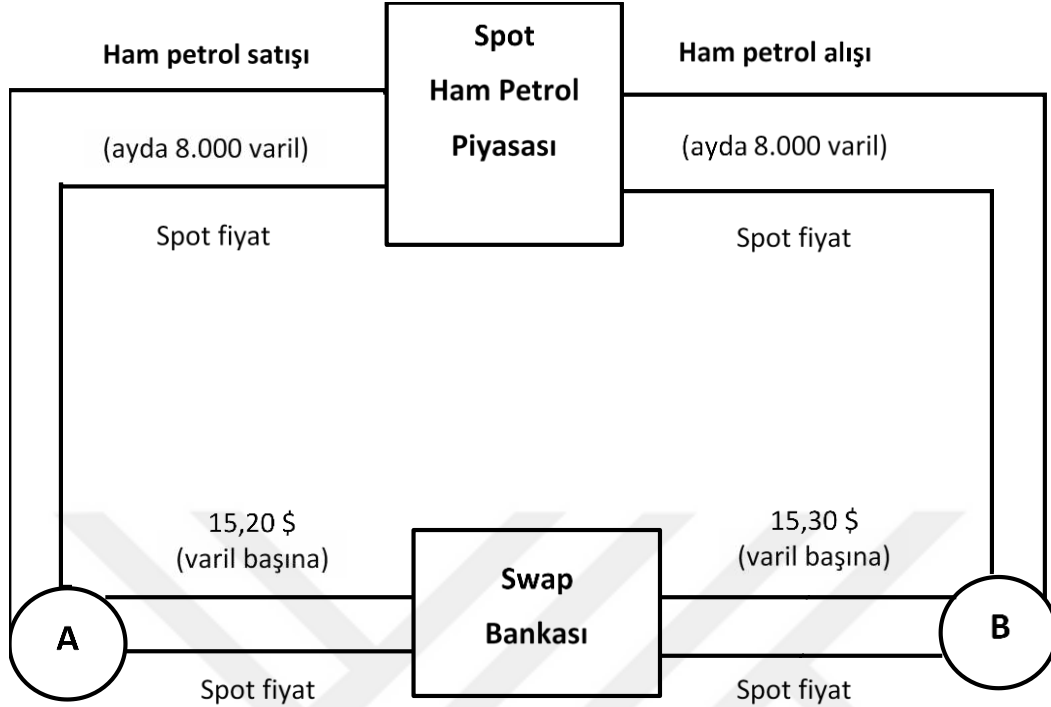
“Örnek olarak bir ham petrol üreticisinin (A) gelecek 5 yıl boyunca ayda ortalama 8.000 varil ham petrol satmayı düşündüğünü, ancak fiyat riskinden kaçınmak istediğini, bir petrol rafinerisinin de (B) yine gelecek 5 yıl boyunca ayda ortalama 8.000 varil ham petrol satın almayı planladığını, ancak fiyatların artmasından kaynaklanacak fiyat riskinden kaçınmak istediğini kabul edelim. A elde edeceği fiyatı, B de ödeyeceği fiyatı sabitleştirmek istemekte, bunun için bir swap işlemine girmektedirler. Anlaşmanın yapıldığı tarihte bir varil ham petrolün spot piyasadaki fiyatının 15,25 \$ olduğu varsayılmaktadır.

Swap bankası, A ile sabit fiyat ödeyip (varil başına 15,20 \$), değişken fiyat almak üzere, B ile de, değişken fiyat ödeyip, sabit fiyat almak üzere anlaşarak varil başına 0,10 \$ kazanmaktadır. A ve B gerçek mal alım ve satımlarını, spot piyasada cari fiyatlar üzerinden gerçekleştirmekte, ancak swap işlemi sayesinde fiyatları sabit hale getirmektedirler. Nitekim spot fiyatlar ne olursa olsun, A ham petrolün varilini 15,20 \$’dan satmış, B ise 15,30 \$’dan almış olmaktadır³⁶.”

³⁵ Swap İşlemleri, Risk Center, Ocak 2014 , <http://www.riskcenter.com.tr/kredirisk/kredifiles/TS/swap.pdf>

³⁶ Bolak, M., Finans Mühendisliği, Kavramlar ve Ürünler, Beta Yayınları, İstanbul, 1998, s.112.

Şekil 5. Mal Swap'ı

Kaynak: Mehmet Bolak, **Finans Mühendisliği, Kavramlar ve Ürünler**, Beta Yayınları, İstanbul, 1998

1.8. Kredi Türevleri

1.8.1. Kredi Türevlerinin Tanımlaması

Kredi türevleri ağırlıklı olarak kredi riskinden korunmaya yönelik ürünlerdir. “En bilinen şekli ile kullanılan krediye ya da sahip olunan bir başka finansal varlığa ait faizin ya da ana para geri ödemesinin gerçekleşmemesi kredi riskine maruz kalınması durumunu ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, kredi kullanan ya da finansal varlıkla ilgili yükümlülüğü bulunan tarafın itibarının azalması, kredi derecelendirme notunun daha riskli bir düzeye geçişi gibi durumlarda da değer azalmasına bağlı olarak kredi riskine maruz kalma durumu ortaya çıkabilmektedir³⁷.”

“Kredi türevleri, bir varlıktan kaynaklanan kredi riskini bu varlıktan ayırıştırıran ve ayırıştırılan kredi riskinin de karşı tarafa transferine imkân sağlayan karşılıklı finansal

³⁷ Delikanlı İ.U., Bankacılıkta Kredi Türevlerinin Hissedar Değerine Katkısı, Etkin Bir Şekilde Kullanımına İmkan Sağlayacak Risk Yönetimi Yapılanması ve Finansal Raporlaması, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No: 271,2010,s. 22.

sözleşmeler olarak tanımlanabilir³⁸.” “Kredi türev ürünlerinin giderek daha fazla önem kazanmasının temel sebebi; bu ürünlerin kredi riskinin, referans yani işlemin dayandığı varlıktan ayırtılabilirliği ve transfer edilebilmesine imkân sağlamalarıdır³⁹.”

Kredi türevleri, dayanak varlığın sahipliğini değiştirmeden risk ve getirinin başka bir tarafa transfer edilmesini sağlayan finansal araçlardır. Kredi türevleri yoluyla transfer edilen kredi riskinin kaynağı, tek bir varlıktan kaynaklanabileceği gibi, bir havuzda toplanan birden fazla varlıktan da meydana gelebilmektedir.

“Portföy yöneticisi kredi türevleri işlemiyle kredi riskini yüklenebilir veya kredi riskinden korunma sağlayabilir. Birçok portföy yöneticisi riskli varlıklar ile risksiz varlıklar arasındaki kredi spreadlerine duyarlı olan portföye sahiptir⁴⁰.” Kredi türevleri kredi riski taşıyan portföylerin riskinin yönetilmesi için uygun finansal araçlardır.

Kredi türevlerinin kullanılmaya başlanma tarihi çok eskiye dayanmamakta olup, yeni finansal araçlar arasında yer almaktadır. Kredi türevlerinin yeni bir finansal araç olarak kullanımı 1990’lı yıllarda başlamıştır. 1990’lı yıllarda kredi risk limitlerini dolduran, ancak karlı görünen kredi taleplerini kaçırmak istemeyen bankalar, yeni bir finansal araç olarak, kredi riskini başka bir bankaya satmaya başlamış, böylece hem kredi hacimlerini genişletme hem de kredi riskini hedge etme olanağına kavuşmuşlardır. Böylece bankalar, ilgili krediyi aktiflerinden çıkarmadan riskten korunurken, kredi müşterilerini de bu işlemten dolayı rahatsız etmemişlerdir.

Kredi türevleri makro düzeyde, ekonomide riskin etkin dağıtımına yardımcı olmaktadır. Kredi riskinin kredi türevleri aracılığıyla hedge fonlara, sigorta şirketlerine ve yatırım kuruluşlarına satılmak suretiyle dağıtılması sağlanmaktadır⁴¹.

³⁸ Fraser, B., Xie, S., JP Morgan Guide to Credit Derivative, New York,1999.s 2.

³⁹ Neal, R.S., Credit Derivatives: New Financial Instruments for Controlling Credit Risk, Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review, Second Quarter,1996,s.15-27.

⁴⁰ Edwards, W., Key Financial Instruments: Understanding and Innovating in the World of Derivatives. New York: Financial Times/Prentice Hall, 2000., s.149.

⁴¹ Bhaskar, V., Derivatives Simplified: An Introduction to Risk Management.California: Sage Publications, 2003, s.145.

“Kredi türevlerinin kredi riskinden koruma sağlayabilmesi için bazı ko ullara sahip olması gerekmektedir. Bu  er evede kredi türev sözleşmelerinde bulunması gerekli temel öğelerden başlıcaları  unlardır⁴²:

- Referans varlık,
- İşlem vadesi,
- Referans varlık üzerindeki yükümlülükler,
- Bir kredi riskinin gerçekleşmesi halinde tarafların üstleneceği yükümlülükler,
- Diğer faktörler.”

Kredi türevlerinin en büyük kullanıcıları bankalardır. Bankalar kredi türevlerini kullandıklarında kredileri, aktiflerinde taşımaya devam etmektedirler.

Kredi türevleri fonlamalı ve fonlamasız olarak iki gruba ayrılmaktadır. Krediye dayalı tahviller fonlamalı kredi türevleridir. Krediye dayalı tahvillerde yatırımcı koruma satan taraftır ve koruma alan tarafa varlığı satın alma karşılığında bir bedel ödemektedir.

Fonlamasız kredi türevlerinde ise, koruma satan taraf koruma alan tarafa herhangi bir  n ödemede bulunmamaktadır. CDS fonlamasız kredi türevlerine örnektir ve koruma satan taraf sadece temerrüt durumunda koruma alan tarafa ödeme yapmaktadır.

“Kredi türevlerinin kullanımı, kredi riski yönetiminde yeni bir dönem açmıştır. Kredi türevlerinin en temel özelliği, kredi riskinin ayrıştırılmasıdır. Bu finansal enstrümanlar kredi riskinin transferi, hedge edilmesi ve yerine konulması amacıyla finansal piyasalarda işlem görmektedirler. Kredi türevleri ayrıca geleneksel olmayan yöntemlerle kredi riskinin yönetilmesi amacıyla ortaya çıkmış enstr manlardır⁴³.”

Kredi türevlerinin önem kazanmasının temel nedeni, kredi riskinin, dayandığı varlıktan ayrıştırılabilmesi ve transfer edilebilmesine olanak tanınmasıdır.

⁴² JP Morgan, Credit Derivatives Handbook. Corporate Quantitative Research Report,2006,s.10.

⁴³ Satyajit D.,Structured Products, 3.Basım, Singapur: John Wiley & Sons, 2006, s.670-671.

Kredi risk transferinde genellikle iki taraf yer almaktadır. Bunlar kredi riskini üstlenmek istemeyen, koruma alan taraf ve kredi riskini üstlenen, koruma satan taraftır. Koruma satan taraf aldığı primlere karşılık, kredi olayının gerçekleşmesi durumunda önceden belirlenmiş bir miktarı koruma alan tarafa ödemeyi kabul etmektedir.

1.8.2. Kredi Türevleri Çeşitleri

Kredi türevleri beş ana grup altında toplanmaktadır. Bunlar:

- Kredi Temerrüt Swapları (Credit Default Swaps),
- Krediye Dayalı Tahviller (Credit Linked Notes),
- Teminatlı Borç Senetleri (Collateralized Debt Obligations),
- Toplam Getiri Swapları (Total Return Swaps) ve
- Kredi Spread Opsiyonları (Credit Spread Options) dır.

1.8.2.1. Kredi Temerrüt Swapları(CDS)

Kredi riskinin belli bir prim ödemesi ile değiş tokuş edildiği sözleşmelere kredi temerrüt swap sözleşmesi adı verilmektedir. Bu ürün çoğunlukla bir referans varlık baz alınarak ihraç edilen ve riskten koruma taahhüdü veren tarafa düzenli bir prim geliri sağlayan özel bir sözleşmedir.

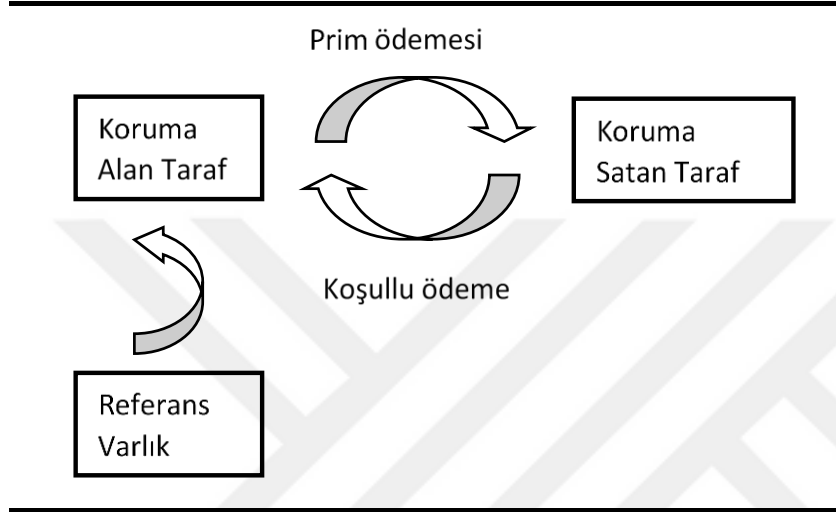
“Kredi temerrüt swapları bazı işlemlerle benzerlik taşımaktadır. Bunlar, bir referans olan tarafın performansını örten kredi garantileri ve kredi sigortalarıdır. Sigorta sözleşmeleri ile aralarındaki önemli bir farklılık ise, kredi temerrüt swaplarının kontrat dışında da ticareti yapılabilirken, sigorta poliçeleri için bunun geçerli olmamasıdır⁴⁴.”

Kredi temerrüt swapları, kredi türevleri arasında en yoğun olarak işlem gören finansal araçlardan birisidir. CDS sözleşmeleri, kredinin temerrüt riskinin transfer edilmesini sağlayan sözleşmelerdir. CDS işleminde koruma alan taraf, periyodik olarak önceden üzerinde kararlaştırılan belirli bir primi koruma satan tarafa ödemektedir. Ancak

⁴⁴ Backshall, T., Improving Performance With Credit Default Swaps, The Barra Credit Series, 2004, s.1-4.

referans varlıkta herhangi bir temerrüt durumunun oluşması halinde, koruma satan taraf, koruma alan tarafa ödeme yapmaktadır. Böylece koruma alan taraf, kredi riski taşıyan bir varlığı risksiz bir varlığa dönüştürmektedir. Aşağıda kredi temerrüt swap işleminin işleyiş yapısı yer almaktadır.

Şekil 6. Kredi Temerrüt Swap İşleminin Yapısı

Kaynak: Fabozzi, “Credit Derivatives: Instruments, Applications and Pricing”, 2004

CDS işleminde, koruma satan tarafından ancak temerrüt durumunda ödeme yapılmakta, herhangi bir kredi temerrütü olmaması durumunda koruma satan tarafın ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Kredi temerrütü halinde koruma satan taraf, koruma alan tarafa ödeme yapmak zorundadır. Koruma satan tarafından yapılacak ödemenin tutarı, iki taraf arasında imzalanan CDS sözleşmesinde belirlenen teslimat türüne göre farklılık göstermektedir.

CDS’lerde teslimatlar üç şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar; sabit tutarlı teslimat, nakit teslimat ve fiziki teslimat türleridir.

Piyasada yaygın olarak kullanılmayan sabit tutarlı teslimat türünde kredi temerrütünün gerçekleşmesi durumunda sabit tutarda ya da oranda, örneğin nominal değer %75’i gibi, ödeme yapılmaktadır.

Nakit teslimatta, kredinin temerrütü durumunda koruma alan taraf referans varlığı karşı tarafa teslim etmemektedir. Koruma satan taraf önceden sözleşmede belirlenen değer ile referans varlığın piyasa değeri arasındaki farkı koruma alan tarafa ödemekle yükümlü olmaktadır. Referans varlığın değeri, piyasada işlem yapan dealerların girdikleri kotasyonlara göre belirlenmektedir.

Fiziki teslimatta ise, kredinin temerrüte düşmesi durumunda koruma alan taraf, referans varlığı koruma satana teslim etmektedir. Koruma satan taraf ise, teslim edilen referans varlığın nominal değerini karşı tarafa ödemek zorundadır.

CDS sözleşmesinde koruma alan tarafın, satan tarafa teslim edeceği referans varlık değişik alternatifler şeklinde belirlenebilir. Bu durumda koruma alan taraf fiyatı en ucuz olan referans varlığı teslim etmeyi tercih etmektedir. Buna en ucuz aktarım seçeneği denilmektedir. En ucuz aktarım seçeneği koruma alan taraf açısından avantajlı durumda bulunmaktadır. Ancak bu durumda koruma satan taraf da koruma alandan daha yüksek bir prim ödemesi talep edecektir.

Koruma alan tarafın herhangi bir nedenden dolayı varlığı karşı tarafa teslim etmediği durumda koruma satan tarafın zararını ve riskini karşılamak adına koruma satan tarafa piyasadan bono veya tahvil alarak yükümlülüklerini karşılama olanağı tanınmıştır. Bu durumda koruma satan taraf bono veya tahvilin satın alma fiyatıyla referans varlığın piyasa fiyatı arasındaki farkı koruma alan tarafa ödemektedir. Böylece aslında önceden sözleşmede fiziki teslimat olarak belirlenen teslimat çeşidi, bir nevi nakit teslimatı olarak gerçekleşmiş olmaktadır.

Gelişmekte olan piyasalarda daha çok fiziki teslimat türü tercih edilmektedir. Bunun nedeni özellikle kredi riskinin yükseldiği dönemlerde piyasadaki likiditenin aşırı derecede düşük olmasıdır. Temerrüt sonrası tahvillerin likiditesinin düşmesinden dolayı kıymetlerin gerçek değerlerinin tespit edilmesi zorlaşmaktadır. Bu durumda hem koruma alan hem de koruma satan taraf açısından risklerin artması nedeniyle taraflar genel olarak nakit teslimat yerine fiziki teslimatı tercih etmektedirler.

CDS'ler yukarıda anlatıldığı gibi sadece kredi riskini hedge etmek amacıyla kullanılan finansal araçlar değildir. Tahvil satın alarak pozisyon alan bir yatırımcı tahvilin ikincil piyasadaki fiyat dalgalanmalarına karşı koruma sağlamak amacıyla CDS işlemiyle koruma satın alabilmektedir.

Bu durumda fiyat düşüşlerinde zarar edebilecek yatırımcı, piyasada kredi spreadlerinin yükselmesinden dolayı önceden aldığı CDS'i satarak zararını karşılayabilir.

CDS'lerin temel özellikleri şunlardır⁴⁵:

- CDS'e konu olan kredi (borç veya tahvil): CDS sözleşmesinde krediyi alan veya tahvili ihraç eden kişi ya da kurum tarafından referans yükümlülük belirtilir. Kredi olayını takip eden süreçte tahvil ve borçlar, referans varlığın tahvil veya borçları ile aynı koşullarda teslim edilir. Normal koşullarda, tasfiye esnasında öncelikli olan tahviller referans olarak alınır.
- Nominal tutar: Transfer edilen kredi riski miktarını göstermektedir. CDS koruması satın alan ve satan arasında kararlaştırılır.
- Spread: Yıllık ödemeler, baz puan şeklinde yıllık kota edilir. Ödemeler 3 ayda bir yapılmaktadır.
- Vade: Sözleşmeler genelde Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarının 20. günlerinde sona erer. Genelde 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 10 yıllık vadelerde işlem yapılmaktadır. Beş yıllık sözleşmeler genelde en çok uygulanan vadedir.
- Teslim edilen tahvilin veya borcun değeri "geri dönüş oranı" olarak adlandırılmaktadır. Geri dönüş oranı ile CDS sözleşmesi oluşturulduğunda tahvil veya borcun işlem gördüğü fiyat kastedilmektedir.

"CDS'lerin fiyatını etkileyen faktörler aşağıdaki şekilde sıralanabilir⁴⁶:

- Vadeye kalan süre: Vade uzadıkça, temerrüde düşme ihtimali artacağından prim yükselir.
- Referans varlığın temerrüde düşme ihtimali: Temerrüde düşme ihtimali arttıkça prim artar.

⁴⁵ JP Morgan, a.g.e.,s9.

⁴⁶ JP Morgan, a.g.e.,s.14.

- CDS satıcısının (koruma satıcısı) kredi derecesi: Kredi derecesi düştükçe, prim düşer.
- CDS satıcısı ile referans yükümlülük arasındaki korelasyon: Korelasyon arttıkça prim düşer.
- Beklenen geri dönüş oranı: Geri dönüş oranı arttıkça prim düşer.”

“Kredi temerrüt swap sözleşmeleri temel olarak iki gruba ayrılmaktadırlar. İlki, bir tek referans borçlusu olan “Basit Kredi Temerrüt Swapı”dır, bu çeşit swap aynı zamanda “Tek İsimli Kredi Temerrüt Swapı” olarak da bilinmektedir. Bir diğeri ise, standardize edilmiş koşullara sahip tek isimli, diğeri bir ifade ile bir tek referans borçlusu olan kredi temerrüt swaplarından oluşan bir sepettir. Bu çeşit swaplar, “Kredi Temerrüt Swapı Endeksi” olarak da adlandırılmaktadır⁴⁷.”

Kredi Temerrüt Swapı Endeksi, standardize edilmiş koşullara sahip tek bir referans borçlusu olan kredi temerrüt swaplarından oluşan bir sepettir. Söz konusu endeksler, küresel bir karşılaştırma ölçütü seti gibi hareket etmektedir.

CDS endekslerinin oluşturulması piyasa likiditesinin ve şeffaflığının artmasını sağlamıştır. Bunun temel sebebi, ürünlere ve fiyatlara tüm piyasa katılımcıları tarafından ulaşabilmesidir.

Sepet Kredi Temerrüt Swapı (Basket Credit Default Swap)

Sepet CDS’lerde birden fazla referans varlıktan oluşan bir sepet veya grup bulunmaktadır. Genel olarak Sepet CDS’lerde referans varlık sayısı üç ila beş arasındadır. Sepet CDS’ler de kendi içerisinde şu şekilde çeşitlenmektedir:

Sepet Temerrüt Swapı: N’inci sepet temerrüt swapında, koruma satıcısı, koruma alıcısına sadece “N.” referans varlığın temerrüde düşmesi halinde ödeme yapar. Önceki referans varlıkların temerrüde düşmesi halinde ödeme yapılmamaktadır. Eğer “N.” referans varlık için ödeme yapılırsa sözleşme sona erer.

⁴⁷ Anson, M.J.P., Fabozzi, F.J., Choudhry, M. & Chen, R.R., Credit Derivatives: Instruments, Applications, and Pricing, 1. Basım, New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.,2004,s.48.

Sepet swapları birden fazla referans varlığın temerrüdüne karşı kendini korumak isteyen yatırımcıların kullanımına uygundur. Ayrıca sepet swapın fiyatı, sepetteki her bir referans varlığın tek başına CDS'lerinin fiyatının toplamından daha düşüktür.

Portföy Kredi Temerrüt Swapı (Portfolio Credit Default Swap): Referans varlıkların grup şeklinde sözleşmeye dâhil edilmelerinden dolayı Portföy CDS'ler ile Sepet CDS'ler birbirine benzemekle birlikte Portföy CDS'ler, önceden belirlenmiş bir temerrüt sayısından ziyade önceden belirlenmiş bir temerrüt tutarını ele almaktadır.

Ast ve Üst Sepet Kredi Temerrüt Swapları (Subordinate and Senior Basket Credit Default Swaps): Ast CDS'te her bir referans varlık için ödenebilecek maksimum tutar ve referans varlıklardan oluşan bir sepet için oluşturulan swapın vadesi içerisinde toplamda yapılacak maksimum ödeme vardır.

Bankalar açısından konuya bakacak olursak kredi temerrüt swapı ile banka müşterisine kullandığı krediden kaynaklanan riskten korunmuş olmaktadır. Böylece müşteriye kullandırılan krediler banka bilançosunda kalırken, aynı krediden kaynaklanan riski azaltmış ya da tamamen hedge etmiş olmaktadır.

1.8.2.2. Krediye Dayalı Tahviller

Krediye dayalı tahviller(Credit Linked Note-CLN), farklı risk derecesine sahip kredilerden oluşan bir portföyün riskini başka gruplara transfer etmek amacıyla oluşturulan ve bu yolla aynı zamanda yeni fonların temin edilmesini sağlayan bir araçtır. Bu çerçevede krediye dayalı tahviller, kredi riskinin alım satıma konu olmasını sağlayan menkul kıymetler şeklinde açıklanabilir. Dolayısıyla, kredi türevi ile birlikte ya da tek başlarına kredi riskinin aktarımında kullanılabilen krediye dayalı tahvillerin, sentetik menkul kıymetleştirme yöntemiyle dayanak oluşturan varlık ya da varlık portföyünün risklerini aktardığı görülmektedir.

CLN, genellikle kredi notu yatırım yapılabilir düzeyinde olan bir kuruluşça ihraç edilen, vadesi ve faiz oranına bağlı getirisi olan bir menkul kıymettir. CLN'ler, riske karşı koruma, çeşitlendirme ve likidite sağlamak amacıyla kullanılmaktadır.

“CLN ihraç eden taraf koruma alıcısı, borç senedini alan taraf ise koruma satıcısıdır. Esas olarak CLN'ler, kredi riski ile sıradan bir tahvili birleştiren hibrid araçlardır. CLN düzenli kupon ödemeleri yapar, ancak kredi türevi yönü genelde kredi olayı gerçekleştiğinde ihraççının anapara ve/veya kupon ödemesini azaltmasını sağlayacak şekilde oluşturulur⁴⁸.”

CDS'lerde olduğu gibi CLN'lerde de nakdi uzlaşma veya fiziki uzlaşma olabilmektedir. Nakdi uzlaşmada, kredi temerrütü gerçekleşirse, vade sonunda koruma alıcısı, ilk satın alma bedeli ile kredi temerrütünün gerçekleştiği zamandaki referans varlığın değeri arasındaki farkı alır.

Krediye dayalı tahviller, kredi temerrüt swaplarının bilanço içi karşılığı şeklinde oluşturulmaktadır. Tahvilde olduğu gibi dönemsel faiz ödemesi ve anapara ödemesi yapılmaktadır. Dolayısıyla, krediye dayalı tahviller, kredi temerrüt swap işleminin bono veya tahvil ile birleşimi şeklinde değerlendirilebilir.

CDS işlemlerinin bilanço dışında yer alarak avantajlı hale gelmesine rağmen yatırımcılar CLN işlemlerini tercih edebilmektedirler. Bunun nedenlerinden biri, CLN işleminde dokümantasyon herhangi bir bono veya tahvil alım-satımı kadar basit gerçekleşmektedir.

Bunun yanında, bilanço dışı işlemleri yapmaya yetkili olmayan yatırımcılar, bu kapsamda işlem yapma isteklerini CLN işlemlerini tercih ederek yerine getirmektedirler.

⁴⁸ JP Morgan, a.g.e.,s.55.

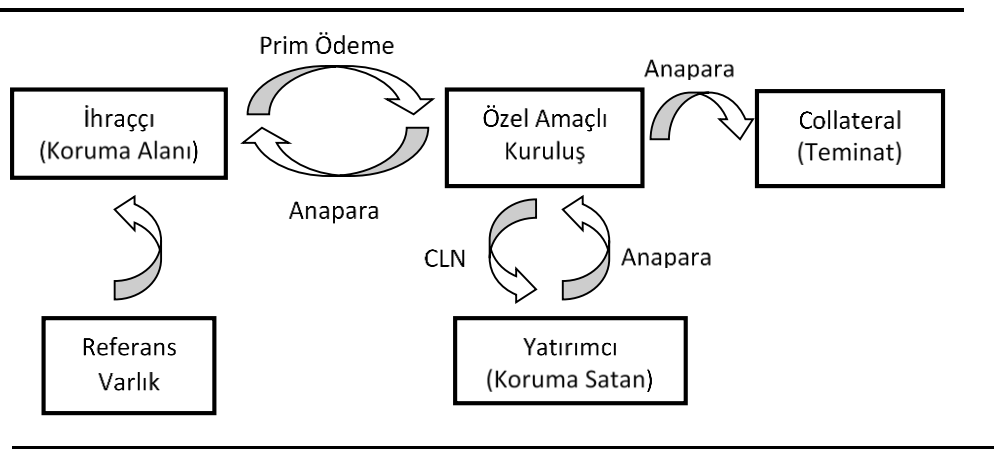
Ayrıca, CLN işleminde CDS'lerde olduğu gibi taraflar arasındaki kredi limitleri kullanılmamakta ve dolayısıyla, gelecekteki olası işlemler için kredi limitleri açık kalmaktadır.

Krediye dayalı tahvillerin ihraç prosedürü ya bir özel amaçlı kuruluş (Special Purpose Vehicle-SPV) tarafından ya da doğrudan bir banka tarafından yapılmaktadır⁴⁹. Her iki durumda da ihraç edilen finansal enstrümanın özelliğine bağlı olarak kupon ve anapara ödemeleri değişebilmektedir.

Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi krediye dayalı tahvil işleminde, yatırımcı özel amaçlı kuruluş tarafından ihraç edilen krediye dayalı tahvili satın almaktadır. Özel amaçlı kuruluş ise, ihraççının kredi portföyünün temerrüt riskine karşılık teminat olarak yatırımcıdan elde ettiği fonları kullanarak temerrüt riski düşük ve yatırım notu yüksek olan menkul kıymetlere (collateral) yatırım yapmaktadır.

İhraççı kuruluş ise özel amaçlı kuruluş ile kredi portföyünün temerrüt riskine karşı bir kredi temerrüt swap işlemi yaparak koruma satın almaktadır. Temerrüt durumuna karşı ihraççı, özel amaçlı kuruluşa dönemsel prim ödemeleri yapmaktadır. Özel amaçlı kuruluş ise ancak temerrüt durumunda ihraççı tarafa ödeme yapmaktadır.

Şekil 7. Krediye Dayalı Tahviller İşlemenin Yapısı

Kaynak: Fabozzi, "Credit Derivatives: Instruments, Applications and Pricing", 2004.

⁴⁹ Bomfim, A., Understanding Credit Derivatives and Related Instruments, 2.Basım, San Diego: Elsevier Academic Press, 2005, s.8.

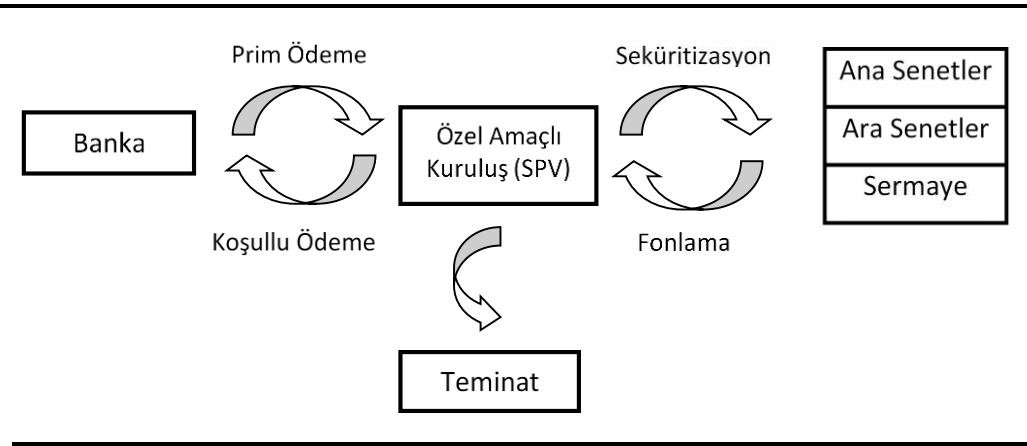
CLN işleminde eğer tahvilin vadesi boyunca kredi temerrütü gerçekleşmez ise tahvilin vadesinde yatırımcıya tahvilin itfa değeri ödenmektedir. Eğer kredi temerrütü gerçekleşirse, tahvilin vadesinde par (100) eksi tahvilin değeri kadar ödeme yapılmaktadır. Ödeme yapılan bu değer CLN'in dayalı olduğu referans varlığın nominal değerinden düşülmektedir.

1.8.2.3. Teminatlı Borç Senetleri

Teminatlı Borç Senetleri (Collateralised Debt Obligations-CDO) varlığa dayalı menkul kıymet niteliği taşımaktadır. Bu varlık tahvil, kredi gibi finansal varlıklardan oluşan bir havuz olabilmektedir. Kredi riskini ve beklenen getiriyi ayırmak maksadıyla çeşitli tipte senet (tranche-dilim) çıkarılmaktadır.

CDO'lar, ilk olarak 1990'lı yılların sonlarına doğru kullanılmaya başlanmıştır. CDO'lar gerçekte yüksek getirili tahviller ve likit olmayan finansal enstrümanlardan oluşan portföylerin yapılandırılmasıyla ortaya çıkmıştır.

Şekil 8. Teminatlı Borç Senetleri İşleminin Yapısı

Kaynak: Gregory, J., "Credit Derivatives: The Definitive Guide", 2003, s.158.

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi CDO'da özel amaçlı kuruluş, belirli fonlar karşılığında gerekli olan fonlamayı ihraç etmiş olduğu senetlerden elde etmektedir. Özel amaçlı kuruluş bu işlemlerde oluşan spread farkından kazanç sağlamaktadır. "CDO, değişik finansal enstrümanlarının faiz ve anapara ödemelerini dilim olarak adlandırılan

özelleştirilmiş menkul kıymetlere dağıtmaktadır. Ana senet yükümlülükleri, ara senetler ve sermayeden önce yerine getirilmektedir. Her ödeme gününde sermayeye, planlanan borç ödemeleri ve diğer maliyetler çıktıktan sonraki nakit akımı aktarılmaktadır⁵⁰.” Sermaye; portföydeki ilk zarar edebilecek dilim olduğu için, aynı zamanda teminatta “ilk zarar” pozisyonu olarak da adlandırılmaktadır.

Teminatl  borç senetleri arasında başlıca Teminatl  Kredi Senetleri (CLO), Teminatl  Tahvil Senetleri (CBO), Teminatl  Fon Senetleri (CFO) bulunmaktadır⁵¹.

“CDO’lar verilen bir takım kredilerin oluşturduğu kredi portföyünün riskini gereken teminat alınarak, başka gruplara transfer etmek ve böylelikle aynı zamanda kaynak yaratmak amacıyla türetilen finansal  r nlerdir⁵².”

CDO, kaynağındaki varlığa, ihraç edilme amacına veya yapısına göre farklı biçimlerde sınıflandırılabilir:

Nakit bazlı CDO: Yatırımcısına CDO portföyünde bulunan referans varlığın yarattığı nakit akımlarını kullanarak belli bir anapara ve faiz ödemesi yapan CDO’lardır.

Piyasa değeri üzerine inşa edilen CDO: Genellikle alım satım yaparak ve/veya portföydeki bazı k rl  teminatlandırılmı  varlıkları satarak yatırımcısının getirisini artırmayı hedefleyen CDO türüdür. Daha uzun vadeli ancak daha az tercih edilen bir CDO tipidir.

Arbitraj amaçlı CDO: Bu türdeki CDO’lar yüksek getirili varlıklar ile düşük getirili borçlar arasındaki getiri farkından yararlanmak isteyen yatırımcılara yöneliktir. Arbitraj amaçlı CDO’lar özellikle hisse senedi yatırımcıları tarafından alınmaktadır.

⁵⁰ Bruyere, R., Credit Derivatives and Structured Credit: A Guide for Investors, Sussex: John Wiley & Sons, 2006, s.109.

⁵¹ Das, S., Credit Derivatives: CDOs and Structured Credit Products, 3.Basım, Singapur: John Wiley & Sons, 2005, s.316.

⁵² Banks, E., Glantz, M. & Siegel, P., Credit Derivatives: Techniques to Manage Credit Risk for Financial Professionals. New York: McGraw-Hill Companies, 2007, s.86.

Bilanço yükümlülüğü amaçlı CDO: Bu grupta yer alan CDO'lar genellikle ihraç eden kurumun kendi bilançosundaki bazı riskli kredi ve/veya varlıkları bilançosundan çıkarmaya yönelik oluşturulurlar. Dolayısıyla bu türdeki CDO'larda ihraççı kurumun asıl amacı sermaye yeterliliği oranı gibi bazı yasal düzenlemelere uyum sağlamak ve bilançonun risklilik düzeyini iyileştirmektir.

Bir diğer sınıflandırma ise nakit bazlı, sentetik ve hibrid CDO olmak üzere yapılmaktadır.

Nakit bazlı CDO'ların portföylerinde daha önce belirtildiği üzere nakit akımı yaratan gerçek tahviller veya krediler bulunur.

Sentetik CDO'larda tahvil ve/veya kredi gibi nakit varlıklar ihtiva etmeden, çeşitli varlıklardan oluşan bir sabit getirili portföye CDS'ler yoluyla ortak olunması söz konusudur. Bu durumda kredi riskine karşı koruma satan taraf, periyodik prim ödemelerini tahsil etmekte, buna karşılık belli bir finansal varlığın temerrüt riskini üzerine almaktadır.

Hibrid CDO'lar ise nakit bazlı CDO'lar ile sentetik CDO'lar arasında yer almaktadırlar. Başka bir ifade ile hibrid CDO'ların portföylerinde hem nakit bazlı hem de CDS gibi sentetik varlıklar bulunmaktadır.

1.8.2.4. Toplam Getiri Swapları

“Toplam getiri swap (TRS) sözleşmeleri, getiri sağlayan bir araç, bir endeks ya da portföy ile diğer bir getiri sağlayan araç, endeks ya da portföy arasında oluşan farkı, karşı tarafa ödeyen sözleşme tipidir. Bu sözleşmeler, bir varlığın toplam getirisinin sözleşme vadesi boyunca başka bir nakit akımıyla takas edildiği ikincil finansal sözleşmedir⁵³.” Diğer bir ifade ile TRS, bir referans varlığın toplam getirisine karşılık, değişen oranda dönemsel ödemelerin yapıldığı bir swap türüdür. Referans varlık, bir tahvil, bir kredi,

⁵³ Kavlak, D.,Kredi Riski ve Türev Araçlar Kullanılarak Aktarımı. SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara, 2003,s.16.

tahvil ve kredilerden oluşan bir portföy, borçlanma araçları piyasasına ait olan bir endeks veya bir hisse senedi endeksinden oluşabilir.

TRS'lerde iki taraf bulunmaktadır. Değişken faiz ödemelerini gerçekleştiren ve referans varlığın toplam getirisini alan taraf toplam getiri alıcısıdır. Karşı tarafta yer alan toplam getiri ödeyicisi ise değişken faiz ödemeleri karşılığında varlığın toplam getirisini ödeyen taraftır. Değişken faiz ödemeleri genellikle LIBOR'a endeksli olarak gerçekleştirilmektedir.

Toplam getiri swap sözleşmeleri, riskten korunma satın alan taraf için, hem kredi riskine hem de piyasa riskine karşı koruma sağlamakta olan bir araçtır. İşlemde varlığın mülkiyeti karşı tarafa geçmeksizin ekonomik risk devredilmektedir. Toplam getiri swap sözleşmeleri genel olarak kısa vadeli (6 aydan 1 yıla kadar) düzenlenmekte olup, referans varlığa ilişkin temerrüt olayının gerçekleşmesi veya sözleşmeye taraf olanlardan birinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda sözleşme sona ermektedir⁵⁴.

Ön ödeme yükümlülüğü bulunmadığından TRS'ler fonlama gerektirmeyen kredi türevlerindendir. Toplam getiri ödeyicisi swap işlemi yapılırken, referans varlığa sahip olabilir ya da olmayabilir. Toplam getiri ödeyicisi swap anlaşması yapıldıktan sonra referans varlığı yükümlüğüne yönelik korunma amaçlı olarak satın alabilir.

Bu türdeki sözleşmelerin yapısı aşağıdaki gibi özetlenebilir:

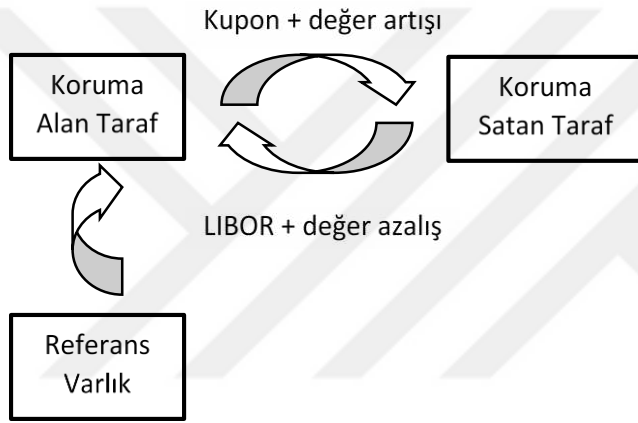
- Koruma satan taraf, referans varlığın tüm getirisini ve nakit akımlarını üzerine almaktadır,
- Koruma satın alan taraf, referans varlığa ilişkin tüm ödemeleri korunmayı satan tarafa aktarmaktadır,
- Koruma satan taraf, korunma satın alan tarafa belirli bir ödeme yapmaktadır,
- Koruma satan taraf, referans varlığın fiyatındaki değişimlerin riskini tamamen üzerine almaktadır.

⁵⁴ Das, S., Credit Derivatives and Credit Linked Notes. 2. Basım, New York: John Wiley & Sons Ltd., 2000, s. 37.

Referans varlığın toplam getirisi bütün değer artış veya değer azalış nakit akımlarını kapsamaktadır.

“TRS’lerin başlıca avantajları arasında, referans varlığın vadesi ile risk pozisyonunun vadesinin ayrıştırılması yer almaktadır. Ayrıca, finansal enstrümanın yasal ve ekonomik sahipliğinin ayrıştırılabilmesi olanağı nedeniyle potansiyel vergi avantajı da sağlamaktadır⁵⁵.” TRS’lerin işleyiş yapısı aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

Şekil 9. Toplam Getiri Swapları İşleminin Yapısı

Kaynak: Nelken, I., “Implementing Credit Derivatives: Strategies and Techniques for Using Credit Derivatives in Risk Management”, 1999, s.30.

Bu işlemde koruma alan taraf, nötr pozisyona sahiptir. Koruma alan taraf işlemde LIBOR+spread kazanmakta, referans varlığın kendisini devretmeden sadece piyasa riskini karşı tarafa transfer etmektedir. Daha önce belirtildiği üzere koruma alan taraf işlem öncesinde referans varlığa sahip olmak zorunda değildir. TRS işlemi yapıldıktan sonra koruma alan taraf, toplam getiri alıcısına karşı yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla referans varlığı satın alabilir.

Bu işlemde mülkiyet devri olmamakta, sadece riskin devri gerçekleşmektedir. “Toplam getiri swapları ilgili varlıkta sadece yukarı yönlü hareket olasılığının bulunduğu durumlarda değil, aşağı yönlü hareketlerin gerçekleşme olasılığının bulunduğu durumlarda

⁵⁵ Das, S., Structured Products. 3. Basım. New Jersey: John Wiley & Sons Ltd,2006., s.680-681.

da kullanılabilir. Koruma alan taraf kredi riskinden, koruma satan taraf da doğrudan kredi kullandırımından kaynaklanan idari maliyetlerden kurtulmaktadır⁵⁶.”Diğer bir ifadeyle, toplam getiri swap işleminde koruma alan taraf, kredi işlemine konu varlığı portföyünde tutarak, kredi işleminden sağlanan toplam getirinin belli bir oranın altına düşme riskini transfer ederken, koruma satan taraf da doğrudan kredi kullandırımından kaynaklanan işlem maliyetlerinden kurtulmaktadır.

Temerrüt durumunun gerçekleşmesi halinde, sözleşme yükümlülüklerini yerine getirmek için referans varlık piyasa fiyatına getirilmektedir. Eğer karşı taraf işleminin vadesinde ya da temerrüt durumunda varlığın değerini yeterli bulmazsa, varlığı doğrudan satın alma opsiyonuna da sahiptir.

Koruma satan taraf ise, referans varlığa sahip olmadan varlığın nakit akımlarından faydalanmaktadır. TRS işlemiyle koruma satan taraf referans varlığı satın almak için finansman sağlamak zorunda değildir. Sadece koruma alan tarafa belirli bir spread ödeyerek referans varlığın nakit akımlarından faydalanmaktadır. Ayrıca, koruma satan taraf kredi problemi veya likidite nedenleriyle tek başına piyasadan referans varlığı satın alamayabilir. Ancak TRS işlemiyle koruma satan taraf ilgili varlığa sahip olmaktadır.

TRS işleminde koruma satan taraf hem faiz oranı hem de kredi riskine maruz kalmaktadır. Bu riske karşılık toplam getiri alıcısı koruma alan tarafa LIBOR+spread kadar ödeme yapmaktadır. Koruma alan taraf tamamıyla pozisyonunu hedge etmiştir. Karşı taraf riski dışında herhangi bir riski yoktur. Dolayısıyla, koruma alan taraf risksiz bir pozisyonda LIBOR artı belirli bir spread elde etmektedir.

CDS işlemi referans varlığın temerrüde düşmesi durumunda koruma sağlamaktadır. TRS işlemi ise temerrüde düşme riskinin yanında referans varlığın piyasadaki değer kayıplarına karşı da koruma sağlamaktadır.

⁵⁶ Chorafas, D., Credit Derivatives and the Management of Risk, New York: Prentice Hall, 2000, s.116.

Kredi temerrüt swapının amacı, yatırımcıların ödememe riskinden yani temerrütten korunmasıdır. Eğer temerrüt gerçekleşirse, kredi temerrüt swapına bağlı bir ödeme gerçekleşmektedir. Ancak, varlığın değerinde düşüş gerçekleşmekle birlikte ödememe durumu oluşmamışsa, koruma alıcısına ödeme yapılmayacaktır. Toplam getiri swapında, ödememe durumunun yanında değer kaybına karşı da koruma bulunmaktadır.

1.8.2.5. Kredi Spread Opsiyonları(CSO)

Kredi spreadi, riskli tahvil ile risksiz tahvil arasındaki getiri oranları farkı olarak tanımlanmaktadır. Genelde risksiz tahvil olarak ABD hazine tahvilleri alınmaktadır. Örneğin Türkiye'nin 20 yıl vadeli Eurobondunun getirisinin %6 ve risksiz olarak kabul edilen ABD 20 yıllık devlet tahvilinin faiz oranının %2 olduğu durumda, Türk Eurobondunun kredi spread değeri %4 veya 400 baz puandır. Aradaki farkı oluşturan %4'lik ek getiri, yatırımcıların Türkiye'nin temerrüde düşme riskini almalarından dolayı elde ettikleri faiz oranıdır.

Kredi spread opsiyonları belli bir borçlunun kredi spreadine dayanan bir opsiyondur. Kredi spread opsiyonlarında referans varlık kredi spreadin değeridir⁵⁷.

Esas alınan referans varlıkların fiyatının ve dolayısıyla kredi spread değerinin etkilenebileceğinin beklendiği durumlarda bu opsiyon kullanılabilir. Opsiyon alan taraf karşı tarafa prim ödemesi yapmaktadır. Opsiyon satan taraf ise, borçlunun kredi spread değeri belli bir eşik değerini aştığı zaman, bütün ödemeyi yapmayı kabul etmektedir.

Piyasadaki faiz oranlarının artma riskine karşı, tahvili elinde bulunduran yatırımcı portföyün değerindeki düşüşe karşılık koruma sağlamak istediği takdirde, CSO işlemi yaparak koruma sağlayabilmektedir.

⁵⁷ Chorafas, D.. Credit Derivatives and the Management of Risk. New York: Prentice Hall Inc, 2000, s.152.

CSO işlemleri risksiz tahviller veya ilgili referans varlığın piyasa riskine karşı koruma sağlayan enstrümanlar olmayıp, referans varlığın kredi spreadindeki değişimlere karşı koruma sağlamaktadırlar. CSO işleminde, opsiyon alan taraf periyodik olarak veya ilk başta toplu olarak opsiyon satan tarafa ödeme yapmaktadır. Karşılığında ise, spread değerinin önceden belirlenen eşik seviyeyi aşması durumunda opsiyon satan taraf, opsiyon alan tarafa ödeme yapmaktadır.

Örneğin yatırımcı 20 yıl vadeli Türk Eurobondunu %6 getiri ile satın aldıktan sonra bunun kredi spreadi riskinden dolayı CSO işlemiyle koruma sağlamak isteyebilir. Bu durumda kredi spread değerini hesaplamak gerekmektedir. Risksiz olarak kabul edilen 10 yıllık ABD hazine tahvilinin getirisinin %2 olduğu durumda kredi spreadi ($\%6 - \%2$) %4 veya 400 baz puandır. Yatırımcı bu %4'lük kredi spreadi değerinin %6'ya çıkması durumuna karşı koruma satın almak isteyebilir. Bu durumda karşı tarafa tahvilin kredi spreadinin artması riski karşılığında prim ödemesi yapmaktadır. Opsiyon satan taraf ise kredi spreadi %6'ya yükseldiği durumda karşı tarafa kredi spreadi ödemesi yapacaktır.

Sonuç olarak kredi spread opsiyonları, kredi spread riskine karşı koruma sağlamaktadır. Dolayısıyla CDS'ler ile karşılaştırıldığında referans varlığın kredi durumundaki bozulmalarına karşı da koruma sağladığı görülmektedir. Böylece yatırımcı sözleşmenin uygulanması için herhangi bir temerrüt durumunun gerçekleşmesini beklemek zorunda değildir. CSO işlemiyle sözleşmede belirlenen kredi spreadine ulaşıldığında opsiyon işlemi otomatikman uygulamaya geçmiş olmaktadır.

1.9.Yapılandırılmış Finansal Ürünler (Structured Financial Products)

1.9.1.Yapılandırılmış Finansal Ürünlerin Tanımı ve Gelişimi

“Yapılandırılmış ürünler ile ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bir tanıma göre yapılandırılmış ürünler, kendilerine özel risk ve getiri profilleri olan türev ürünler ile geleneksel finansal ürünlerin kombinasyonudur⁵⁸.” Diğer bir tanımla, yapılandırılmış ürünler, getirileri dayandığı bir veya birden fazla varlığa bağlı olarak değişen yatırım

⁵⁸ Das, S., *Structured Products and Hybrid Securities*, John Wiley & Sons, New York,2000.

ürünleridir. Yine başka bir tanımlamaya göre yapılandırılmış ürünler bir hisse senedine, hisse senedi portföyüne, endekslere, emtialara, vb. ile türev ürünlere dayalı yatırım stratejileridir.

Tanımlar birbirinden farklı gibi görünmekle birlikte, yapılandırılmış ürünlerin iki temel ortak özellikleri şunlardır:

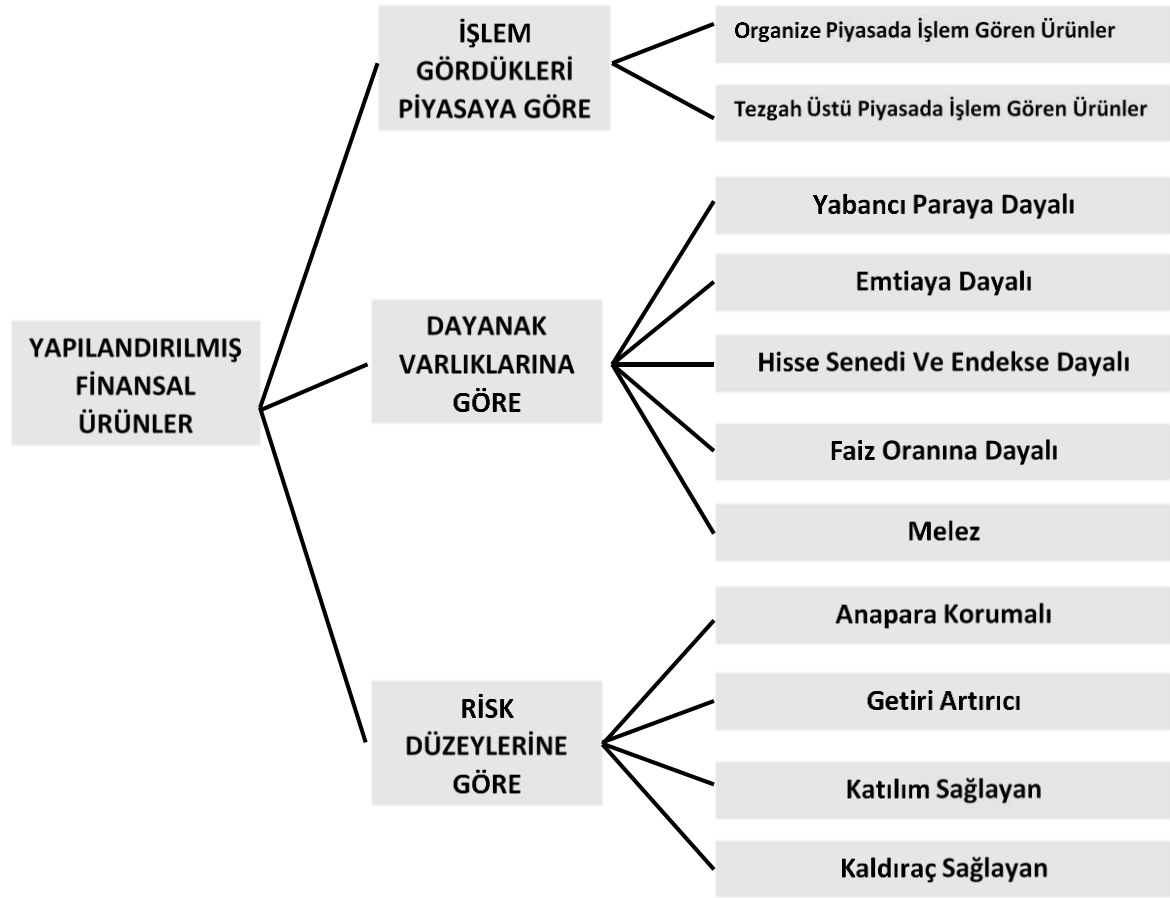
- Her yapılandırılmış ürünün dayandığı ilgili bir varlık söz konusudur.
- Yapılandırılmış ürünlerin sağladığı nakit akışı dayandıkları varlıklara bağlıdır.

Yapılandırılmış ürünler, genellikle bilinen geleneksel finansal ürünler ile türev ürünler olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yer alan geleneksel finansal ürünler kapsamında tahvil, bono, hisse senedi, endeks ve mevduat gibi ürünler bulunmaktadır. Yapılandırılmış ürünlerin ikinci bölümünü oluşturan türev ürünler kapsamında ise farklı stratejileri olan ve çeşitli dayanak varlıklara bağlı olarak işlem gören farklı türev ürünler bulunmaktadır.

1.9.2. Yapılandırılmış Finansal Ürünlerin Türleri

Yapılandırılmış finansal ürünler işlem gördükleri piyasalara, bağlı oldukları dayanak varlığa ve risk düzeylerine göre olmak üzere üç gruba ayrılabilir. Aşağıda yer alan şekilde yapılandırılmış finansal ürünler toplu olarak gösterilmektedir.

Şekil 10. Yapılandırılmış Finansal Ürünlerin Türleri

Kaynak: Türkkan Müge, Yapılandırılmış Sermaye Piyasası Araçları: Sertifikalar, Erste Securities Anadolu Üniversitesi: Güz Seminerleri, 7 Kasım 2012

1.9.2.1. İşlem Gördükleri Piyasalara Göre Yapılandırılmış Ürünler

Yapılandırılmış ürünler işlem gördükleri piyasalara göre organize piyasalarda ve tezgâh üstü piyasalarda işlem görenler olmak üzere ikiye ayrılır.

Organize piyasalarda işlemlerin kuralları düzenleyici bir otorite tarafından belirlenir. Bu otoritenin koyduğu kurallar ve yaptırımlar doğrultusunda yapılandırılmış ürünler alım satıma konu olur.

Tezgâh üstü piyasalarda ürünün kullanım fiyatı, vadesi ve dayanak varlığı gibi özellikler işlem yapan taraflarca karşılıklı görüşmelerle belirlenir. Üründen kaynaklanan

her türlü sorumluluk, işlemi gerçekleştiren tarafları bağlar. Dolayısıyla taraflardan biri yükümlülüğünü yerine getirmediginde risk karşı tarafça üstlenilir.

1.9.2.2. Dayanak Varlıklara Göre Yapılandırılmış Finansal Ürünler

Yapılandırılmış finansal ürünler, bağlı oldukları dayanak varlıklara göre aşağıdaki türlere ayrılır.

Yabancı Paraya Dayalı Yapılandırılmış Finansal Ürünler

Bu ürünlerin dayanak varlığı yabancı para olup ürünün getirisi ve yatırımcısına sağladığı nakit akışı dayandığı para birimine bağlı olarak değişmektedir. Piyasada yalnızca bir para birimine bağlı ürünler işlem gördüğü gibi, çeşitli para birimlerinden oluşan bir sepete bağlı yapılandırılmış ürünler de bulunmaktadır.

Emtiaya Dayalı Yapılandırılmış Finansal Ürünler

Bu tür ürünlerin dayanak varlığı emtiadır ve ürünün getirisi ile yatırımcısına sağladığı nakit akışı dayanak olan emtiaya bağlı olarak değişmektedir. Ürünlerin dayanak varlığı bir emtia olabileceği gibi birden fazla emtiaya bağlı olarak da oluşturulabilmektedir. Altın, gümüş ve petrol gibi emtialar dayanak varlık olarak uygulamada en çok kullanılan varlıklar arasında yer almaktadır.

Hisse Senedine ve Endekse Dayalı Yapılandırılmış Finansal Ürünler

Bu ürünlerde dayanak varlık hisse senedi veya endeks olup, ürünün getirisi ve sağladığı nakit akışı dayandığı hisse senedi veya endekse bağlı olarak değişmektedir. Kullanılan endeksler arasında Dow Jones, DAX gibi endeksler bulunmaktadır.

Faiz Oranına Dayalı Yapılandırılmış Finansal Ürünler

Bu tür ürünler faiz oranına dayalı olarak çıkarılmaktadır. Ürünün getirisi ve yatırımcısına sağladığı nakit akışı dayanak olarak kullanılan faiz oranına bağlı olarak dalgalanmaktadır. Söz konusu dayanak faiz oranı bir ya da birden fazla olabilmektedir. Yaygın olarak kullanılan dayanak faiz oranları LIBOR ve EURIBOR gibi oranlardır.

Melez Yapılandırılmış Finansal Ürünler

Bu ürünlerin performansı aynı anda en az iki tür varlığa dayanmaktadır. Örneğin dayanak varlığı döviz kuru, emtia ve hisse senedi olan bir yapılandırılmış ürün bu kapsamda değerlendirilmektedir. Burada belirtilen dayanak varlıklar dışında kredi, enflasyon ve diğer varlıklara dayalı yapılandırılmış ürünler de söz konusu olabilmektedir.

1.9.2.3. Risk Düzeyine Göre Yapılandırılmış Finansal Araçlar

Yapılandırılmış finansal ürünler, risk düzeylerine göre dört gruba ayrılabilir:

- Anapara koruması sağlayan araçlar,
- Getiriyi artıran araçlar,
- Katılımlı araçlar,
- Kaldıraçlı araçlar,

1.9.2.3.1. Anapara Koruması Sağlayan Araçlar

Anapara koruması sağlayan yapılandırılmış araçlar en basit ifadeyle, belirlenen vade sonunda başlangıçtaki yatırımı koruyan araçlardır. Bu ürünler başlangıç yatırımının tamamını koruyabileceği gibi bir bölümünü de koruyabilir.

Bu araçların oluşumu incelendiğinde; sabit getirili bir finansal araç ile birlikte bir türev ürünün birleştirilmesi sonucunda oluştuğu görülür. Toplam yatırımın bir bölümü sabit getirili finansal araca, diğer bölümü de türev ürüne yatırılır. Sabit getirili finansal araca yatırılan kısım anaparayı koruyan bölümdür. Bu bölüm genellikle tahvil gibi sabit nakit akışı olan finansal varlıklardan oluşur. Diğer türev araç kısmı ise ek getiri sağlayan bölümdür ve genellikle opsiyonlar kullanılır.

Anapara koruması sağlayan yapılandırılmış araçlarda, vade sonunda ek getiri olarak belirlenen bölümün hesaplanması aşağıdaki formülle yapılmaktadır;

$$\text{Ek Getiri} = \text{Başlangıçtaki yatırım tutarı} \times \text{Vade sonunda opsiyonun performansı} \times \text{Katılım oranı}$$

Formülde yer alan katılım oranı ise aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$\text{Katılım Oranı} = \frac{\text{Sabit getirili varlığa yapılan yatırım sonunda elde kalan tutar}}{\text{Üründe kullanılacak opsiyon fiyatı}}$$

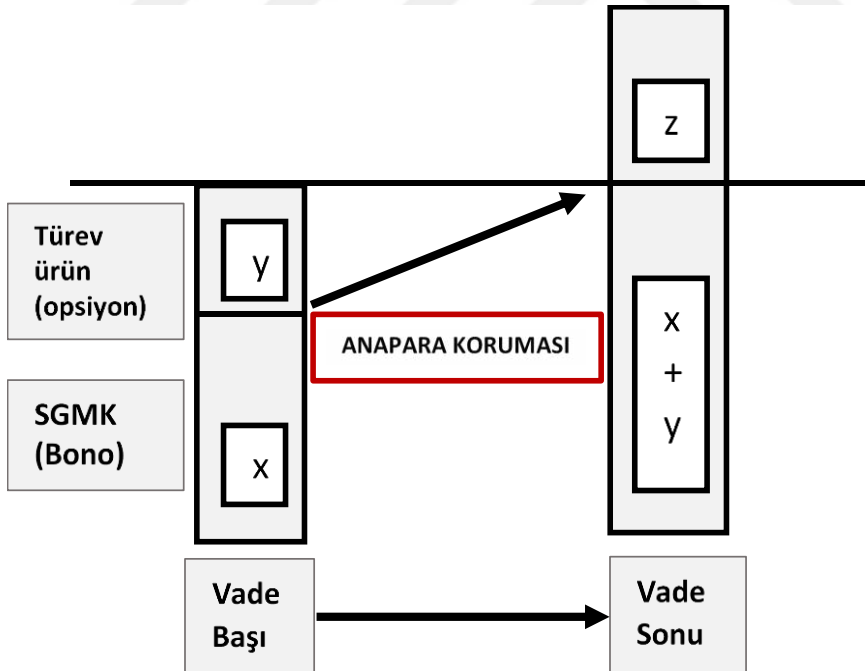
Katılım oranının hesaplanmasını aşağıda yer alan örnekle açıklayabiliriz;

100 TL'lik bir anaparanın vade sonunda bu anaparayı korumak üzere 88 TL'si devlet tahviline, 12 TL'si opsiyona yatırılmıştır. Opsiyon primi 16 TL olduğuna göre katılım oranı hesaplaması şu şekilde yapılır:

$$(100 - 88) / 16 = \%75$$

Aşağıdaki şekilde anapara koruması sağlayan yapılandırılmış araçlara ilişkin işleyiş görülmektedir.

Şekil 11. Anapara Koruması Sağlayan Yapılandırılmış Araçların İşleyişi

Kaynak: <http://www.investopedia.com>

Şekilde görüldüğü gibi, Y opsiyona yapılan yatırımı, X ise sabit getirili(bono) finansal araca yapılan yatırımı göstermektedir. Vade sonuna gelindiğinde sabit getirili

bölüm sağladığı getiri ile başlangıç yatırım tutarı olan ve anaparayı koruyacak seviye olan X+Y seviyesine gelecektir.

Şekilde yer alan Z kısmı ise opsiyondan elde edilen getiriyi göstermektedir. Dolayısıyla Z ile gösterilen bölüme ait olan ek getiri doğrudan opsiyonun performansı ve katılım oranı ile bağlantılıdır.

Anapara koruması sağlayan yapılandırılmış araçların işleyişine ilişkin örnek aşağıdaki gibi oluşturulabilir⁵⁹;

Örnek

Anapara koruması sağlayan yapılandırılmış araçların dayanak varlığı BİST 100 endeksi olan bir opsiyon ve bir tahvildir. Anapara koruma düzeyi %100'dür. Toplam yatırılan tutar 10.000 TL ve katılım oranı %90'dır.

Bu çerçevede finansal araç oluşturulurken, 10.000 TL'nin bir bölümü ile tahvil bir bölümü ile de BİST 100 endeksine dayalı bir opsiyon alınmıştır. Sabit getirili tahvil ile anapara korunmuş, opsiyon ile ek getiri sağlanmıştır.

Örneğe göre yatırımcı vade sonunda BİST 100 endeksi %20 yükselirse şu getiriyi elde eder.

$$\text{Ek getiri} = \frac{\text{Başlangıç yatırım tutarı}}{\text{Başlangıç yatırım tutarı}} \times \frac{\text{Vade sonu BİST 100 değişimi}}{\text{Başlangıç BİST 100}} \times \text{Katılım oranı}$$

$$\text{Ek getiri} = 10.000 \text{ TL} \times 0,2 \times 0,9 = 1.800 \text{ TL}$$

Diğer bir olasılık olarak BİST 100 endeksi %20 düşerse yatırımcı vade sonunda sadece başlangıç yatırımı olan 10.000 TL'yi geri alacaktır. Dolayısıyla endeks % 20 düşmüş olmasına rağmen anapara geri alınmaktadır.

⁵⁹ Structured Investments Solution Series Volume I: Principal Protected Investments Product Brochure, 2007, JP Morgan, USA.

“Anapara koruması sağlayan yapılandırılmış araçlar, başlangıç yatırımını korumalarından dolayı yatırımcılar tarafından tercih edilmektedir⁶⁰.”

1.9.2.3.2. Getiriyi Artıran Yapılandırılmış Finansal Araçlar

Getiriyi artıran yapılandırılmış finansal araçlarda, başlangıç yatırımlarının korunması söz konusu değildir ve sağlanacak maksimum getiri çoğunlukla ‘cap’ denilen bir düzeyde sabitlenmektedir. Bu araçlar başlangıç yatırımının korunmaması dikkate alındığında, riskli araçlardır.

Getiriyi artıran yapılandırılmış finansal araçlara en bilinen ürünler Discount Certificate (DC) ve Reverse Convertible (RC) örnek olarak verilebilir.

1.9.2.3.2.1. İskontolu Sertifika (Discount Certificate-DC)

İskontolu Sertifika araçları, bir dayanak varlığa, o varlığın piyasa fiyatının altındaki bir fiyattan yatırım yapma imkanı sağlayan araçlardır. Bu iskonto olanağı karşılığında finansal aracın getirisinde önceden belirlenen maksimum bir getiri düzeyi bulunmaktadır. Belirlenen bu maksimum getiri düzeyine “cap” denir. Bu aracın dayanak varlığı endeks, pay vb. olabilmektedir.

Vade sonunda, dayanak varlığın fiyatı, belirlenen maksimum getiri seviyesinden düşük olursa, yatırımcı dayanak varlığı fiziksel teslimat yolu ile alacak ya da dayanak varlığın bir endeks olması vb. durumlarda nakdi uzlaşma söz konusu olacaktır. Buna karşılık, ürünün vadesi sonunda dayanak varlık fiyatı maksimum getiri düzeyinde veya daha yüksek olduğu durumlarda maksimum getiri düzeyinde bir getiri elde edilecektir.

Ürünün işleyişi aşağıdaki örnekte görülmektedir.

⁶⁰ Roger, P., Capital Protected Notes For Loss Averse Investors: A Counterintuitive Result, *Working Paper*, Strasbourg University, France, 2008.

ABC pay senedi BİST’te 5 TL fiyattan işlem görmektedir. Dayanak varlığı ABC pay senedi olan 1 ay vadeli İskontolu Sertifikanın satış fiyatı ise 4,76 TL’dir. Maksimum getiri düzeyi ise 4,86 TL olarak belirlenmiştir.

Bu rakamlarla iskonto oranını hesapladığımızda $5 - 4,76 = 0,24$ $0,24/5 = 0,048$ yani %4.8 olmaktadır.

Maksimum getiri oranı ise $4.86 \text{ TL} - 4.76 \text{ TL} = 0,1$ $0,1/4.76 = 0,021$ yani %2.1’dir. Sonuçta, bu finansal aracı alan yatırımcı maksimum %2.1 getiriye razı olmakta, buna karşılık, bu aracı % 4.8 iskonto ile almaktadır. Banka ise, % 2.1 maksimum getiriye %4.8 iskonto ile müşterilerine vermektedir.

1 aylık vade sonunda olası durumlar aşağıda yer almaktadır.

1. Olasılık: ABC pay senedi maksimum getiri düzeyi olan 4.86 TL veya bu fiyatın üzerinde işlem görürse, DC tarafından yatırımcıya maksimum getiri düzeyi olan 4.86 TL ödenecektir.

2. Olasılık: ABC pay senedi maksimum getiri düzeyi olan 4.86 TL’nin altında ve başlangıç yatırımı olan 4,76 TL’nin üzerinde işlem görürse, İskontolu Sertifika alan yatırımcı ABC pay senedine sahip olur. Yatırımcı 4,76 TL ile işlem gördüğü fiyat arasındaki fark kadar getiri sağlar.

3. Olasılık: ABC pay senedi, başlangıç fiyatı olan 4.76 TL’nin altında işlem görürse, İskontolu Sertifika yatırımcısı ABC payını alır. Ancak ABC payının piyasa fiyatı 4.76 TL’den daha düşük olduğu için yatırımcı zarar eder. Bununla birlikte zararı doğrudan ABC payını almış olması durumunda oluşacak zarardan daha düşük olur.

Yukarıdaki örnek çerçevesinde, yatırımcı vade başında doğrudan İskontolu Sertifika değil de ABC payını almış olsaydı 5 TL ödeme yapacaktı. Vade sonunda ABC payının fiyatı örneğin 3,50 TL olursa, yatırımcı doğrudan ABC hisse senedine yatırım yapmakla $5 \text{ TL} - 3,50 \text{ TL} = 1,50 \text{ TL}$ zarar edecekti. Ancak İskontolu Sertifika almakla $4,76 \text{ TL} - 3,50 \text{ TL} = 1,26 \text{ TL}$ zarara uğramış oldu.

1.9.2.3.2.2. Dönüştürülebilir Sertifika (Reverse Convertible Certificate-RCC)

Dönüştürülebilir Sertifikalar; anapara koruması olmayan ve yatırımcılara piyasadaki sabit getirili ürünlerin kupon getirisinin üzerinde kupon getirisi fırsatı sunan araçlardır.

Dönüştürülebilir Sertifikaların işleyişine bakıldığında, bu araçların dayanak varlığının vade sonundaki fiyatı ile vade başındaki fiyatı karşılaştırılır. Eğer vade sonundaki fiyat, vade başındaki fiyata eşit veya ondan büyükse, Dönüştürülebilir Sertifika vade sonunda yatırımcısına başlangıç yatırımı ve kupon ödemesinden oluşan bir ödeme yapacaktır.

Eğer vade sonundaki dayanak varlık fiyatı, vade başındaki fiyattan düşükse, Dönüştürülebilir Sertifika kupon ödemesi yapmakla birlikte, başlangıç yatırımı ödemesi yapılmayacak, yatırımcı vade başındaki fiyattan hisse senedine sahip olacaktır.

Vade sonundaki fiyat	$\geq$	Vade başındaki fiyat ise	başlangıç yatırımı + kupon ödemesi
Vade sonundaki fiyat	$<$	Vade başındaki fiyat ise	kupon ödemesi + vade başındaki fiyattan hisse senedi

Dönüştürülebilir Sertifikanın işleyişi aşağıdaki örnekte görülmektedir;

Bir yatırımcı KK hisse senedine dayalı 1 yıl vadeli bir Dönüştürülebilir Sertifika ürününe 1000\$ yatırım yapmıştır. KK hisse senedinin piyasa fiyatı 10\$'dır ve Dönüştürülebilir Sertifika ürününün kupon faiz oranı %10 olarak belirlenmiştir.

KK hisse senedinin vade sonu fiyatı 10\$ ve üzerinde olursa, yatırımcı 1000\$'lık başlangıç yatırımı ve %10 kupon oranından 100\$'lık ek getiriye elde eder.

Vade sonundaki fiyat $\geq$ Vade başındaki fiyat olduğundan, başlangıç yatırımı + kupon ödemesi ödenir.

Vade sonunda KK hisse senedinin fiyatı 10\$’dan düşük olarak örneğin 5\$ gerçekleşirse, Dönüştürülebilir Sertifika yatırımcıya \$100’lık kupon ödemesi yapacaktır. Buna karşılık yatırımcı başlangıç yatırımı tutarı yerine $1000\$/10 \$=100$ adet KK hisse senedine sahip olacaktır. Dolayısı ile yatırımcı başlangıç yatırımına karşılık gelecek kadar vade başındaki fiyattan hisse senedine sahip olacak, piyasada hisse senedi fiyatı 5\$ iken 10\$ dan alım yaptığı için hisse başına 5\$ zarar edecektir.

Vade sonundaki dayanak varlık fiyatı < Vade başındaki fiyat olduğundan kupon ödemesi + vade başındaki fiyattan hisse senedi

1.9.2.3.3. Katılımlı Finansal Araçlar

“Yapılandırılmış finansal araçlar arasında yer alan bu ürünlerin temel özelliği, önceden belirlenmiş bir maksimum getiri seviyesinin olmayışıdır⁶¹.” Katılımlı finansal araçlar dayanak varlıklarında oluşan fiyat değişiklikleri ürüne aynen ya da farklı oranlarda yansıyabilir.

Özellikle yurtdışında yaygın olarak kullanılan katılımlı finansal araç türleri; Açık Uçlu Sertifika (Open End Certificate), Yüksek Performansa Dayalı Sertifikalar (Outperformance Certificate), Bonuslu Sertifika (Bonus Certificate) ve Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifikalar (Outperformance Bonus Certificate) ürünleridir.

1.9.2.3.3.1. Açık Uçlu Sertifika (Open End Certificate-OEC)

Açık Uçlu Sertifika ürünleri yatırımcılara yönelik olarak bir endeksin, emtianın veya faiz oranının dayanak olarak kullanıldığı ve bunların performansına bağlı olarak çıkarılan, çoğunlukla belirli bir vadeleri olmadan piyasaya sürülen ürünlerdir. Bu ürünler çoğunlukla belirli bir vadeleri olmadığından yatırımcılar tarafından her zaman alınıp satılabilirler.

Bu üründe dayanak varlığın getirisi Açık Uçlu Sertifikanın getirisine aynen yansır.

⁶¹ Barlocher, J., Experience with the collection and publication of data on structured products in Switzerland, *IFC Bulletin No 31, 2009*, s. 141-150.

Örnek:

Vadesi 4 yıl, S&P 500 endeksi dayanak varlığı olan Açık Uçlu Sertifika bulunmaktadır. S&P 500 endeksinin başlangıç değeri 1.200'dür. Endeks seviyesini Açık Uçlu Sertifika fiyatına çeviren değişim oranı % 1'dir. Dolayısıyla Açık Uçlu Sertifika ürününün başlangıç piyasa fiyatı $1200 \times 0,01 = 12$ \$ olarak belirlenmiştir.

Değişim oranı, yüksek bir değer olan endeks değerini yatırım yapılabilecek düzeye indirmek için kullanılır. Diğer bir ifadeyle, değişim oranı uygulanmazsa bu ürüne yatırım yapmak için 1.200 \$ gerekecekti. Ancak % 1'lik değişim oranı uygulaması ile yatırımcıya 12 \$ ile yatırım yapma olanağı tanınır ve yatırımcı 12 \$ ödeyerek Açık Uçlu Sertifikayı alır.

Burada Açık Uçlu Sertifikanın vade sonundaki performansını etkileyen faktör, dayanak varlık fiyatındaki yüzdesel değişimdir.

Açık Uçlu Sertifika, dayanak varlığın fiyat değişimlerini aynen yansıttığı için, vade sonunda Açık Uçlu Sertifika fiyatı vade sonundaki endeks seviyesi ile değişim oranı çarpılarak bulunur.

Özet olarak Açık Uçlu Sertifika yatırımcısının kazanç veya kaybı şu şekilde belirlenir:

$$(\text{Vade sonundaki endeks seviyesi} - \text{Vade başı endeks seviyesi}) \times (\text{Değişim oranı})$$

Eğer vade sonunda S&P 500 endeksi %10 artarak 1.320 seviyesinde olursa, Açık Uçlu Sertifika yatırımcısı;

$$(1.320 - 1.200) \times (0,01) = 1,2 \text{ \$ kazanç sağlar ve vade sonunda } 13,2\$ (12 \$ + 1,2 \$) \text{ elde eder.}$$

Eğer vade sonunda S&P 500 endeksi 1.140 seviyesinde olursa, %5 oranında bir düşüş sergilemiş olur ve Açık Uçlu Sertifika yatırımcısı;

$$(1.200 - 1.140) \times (0,01) = 0,6 \text{ \$ kaybederek } 11,4 \text{ \$ elde eder. Böylece yatırımcının } \% 5 \text{ oranında kaybı oluşmuştur.}$$

1.9.2.3.3.2. Yüksek Performansa Dayalı Sertifika (Outperformance Certificate-OC)

Yüksek Performansa Dayalı Sertifikalar, dayanak varlıkta oluşan fiyat değişimlerini performans sınır (strike) düzeyi olarak adlandırılan belirli bir düzeye kadar bire bir yansıtan ürünlerdir. Performans sınır düzeyi, opsiyon sözleşmelerindeki kullanım fiyatına benzerdir. Vade dolduğunda belirlenen performans sınır düzeyinin aşılp aşılmadığına bakılarak ona göre işlem yapılmaktadır. Performans sınır düzeyine kadar dayanak varlığın getirisi ürünün getirisine bire bir yansıtılırken, bu düzeyden sonra dayanak varlığın getirisi Yüksek Performansa Dayalı Sertifika getirisine önceden belirlenmiş ve performans oranı olarak adlandırılan bir oran kadar yansıtılır. Performans oranı %100'ün üzerinde olmaktadır ve her Yüksek Performansa Dayalı Sertifika için farklı olabilir.

Örnek:

Vadesi 1 yıl, dayanak varlığı ABC hisse senedi olan bir Yüksek Performansa Dayalı Sertifikanın başlangıç fiyatı hisse senedinin fiyatı olan 50 TL'dir. Performans sınır düzeyi de 50 TL olarak belirlenen ürünün performans faktörü ise % 150'dir.

Ürünün işleyişi vade sonundaki dayanak varlığın fiyatındaki oluşumlara göre özet olarak şu şekilde olacaktır;

Vade sonundaki dayanak varlığın fiyatı performans sınır düzeyi olan 50 TL'nin üzerinde olduğu takdirde yatırımcının kazancı;

Dayanak varlığın vade sonu değeri- Dayanak varlığın başlangıç değeri x Performans oranı hesaplaması ile bulunur.

Örneğin; ABC hisse senedi fiyatı vade sonunda 55 TL olursa Yüksek Performansa Dayalı Sertifika yatırımcısı;

$(55-50) \times (\%150) = 7,5$ TL kazanır ve vade sonunda 57,5 TL elde eder. Dolayısıyla %15 düzeyinde kazanç elde etmiş olur.

Vade sonundaki dayanak varlığın fiyatı performans sınır seviyesi olan 50 TL altında gerçekleşirse, Yüksek Performansa Dayalı Sertifika ürünü dayanak varlığın fiyat

değişimlerini aynen yansıtır. Dayanak varlığın fiyatı performans sınır düzeyinin altında kalırsa, herhangi bir performans söz konusu olmadığından performans oranı dikkate alınmaz.

Örneğin vade sonunda ABC hisse senedinin fiyatı %10'luk bir düşüşle 45 TL seviyesinde gerçekleşirse, Yüksek Performansa Dayalı Sertifika yatırımcısı da %10 düzeyinde bir kayba uğrar ve vade sonunda 45 TL (50-5) elde eder.

1.9.2.3.3. Bonuslu Sertifika (Bonus Certificates-BC)

Bonuslu Sertifika ürünü, Yüksek Performansa Dayalı Sertifika ürününe benzemekte olup farkı anapara korumasının eklenmesidir. Anapara korumasının koşulu ise dayanak varlık fiyatının önceden belirlenmiş bir bariyer seviyesinin altına düşmemesidir. Diğer bir ifade ile anapara bariyer düzeyine kadar korunmakta bu seviyeyi aşağı yönlü aştıktan sonra korunmamaktadır. Bariyer düzeyi geçilirse vade sonunda gerçekleşen varlık fiyatı, aynı zamanda Bonuslu Sertifika fiyatı olmaktadır.

Son olarak Bonus düzeyi ise dayanak varlığın fiyatı vade süresince bariyer düzeyinden düşük düzeye düşmediği ve vade sonunda performans sınır düzeyi ile bariyer düzeyi arasında kaldığı sürece, önceden belirlenmiş miktarda ödenecek bonusu gösteren düzeydir.

Dolayısıyla, eğer vade sonunda dayanak varlığın fiyatı, performans sınır düzeyinin üzerinde kalırsa; Bonuslu Sertifikanın fiyatı da o olur. Eğer vade boyunca dayanak varlığın fiyatı bariyer düzeyinin altına düşerse; Bonuslu Sertifika için bonus söz konusu olmaz ve vade sonunda varlık fiyatı ne olursa Bonuslu Sertifikanın fiyatı da o olur. Son olarak, eğer vade içinde dayanak varlığın fiyatı bariyer düzeyinin altına inmediği takdirde ve vade sonunda da varlığın piyasa fiyatı performans sınır düzeyi ile bariyer düzeyi arasında kaldığında Bonuslu Sertifika bonus öder.

1.9.2.3.3.4. Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika (Outperformance Bonus Certificate-OBC)

Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika ürünüde, bariyer düzeyine bağlı bir anapara koruması bulunmakta olup, Bonuslu Sertifikadaki gibi bu koruması ancak dayanak varlık fiyatı bariyer seviyesini aşmadığı sürece gerçekleşmektedir. Bu koşula ek olarak, önceden belirlenmiş bir performans sınır düzeyi aşılsa da, dayanak varlığın kendi performansı ürünün performansına önceden belirlenen performans oranına göre yansıtılmaktadır.

Örnek:

Vadesi 2 yıl dayanak varlığı YZ hisse senedi olan bir Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifikanın başlangıç fiyatı 100 TL'dir. Başlangıçta hisse senedinin fiyatı da 100 TL'dir. Düzenlenen Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifikanın performans sınır düzeyi 100 TL, bariyer düzeyi 85 TL ve bonus düzeyi 100 TL'dir. Belirlenen performans oranı %150'dir.

Ürünün işleyişi vade sonundaki dayanak varlığın fiyatındaki oluşumlara göre özet olarak şu şekilde olacaktır;

a) Vade süresince hiçbir gün hisse senedi bariyer düzeyi olan 85 TL ve altında işlem görmediyse:

Hisse senedi vade boyunca 85 TL ve altında işlem görmezse vade sonunda iki durum söz konusu olabilir. Bunlardan birincisi hisse senedinin bariyer düzeyi olan 85 TL ve performans sınır düzeyi olan 100 TL arasında işlem görmesi, diğeri de hisse senedinin performans sınır düzeyi olan 100 TL'nin üzerinde işlem görmesidir.

Vade sonunda hisse senedi bariyer düzeyi olan 85 TL ve performans sınır düzeyi olan 100 TL arasında işlem görürse:

Bu durumda Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika ürünü bonus seviyesinde ödeme yapacaktır. Dolayısıyla bonus seviyesi 100 TL olduğundan, Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika yatırımcısı vade sonunda 100 TL tutarında bir nakit akışı elde edecektir.

Örneğin, vade sonunda YZ hisse senedi %10 düşüşle 90 TL olsa da 85 TL üzerinde bir fiyattan işlem gördüğünden Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika ürünü yatırımcısı yine 100 TL elde eder.

Vade sonunda hisse senedi, performans sınır düzeyi olan 100 TL'nin üzerinde işlem görürse:

Bu durumda Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika ürünü dayanak varlığın fiyat değişimlerini yatırımcısına performans faktörü olan %150 oranında yansıtır.

Vade sonunda yatırımcının getirisi aşağıdaki gibi hesaplanır.

Dayanak varlığın vade sonu değeri – Dayanak varlığın başlangıç değeri x Performans oranı

Örneğin, vade sonunda YZ hisse senedi %10 oranında artış göstererek 100 TL'den 110 TL'ye çıkarsa Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika ürünü yatırımcısına;

$(110-100) \times (\%150) = 15 \text{ TL}$ getiri sağlar.

b) Vade süresince herhangi bir gün hisse senedi bariyer seviyesi olan 85 TL ve altında işlem görürse:

Vade boyunca herhangi bir gün hisse senedi fiyatı bariyer düzeyi olan 85 TL ve altında işlem görürse, vade sonunda iki durum dikkate alınır.

Bunlardan biri hisse senedi fiyatının performans sınır düzeyi olan 100 TL'nin altında işlem görmesi, diğeri de hisse senedinin performans sınır düzeyi olan 100 TL'nin üzerinde işlem görmesidir. Burada hisse senedinin bariyer düzeyi olan 85 TL ve performans sınır düzeyi olan 100 TL arasında işlem görmesi seçeneği söz konusu olmamaktadır. Çünkü fiyatlar bir kez 85 TL'yi aşağı yönlü kırdığından 85 TL artık sınır olarak kabul edilemez.

Vade içinde dayanak hisse senedi fiyatı bariyer seviyesi olan 85 TL'nin altına inerse, Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika ürünün bonus ödeme özelliği sona erer ve vade sonunda hisse senedi fiyatındaki değişim performans sınır seviyesi olan 100

TL seviyesine kadar Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika ürün fiyatını aynen etkiler. 100 TL seviyesinin üzerinde ise Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika ürününün fiyatı hisse senedinin fiyat değişiminden %100'den fazla olacak şekilde bir performans oranınca etkilenir.

Vade sonunda hisse senedi, performans sınır düzeyi olan 100 TL'nin altında işlem görürse:

Hisse senedi, performans sınır düzeyi olan 100 TL'nin altında işlem görürse yatırımcı YZ hisse senedinin cari piyasa değerinde bir getiri sağlar.

Örneğin, vade sonunda YZ hisse senedi 100 TL'lik değerinin %25'ini kaybederek 75 TL olursa, Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika yatırımcısı da %25 oranında kayba uğrayarak 75 TL'lik bir nakit akışı elde eder.

Vade sonunda hisse senedi, performans sınır düzeyi olan 100 TL'nin üzerinde işlem görürse:

Hisse senedi performans sınır düzeyi olan 100 TL'nin üzerinde işlem görürse Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika yatırımcısının getirisi aşağıdaki gibi hesaplanır.

Dayanak varlığın vade sonu değeri - Dayanak varlığın başlangıç değeri x Performans oranı

Örneğin, vade sonunda YZ hisse senedi %20'lik bir artışla 120 seviyesinde olursa, Yüksek Performansa Bağlı Bonuslu Sertifika yatırımcısına;

$(120 - 100) \times (\%150) = 30$ TL getiri sağlar. Hisse senedinin başlangıç değeri olan 100 TL dikkate alındığında, yatırımcı %20 kazanç elde eder.

1.9.2.3.4. Kaldıraçlı Yapılandırılmış Finansal Araçlar - Varantlar (Leverage Products)

Kaldıraç sağlayan yapılandırılmış finansal ürünler genel olarak yatırımcıların küçük tutarda yatırım ile büyük tutarda pozisyona sahip olabilmelerini sağlayan ürünler olarak tanımlanır. Bu ürünlerin özelliği, ürünün dayandığı varlığın fiyatındaki küçük bir değişimin ürünün kendi fiyatına artarak yansımastır. Buna kaldıraç etkisi denilmektedir. Kaldıraç sağlayan yapılandırılmış ürünlerde dayanak varlık olarak hisse senedi, endeks, döviz kuru, emtia, vb. gibi varlıklar kullanılmaktadır. Bu türdeki yapılandırılmış ürünlere en iyi örneklerinden biri varantlar olup, bu bölümde varantlar üzerinde durulmaktadır.

“Varantlar en basit tanımıyla; sahibine önceden belirlenmiş bir fiyattan belirli sayıda varlığı belirli bir tarihte veya belirlenen tarihe kadar satın alma (call) ya da satma hakkı (put) sağlayan bir menkul kıymet türü olarak ifade edilebilir⁶².” “Bunun yanında varantlar, satın alma ve satma hakkı tanımları nedeniyle, bir opsiyon hakkı vermekte olduklarından, aynı zamanda bir türev ürün niteliğindedirler. Bu bakımdan opsiyon sözleşmelerinin bazı özelliklerini de taşırlar⁶³.” Bu nedenle varantlar senede bağlanmış bir opsiyon türü olarak da nitelendirilmektedirler. Ancak bir türev finansal araç olan opsiyon sözleşmelerinden daha sonra anlatılacağı üzere, bazı farklı özelliklere sahiptirler.

Daha kapsamlı bir tanımla varantlar elinde bulunduran kişiye, dayanak varlığı ya da göstergeyi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydı teslimat ya da nakit uzlaşısı ile kullanıldığı menkul kıymet niteliğindeki sermaye piyasası aracını ifade etmektedir.

Varantı alan kişi, dayanak varlığı alma ya da satma hakkını almakta, dayanak varlığın kendisini almamaktadır.

Opsiyonlarla karşılaştırıldığında varantlar; opsiyon sözleşmelerinin menkul kıymetleştirilmiş halidir. Opsiyonlarda olduğu gibi varant alıcısına hak sağlar, yükümlülük

⁶² Brigham, E. F., Ehrhardt, M. C., Financial Management, Theory And Practice, 12. Edition, USA, 2008, s.748.

⁶³ Warrants, Understanding Trading and Investment Warrants, Australian Securities Exchange, March 2009, s.2.

getirmez. Finansal bir varlığa ya da göstergeye dayalı olarak çıkartılırlar. Borsaya kote edilirler, ikinci el piyasada işlem görürler ve varantlar için pazar açılır.

Varantlar, opsiyonlara benzer şekilde sahibine, belirli bir miktarda dayanak varlık ya da göstergesi, önceden tespit edilmiş bir fiyat üzerinden, vadeye kadar ya da vade tarihinde alma veya satma hakkı veren finansal araçlardır. Varantlar ile opsiyonların aralarında önemli bazı farklar vardır. Bu farklar aşağıda belirtilmiştir⁶⁴.

- Opsiyonlar vadeli bir sözleşme, varantlar ise finansal bir üründür.
- Opsiyonlar vadeli işlem esasları ile işlem görürken varantlar spot işlem özelliğinde işlem görür.
- Opsiyonlar, özellikleri işlem gördüğü borsalar tarafından belirlenen standart sözleşmeler iken varantların özellikleri ihraç eden kuruluş tarafından belirlenir ve opsiyonlara göre daha esnektir.
- Opsiyonların işleyişinde teminat ve teminat tamamlama söz konusuyken, varantlarda ürünün tüm sorumluluğunun ihraççı kuruluştaki olması nedeniyle teminat yoktur.

Varant Türleri

Varantlar alım ve satım varantları olmak üzere ikiye ayrılır.

Alım Varantları

Alım varantları, yatırımcısına belli bir varlığı önceden belirlenmiş bir fiyat üzerinden, belirlenmiş bir tarihte veya öncesinde alma hakkı sağlayan ürünlerdir. Vade sonunda, varantın dayandığı varlığın cari piyasa fiyatı varantın kullanım fiyatından yüksek olursa, yatırımcının getirisi aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Yatırımcının} \quad = \quad \text{Dayanak varlığın} \quad - \quad \text{Varantın kullanım} \quad \times \quad \text{Dönüşüm} \\ \text{Getirisi} \quad \quad \quad \text{vadedeki değeri} \quad \quad \quad \text{fiyatı} \quad \quad \quad \text{oranı}$$

Yukarıdaki formülde yer alan dönüşüm oranı aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

⁶⁴ Varantlar, Mart 2014, <http://www.yatirimyapiyorum.gov.tr/media/9650/araci%20kurulus%20varantlari.pdf>

Dönüşüm oranı bir adet varantın kaç adet dayanak hisse senedi alım ya da satım hakkı verdiğini ya da bir adet dayanak hisse senedi alım ya da satım hakkı için kaç adet varant gerektiğini ifade eder ve ihraççı tarafından ihraç öncesinde belirlenir⁶⁵.

Örnek olarak 1:1 dönüşüm oranı 1 adet varantın 1 adet hisse senedi alım ya da satım hakkı verdiğini ifade eder. 4:1 dönüşüm oranı 4 adet varantın 1 adet hisse senedi alım ya da satım hakkı verdiğini ifade eder.

Alım varantın işleyişini gösteren örnek aşağıda yer almaktadır.

Dayanak varlığı QQ hisse senedi olan bir alım varantının fiyatı 0,5 TL, kullanım fiyatı 20 TL ve dönüşüm oranı 0,1'dir. QQ hisse senedinin fiyatı 22 TL'dir. Vade sonunda hisse senedinin piyasa fiyatının durumuna göre olasılıklar şu şekildedir;

Varantın Karda Olması Durumu

Vade sonunda hisse senedinin fiyatı 28 TL olursa, alım varantı alıcısı, hisse senedi fiyatının kullanım fiyatı olan 20 TL'nin üzerine çıkması nedeniyle alım hakkını kullanır.

Varant alıcısı aşağıda hesaplanan getiriye sağlayacaktır;

$$(28 - 20) \times 0.1 = 0.80 \text{ TL}$$

Varant alıcısının vade başında 0,50 TL ödediği dikkate alındığında net kazanç $0.80 - 0.50 = 0.30$ TL olacaktır.

Hisse senedinin piyasa fiyatı $28 - 22 = 6/22.00 = \% 27,2$ oranında yükselmiş olmasına rağmen, varant yatırımcısı %60 oranında kazanç elde eder. Bu da kaldıraç etkisini göstermektedir.

⁶⁵ Varantlar,Mart 2014,<http://www.yatirimyapiyorum.gov.tr/media/9650/araci%20kurulus%20varantlari.pdf>

Varantın Zararda Olması Durumu

Hisse senedinin vade sonundaki fiyatı kullanım fiyatı olan 20 TL ve altında işlem görürse varantın bir değeri kalmaz. Çünkü varant alıcısı alım hakkını kullanmaz. Eğer alım hakkını kullanırsa, hisse senedini 20 TL'den alması gerekir. Bunun yerine piyasada daha düşük fiyattan almayı tercih eder. Bu durumda, yatırımcının toplam kaybı varant için başlangıçta ödediği 0.50 TL kadar olur.

Alım Varantının Başabaşta Olması Durumu

Bir alım varantının başabaş noktasının hesaplanması aşağıdaki formülle yapılır;

$$\text{Varantın başabaş noktası} = \frac{\text{Varant alım fiyatı}}{\text{Dönüşüm oranı}} + \text{Kullanım fiyatı}$$

Yukarıdaki örnek çerçevesinde alım varantının başabaş noktası:

$$(0.50 / 0.1) + 20 = 25 \text{ TL'dir.}$$

Hesaplamadan çıkan sonuca göre, vade sonunda varantın dayanak varlığı olan hisse senedinin piyasa fiyatı 25 TL olursa işlem başabaşta demektir. Bu durumda yatırımcı ne karda ne zarardadır. Bu durum diğer bir hesaplama ile de görülebilir. Yatırımcı vade başında varantı almak için 0,50 TL ödemişti. Vade sonunda ise varantın dayandığı hisse senedi fiyatı 25 TL olduğunda yatırımcının getirisi aşağıdaki gibi olacaktır.

$$(25 - 20) \times 0,1 = 0,50 \text{ TL}$$

Bu durumda yatırımcı dönem başında ödediği tutar olan 0,50 TL kadar kazanç sağlayarak, ne kar ne de zarar etmektedir.

Satım Varantları

Satım varantları, yatırımcısına belirli bir varlığı önceden belirlenmiş fiyat üzerinden belirlenmiş bir tarihte veya öncesinde satma hakkı veren ürünlerdir.

Vadede dayanak varlık fiyatı satım varantının kullanım fiyatından düşük olursa, yatırımcının getirisi aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

Getiri= Varantın kullanım fiyatı - Dayanak varlığın vadedeki fiyatı x Dönüşüm oranı

Satım varantının işleyişini gösteren örnek aşağıda yer almaktadır.

Dayanak varlığı RR hisse senedi olan bir satım varantının alım fiyatı 0.30 TL, kullanım fiyatı 15 TL ve dönüşüm oranı 0,1'dir. RR hisse senedinin fiyatı 13 TL'dir. Vade sonunda hisse senedinin piyasa fiyatının durumuna göre olasılıklar şu şekildedir;

Satım Varantının Karda Olması Durumu

Vade sonunda hisse senedinin fiyatı 10 TL olursa, satım varantının alıcısı piyasada değeri 10 TL olan hisse senetlerini, kullanım fiyatı olan 15 TL'ye satma hakkını kullanır ve aşağıdaki getiriyi sağlar.

$$(15 - 10) \times 0.1 = 0,5 \text{ TL}$$

Yatırımcının varantı almak için 0,3 TL ödediği dikkate alındığında net kazanç $0.5 - 0.3 = 0,2 \text{ TL}$ dir.

Satım Varantının Zararda Olması Durumu

Vade sonunda piyasada hisse senedi fiyatı kullanım fiyatı olan 15 TL ve üzerinde işlem görürse varantın bir değeri olmayacaktır.

Çünkü varant alıcısı satım hakkını kullanmaz. Eğer satım hakkını kullanırsa, hisse senedini 15 TL 'den satması gerekir. Bunun yerine piyasada daha yüksek fiyattan satmayı tercih eder. Bu durumda, yatırımcının toplam kaybı varant için başlangıçta ödediği 0,30 TL kadar olur.

Satım Varantının Başabaşta Olması Durumu

Bir satım varantının başabaş noktası aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Varantın başabaş noktası} = \text{Kullanım fiyatı} - \frac{\text{Varantın alım fiyatı}}{\text{Dönüşüm oranı}}$$

Bu örnekte satım varantının başabaş noktası:

$$15 - (0,3/ 0.1) = 12 \text{ TL'dir.}$$

Vade sonunda, varantın dayanak varlığı olan hisse senedinin cari piyasa fiyatı 12 TL ise yatırımcı ne karda ne zarardadır. Diğer bir hesaplama ile vade sonunda dayanak hisse senedinin fiyatı 12 TL olduğunda yatırımcının getirisi aşağıdaki gibidir.

$$(15 - 12) \times 0,1 = 0,3 \text{ TL}$$

Yatırımcı vade başında 0,3 TL ödemişti, vade sonunda da 0,3 TL getiri sağladı. Böylece kar ya da zararı bulunmamaktadır.

Yukarıda örneklerde alım ve satım varantlarının vade sonuna kadar elde tutulduğu kabul edilmiştir. Uygulamada varantlar genellikle yatırımcıların piyasa beklentileri paralelinde ikinci el piyasada alınıp satılırlar.

1.9.3. Yapılandırılmış Finansal Araçların Avantaj ve Dezavantajları

1.9.3.1. Yapılandırılmış Finansal Araçların Avantajları

Yapılandırılmış finansal ürünlerin yatırımcılara sağladığı avantajların başlıcaları şunlardır:

Yüksek getiri: Yapılandırılmış ürünler, içerdikleri risk derecesine bağlı olarak yatırımcılara sabit getirili geleneksel ürünlerden daha yüksek getiri olanağı sunabilmektedir.

Anapara koruması: Bazı yapılandırılmış ürünler yatırımcılarına tam veya kısmi anapara koruması olanağı sağlamakta ve bu olanak, riske duyarlı yatırımcıların yapılandırılmış ürünlere yatırım yapmalarını teşvik eden bir unsur olarak görülmektedir.

Kolay erişim: Yapılandırılmış ürünler yatırımcılara, hiç erişim sağlayamayacakları veya erişim sağlamak için yüksek tutarda maliyetlere katlanmaları gereken varlıklara daha kolay ve uygun maliyetlerle erişim olanağı sağlamaktadır.

İsmarlama yapılandırma olanağı: Yapılandırılmış ürünler ismarlama olarak adlandırılabilir ürünler olduğu için her yatırımcının piyasa beklentisi ve risk algısına göre bir ürün yapılandırılması mümkün olmaktadır.

Portföy çeşitlendirme: Yapılandırılmış ürünler, farklı varlıkları dayanak olarak kullanabildiklerinden dolayı portföy çeşitlendirmesi için kullanılabilir enstrümanların başında gelmektedir.

1.9.3.2. Yapılandırılmış Finansal Araçların Dezavantajları

“Yapılandırılmış finansal ürün yatırımcılarının karşılaşılabilecekleri riskler ve oluşabilecek dezavantajlı durumlar aşağıda belirtilmektedir⁶⁶:

Karmaşık yapı: Yapılandırılmış ürünler, ismarlama yapılanma özelliklerinden dolayı yatırımcıların anlamakta güçlük çektiği ürünlerdir.

Likidite problemi: Yapılandırılmış ürünlerin önemli bir bölümü tezgâh üstü piyasada veya derinliği fazla olmayan piyasalarda işlem gördüklerinden, likidite riskiyle karşı karşıya kalılabilmektedir.

Kredi riski: Likidite riskinde olduğu gibi, yapılandırılmış ürünlerin tezgâh üstü piyasalarda da işlem görmelerine bağlı olarak, yatırımcıları kredi riskine maruz kalabilmektedir.

Fiyatlama problemi: Yapılandırılmış finansal ürünlerin fiyatlanmasında kabul görmüş bir fiyatlama modeli bulunmamaktadır. Yapılandırılmış ürünlerin fiyatlanması

⁶⁶ Wilkens S., Erner, C. & Röder, K., The pricing of structured products in Germany, *The Journal of Derivatives*, 2003, s.55-69.

üzerine yapılan önemli araştırmalardan biri olan Wilkens tarafından yapılan çalışmada, yapılandırılmış ürünlerin yapısı karmaşıklıştıkça fiyatlamalarının yatırımcıların aleyhine olma durumunun arttığı vurgulanmıştır.”

1.9.4.Yapılandırılmış Finansal Araçların Türkiye’de Kullanımı

Yapılandırılmış finansal araçlar, ülkemiz finansal piyasaları için yeni olarak değerlendirilebilecek araçlardır. Ülkemizde faizlerin uzun yıllar göreceli olarak yüksek seyretmesi, yatırımcıların piyasalardaki istikrarsızlığa bağlı olarak riske duyarlı olması ve yerli finansal piyasaların global piyasalar ile entegrasyonun koşullara bağlı olarak hızlı gerçekleştirilememesi yapılandırılmış ürünlerin Türkiye’deki gelişimini geciktiren nedenler arasında başlıcalarıdır.

Bununla birlikte, ülkemizde son yıllarda önceki yıllara oranla faiz oranlarının düşmesi sonucu yatırımcılar farklı yatırım araçları aramaya başlamış ve risk isteklerinde artış yaşanmıştır. Yine, finansal sistemin giderek daha fazla globalleşmesi ile bu konularda deneyimli finansal kurumların piyasalarda faaliyet göstermeye başlaması Türkiye’de yapılandırılmış finansal araçların kullanımını artırmaya başlamıştır.

Türkiye’deki yapılandırılmış ürünler genellikle yapılandırılmış mevduat ürünleri şeklinde görülmektedir. Bu grup içinde en yaygın olanı da Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat (DCD - Dual Currency Deposit) tır.

1.9.4.1. Yapılandırılmış Mevduat Ürünleri

Yapılandırılmış mevduat ürünü en basit haliyle bir mevduat hesabı ile bir ya da birden fazla türev ürünün bir araya gelmesi ile oluşmaktadır.

Bu üründe mevduat, farklı para birimlerinden oluşabilirken, türev ürün bölümünde çoğunlukla opsiyon bulunmaktadır. Yapılandırılmış mevduatlarda getiri, mevduat ile türev ürünün getirilerinin toplamından oluşmaktadır.

Yapılandırılmış mevduat ürünlerinde normal mevduat hesaplarından farklı olarak, vade sonunda elde edilecek getiri belirsiz durumdadır. Elde edilecek getirinin düzeyi, dayanak varlığın sağlayacağı getiri ve kapsadığı risk düzeyi ile belirlenir. Risk düzeyi arttıkça yapılandırılmış mevduatın hem getiri hem de zarar potansiyeli artmaktadır.

Yapılandırılmış mevduat ürünlerini dayandığı varlığa göre, anapara korumasına göre ve dayanak varlıktaki beklentiye göre sınıflandırmak mümkündür.

Dayandığı varlığa göre yapılandırılmış mevduat ürünleri; bono ve tahvile dayalı, dövizde dayalı, endekse dayalı, hisse senedine dayalı, emtiaya dayalı, vb. gibi sınıflara ayrılabilir.

Anapara korumasına göre yapılandırılmış mevduat ürünleri, anapara koruması sağlayan ve anapara koruması sağlamayan olmak üzere ikiye ayrılabilir. Anapara koruması tam veya kısmi şekilde olabilir.

Dayanak varlıktaki beklentiye göre ise yapılandırılmış mevduat ürünleri dayanak varlığın fiyatının yükselişine, düşüşüne veya sabit kalması alternatiflerine yönelik üç farklı şekilde oluşturulabilecektir.

Ülkemizde yukarıda anlatılan mevduat ürünleri arasında en çok kullanılan DCD (Dual Currency Deposit- Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat) üzerinde durulacaktır.

1.9.4.2. Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat

Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat banka ve yatırımcı tarafından oluşturulan bir opsiyon sözleşmesi ile vadeli bir mevduat ürününün bileşiminden oluşur. Ürünün işleyişine göre yatırımcı tarafından bankaya bir yabancı para opsiyonu satılır ve karşılığında prim alınır. Banka ise satın aldığı opsiyona karşılık olarak, yatırımcının vadeli mevduatını teminat olarak alır ve yatırımcıya prim öder. Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat da yatırımcıya ödenen prim, mevduat için belirlenen faizin üzerine ilave edilerek ödenir.

Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat ürününün başlıca özellikleri şunlardır:

- Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat vadesinden önce bozulamaz. Vadeden önce bozulmak istenirse hem mevduat faizinden hem de opsiyon priminden mahrum kalınır.
- Ödenecek prim genellikle mevduat faizi ile birlikte vade sonunda ödenir.
- Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduata katılabilmek için yatırımcı katılım tutarı ödemektedir.

“Türkiye’de uygulanan en yaygın Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat işlemleri ise şunlardır⁶⁷:

- \$ Call / TL Put DCD: Yatırımcının elinde \$ bulunduğu, bankaya belirli bir vadede belirli bir \$/TL kurundan \$ alma/TL satma hakkını sattığı ürünlerdir.
- TL Call / \$ Put DCD: Yatırımcının elinde TL bulunduğu, bankaya belirli bir vadede belirli bir \$/TL kurundan TL alma/\$ satma hakkını sattığı ürünlerdir.
- € Call / TL Put DCD: Yatırımcının elinde € bulunduğu, bankaya belirli bir vadede belirli bir €/TL kurundan € alma/TL satma hakkını sattığı ürünlerdir.
- TL Call / € Put DCD: Yatırımcının elinde TL bulunduğu, bankaya belirli bir vadede belirli bir €/TL kurundan TL alma/€ satma hakkını sattığı ürünlerdir.
- \$ Call / € Put DCD: Yatırımcının elinde \$ bulunduğu, bankaya belirli bir vadede belirli bir €/ \$ kurundan \$ alma/€ satma hakkını sattığı ürünlerdir.
- € Call / \$ Put DCD: Yatırımcının elinde € bulunduğu, bankaya belirli bir vadede belirli bir €/ \$ kurundan € alma/\$ satma hakkını sattığı ürünlerdir.”

Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat ürününe yatırım yapacak bir yatırımcının, öncelikle elindeki para birimine karşılık belirlediği bir döviz kuru olmalıdır. Döviz kurunu belirleyen yatırımcı daha sonra elindeki para birimini bankaya satmaya razı olduğu bir kur ve bir vade belirlemelidir. Bütün Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat türlerinde yatırımcı daha fazla getiri elde etmek için kur riskini üstlenir.

⁶⁷ Yapılandırılmış Finansal Ürünler, Nurgül Chambers, Z. Eren Koçyiğit, Mayıs 2014. <http://erenkocyigit.com/yapilandirilmis-finansal-urunler-vi-structured-financial-products-vi>

1.10. Tavan, Taban ve Tünel Anlaşmaları

Tavan, taban ve tünel anlaşmaları, tezgahüstü piyasalarda işlem gören, firmaları faiz oranlarındaki dalgalanmalardan dolayı oluşacak risklere karşı korumayı amaçlayan finansal ürünlerdir. Bu anlaşmaların temel amacı, gelecekte faiz oranlarında meydana gelebilecek değişikliklerin yaratacağı riski ortadan kaldırmaktır. Bu ürünler özellikle, orta ve uzun vadeli projelerini kısa vadeli kaynaklarla finanse eden firmalara gelecekte faiz oranlarında ortaya çıkabilecek değişikliklere karşı bir güvence sağlamaktadır.

Faizlerin gelecekte ne yönde hareket edeceğinin belli olmadığı durumlarda, nasıl hareket edilmesi gerektiğine ilişkin belirsizlik oluşmaktadır. Eğer bir firma, sabit faizle uzun vadeli borçlanırsa ve sonradan faizler düşerse, firma büyük bir faiz yükü üstlenmiş olacaktır. Eğer değişken faizle borçlanırsa ve sonra faizler yükselirse firma, yine ağır bir faiz altına girecektir. Oluşabilecek bu faiz riskinden korunmak için kullanılmaya başlayan ürünlerden biri tavan, taban ve tünel anlaşmalarıdır.

1.10.1. Tavan Anlaşması (Cap)

Genellikle bir banka ile bir firma arasında yapılan tavan anlaşması, firmanın ödeyeceği değişken faiz oranının belirli bir limitin üstüne çıkması halinde bankanın bu limit ile maliyet arasındaki farkı firmaya ödeyeceğini taahhüt etmesidir. Bu anlaşma ile firma Bankaya anlaşma karşılığı belirli bir ücret öderken karşılığında, gelecekteki borçlanma maliyetinin belli bir limitin üzerine çıkmasını önlemiş olmaktadır⁶⁸. Tavan sözleşmesi esas olarak, borcun faiz ödeme tarihlerine denk gelen bir Avrupa tipi alım opsiyonu özelliği taşımaktadır.

Dolayısıyla tavan anlaşmalarında, taraflarca borcun faiz ödeme dönemlerini kapsayacak, kullanım fiyatı olarak adlandırılan bir faiz oranı üst limiti yani tavanı belirlenmektedir. Anlaşmaya göre ilgili faiz ödeme döneminde piyasa faiz oranı kullanım fiyatından daha yüksek olursa, banka karşı tarafa, piyasa faiz oranı ile tavan faiz oranı arasındaki farkı ödemeyi garanti etmektedir. Banka, bu taahhüdü karşılığında, tavan

⁶⁸ Karacaer, S., Faiz Oranı Cap, Floor ve Collar Anlaşmaları ve Muhasebe Uygulamaları, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt:1, Sayı:3, Eylül, 1999, s.36.

anlaşmasının kullanım oranına ve vadesine uygun olarak anaparanın genellikle %1'i ile %5'i arasında bir prim almaktadır. Firma da bu primi ödemek suretiyle, borçlanma maliyetinin gelecekte olabileceği üst sınırı çizmiş olmaktadır⁶⁹.

Böyle bir anlaşma ile hem sabit faizle borçlanmak yerine değişken faizle borçlanma hem de tavan satın almak yoluyla aşırı faiz yükselmelerinden korunmak ve faizler düştüğü takdirde de bundan yararlanmak mümkün olmaktadır.

“Tavan anlaşmalarının başlıca özellikleri şunlardır⁷⁰:

- Tavan anlaşması çeşitli faiz endekslerine dayalı olarak yazılabilir. (1, 3, 6 aylık LIBOR faizi, finansman bonosu faizi, hazine bonosu faizi üzerine sözleşme düzenlenebilir).
- Para birimi olarak USD, Euro,£, Yen, SFR, Frang, Avustralya Doları, Kanada Doları ve diğer konvertibl paralar kullanılmaktadır.
- Genellikle %½'lik kotasyon seçilir. Örneğin %13'lük LIBOR için kullanım düzeyi %13.5, %14 için %14.5 vb. seçilmektedir.
- Kullanım oranı sabit ya da değişken olabilir. Örneğin bir kredinin geri ödeme planına uyan itibari anapara tutarlı bir tavan sözleşmesi satılabilir.
- Dolar piyasasında, tavan sözleşmelerin itibari değerleri, 10 milyon dolar ile 1 milyar dolar arasında değişmekte olup ortalama büyüklük 25 ile 50 milyon dolar arasındadır.
- Genelde prim peşin olarak ödenir.
- Tavan anlaşmalarında anaparanın değişmesi söz konusu değildir.”

1.10.2. Taban Anlaşmaları (Floor)

Bir banka ile yatırımcı arasında yapılan taban anlaşması, yatırımcının herhangi bir kaynaktan bulduğu değişken faizli fonun maliyetinin belirli bir limitin altına inmesi halinde, bu limit ile maliyet arasındaki farkı bankaya ödeyeceğini taahhüt etmesidir. Yatırımcı bu anlaşmayı bankadan alacağı belli bir ücret karşılığında yapar. Bununla

⁶⁹ Karacaer., a.g.e., s.36.

⁷⁰ Büyükişık, E.,Faiz Tavan, Taban ve Yaka Sözleşmeleri, Vergi Dünyası, Sayı:239, Temmuz, 2001. s.149.

birlikte, bu anlaşmayı yapmakla faizlerin belirlenen limitlerin altına düşmesinden yararlanamaz, fakat bankadan aldığı ücret sayesinde borçlanma maliyetini düşürebilir.

Örneğin, bir firma %15 sabit faizle sağlamış olduğu kredi ile tahvil satın almış olsun. Firma gelecekte faiz oranlarının düşeceğini tahmin etmektedir. Eğer tahvilin getirisi %15'in altına düşecek olursa, tahsil edilecek tahvil faizi kredinin faiz ödemelerini karşılamayacak ve böyle bir yatırım karlı olmayacaktır. Bu yüzden firma, gelecekte faiz oranlarının düşme olasılığına karşı bir taban anlaşması yapacak ve belli bir prim karşılığında faiz oranını %15'e sabitleyecektir.

Taban anlaşmaları ile tavan anlaşmaları arasındaki ilişki, alım ve satım opsiyonları arasındaki ilişkiye çok benzemektedir. Faiz tabanı anlaşması sahibi, referans faizin tavan faiz oranının üzerinde olması halinde kazanç elde ederken, faiz tabanı sözleşmesinin sahibi de referans faiz oranının taban faiz oranının altına düşmesi halinde kazanç elde etmektedir.

Taban anlaşmaları, değişken faizli araçlara yatırım yapan yatırımcılar tarafından elde edilecek faiz gelirlerine bir alt sınır getirmek amacıyla da kullanılır.

1.10.3. Tünel Anlaşmaları (Collars)

Tünel anlaşması, aynı anda bir faiz tavanı alıp bir faiz tabanı satma yoluyla ödenecek primi azaltarak, riskten korunma amacıyla kullanılır. Yani yatırımcıların herhangi bir kaynaktan bulduğu değişken faizli fonun maliyeti, belirli bir üst limitin üstüne çıktığı takdirde, banka bu üst limit ile maliyet arasındaki farkı yatırımcıya öder. Fonun maliyeti belirli bir alt limitin altına indiği takdirde ise bu defa yatırımcı, bu alt limit ile maliyet arasındaki farkı bankaya öder. Dolayısıyla yatırımcı (firma), tünel anlaşması ile bankadan tavan satın almakta ve aynı anda bankaya taban satmaktadır.

Eğer faizler anlaşma ile belirlenmiş olan üst limitin üzerine çıkarsa, yatırımcı karda, banka zararda; alt limitin altına düşerse yatırımcı zararda, banka karda; faizler bu iki limit arasında kalırsa her iki taraf da ne karda ne de zararda olur. Tünel anlaşmalarında

aynı anda hem tavan hem de taban anlaşması yapılması nedeniyle, prim maliyeti de düşmüş olur.

1.11. Egzotik Opsiyonlar

Opsiyonlar vanilya (standart) ve standart olmayan opsiyonlar olmak üzere iki ana gruba ayrılabilir. Vanilya Opsiyonlar basit nitelikli borsalarda alınıp satılan opsiyonlardır. Bu tipteki opsiyonlar çalışmanın Opsiyonlar bölümünde anlatılmıştı.

Standart olmayan opsiyonlar, bazı özel koşullara sahip olan, esnek niteliklere sahip ve yatırımcıların ihtiyaçlarına göre farklılaştırılan opsiyonlardır. Bu opsiyonlar karmaşık koşullara sahip olabilmelerine bağlı olarak borsalarda işlem görmemektedir. Buna rağmen, kendi içlerinde standartlaşmış ve organize olmayan piyasalarda ticareti yapılabilen standart olmayan opsiyonlar da bulunmaktadır. Bu tür opsiyonlara Egzotik Opsiyonlar denilmektedir.

Egzotik opsiyonlar, genellikle tezgahüstü piyasalarda müşterilerin kendine özel iş gereksinimlerini karşılayabilmek için yaratılan ve isteğe göre adapte edilebilen enstrümanlardır. Gereksinimlere göre şekillendirilebilmeleri nedeniyle günümüzde çok fazla değişik tipte egzotik opsiyon bulunmakta ve her geçen gün bunlara yenileri eklenmektedir. Dolayısıyla egzotik opsiyonlar, alıcıların gereksinimlerine göre özel koşullar eklenmiş, standart olmayan ve genellikle tezgahüstü piyasalarda işlem gören opsiyonlardır.

Egzotik opsiyonlarda çeşitlilik çok fazladır. Finansal şartlar ve yatırımcı beklentilerindeki farklılıklara bağlı olarak müşteriler mevcut opsiyon özelliklerinde değişiklikler beklemektedir. “Esneklik, egzotik opsiyon işlemlerinde ürün yaratıcılığına yönelik temel gereksinimdir⁷¹.”

Günümüzde en çok kullanılan egzotik opsiyon türlerine aşağıda yer verilmektedir;

⁷¹ Frankau, S., Spinellis, D. Nassuphi, N., Burgard, C., Commercial Uses: Going Functional on Exotic Trades, Cambridge University Press, 2008, s. 28.

1.11.1. Asya Opsiyonları

“Asya opsiyonları; ödemenin, önceden belirlenmiş bir zaman diliminde varlık fiyatlarının izlediği yola dayandığı bir opsiyon örneğidir⁷².” Bu opsiyonlar ortalama fiyata dayanmaktadır ve ortalama fiyat iki şekilde olabilmektedir. Bunlardan ilkinde opsiyon fiyatı varlığın opsiyonun başlangıcı ile sonu arasında gerçekleşen bütün fiyatlarının ortalaması olarak hesaplanmaktadır. İkinci şekilde ise belirtilmiş bir zaman sürecinde varlığın ortalama fiyatı alınmaktadır. Örneğin opsiyon vadesinin dolmasından önceki üç haftada gerçekleşen fiyatlarının ortalaması olarak hesaplanabilmektedir.

“Ortalama fiyat, varlığın kendi fiyatlarından daha az dalgalı olduğu için, Asya Opsiyonları vanilya opsiyonlarından genellikle daha ucuz olmaktadır⁷³.”

1.11.2. Geçmişe Dönük Opsiyonlar

Bu opsiyonlar, yatırımcısına belirli bir zaman diliminde belirli bir varlığı en cazip fiyattan alma ya da satma hakkı vermektedir. Belirlenmiş zaman dilimi genellikle opsiyonun tüm vadesi olmaktadır. Bu opsiyonların uygulama fiyatları başlangıçta spot piyasa fiyatlarına eşit düzeydedir. Opsiyonun dayanak varlığının fiyatı değiştikçe, uygulama fiyatı oluşan en düşük veya en yüksek fiyata göre tekrar ayarlanmaktadır. Uygulama fiyatı vade boyunca ulaşılan en cazip fiyata göre ayarlanmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle geçmişe dönük opsiyonlar her zaman başa baş veya karda olarak sonuçlanmaktadır.

Opsiyonun en cazip fiyata endeksli olması opsiyon alıcısına avantaj yaratması nedeniyle geçmişe dönük opsiyonların primleri standart opsiyonlardan daha yüksektir. Örneğin, döviz kuru üzerine oluşturulan bir geçmişe dönük alım opsiyonunda; döviz kuru, opsiyonun yazıldığı gündeki fiyatın altına düşmezse en avantajlı kur olacak ve uygulama fiyatı olarak bu ilk döviz kuru alınacaktır.

⁷² Clewlow, L., Strickland, C., Exotic Options: The State of the Art, International Thomson Business Press, 1997, s. 65.

⁷³ Clark, E., Ghosh, D. K., Arbitrage, Hedging, and Speculation: The Foreign Exchange Market, Greenwood Publishing Group, 2004, s. 119.

1.11.3. Bileşik Opsiyonlar

Bileşik opsiyonlar, sahibine başka bir opsiyon sözleşmesini alma veya satma hakkı tanıyan opsiyonlardır. Bu opsiyonlar geleneksel opsiyonlardan çok daha fazla kaldıraçlı pozisyonlar yaratmaktadır. Bileşik opsiyonlar, alım opsiyonu alma hakkı, alım opsiyonu satma hakkı, satım opsiyonu alma hakkı, satım opsiyonu satma hakkı tanıyan bileşik opsiyonlar şeklinde düzenlenebilmektedir.

“Bu tür opsiyonlarda dayanak varlık yine bir opsiyon olmaktadır⁷⁴.” Bileşik opsiyonlar dayanak varlık olan opsiyonu ileride belirlenen bir tarihte prim ödeyerek alma ya da satma hakkı vermektedir.

“Bileşik opsiyonlarda iki ayrı uygulama tarihi ve fiyatı bulunmaktadır. İlki bileşik opsiyonun kendisi için; ikincisi opsiyon hakkı kullanıldığı takdirde dayanak varlık olan opsiyon içindir⁷⁵.”

1.11.4. Bariyer Opsiyonlar

Bariyer opsiyonlar, bariyer fiyatın varlığı dışında standart opsiyonlara benzemektedir. Bariyer fiyata belirlenen dönem içerisinde herhangi bir zamanda ulaşırsa bu, opsiyonun çeşidine göre var olmasına veya var olan bir opsiyonun yok olmasına (knock out opsiyon) neden olmaktadır.

Bariyer opsiyonlar, dayanak varlık fiyatı önceden belirlenmiş değeri yani bariyer değerini geçtiği zaman etkin olan veya etkinlikten çıkan opsiyonlardır.

1.11.5. Dijital (İkili Opsiyonlar)

Bu opsiyonlar, egzotik opsiyonların en basit şeklidir. Dijital opsiyonlarda, opsiyonun vade sonunda karda olması halinde sabit bir ödeme yapılmaktadır. Örneğin, bir hisse senedinin fiyatı bir ayın sonunda 10 TL’yi geçtiği takdirde ödenecek bir dijital

⁷⁴ Clewlow, Strickland; a.g.e., s. 19.

⁷⁵ Clark, Ghosh; a.g.e., s. 125.

opsiyon oluşturulduysa, vade sonunda hisse senedinin fiyatı 10 TL'nin üzerinde hangi fiyatta oluşursa oluşsun ödeme yapılacaktır.

Digital opsiyonlar türüne göre, opsiyon sadece vade sonunda karda olursa ödeme yapılabileceği şeklinde oluşturulabileceği gibi, opsiyonun süresi boyunca herhangi bir zamanda dayanak varlık fiyatı uygulama fiyatını geçerse ödeme yapmak şeklinde de oluşturulabilir.

1.11.6. Bermuda Opsiyonlar

Bu opsiyonlar, vade boyunca sadece opsiyon sözleşmesinde belirlenen tarihlerde, (örneğin her haftanın Pazartesi günleri olmak koşuluyla) işleme konabilen opsiyon çeşididir.

1.11.7. Seçici Opsiyonlar

Seçici opsiyonlar alıcısına, opsiyonu önceden belirlenen bir tarihe kadar, yine belirlenmiş uygulama fiyatından alım veya satım opsiyonu olmasını seçme hakkı tanımaktadır. “Bu opsiyonlar, yatırımcıların piyasanın hareket yönü hakkındaki bilgilerinin halen yetersiz olmakla birlikte belirli bir süre içinde yeterli hale geleceğini düşündükleri durumlarda uygun olmaktadır⁷⁶.”

1.11.8. Gökkuşığı Opsiyonları

İki veya daha fazla dayanak varlığın performansı tarafından değeri belirlenen opsiyon türüdür. Gökkuşığı opsiyonlarının uygulama çeşitlerinden bazıları şu şekildedir:

- Uygulama fiyatları ve dayanak varlıkları farklı olan ya da aynı vadeye sahip bazıları alım bazıları satım opsiyonu olan vanilya opsiyonlardan oluşabilen gökkuşığı opsiyonları var olabilmektedir. Vade sonunda bu opsiyonlardan sadece biri seçilerek uygulamaya konabilmekte olup, bu ise zorunlu olarak opsiyon sahibinin avantajına olmaktadır.

⁷⁶ Clewlow, Strickland, a.g.e.,s.50-53.

- Diğer bir gökkuşağı opsiyonu yine vanilya opsiyonlardan oluşmaktadır. Yine opsiyonlardan sadece biri kullanılmakta, ancak seçilen opsiyon, opsiyon alıcısının değil satıcısının avantajına olmaktadır.

- Bir diğer çeşitte opsiyon uzun forward sözleşmelerinden oluşmakta, bu sözleşmelerin hepsinin vadesi opsiyonun vade sonunda sona ermekte, dayanak varlıkları ise farklı olmaktadır. Vade sonunda sözleşmelerden yine biri kullanılmakta ve başlangıçta belirlenen şekline göre opsiyon alıcısının ya da satıcısının avantajına olan seçilmektedir.

1.11.9. Sepet Opsiyonlar

Sepet opsiyonlar; ödemesi, oluşturulan bir portföye veya varlık sepetine bağlı olan opsiyon türüdür. Sepetteki varlıklar istenildiği şekilde ağırlıklandırılabilir. Bu opsiyonlar, standart opsiyonların özelliklerini taşımakla birlikte, uygulama fiyatı, sepetteki varlıkların ağırlıklı fiyatlarına göre oluşmaktadır.

1.11.10. Mandal Opsiyonlar

Mandal opsiyonlar, opsiyonun uygulama fiyatının belli dönemlerde dayanak varlığın cari fiyatına göre tekrar belirlenmesine izin veren opsiyonlardır. Bu opsiyonlar belirlenmiş dönemlerde çalışmakta ve uygulama fiyatları dönem sonundaki spot fiyatlar olmaktadır.

BÖLÜM II. TÜREV İŞLEMLERLE İLGİLİ ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI VE ÜLKE DÜZENLEMELERİ

2.1. Literatür Taraması

Brewer vd. (1994) çalışmalarında bankaların faiz oranı türev piyasasında işlem yapmaları ile kredilendirme faaliyetleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Sonuçta bu piyasada işlem yapan bankaların işlem yapmayanlara göre kredi portföylerinde daha fazla büyüme sağladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre menkul kıymet portföyü ile bankaların tezgahüstü swap kullanımları arasında ters yönlü ilişki bulunmaktadır. Buna karşılık bankaların futures işlemleri ile kredi büyümesi arasında bir bağ görülmezken menkul kıymet portföyüne pozitif etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Barnes (2001)'in çalışmasında finansal olmayan şirketlerin finansal türev işlemlerinin sonuçlarını nasıl raporlayacakları tartışılmaktadır. SFAS 133 temel yapı alınarak üç temel muhasebe uygulaması (mark to market, mark to market hedge ve ertelenmiş hedge) yapılmış ve her üç alternatifin her birinin altında finansal tablo kullanıcılarına bilgi sağlama amaçlanmıştır. Daha sonra bunların şirket risk yönetimi politikalarına etkileri analiz edilmiştir.

Temel sonuç mark to market yapısında hedge işlemine ilişkin bozulmalar görülürken diğerlerinde böyle bir bozulma oluşmamıştır. Bu bozulmaların giderilmesinin politika uygulamalarında bazı değişikliklerle giderilebileceği üzerinde durulmaktadır.

Başbilici (2006)'nin çalışmasında türev işlemlerin muhasebeleştirilmesine yönelik mevcut durum ele alınarak değerlendirme yapılmaktadır. Eserde türev piyasaların, özellikle organize borsalar aracılığıyla işlediğinde gelişmekte olan ülkelerdeki piyasa yapısına büyük katkılar sağladığı ve piyasaların oluşturulmasında olumlu rol üstlendikleri söylenmektedir.

Çalışmada ekonomik fonksiyonları açısından bakıldığında, bu tür piyasaların riskten korunma açısından ucuz maliyetli fırsatlar sağladığı belirtilmektedir. Ayrıca

gelişmekte olan piyasaların en önemli özelliklerinden birisi olan sistematik riskin yüksek olduğu dikkate alınarak sistematik risk, türev piyasalar yoluyla azaltılabilmektedir.

Diğer bir ifadeye göre türev piyasalar, hizmet çeşitliliği ve yatırım seçeneklerini çoğaltmakta, piyasanın daha likit hale gelmesine katkı sağlamaktadır. Yine türev piyasalar sayesinde fiyat volatilitesi, bilgisel etkinliğin artırılması, alım satım marjlarının daralması yoluyla spot piyasalardaki etkinlik ve derinlik artışı sağlanabilmektedir.

Muhasebe açısından bakıldığında çalışmada türev araçlara ilişkin bilgilerin mali tablo dipnotlarında veya ekinde sunulan belgelerde yer alması gerekli görülmektedir.

Yazara göre türev ürünlerin kullanımındaki artış nedeniyle ortaya çıkan risk profilindeki değişikliklerin muhasebe kayıtlarından izlenememesi, birçok ulusal ve uluslararası kuruluşu kamuyu aydınlatma düzenlemeleri oluşturmaya yöneltmiştir. Konuyla ilgili olarak, IASB'nin IAS 32 ve IAS 39 düzenlemeleri ile türev ürünlerin mali tablolara yansıtılması ve kamuya açıklanması konularında gerekli çerçeve oluşturulduğu belirtilmektedir.

Ayrıca finansal araçlara ait 32, 39 ve 7 nolu üç ayrı standardın varolmasının, anlamlı ve yararlı bir uygulama olmadığı söylenmektedir. Biri diğerinin konusunu anlatan tekrarlamaları içeren ve karmaşık olan bu üç standardın daha kolay anlaşılır bir şekilde tek standart haline getirilmesinin daha yararlı olabileceği Yazarca önerilmektedir.

Carter vd. (2006), ABD bankalarının döviz türev ürünlerini kullanma olasılıklarını ve kullanım yoğunluklarını etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Çalışmada ABD'deki 252 büyük bankanın 1996-2000 yılları arasındaki verisi kullanılmıştır.

Carter vd., bu çalışmalarında;

- Üst düzey yönetim primlerinin, banka büyüklüğünün, üst düzey yönetici ve/veya yönetim kurulu üyelerinin hisse senedi sahipliğinin ve kurumsal sahipliğin türev ürün kullanma olasılığını artırdığını,

- Banka büyüklüğü, piyasa değeri/defter değeri oranı ve aracı olarak faaliyet gösterme faktörleri ile türev ürün kullanımı arasında herhangi bir ilişki olmadığını,
- Özsermaye karlılığı, döviz cinsi varlıklardan sağlanan gelirlerin toplam gelirlere oranı ve kar payı ödemeleri faktörlerinin türev ürün kullanımı üzerindeki etkisinin negatif olduğunu bulmuşlardır.

Finnerty ve Grant (2006) tarafından yürütülen çalışmaya göre hedge etkinliğinin ölçümünün test edilmesi ve tanımlanması son derece önemlidir ve hedge muhasebesinin zor yönüdür. Çalışmada hedge muhasebesi için bir türevi niteleme süreci gösterilmektedir. Çalışmada firmalar hedge muhasebesi yaparken karşılaştıkları seçenekler ortaya konulmak istenmektedir. Tüm seçeneklerin değerlendirilmesi yapılarak bir görüş oluşturmak amaçlanmaktadır.

Makalede forward, futures and swap işlemlerinin hedge etkinliğini ölçmek üzere üç yöntem uygulanmıştır. Bunlar Dollar-Offset Yöntemi, Variability Reduction Yöntemi ve Regression Yöntemi. Ayrıca SFAS 133 test işleminin yapılma sürecine ilişkin yol gösterici nitelik taşıdığı belirtilmektedir.

Yapılan testlerin sonucunda Dolar-Offset Yönteminin en iyi sonucu verdiği görülmüştür. Variability Reduction Yöntemi ve Regression Yöntemlerinin her ikisi de risk azaltma bazlı etkinlik ölçümüne yönelik olarak düşünülmelidir.

Baran (2007) tarafından yapılan çalışmanın ana amacı, Türkiye'deki ticari bankalar tarafından özellikle kurumsal ve perakende müşteriler nezdinde yeni uygulamaya sunulan türev ürünlerinin değerlendirilmesidir. Çalışma sırasında öncelikle yapılandırılmış türev ürünler üzerinde durulmuş, söz konusu ürünler arasında tam teminatlı opsiyonlar temel piyasa değişkenleri ile olan ilişkilerinin gösterilmesi amacıyla değerlendirilmiş, sonuç olarak tam teminatlı opsiyonların gelişiminin tahmin edilebilmesi amacıyla analitik bir model geliştirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sonunda Türkiye'ye yönelik geliştirilen öneriler şu şekildedir;

- Döviz kurundaki beklenmedik volatilitelere karşı türev ürünlerin kullanımı önemlidir.

- Türev ürünlerin etkili bir kontrol sisteminin oluşturulması gereklidir.

- Türev ürünlerin gelişimi için etkili bir spot piyasa gereklidir.

- Türev piyasalara ilişkin yasal düzenlemeler oluşturulmalıdır.

- Bu piyasalarda etkinliği sağlayacak teknolojik altyapı oluşturulmalıdır.

- Piyasaların derinleşmesi için gerekli olan kurumsal yatırımcılar teşvik edilmelidir.

- Standart bir muhasebe ve raporlama sistemi oluşturulmalıdır. Konuya ilişkin tek düzen hesap planında yeni kodlamalar oluşturulmalıdır.

Haftacı ve Pehlivanlı (2007) tarafından yapılan çalışmada, finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler sonucu sık kullanılır hale gelen türev ürünlere yönelik işlemlerin muhasebeleştirilmesi ile ilgili UMSK tarafından yayımlanan UMS 39 numaralı standart ele alınmıştır. Ayrıca hedge, spekülasyon muhasebesi ve bu standardın uygulamada karşılaştığı sorunlar değerlendirilmiştir.

UMS 39'a getirilen en büyük eleştiri, standartların birden fazla alternatif uygulamaya yer vermesi olarak ele alınmakta, alternatif muhasebeleştirme teknikleri finansal tabloların karşılaştırılabilirliğini olumsuz etkilemekte, sonuç olarak da finansal tabloları değerleyecek olan kişi ve kurumları yanlış yönlendirmekte olduğu söylenmektedir.

Yine UMS 39'a getirilen diğer bir eleştiri olarak rayiç değer belirlenmesinde tek bir yöntemin belirlenmemiş olmasıdır. Bu durumun, türev ürün piyasalarının etkin bir şekilde işlediği ve derinlik kazandığı ülkeler açısından büyük sorun olmamakta fakat bu piyasaların henüz etkin çalışmadığı ve sığ olduğu gelişmekte olan ülkelerde ciddi karışıklıklara neden olduğu belirtilmektedir. Çalışmada bu durumda, türev ürünlerin değerinin belirlenmesinde birden fazla istatistik model kullanılabileceği üzerinde durulmuş bu da uygulamada aynı ürünler için bile farklı değerlere ulaşılmasına yol açmıştır. Çözüm olarak model sayısının bire indirgenmesi önerilmektedir.

Thakral vd. (2007) çalışmalarında Hindistan, Singapur, Hong Kong ve Brezilya’da faaliyet gösteren 20 bankanın verilerinden yararlanarak, banka değişkenlerinin ve ekonomik değişkenlerin bankaların faiz oranı swapı kullanımı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır.

Thakral vd. bu çalışmalarında, büyüklük, karlılık, kredi değerliliği ve faiz oranı risk profili değişkenlerinin bankaların faiz oranı swaplarını kullanmalarında belirleyici faktörler olduğunu bulmuşlardır.

Yong vd. (2007), Asya-Pasifik bankalarının türev ürün kullanım yoğunluğuyla ilişkili faktörleri incelemişler ve bankaların faiz oranı türevlerini genellikle riskten korunmak amacıyla kullanma eğiliminde olduklarını belirlemişlerdir. Ayrıca kamu bankalarının özel sektör bankalarına göre türev ürünleri daha az kullandıklarını bulmuşlardır.

Çalışmada 110 örnek bankanın 2002 ve 2003 verileri kullanılmıştır. Ayrıca yöntem olarak da Tobit modeli uygulanmıştır.

Comiskey ve Mulford (2008)’un çalışmasında FASB tarafından yayımlanan 133 no’lu Hedge Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi düzenlemesi ele alınmıştır. Yazarlara göre düzenleme standart hedge faaliyetlerinin muhasebesini basitleştirmektedir. Raporda firmaların hedge faaliyetlerini muhasebeleştirilmesi ve raporlaması üzerinde durulmaktadır. Çalışmada örnek büyük firmaların raporlamalarına bakıldığında hedge ürünleri oluşturmamalarının nedenleri şunlar olarak tespit edilmiştir:

- Dokümantasyon ve izleme maliyetleri,
- Daha etkili olduğu düşünülen kendiliğinden oluşan doğal hedge oluşumları,
 - Yeni muhasebe standardının doğal ve daha ekonomik hedge işlemlerinin uygulanmasını sınırlaması,
 - Niteliği yüksek hedge işleminin uygulanamaması ya da çok maliyetli olması.

Bunea (2009) tarafından yapılan çalışmada IAS 39 çerçevesinde hedge muhasebesi temel prensiplerine uygun türev araçların muhasebeleştirme işlemleri ele alınmaktadır. Ayrıca Romanya düzenlemelerine göre hedge türevlerinin belirlenmesi ve ölçümüyle ilgili önemli gereksinimler üzerinde durulmaktadır.

Çalışmada risk yönetimi sürecinin önemli bir parçasının hedge muhasebesi olduğu belirtilmektedir. Ancak Romanya’da çoğu finans yöneticisi için riskten korunma teorik bir kavram olarak devam etmektedir. Firmaların büyük bölümü bilgi eksikliğine bağlı olarak henüz türev ürün kullanımına hazır değildir. Bu çerçevede çalışmada muhasebeleştirilmesi kadar eğitim ve tanıtım gibi faaliyetlerle türev araçların kullanımının yaygınlaştırılması gereği üzerinde durulmaktadır.

Charumathi (2009) tarafından yürütülen çalışmada Hindistan’da faaliyet gösteren 24 bankanın 2007 ve 2008 yıllarına ait finansal verileri kullanılarak bankaların hacimleri, aktif kalitesi, sermaye yapısı, karlılığı ve faiz oranı risk profili ile faiz oranı swapları arasındaki bağ araştırılmıştır.

Çalışmada banka büyüklüğü ile faiz oranı swaplarının kullanımı arasında negatif ilişki olduğu, krediler/aktif oranı, sermaye oranı ve net faiz marjı ile faiz oranı swaplarının kullanımı arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür.

Hassan ve Khasawneh (2009) tarafından yürütülen çalışmada 1992 ile 2008 yılları arasında ABD’deki ticari bankaların türev işlem faaliyetlerine vergi düzenlemeleri, ekonomik faktörler ve özel faktörlerin etkisi araştırılmıştır. Çalışmada Mansfield’in logistic diffusion modeli kullanılmıştır.

Sonuçlar vergi düzenlemelerinin bankaların türev işlemlere ilişkin faaliyetlerinin belirlenmesinde temel kriter olmadığını göstermiştir. Yine türev faaliyetlerin ekonomik koşulları birebir takip etmediği görülmüştür.

Ayrıca, banka büyüklüğü ile türev ürün kullanımı arasında pozitif bir ilişki olduğu, kredibilitesi düşük bankaların türev ürünleri daha az kullandıkları tespit edilmiştir.

Zhou (2009)'ca yapılan çalışmada gerçeğe uygun değerin hedge muhasebesine uygulanmasını gerektiren SFAS 133'ün gelir tablosuna etkileri araştırılmaktadır. Bu inceleme yapılırken SFAS'ın gelirlere ilişkin bilgi kapsamını geliştirip geliştirmediği ve hedge faaliyetlerinin farklı kategorilerinin farklılaştırılmış muhasebeleştirme düzenleri yaratıp yaratmadığı üzerinde durulmuştur.

Örnek bir bankanın 1995-2005 dönemine ait verileri kullanılarak yapılan çalışmada SFAS 133 sonuçlarının gelirleri daha bilgi verici duruma getirdiği görülmüştür.

Özel (2010) tarafından yapılan çalışmada, bankacılık faaliyetinde etkin bir risk yönetimini gerçekleştirmek için türev ürünlerin hangi durumlarda kullanılacağı ve bu amaçla bankalar tarafından edinilen türev ürünlerin muhasebeleştirilme yöntemleri araştırılmıştır. Yine çalışmada bankalarda riskten korunma amacıyla edinilen türev araçların muhasebeleştirme yöntemleri, ilgili finansal raporlama standartları çerçevesinde ve örnek uygulamalarla ele alınmıştır.

Çalışmanın sonucuna göre bankalar için risk unsuru taşıyan aktif ya da pasif kalemlerin yönetiminde kullanılan türev ürünler açısından kredi swapları tek bir alternatif olmamalıdır. Çalışmada bankaların türev ürün seçerken riskten korunacak varlık ya da yükümlülüğün getirisi veya maliyetiyle riskten koruyan aracın maliyeti arasında bir denge kurarak seçim yapmaları gerektiği belirtilmektedir.

Türev ürünlerin bankalarda muhasebeleştirmesine ilişkin olarak ise, türev ürünlerin bilanço dışı hesaplarda izlenmesinin, bu ürünlerin etkisinin mali tablolara nasıl yansıdığının tespitini güçleştirdiği belirtilmektedir.

Shiu ve Moles (2010), bankaların türev ürün kullanımını hangi faktörlerin etkilediğini Tayvan bankaları için araştırmışlar ve büyük bankalar ile faiz ve kur risklerine daha fazla maruz olanların, türev ürünleri daha fazla kullandıkları bulgusuna ulaşmışlardır.

Çalışmada 1998-2005 yılları arasında Tayvan borsasında işlem gören ve türev araç kullanan bankaların türev araçları kullanım ve bunların banka riskleri üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Eserde probit ile panel data yöntemleri kullanılmış ve ölçek ekonomisi, bilgi akışı ve risk yönetimi açısından değerlendirme yapılmıştır. Sonuçlar risk yönetimi bilgi akışı ve ölçek faktörlerinin türev ürün kullanımını açıkladığını göstermiştir. Bununla birlikte gözlemlenebilir riskler üzerinde türev ürün kullanımının etkisine ilişkin bir bulgu görülmemiştir.

Anbar ve Alper (2011) tarafından yapılan çalışmada bankaya özgü faktörlerin ve makroekonomik değişkenlerin bankaların türev ürün kullanım yoğunlukları üzerindeki etkisi incelenmektedir. Çalışmada 1999-2010 yılları arasında, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören ticari bankaların bilanço ve gelir tablolarından derlenen veriler kullanılmıştır. Bu kapsamda, çalışmada, bankaya özgü faktörler olarak banka büyüklüğü, karlılık, net faiz marjı, likidite, aktif kalitesi ve sermaye yeterliliği değişkenleri; makroekonomik faktörler olarak da ekonomik büyüme, enflasyon ve faiz oranları değişkenleri kullanılmıştır. Bu değişkenlerden aktif büyüklüğü, özsermaye karlılığı, net faiz marjı, karşılıklar ve faiz oranları ile bankaların türev ürün kullanım yoğunluğu arasında ilişki olduğu, diğer değişkenlerin ise istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tobit regresyon analizinin sonuçlarına göre, özsermaye karlılığı ve net faiz marjının türev ürün kullanım yoğunluğuyla pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca türev ürün kullanım yoğunluğu ile aktif büyüklüğü, karşılıklar ve faiz oranları arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Makroekonomik değişkenlerden sadece faiz oranı ile türev ürün kullanımı arasında, negatif bir ilişki bulunmuştur. Faiz oranlarının yüksek olduğu dönemlerde, bankalar türev ürünleri daha az kullanmaktadırlar.

Kaygusuzoğlu (2011) tarafından yapılan çalışmada türev ürünler ve bu ürünlerden forward işlemler üzerinde durulmuştur. Çalışmada türev ürünlerin başta riski dağıtmak olmak üzere farklı amaçlarla kullanımının giderek yaygınlaşmakla birlikte bu ürünlerin de yüksek risk taşıdığı belirtilmektedir. Belirsizliklerin bu ürünlerin fiyatlamasında aşırı dalgalanmalara yol açabildiği belirtilen çalışmada buna bağlı olarak ürün sahiplerinin beklenmedik büyüklükte yükümlölüklerle karşı karşıya kalabileceği söylenmektedir.

Yazara göre bu finansal araçların fiyatının, piyasa koşullarındaki değişmelerle izah edilemeyecek esneklikle olması, istikrarlı bir fiyatın oluşmasını ve gerçeğe uygun değerleri ile bilançolarda gösterilmelerine engel olmaktadır.

Çalışmada türev ürünlerin kullanımı hızlı bir şekilde yayılmakla birlikte, kamuoyunun bu ürünler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı, türev ürünlerin başta vergilendirilmesi ve muhasebeleştirilmesi konusundaki bilgi birikiminin henüz yeterli seviyede bulunmadığı belirtilmektedir.

Iatridisa (2012) tarafından yürütölen çalışmada IFRS düzenlemeleri ile hedge ve gelir yönetimi arasındaki birliktelik ele alınmıştır. Yine hedge işlemi yapan firmaların finansal özellikleri belirlemeye çalışılmakta ve IFRS'ye geçiş süreci araştırılmaktadır. Ayrıca firmanın hedge ürünleri kullanma ya da gelir yönetimi uygulamasının firma değeri üzerindeki etkilerine bakılmaktadır.

Bulgular hedge işlemi yapanların yapmayanların tersine IFRS'ye geçişte sermaye, gelir, kaldıraç ve likidite açısından olumlu etkilendiğini göstermektedir. Hedge yapanlar daha büyük hacimli olma ve daha yüksek karlılık, büyüme, kaldıraç ve likidite sergilemektedir. Yine hedge işlemi yapanlar yurt dışı gelir elde etme ve yabancı hisse senedi piyasalarında işlem görme eğilimindedirler.

Çalışma sonuçları, riskten korunma ve kazanç yönetimi arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca firma değeri ile riskten korunma uygulaması arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır.

2.2. Genel Olarak Türev Ürünler ile İlgili Muhasebe Standartları

20. yüzyılın son dönemlerinden itibaren finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler piyasaların giderek küreselleşmesini sağlamış, buna bağlı olarak ta kuruluşlar giderek daha farklı türlerde risklere maruz kalır hale gelmiştir. Oluşan bu yeni finansal ortamda, ortaya çıkan yeni ve karmaşık finansal araçlar, riskten korunmak isteyen işletmelerce türev araçların kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu gelişmeler, değişen piyasalara ve yeni geliştirilen finansal araçlara uyum sağlanması amacıyla, muhasebe ve finansal raporlama sistemlerinin de geliştirilmesine ilişkin çalışmaların başlamasına neden olmuştur.

Başta türev araçlar olmak üzere, finansal araçlarla yapılan işlemlerin çeşidindeki ve hacmindeki artış, bu araçlarla gerçekleştirilen işlemlerin finansal etkilerinin ne şekilde mali tablolara yansıtılacağı sorununu gündeme getirmiştir. Bu sorun ülkelerin bireysel düzenleme çabalarıyla aşılmaya çalışılmış; ancak, finansal araçların çok hızlı bir şekilde gelişmesi, muhasebe yaklaşımlarının bu araçların esasını yansıtacak şekilde ülkeler arasında aynı bakış çerçevesinde gelişmemesi sonucunda, aynı muhasebe işlemi için farklı uygulamalar ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan, finansal piyasaların küreselleşmesi, çokuluslu şirketlerin ortaya çıkması, uluslararası bağımsız denetim kuruluşlarının küresel piyasalardaki etkinliği ve rekabeti ve uluslararası düzenlemelerdeki güncel gelişmeler ortaya çıkan farklı düzenlemelerin uyumlaştırılması gerekliliğini ortaya koymuştur.

Genel olarak bakıldığında, küresel piyasalarda muhasebe ve finansal raporlama sistemleri ile ilgili iki temel farklı yapı bulunmaktadır. Bunlar; Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) geçerli olan ve Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından oluşturulan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GAAP) ile Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından oluşturulan Uluslararası Muhasebe

Standartları (IAS) ya da yeni adıyla Uluslararası Finansal Raporlama Standartları(IFRS)'dır.

2.3. Ülke Düzenlemeleri

2.3.1. A.B.D.'de Türev Ürünlerle İlgili FASB Standartları

ABD'de 1939'da başlamış olan muhasebe standartları oluşturulması süreci günümüzde Finansal Muhasebe Standartları Kurulu(FASB) tarafından yürütülmekte ve bu Kurul muhasebe standartlarını belirlemektedir. Bunlardan, FAS 133 türev ürünlerin ve korunma faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin esas düzenlemeyi oluşturmaktadır.

ABD'de türev ürün kullanımının artmasına karşın muhasebe standartlarının olmayışı, ilgili kuruluşları standart oluşturmaya yöneltmiştir. Bu konuda, ABD'de kurulan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board-FASB) 1986 yılında finansal ürünlere ilişkin kapsamlı bir proje başlatmış ve finansal ürünlerle ilgili birçok standart geliştirmiştir. Bu standartlardan aşağıda yer alanlar bazı hükümleri itibariyle türev işlem muhasebesi ile ilgi taşımaktadır.

FASB'nin 52 nolu standardı (Foreign Currency Translation) “Yabancı Para Üzerinden Düzenlenmiş Mali Tablo ve İşlemlerin Dönüştürülmesi”,

80 nolu standart “Vadeli İşlem Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi”,

104 nolu standart “Nakit Alacaklar ve Nakit Ödemelerinin Net Raporlanması ile Hedging İşlemlerinden Nakit Akımlarının Sınıflandırılması”,

105 nolu standart “Bilanço Dışı Finansal Ürünlere ve Kredi Riski Yoğun Finansal Ürünlere İlişkin Kamuyu Aydınlatma”,

107 nolu standart “Finansal Ürünlerin Gerçek Değerlerine İlişkin Kamuyu Aydınlatma”,

119 nolu standart “Türev Finansal Ürünler ve Finansal Ürünlerin Gerçek Değerine İlişkin Kamuyu Aydınlatma”,

133 nolu standart “Türev Ürünlerin ve Hedging Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi”,

138 nolu “Belirli Türev Ürünler ve Belirli Riskten Korunma İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi”,

149 nolu standart “Türev Ürünlerin Muhasebe Esasları” ve son olarak

150 nolu standartta “Borç ve Sermaye Özelliği Taşıyan Belirli Finansal Ürünlerin Muhasebesi”.

Ancak FASB düzenlemelerinde yer alan US GAAP’da IASB tarafından yayınlanan Uluslararası Muhasebe Standartları’na yakınlaştırılması çalışmaları yapılmakta olup, FASB 133 nolu standart esas olarak türev ürünlerin ve korunma faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesini içerdiğinden aşağıda bu standart anlatılmıştır.

FASB 133 nolu Standart

FASB 133 standardı türev işlemlerin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması için, bu ürünlerin varlık ya da borç olarak tanımlanması ve gerçeğe uygun değerlerinin ölçülmesine ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

FASB 133 standartının temelinde dört esas bulunmaktadır⁷⁷:

a) Türev ürünler finansal varlık ve borç özelliği taşımakta ve benzer hak ve yükümlülükleri temsil etmektedirler. Dolayısıyla türev işlemler de finansal raporlarda gösterilmelidirler.

b) Türev ürünler için gerçeğe uygun değerle değerlendirme ölçümü yapılmalı ve işlem halen etkin iken ortaya çıkan ve korunan riskle bağlantılı gerçeğe uygun değerdeki değişiklikleri yansıtmalıdır.

c) Türev ürünler birer finansal varlık ya da yükümlülük olmaları sebebiyle finansal tablolara yansıtılmalıdır. Bununla birlikte, türev ürünlerin gerçeğe uygun değerlerindeki

⁷⁷ PriceWatershouseCoopers, A Guide to Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities Understanding &Implementing Statement of Financial Accounting Standards No:133, July 1998, s.1.

değişmelerden kaynaklanan kazanç ve kayıplar, ayrı bir varlık veya borç olmadığından finansal tablolarda ayrı olarak gösterilmemelidir.

d) Riskten korunma muhasebesinin sadece gerekli şartları taşıyan kalemler için uygulanması gerekmektedir. Bunun temel koşulu ise, korunan riskin ilgili korunma dönemi süresince gerçeğe uygun değerlerindeki veya nakit akışlarındaki değişimlerin riski etkin olarak dengelemesidir.

“Standarta göre, türev ürünlerin üç özelliği taşıması gerekmektedir;⁷⁸

a) Dayanak olarak bir veya birden fazla fiyat ya da değer bulunan ve bir veya birden fazla türev ürün tutarı veya ödeme karşılığı olan,

b) Başlangıçta net bir yatırım gerektirmeyen ya da benzer nitelikteki sözleşmelere göre başlangıçta daha az bir net yatırım gerektiren,

c) Taraflar arasında; nakit ödeme veya başka bir türev ürün ya da nakde kolayca çevrilebilecek bir varlığın teslimi ile karşılıklı hesaplaşmaya olanak sağlayan sözleşmedir.”

Bu standart ile işletmelerin türev ürünleri varlıklar ve borçlar olarak finansal tablolarda kayda alınıp, daha sonra gerçeğe uygun değer ile değerlenmelerinin standart hale getirilmesi sağlanmaktadır.

“İşletmeler türev ürünleri dört grup halinde gösterebilirler⁷⁹.

a) Riskten korunma amacı taşımayanlar; bu gösterim türev ürün sözleşmesinin spekülatif amaçlı alınması ya da satılması halinde uygulanır.

b) Gerçeğe uygun değer korunması; bir varlık veya yükümlülükteki ya da kayıt altına alınmamış bir işletme taahhüdünün, gerçeğe uygun değerinde maruz kalınan değişikliklerin korunmasının amaçlanması durumunda uygulanır.

c) Nakit akış korunması; bir varlık veya borcun ya da tahmin edilen bir işlemin nakit akışlarında maruz kalınan değişkenliğin korunmasının amaçlanması halinde uygulanır.

⁷⁸ Trombley M., Accounting for Derivatives and Hedging , McGraw-Hill/Irwin; 1 ed. April 26, 2002, s.29.

⁷⁹ PriceWatershouseCoopers, A Guide to Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities Understanding & Implementing Statement of Financial Accounting Standards No:133, July 1998, s.1

d) Yabancı para korunması; bir varlık veya yükümlülüğe ilişkin maruz kalınabilecek kur riskine karşı korunma sağlanması amaçlandığında uygulanır.”

İşletmeler türev ürünleri, yukarıda belirtilen amaçlardan hangisini kullandıklarına göre muhasebeleştirirler. Eğer türev ürünler riskten korunma amaçlarından birine yönelik olarak kullanılıyorsa, riskten korunma muhasebesi uygulanabilir. Daha önce belirtildiği üzere, riskten korunma muhasebesinin en önemli amacı, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişimler ile riskten korunma işlemine konu türev aracın gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin birbirini etkin biçimde dengelemeleridir.

Türev işlemlerin finansal tablolara yansıtılmalarına ilişkin olarak;

- Riskten korunma amacı taşımayan türev ürün sözleşmelerinde, ortaya çıkan kazanç veya kayıplar gerçekleştikleri cari dönemin sonuç hesaplarına kaydedilirler.
- Gerçeğe uygun değerin korunması amacıyla yapılan işlemlerde, taraf olunan türev ürün sözleşmelerinde oluşacak kazanç veya kayıplar ile riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde oluşan kazanç veya kayıplar, cari dönemin sonuç hesaplarına kaydedilirler.
- Nakit akışının riskten korunması amacıyla yapılan işlemlerde, kullanılan türev ürünlerin etkin oranındaki kazanç veya kayıplar özsermaye hesaplarında gösterilir ve riskten korunan kalemin sonuç hesaplarını etkilediği dönemde sonuç hesaplarına aktarılır. Türev ürünündeki kazanç veya kayıplarda etkin olmayan bir kısmın olması durumunda ortaya çıkan miktar cari dönemin sonuç hesaplarında gösterilir.
- Yabancı paranın riskten korunmasında, yabancı para cinsinden kayıtlı varlıklarda veya borçlarda oluşan kazanç veya kayıplar ile korunma işlemine ortaya çıkan kazanç veya kayıplar, cari dönemde birbirini dengeleyecek biçimde kaydedilirler. Yabancı para cinsinden olan işlemlerin, riskten korunmasında ortaya çıkacak kazanç veya kayıpların etkin kısmı özsermaye hesaplarında gösterilir ve sonuç hesaplarını etkilediği dönemde sonuç hesaplarına, etkin olmayan kısım ise cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılır.

- Yabancı işletmelerde yapılan net yatırımların riskten korunmasına yönelik türev ürünlerde ise ortaya çıkacak kazanç veya kayıplar özsermaye hesaplarına kaydedilirler.

FASB 133 uyarınca, bir kuruluş riske karşı koruması Standart kriterlerine uymadığı ya da türev herhangi bir nedenle sona erdiği, elden çıkarıldığı ya da koruma aracı olmaktan çıktığı takdirde riske karşı koruma muhasebesini sürdüremez.

2.3.2. Avrupa Birliği Düzenlemeleri

Muhasebe uygulamalarına ilişkin olarak Temmuz 2002’de Avrupa Parlamentosu 1606/2002 no’lu düzenlemeyi kabul etmiştir. Düzenleme şirketlerin 2005’e kadar, konsolide finansal tablolarını IFRS’ye uygun hale getirmelerini öngörmektedir. Konsolide olmayan finansal tablolar için ise zorunlu ya da izne bağlı seçenekleri bulunmaktadır.

AB üyesi ülkelerde bankacılık ve sigortacılık gibi sektörlerde ayırım olmaksızın IFRS standartlarına uygun tek bir uygulama yapılmaktadır. Dolayısıyla bankacılık sektörü halen IFRS standartlarına uygun finansal raporlama yapmaktadır.

Türev işlemlerin muhasebeleştirilmesiyle ilgili olarak ise 19 Aralık 2013 tarihli Avrupa Komisyonunun (EU) No 1375/2013 no’lu *Novation of Derivatives and Continuation of Hedge Accounting (Amendments to IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement)* düzenlemesi bulunmaktadır. Düzenleme Avrupa Birliği ülkelerinde konuya ilişkin IFRS düzenlemelerine uyum sağlama amaçlıdır. İçeriği IAS 39 altında yer alan türev işlemler muhasebe uygulamalarına uyum sağlamaktadır.

Bununla birlikte, IFRS 9 düzenlemelerinde yer alan türev muhasebesine ilişkin uyumla ilgili henüz yayınlanmış bir doküman bulunmamaktadır. Dolayısıyla halen 2013 tarihli ve IAS 39’la uyumlu düzenleme yürürlükte.

2.3.3. İngiltere Düzenlemeleri

İngiltere’de Financial Reporting Council (FRC) muhasebeleştirmeyle ilişkin düzenlemeler yapmaktadır. Bunlardan hedge muhasebesine ilişkin olarak FRS 102 nolu düzenleme bulunmaktadır. FRC en son 102 no’lu standartta 2012, 2013ve 2014’de değişiklikler yapmıştır. Temel olarak FRS 102, UFRS 9’a uyum sağlama amacı taşımaktadır ve değişiklikler de bu amaçla yapılmaktadır. Bu değişiklikler çerçevesinde FRS 102’nin türev işlemler muhasebesine ilişkin son durumu şu şekilde oluşmuştur.

Temel finansal araçlar ve hedge muhasebesi

Düzenleme belli koşulları yerine getiren işletmelerin hedge muhasebesi uygulamasına izin vermektedir.

Düzenlemeye göre bir finansal araç belli koşullar yerine getirildiği takdirde ilk muhasebesinde gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan finansal varlık ya da yükümlülük olarak değerlendirilebilir.

Gerçeğe uygun değerde kümülatif hedge kazanç ya da kayıpları sermayenin altında uygun bir kalemde kayıt edilir.

Bir hedge işlemi bilinen bir varlık ya da yükümlülük, bilinmeyen bir işletme yükümlülüğü, tahmini yüksek olan muhtemel bir işlem ya da herhangi bir işlemin bileşeni olabilir(güvenli ölçülebilir olması koşuluyla).Hedge muhasebesi aynı grup altındaki işletmeler arasındaki işlemlerde sadece solo finansal tablolarda olmak üzere kullanılabilir.

Bunun istisna durumları şunlardır;

- Konsolide finansal tablolarda yer almayan iştiraklerle yapılan işlemler,
- Konsolidasyon sırasında tam elimine edilememesi sonucu kambiyo kar ya da zararı oluşturan grup içi parasal işlemlerin kur riski,
- Grup içi işlemlerde yüksek olasılıkla tahmin edilen kur riski.

Aşağıdaki koşulların karşılanması koşuluyla bazı grup kalemler hedge muhasebesine konu olabilir:

- Ayrı olarak hedge işlemine konu olan kalemlerden oluşuyorsa
- Grup içindeki kalemler aynı riski taşıyorsa
- Gruptaki kalemler bir grup mantığı içinde aynı risk yönetim prosedürü ile yönetiliyorsa
- Risk pozisyonlarını azaltıcı işlemler taşımıyorsa.

Hedge muhasebesi koşulları

Bir işletme aşağıdaki koşulların oluşmasıyla hedge muhasebesini uygulayabilir:

- Hedge ilişkisi yalnızca hedging araçları ve hedge kalemlerini kapsamalıdır.
- Hedging ilişkisi işletmenin risk yönetim amaçları ile uyumlu olmalıdır.
- Hedge araçları ile hedge ürünleri arasında ekonomik ilişki olmalıdır.
- Hedge ilişkisi dokümente edilmiş olmalıdır(Hedge ürünleri ve hedge araçları açıkça tanımlanmalıdır).
- Hedge işleminin etkisizliğinin nedenleri belirlenmeli ve dokümente edilmelidir.

Hedging ilişkisinin üç çeşidi bulunmaktadır. Bunlar;

Gerçeğe uygun değer hedge işlemi: Belirli bir aktif ya da pasifin ya da tanınmayan bir işletme yükümlülüğünün ya da herhangi bir kalemin gerçeğe uygun değerindeki değişim bir risk ile ilişkilendirilebiliyorsa ve kar zararı etkiliyorsa bu gerçeğe uygun değer hedge işlemidir.

Bir gerçeğe uygun değer riskinden korunma hedge işlemi aşağıdaki koşullar yerine getirildiği tarihten itibaren muhasebeleştirilir;

- Riskten korunma aracına ilişkin kazanç ya da kayıp, kâr veya zararda gösterilecektir.

- Hedge edilen kalem üzerindeki hedging kar zararı hedge edilen kalemin taşınan miktarını düzenleyecektir ve kar zararda gösterilecektir.

Nakit akış hedge işlemi: Kar zararı etkileyebilen belirli bir aktif ya da pasifin ya da tahmin edilebilme olasılığı yüksek bir işlemle bağlantılı bir riske atfedilebilecek nakit akıştaki değişkenliğe yönelik hedge işlemidir.

Net yatırım hedge işlemi: Faaliyetlerini yabancı bir ülkede sürdüren işletmelerdeki net yatırımların korunmasıdır.

2.3.4. Japonya Düzenlemeleri

Japonya’da 2007’de ASBJ (The Accounting Standards Board of Japan) ile IASB tarafından oluşturulan Tokyo Anlaşması ile IFRS ve Japon GAAP (Accounting Principles Generally Accepted in Japan) arasında bir uyumlaştırma sağlanmıştır. Anlaşma ile düzenlemeler arasındaki farklılıkların minimuma indirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu ilk düzenleme sonrası yapılan çalışmalarla uyum düzeyi daha da artırılmıştır.

Bu genel çerçeve içinde türev işlemler muhasebesi de genel olarak IFRS düzenlemeleri ile uyumlu görünmektedir.

Bu kapsamda türev ürünler tanımlamaları IFRS ile benzerdir. Sadece US GAAP benzeri olarak türev ürün tanımını karşılayabilmek için bir finansal araç ya da sözleşmenin netleştirilmesine (net ödeme-mahsuplaşma) izin verilmelidir.

Gelecek sözleşmeleri başlangıçta mal teslimini açıkça içeriyorsa ve işlemin amacı alım satım değilse türev olarak değerlendirilmez.

Türev işlemlerde ilk ölçüm IFRS ile aynı çerçevede yürütülmektedir. Sonraki ölçümlerde JP GAAP hedge işleminin kar ya da zararı belirleninceye (ortaya

çıkıncaya)kadar aktifteki hedge işleminin gerçeğe uygun değerindeki değişimini ertelemeyi öngörmektedir.

Hibrid ürünlerdeki örtülü türevler geçeğe uygun değere ölçüldüklerinde ve belirli koşulları karşıladıklarında finansal varlık ya da yükümlölüklerin içinde gösterilirler. Değerleme farkları cari dönemin kar ya da zararı olarak muhasebeleştirilir. Gerekli koşullar ise şunlardır:

- 1.Saklı türev riskinin finansal aktif ya da pasifi etkileme olasılığı olmalıdır.
2. Saklı türevle aynı döneme sahip ve türev ürün özelliklerini taşıyan ayrı bir türev olmalıdır.
3. Gerçeğe uygun değerdeki değişimlere bağı hibrid aracın değerindeki değişim cari dönemde kar ya da zararda yer almamış olmalıdır.

Saklı türev ürünler riskleri arttığı zaman finansal varlık ya da yükümlölükleri etkileyebilir.

Düzenlemelerde hedge muhasebesi kriterleri IFRS genel kriterleri ile aynıdır. Hedge etkinliği en az 6 ayda bir ve kapanış gününde değerlendirilmelidir.

Finansal olmayan kalemlere ilişkin olarak, piyasa fiyatındaki değişimlere bağı olarak etkilenmesi beklenen aktif ve pasifler bir hedge kalemi olarak değerlendirilebilmektedir.

IFRS'ye benzer olarak bir hedge kalemi çok sayıda varlık ve yükümlölüğün birleşiminden oluşuyorsa her bir aktif ya da pasif piyasa dalgalanmalarından kaynaklanabilecek muhtemel kayıplara maruz tutulmalıdır ve her birinin piyasa dalgalanmalarına aynı yönde cevap vermesi beklenmelidir.

JP GAAP hedge muhasebesi kriterlerinin karşılanması ve etkinliğinin ölçülebilmesi koşullarıyla bir hedge işleminin vadeye kadar olan zamanının bir bölümüne ilişkin korunmasını içeren bir türev işlemin oluşturulmasına izin verilmektedir.

Bir hedge ürününün piyasa fiyatındaki veya nakit akışlarındaki değişiklikler hedge ürünü oluşturan enstrümanların spot fiyatlarındaki dalgalanmalara bağlıdır. Bu değişiklikler zaman değeri ya da diğer ilgili değerlerdeki (örneğin içsel değer) değişikliklere bir korunma aracı olarak kullanılan türevin değerindeki değişimlere karşılık oluşturmaz. Bunun gibi içsel değer ve zaman değeri ayrılmıştır ve yalnızca opsiyonun içsel değerindeki değişimler bir korunma aracı olarak oluşturulabilir. Bunun zaman değerindeki ve ilgili diğer değerlerindeki değişimler kar ya da zararda kayıt altına alınır. Bununla birlikte zaman değeri ve ilgili diğer değerlerin toplu bir riskten korunma aracı olarak oluşturulmasına izin verilir.

Korunma ilişkileri

Riske maruziyet şunlardan ortaya çıkabilir

- Mevcut bir varlık ve yükümlülüğün gerçeğe uygun değerindeki değişim
- Mevcut bir varlık ve yükümlülüğün kaynaklanan gelecekteki nakit akımlarındaki değişiklikler
- Henüz bilinmeyen bir işlemde kaynaklanan gelecekteki nakit akımlarındaki değişiklikler.

Gerçeğe uygun değer korunmaları:

IFRS ile uyumlu olan gerçeğe uygun değer korunması; mali tablolara alınan bir varlık veya yükümlülük, bir varlığın sabit fiyattan alım-satımına yönelik mali tablolara alınmayan bir kesin taahhüt ya da bu tür bir varlık, yükümlülük veya kesin taahhüdün belirlenebilir bir kısmıyla ilgili olarak, belirli bir riskle ilişkilendirilebilir ve raporlanan kar/zararı etkileyebilen gerçeğe uygun değer değişikliklerine karşı korunmadır.

Bir gerçeğe uygun değer korunmasının korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları hesap dönemi boyunca sağlaması halinde, hem korunma amaçlı araç hem de korunan kalemin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi halinde, gerçeğe uygun değer değişikliklerinden kaynaklanan kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Korunan

kaleme ilişkin gerçeğe uygun değer değişikliklerinin doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınmak suretiyle gerçeğe uygun değer üzerinden değerlendirilmesi halinde, bu kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilmek üzere yeniden sınıflandırılır. Korunan kalemin maliyeti veya itfali maliyeti üzerinden değerlendirilmesi halinde ise, korunan kalem gerçeğe uygun değer üzerinden yeniden değerlendirilir ve buna ilişkin kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

Korunma amaçlı aracın kullanılması, satılması, sona ermesi veya korunma amaçlı olmasına son verilmesi veya korunmanın, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlayamaz hale gelmesi durumunda gerçeğe uygun değer korunmalarıyla ilgili korunma muhasebesi uygulamasına devam edilmez.

Nakit akım korunmaları:

IFRS ile uyumlu olan nakit akım korunması; mali tablolara alınan bir varlık veya yükümlülük ya da bir tahmin işlemiyle (gerçekleşmesi beklenen bir alım veya satım gibi) ilgili belirli bir riskle ilişkilendirilebilir ve raporlanan kar/zararı etkileyebilen nakit akım değişikliklerine karşı korunmadır.

Bir nakit akım korunmasının korunma muhasebesi uygulanmasında, korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin bir korunma olarak belirlenen kısmı, öz sermaye içerisinde mali tablolara alınır. Korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin olmayan kısmı; korunma amaçlı aracın bir türev araç olması halinde gelir tablosu içerisinde, korunma amaçlı aracın bir türev araç olmaması halinde ise gelir tablosu veya öz sermaye içerisinde mali tablolara alınır.

Bir tahmin işlemine ilişkin korunmanın bir varlık veya yükümlülüğün mali tablolara alınması ile sonuçlanması durumunda; nakit akım korunmalarının muhasebeleştirilmesi ile uyumlu olarak doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan kazanç veya kayıplar, aynı dönem içerisinde veya elde edilen varlığın ya da katlanılan yükümlülüğün kar/zararı etkilediği dönemlerde, kar veya zarar olarak yeniden sınıflandırılmaktadır.

Bir tahmin işlemine ilişkin korunmanın, bir varlık veya yükümlülüğün mali tablolara alınması ile sonuçlanmadığı durumlarda; daha önce doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan tutarlar aynı dönem içinde veya korunan tahmin işleminin kar/zararı etkilediği dönemlerde kar veya zarara dahil edilmektedir.

Korunma amaçlı aracın kullanılması, satılması, sona ermesi veya korunma amaçlı olmasına son verilmesi, korunmanın, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlayamaz hale gelmesi, tahmin işleminin gerçekleşmesinin beklenmemesi durumlarında nakit akım korunmalarıyla ilgili korunma muhasebesi uygulamasına devam edilmez.

Net yatırım korunmaları:

IFRS ile uyumlu olan şube benzeri yabancı bir işletmedeki net yatırımın korunması; ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki, müşterek yönetime tabi işletmesi veya şubesi olup, faaliyetlerini yabancı bir ülkede sürdüren işletmelerdeki net yatırımların korunmasıdır. Net yatırımın bir parçası olarak dikkate alınan parasal bir kalemin korunması dahil olmak üzere, şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunmaları, nakit akım korunmaları ile aynı şekilde muhasebeleştirilir.

2.3.5. Rusya Düzenlemeleri

1998'den buyana Rusya'da Rusya Muhasebeleştirme Prensipleri (Russian Accounting Principles-RAP) IFRS'lere uygun olarak oluşturulmaktadır. 2004'den sonra da Rusya Merkez Bankası kredi kurumlarının finansal tablolarının hazırlanmasında IFRS düzenlemelerine uygun hareket etmelerini zorunlu kılmıştır.

2010'da ise konsolide finansal tabloların IFRS düzenlemelerine uygun hazırlanma zorunluluğu getirilmiştir. Kredi kurumları, sigorta şirketleri ve belirlenmiş diğer şirketler 2012'den başlayarak konsolide finansal tablolarını IFRS'ye uygun hazırlama konusunda zorunlu kılınmıştır. Diğer listelenmiş şirketler için ise 2015'e kadar uyum konusunda zaman tanınmıştır.

Rusya’da IFRS düzenlemelerine uyum sürecini yöneten bağımsız ve ticari nitelikli olmayan National Organization for Financial Accounting and Reporting Standarts Foundation (NOFA) kuruluşu bulunmaktadır. NOFA her bir IFRS düzenlemesini Rusya finansal raporlama sistemine uygulanabilirliğini değerlendirmekte ve Maliye Bakanlığına uyum ve zamanlaması konusunda öneriler getirmektedir. Maliye Bakanlığı Merkez Bankası ile değerlendirme yaptıktan sonra düzenleme kesinleşmekte ve yayınlanmaktadır.

Bu çerçevede 2012 yıl sonundan başlamak üzere bankalar konsolide finansal tablolarını IFRS düzenlemelerine uygun hazırlamaktadır.

Türev işlemler muhasebesine ilişkin olarak ise Rusya’da IFRS 9 düzenlemesinin 2009 ve 2010 versiyonlarına uyum sağlanmış olup son düzenlemelerin de yürürlüğe girmesi beklenmektedir.

2.3.6. Brezilya Düzenlemeleri

Brezilya’da yerel muhasebe standartları (CPCs) 2010 sonrasında IFRS standartları ile değiştirilmiştir. Kamusal nitelikli şirketler konsolide finansal tablolarını IFRS’ye uygun olarak düzenlenmiş yerel kurallara uygun olarak hazırlamak durumundadır.

Bankalar Brezilya Merkez Bankasının önceki düzenlemelerine tabi olmakla birlikte büyük bankalar ayrıca 2010’dan buyana IFRS’ye uygun finansal tablolar hazırlamak durumundadır. Bu çerçevede türev işlemlere ilişkin IFRS düzenlemelerine uyum geçerlidir.

2.4. Türev Ürünlerle İlgili IAS Standartları

2.4.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB)

Ülkeler arasındaki muhasebe uygulamaları farklılıklarını olabildiğince ortadan kaldırmak ve uluslararası ortak bir muhasebe standardı oluşturmak amacıyla, 1973 yılında çalışmaya başlayan Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) faaliyet süresi

boyunca gerekli alanlarda muhasebe standardı oluşturarak yayınlamış ve gereksinim durumlarına göre, ihtiyaç olduğunda mevcut standartları güncellemiştir.

Kurulduğu ilk yıllarda, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonunun (IFAC) bir kolu gibi çalışan IASC, 24 Mayıs 2000'de IFAC'in de katılımıyla Edinburg'da yapılan Genel Kurul toplantısında IFAC'dan ayrı bağımsız bir kuruluş haline gelmiştir. Bu toplantıda kabul edilen kuruluş sözleşmesine göre, yeni yapıda muhasebe standartlarını oluşturma organı olarak, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) kurulmuştur. Oluşturulan bu yeni organizasyonla birlikte, 2001 'den itibaren IASB, IASC'nin yerini alarak standartları ve taslakları geliştirmek, yayınlamak ve Uluslararası Finansal Raporlama Yorumlama Komitesinin (IFRIC) yorumlarını onaylamak görevlerinden sorumlu olmuştur⁸⁰.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), halen uluslararası düzeyde muhasebe standartları hazırlama ve yayınlama konusunda genel kabul görmüş bağımsız tek otoritedir. Kurulun amacı, uluslararası alanda kabul görmüş muhasebe standartları geliştirmektir. IASB, yeni standartlar oluşturma yanında gerekli gördüğü durumlarda Uluslararası Muhasebe Standartlarında değişiklikler yapmakta, Uluslararası Muhasebe Standartlarını, IFRS olarak adlandırılan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile değiştirmektedir. Dolayısıyla, Kurul Uluslararası Muhasebe Standardı (IAS) (2005 öncesi) ve Uluslararası Finansal Raporlama Standardı (IFRS) yayınlamaktadır.

IASB, finansal tablolarda, şeffaf ve karşılaştırılabilir bilgiyi sağlayan, tek ve yüksek kalitede, anlaşılabilir ve uygulanabilir, küresel muhasebe standartları geliştirmeyi amaçlamaktadır. Kurul ayrıca, ulusal muhasebe standardı belirleyicileri ile birlikte çalışarak, dünya genelinde muhasebe standartlarını birbirine yakınlaştırmayı da amaçlamaktadır. IASB, finansal raporlama standartlarını, dünyada etkin olarak uygulanabilecek nitelikte, basit ve anlaşılabilir olarak hazırlamaktadır. Ayrıca, IASB'nin en önemli görevlerinden biri de, ortaya çıkan uygulama sorunları karşısında, güncelleme

⁸⁰ Maliye Muhasebe Mevzuatı-Muhasebe Standartları, İstanbul Sigorta Acenteleri Derneği, Temmuz 2015.
<http://isad.org.tr/index.php/mevzuat/maliye-muasebe-mevzuati/musabe-standartlari/357-iasb.html>

ihtiyacı gerektiğinde, standartlarda gerekli görülen değişiklikleri yapmaktadır. “Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun (IASB) görevleri şunlardır⁸¹:

- Kaliteli, şeffaf ve anlaşılır uluslararası muhasebe standartları geliştirmek,
- Ulusal muhasebe standartlarını ve uluslararası muhasebe standartlarını birbirine yaklaştırmak,
- Düzenleme taslaklarını çıkartmak ve geliştirmek,
- Standart Yorumlama Komitesi (IFRIC) tarafından oluşturulan yorumları onaylamak,
- Oluşturulmakta olan bir standartla ilgili ulusal standartları ve uygulamaları gözden geçirmek,
- Büyük projelerde görüş almak üzere uzmanlardan oluşan komiteler kurmak,
- Büyük projelere, önceliği olan işlere ve gündeme ilişkin Standart Danışma Konseyi'ne (SAC) danışmak,
- Her bir proje için şart olmamakla beraber, standartlar oluşturulmadan önce, standardın her çevrede uygulanabilir ve işleyebilir olduğundan emin olmak için hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan pazarlarda saha analizi yapmaktır⁸².”

2.4.2. IAS ve IFRS Tanımları ve Özellikleri

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS), dünya genelinde muhasebe standartlarını birbirine yakınlaştırarak, hazırlanan finansal tabloların karşılaştırılmasına imkan vermeyi amaçlayan standartlardır. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları uyarınca finansal tabloların, işletmelerin mali durumunu, performansını ve nakit akımını dürüst bir şekilde yansıtacak şekilde hazırlanması gerekmektedir. Gerçeği doğru bir biçimde yansıtmak, gerekli dipnotlara da yer verilerek, bu standartlara uygun muhasebe politikalarının uygulanmasını ve bilginin uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir olarak sunumunu gerektirmektedir.

⁸¹ Maliye Muhasebe Mevzuatı-Muhasebe Standartları, İstanbul Sigorta Acenteleri Derneği, Temmuz 2015. <http://isad.org.tr/index.php/mevzuat/maliye-muasebe-mevzuati/musabe-standartlari/357-iasb.html>

⁸² Maliye Muhasebe Mevzuatı-Muhasebe Standartları, İstanbul Sigorta Acenteleri Derneği, Temmuz 2015. <http://isad.org.tr/index.php/mevzuat/maliye-muasebe-mevzuati/musabe-standartlari/357-iasb.html>

Muhasebe skandallarına ilişkin krizler sonrası, uluslararası, doğru ve karşılaştırılabilir şeffaf bilgi ihtiyacının önemi bir kez daha ortaya çıkmış ve Amerikan muhasebe standartları (US GAAP) ile IFRS'nin uyumlaştırma çabaları hızlanmıştır.

Standartlar bazen birden fazla yöntem önerebilmektedir. Standartların birden fazla yöntem önerdiği durumlarda, hangi yöntemin kullanılacağına finansal tablo hazırlayıcısı karar verecektir. Ancak, çok ender olarak bazen, IASB bu alternatiflerden birini tercih edilen yöntem (benchmark treatment,) diğerlerini ise alternatif yöntemler (alternative treatments) olarak önerebilmektedir. Diğer taraftan, IASB, genellikle, farklı yöntem seçenekleri sunma yoluna gitmeyi tercih etmemekte ve mevcut alternatifleri azaltma yoluna gitmektedir. Sonuçta, hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, hazırlanan tüm tablolar IFRS'ye uyumlu olacaktır.

2.5. Türkiye Düzenlemeleri

Ülkemizde türev işlemlerin muhasebeleştirilmesine yönelik çalışmalar önceleri SPK ve BDDK tarafından yürütülmüş olmakla birlikte, daha sonra bu işlev Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından üstlenilmiştir. En son KGK'nın kurulması ile TMSK ortadan kaldırılmış ve KGK muhasebe standartlarının oluşturulmasında tek yetkili organ haline gelmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından 27.08.2001 tarihinde “Seri XI No:19 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ” yayınlanmıştır. Bu tebliğ ile vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin değerlendirilmesine ve muhasebeleştirilmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

SPK tarafından 9 Nisan 2008 tarihinde Seri XI No:29 “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği” yayınlanmıştır. Bu tebliğ ile birlikte, halka açık şirketlerin 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren Avrupa Birliği tarafından uygulanan haliyle Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarını uygulayacakları belirtilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından

yayımlanan TMS (Türkiye Muhasebe Standartları) ve TFRS'ler (Türkiye Finansal Raporlama Standartları) esas alınması esası getirilmiştir.

BDDK tarafından Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 1 Sayılı Tebliğ ile Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı düzenlenmiştir. İlgili tebliğ 22.06.2002 tarih ve 24793 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve 01.10.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Resmi Gazete’nin 8 Kasım 2006 tarihli sayısında yayımlanan “Bankaların Konsolide Finansal Tablolarının Düzenlenmesine İlişkin Tebliğ”in yürürlüğe girmesiyle, 1 Sayılı Tebliğ – Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı yürürlükten kaldırılmıştır.

1 Kasım 2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile faaliyetlerin muhasebeleştirilmesinde 31 Aralık 2006 tarihinden itibaren Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu hükümlerinin esas alınacağı hükme bağlanmıştır.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu; 15.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanun ile değişik 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun Ek-1 inci maddesi ile kurulmuştur. Kurul, 07.03.2002 tarihinde ilk toplantısını yaparak faaliyete geçmiştir.

Ülkemizde uygulanan değişik düzenlemelerin çokluğu ve oluşan karışıklıklar sebebiyle standart bir uygulamayı sağlamak üzere ve Türkiye’de diğer ülke mevzuatlarıyla uyum sağlayabilmek amacıyla, TMSK tarafından Uluslararası Muhasebe Standartlarını kabul etme ve uygulama kararı alınmıştır.

Bu çerçevede bir çalışma grubu oluşturulmuş, bu grubun çalışmaları sonucu Uluslararası Muhasebe Standartlarının bire bir çevirisi yapılmıştır. 2006 yılı Mart ayında, TMSK ile Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu Vakfı (IASCF) arasında “Telif Hakkı Anlaşması” imzalanmıştır, Bu antlaşma uyarınca, Kurul tarafından gerçekleştirilen

Standart üretme sürecinde adı geçen vakfın öngördüğü resmi çeviri prosedürü izlenmektedir. Bu sayede, Ülkemizde Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarına (TMS-TFRS) göre hazırlanan finansal tabloların tüm dünya da kabul görmesi sağlanmıştır.

Ülkemizde 2005 yılı başından itibaren, bankalar ve halka açık şirketler finansal tablolarını uluslararası finansal raporlama standartlarına uyumlu olarak düzenlemektedirler. 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları bu sektörler için bir mevzuat oluşturmaktadır. TMSK, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı ile yaptığı telif anlaşması çerçevesinde standartların resmi Türkçe çevirisini yapmakta ve standartlar Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmektedir. Dolayısıyla, düzenleme yapılan konudaki uluslararası muhasebe ya da finansal raporlama standardı ile Türkiye muhasebe ya da finansal raporlama standardı paralel hükümleri içermektedir.

Bu nedenle daha önce de belirtildiği üzere aşağıda konuyla ilgili standartlar anlatılırken uluslararası standart ve Türkiye’de uygulanan standart birlikte değerlendirilmektedir.

2.5.1. Finansal Araçlar: Sunum, TMS 32/UMS 32

Bu standardın temel amacı, bir işletmedeki finansal araçların borç veya öz sermaye olarak sunulması ile finansal varlık ve finansal borçların netleştirilmelerine ilişkin ilkeleri belirlemektir.

Bu standart, finansal araçların sunumu ile ilgili gereklilikleri kapsamakta ve söz konusu finansal araçlar hakkında kamuoyuna açıklanacak bilgileri belirlemektedir. Sunum gereklilikleri, ihraç eden açısından;

- Finansal araçların; finansal varlık, finansal yükümlülük ve özkaynak araçları olarak sınıflanmasına;
- Finansal araçla ilgili faiz, temettü, zarar ve karların sınıflanmasına ve

- Finansal varlık ve finansal yükümlölüklerin netleştirilmeleri hususlarına etki eder.

Bu standart, bir işletmenin finansal araçlarına ilişkin gelecekteki nakit akımlarının tutarı, zamanlaması ve kesinliğini etkileyen faktörler ile finansal araçlara uygulanan muhasebe politikalarının kamuoyuna açıklanmasını gerektirmektedir. Bu standart ayrıca, bir işletmenin finansal araçları kullanımının niteliği ve kapsamı, bu araçların kullanılmasına ilişkin amaçları, finansal araçla ilişkili riskler ve yönetimin bu riskleri kontrol etme politikaları hakkında bilginin kamuoyuna açıklanmasını öngörmektedir.

TMS 32 madde 11'e göre finansal araç, bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da hisse senedine dayalı bir finansal araçta artışa neden olan herhangi bir sözleşme olarak tanımlanmaktadır. Finansal araçlar temelde iki gruba ayrılır:

Finansal varlıklar: Nakit ve nakit benzerleri, alacaklar, alacak senetleri, bir başka işletmenin hisse senetleri (iştirakler ve bağlı ortaklıklar hariç), hazine bonosu, devlet ve özel kesim tahvilleri gibi borçlanma senetlerine yapılan yatırımları, işletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenebilecek olan ve işletmenin belirli olmayan sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını almak zorunda olduğu türev olmayan sözleşmeyi veya işletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını, belirli bir nakdini ya da başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenebilecek türev sözleşmeyi içermektedir.

Finansal borçlar: Ticari borçlar, borç senetleri, krediler, bedeli nakden ödenecek mal ve hizmet alımına ilişkin tahakkuklar, ihraç edilen borçlanma senetleri vb. içermektedir. Ayrıca, işletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenebilecek olan ve işletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını vermek zorunda olduğu ya da olabileceği türev olmayan sözleşmeler ile işletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracının, belirli bir nakit tutar ya da başka bir finansal varlık ile takas edilmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek türev sözleşmeler de finansal borç kapsamındadır.

Buna karşılık, kiralanmış varlıklar, stoklar ve maddi duran varlıklar gibi maddi varlıklar, patent ve markalar gibi maddi olmayan duran varlıklar, peşin ödenmiş giderler, ertelenmiş gelir ve teminat yükümlülükleri, vergiler ve karşılıklar gibi sözleşmeye bağlı olmayan varlık ve yükümlülükler finansal araç değildir.

Genel olarak tüm finansal araçlar sözleşmeye dayalıdır. Finansal varlık ya da borçların kapsadığı haklar veya yükümlülükler, iki veya daha fazla taraf arasında yapılan anlaşmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

TMS 32 madde 15'e göre finansal araçla ilgili işlem yapan bir işletme, bu aracı ilk defa muhasebeleştirirken finansal borç, finansal varlık ve özkaynağa dayalı finansal araç tanımlarıyla uyumlu bir sınıflandırma yapar. Özkaynağa dayalı finansal araç, işletmenin tüm borçları çıkarıldıktan sonra varlıklarında bir hakkı gösteren sözleşmedir. İşletme finansal aracı ilk defa muhasebeleştirirken, bu aracın bir finansal borç mu yoksa özkaynağa dayalı bir finansal araç mı olduğunu sözleşmenin yasal biçiminden çok özüne bakarak değerlendirir. Bir finansal borcu, özkaynağa dayalı finansal araçtan ayıran en önemli özellik, sözleşmeye dayalı bir yükümlülüğün bulunmasıdır.

Örneğin, ihraç eden işletmeye belli bir tarihte ve tutarda geri alma hakkı veren imtiyazlı hisse senetleri görünürde hisse senedine dayalı bir finansal araç olmakla birlikte özünde bir finansal borçtur. Bu yüzden işletmenin bilançosunda borçlar sınıfında raporlanmalıdır.

TMS 32 madde 36'ya göre bir finansal aracın, finansal borç veya özkaynağa dayalı finansal araç olarak sınıflandırılması, bu finansal araca bağlı olarak ortaya çıkan faiz, temettü, kayıp ve kazançların kâr ya da zararda gelir veya gider olarak nasıl muhasebeleştirileceğini belirler.

Özkaynağa dayalı finansal araç sahiplerine yapılan ödemeler, işletme tarafından her türlü vergi indiriminden arındırılmış olarak doğrudan özkaynağa borç olarak yansıtılır yani özkaynaktan indirilir. Özkaynak işlemlerinden kaynaklanan işlem maliyetleri, özkaynaktan indirilerek muhasebeleştirilir. Tamamı borç olarak muhasebeleştirilen hisselerle ait temettü

ödemeleri, gider olarak muhasebeleştirilir. Finansal borçların geri satın alınması ya da yeniden finanse edilmesi ile bağlantılı kazanç ve kayıplar kâr ya da zararda muhasebeleştirilirken, özkaynağa dayalı finansal araçların geri satın alınması ya da yeniden finanse edilmesi özkaynakta meydana gelen değişim olarak muhasebeleştirilir.

Bir finansal varlık ve borcun birbirine mahsup edilmesi (netleştirilmesi) kural olarak mümkün değildir. Bunun iki istisnası vardır: ya netleştirme konusunda yasal bir düzenleme olmalıdır ya da net esasa göre ödemede bulunma ya da varlığı edinme ve borcu ödeme işlemlerini eş zamanlı olarak gerçekleştirme durumu söz konusu olmalıdır(TMS 32 madde 42).

Finansal araçlar, asıl araçlar (alacaklar, borçlar ve hisse senedine dayalı finansal araçlar gibi) ile türev finansal araçları içerir. Türev finansal araçlar, finansal araç tanımı kapsamındadır ve bu Standart kapsamında yer almaktadır.

Türev finansal araçlar, aracın tarafları arasında üzerine yazıldığı asıl finansal aracın bir veya daha fazla finansal riskini nakletme etkisine sahip hak ve yükümlülükler yaratır. Başlangıçta türev finansal araçlar bir tarafa, potansiyel olarak lehte koşullarda, finansal varlık veya borçların karşı tarafla sözleşmeye dayalı olarak el değiştirme hakkını veya potansiyel olarak aleyhte koşullarda, finansal varlık veya borçların karşı tarafla sözleşmeye dayalı olarak el değiştirme yükümlülüğünü verir. Ancak, genellikle söz konusu hak ve yükümlülükler sözleşmenin başında üzerine yazıldığı asıl finansal aracın devrine yol açmadığı gibi bu devrin mutlaka sözleşmenin vadesinde olmasını da gerektirmez.

2.5.2. Finansal Araçlar: Açıklamalar, TFRS 7/UFRS 7

TFRS 7/UFRS 7 bir açıklama standardıdır. Standartın amacı; işletmenin finansal araçlardan kaynaklanan risklerinin niteliği ve düzeyi ile işletmenin bu riskleri yönetme yöntemlerine ilişkin bilgileri, o işletmenin finansal tabloları vasıtasıyla kamuoyuna açıklamaktır.

TFRS 7 madde 22'ye göre işletme her bir finansal riskten korunma işlemi için şu bilgileri kamuoyuna açıklamakla yükümlüdür;

- Finansal risklerin herbiri için korunma işleminin niteliğine ilişkin bilgi,
- Korunma aracı olarak belirtilen finansal araçların niteliği ve raporlama tarihi itibarıyla gerçeğe uygun değerleri,
- Korunulan risklerin neler olduğu.

TFRS 7, bir işletmenin taşıdığı finansal risklerle ilgili önemli düzeyde sayısal ve niteliksel açıklamayı zorunlu tutmaktadır. Bu riskleri üç grupta toplamak mümkündür:

Kredi riski: Sözleşme taraflarından birinin sözleşme yükümlülüğünü yerine getirmemesi sonucu diğer tarafın finansal bir kayıp veya zarara uğraması tehlikesidir.

Likidite riski: Bir işletmenin nakit akışının yetersizliğine bağlı olarak yükümlülüklerini yerine getirememesi riskini tanımlar.

Piyasa riski: Piyasadaki fiyat değişikliklerine bağlı olarak, finansal araçların değerlerinde veya olması gereken nakit akışlarında oluşabilecek olumsuz değişimleri kapsamaktadır.

“UFRS 7 kapsamında yapılacak olan açıklamalar; finansal ürünlerin, işletmenin mali durumu ve performansı açısından önemine ilişkin açıklamalar ve işletmenin finansal ürünler nedeniyle maruz kalabileceği riskler, bu risklerin düzeyi ve nasıl yönetildiklerine ilişkin açıklamalardır.⁸³”

TFRS 7 çerçevesinde finansal ürün, bir işletmenin finansal varlığında ve diğer bir işletmenin finansal yükümlülüğünde ya da öz kaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşmedir. Standartta finansal varlıklar; kasa, bankalar, alınan çekler, alıcılar, alacak senetleri, menkul kıymetler ve bankalar için krediler olarak sayılmıştır. Finansal borçlar ise, mali borçlar, ticari borçlar, çıkarılan menkul kıymetler ve bankalar için mevduattır.

⁸³ Demirel E., TFRS/URFS 7 Kapsamında Finansal Raporlamada Muhasebenin Rolü, SMM TESMER Seminerleri , İstanbul, 2007.

Standarta göre türev ürünler ise, Forward Sözleşmeler, Opsiyon Sözleşmeleri, Future Sözleşmeler, Swap Sözleşmeleri ve Vadeli İşleme Konu Ticari Mal Sözleşmeleri olarak belirlenmiştir.

TFRS 7’de finansal ürünler maliyet değeri, itfa edilmiş maliyet değeri ve gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmektedir.

Alım satım amaçlı finansal varlıklar, gerçeğe uygun değerle; vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar ile kredi ve alacaklar itfa edilmiş maliyet değeri ile değerlendirilir. Satılmaya hazır finansal varlıklar, gerçeğe uygun değerleri güvenilir olarak saptanabilirse gerçeğe uygun değer ile bu değer tam olarak tespit edilemiyorsa maliyet bedeli ile değerlendirilir.

Alım satım amaçlı finansal varlıkların gerçeğe uygun değer kar ya da zararı gelir tablosu hesaplarında yer alır. Aynı şekilde vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar ile kredi ve alacakların itfa edilmiş maliyet değerinden elde edilen değerlendirme kar ya da zararı da gelir tablosu hesaplarında gösterilmektedir.

Gerçeğe uygun değeri güvenilir olarak saptanabilen satılmaya hazır finansal varlıkların değerlemesinde, kar ya da zarar özkaynaklara aktarılırken, gerçeğe uygun değeri güvenilir olarak saptanamayan satılmaya hazır finansal varlıkların değer düşüklüğü gelir tablosu hesaplarında yer almaktadır.

Türev finansal araçlar da, alım satım amaçlı finansal varlıklar gibi değerlendirilerek gerçeğe uygun değer ile değerlendirilir ve kar veya zararı bilançoğa yansıtılır.

Finansal araçlardan kaynaklanan finansal riskler için, işletmelerin belirli niteliksel açıklamaları yapması gerekmektedir. Niteliksel açıklamalar, her bir risk türünün yapısı, ortaya çıkış biçimleri ile risklerin yönetimlerine ilişkin açıklamaları kapsamaktadır. Niteliksel açıklamalar içinde, risklerin yönetimine yönelik hedeflere, bu hedeflere ulaşmak için izlenen politikalara ve yine bu risklerin ölçümünde kullanılan yöntemlere yer

verilmelidir. İşletme, finansal araçlardan kaynaklanan her bir risk türü için, işletmenin maruz kaldığı risklerin düzeyi ve etkisine ilişkin sayısal bilgileri ve yine risk türüne göre alacak yaşlandırmaları, vade analizleri ve duyarlılık analizleri sonuçlarını açıklayacaktır.

2.5.3. TMS 39/UMS 39

TMS 39'un amacı; finansal varlıkların ve finansal borçların muhasebeleştirme ve ölçülmesine yönelik ilkeleri belirlemektir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu finansal araçların muhasebeleştirilme ve ölçüm esaslarına ilişkin olarak, karmaşık olduğu için eleştirilen UMS 39'un yerini alacak ve 1 Ocak 2018 tarihi itibarıyla uygulamaya girecek UFRS 9'u yayınlamıştır. Erken uygulamasına izin verilen UFRS 9 paralelindeki TFRS 9 Ülkemizde henüz yaygın olarak kullanılmamaktadır.

TMS 39'da, finansal varlıkların maliyet bedeli, itfa edilmiş maliyet veya gerçeğe uygun değer ile ölçülmesi ve varlıklara ilişkin kazanç veya kayıpların gelir tablosu veya özkaynaklarda raporlanmasına ilişkin ilkeler belirlenmektedir.

2.5.3.1. Türev Ürünler

TMS 39 madde 9'da, türev ürünler;

a) Finansal aracın değerinin belirli bir faiz haddi, menkul kıymet veya mal fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksleri, kredi derecelendirmesi veya endeksi veya benzeri değişkenlerde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak değişmesi,

b) Finansal aracın ilk yatırım gerektirmemesi veya piyasa şartlarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer sözleşme tiplerine göre daha az düzeyde ilk yatırım gerektirmesi,

c) Finansal aracın gereklerinin ileri bir tarihte ifa edilmesi, şartlarının tamamını sağlayan finansal ürünler olarak tanımlanmıştır.

Bir türev ürün, bu aracın dayanağı olan asli finansal araca ilişkin finansal risklerin bir veya birkaçının taraflar arasında türev araca transferi sonucunda oluşan haklar ve yükümlülükler meydana getirir.

Finansal ürün kapsamı içerisinde yer alan, nakitle veya diğer bazı finansal ürünlerle netleştirilmek suretiyle kapatılabilen finansal olmayan kalemlere ilişkin alım-satım sözleşmeleri, türev ürün niteliğindedir.

Türev ürünlerin tanımlayıcı özelliklerinden biri de; ilk yatırım gerektirmemesi veya daha az düzeyde ilk yatırım içermesidir. Örneğin, opsiyon primi, opsiyona konu olan dayanak finansal aracın elde edilmesi için gereken yatırım tutarından daha azdır.

2.5.3.2. Saklı Türev Ürün

TMS 39 madde 10'a göre saklı türev ürün, türev olmayan bir sözleşme de içeren melez aracın bir bileşenidir. Bir finansal araca bağlı olmakla birlikte, ilgili sözleşme gereğince anılan finansal araçtan bağımsız olarak devredilebilen veya ilgili finansal araçtan farklı bir karşı taraf içeren bir türev ürün, saklı türev üründen daha çok ayrı bir finansal araçtır.

TMS 39 madde 11'e göre bir saklı türev ürün, sadece aşağıdaki koşullar yerine getirildiği takdirde asal sözleşmeden ayrıştırılır ve bu Standarda göre türev ürün olarak muhasebeleştirilir:

- a) Saklı türev ürünün ekonomik özellikleri ve risklerinin, asal sözleşmenin ekonomik özellikleri ve riskleri ile yakından ilgili olmaması,
- b) Saklı türev ürünle aynı sözleşme koşullarını haiz farklı bir aracın, türev ürün tanımını karşılamakta olması,
- c) Karma finansal aracın, gerçeğe uygun değerindeki değişiklikler kâr veya zararda muhasebeleştirilen bir biçimde gerçeğe uygun değerden ölçülmemesi, diğer bir ifadeyle, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan bir finansal varlık veya finansal borçta bulunan saklı türev ürünün ilgili asal sözleşmeden ayrıştırılmaması.

Bir sözleşmenin bir veya daha fazla saklı türev ürün içermesi halinde işletme, ilgili karma sözleşmenin tamamını gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık veya finansal borç olarak sınıflayabilmesi için aşağıdaki koşulların varolması gerekmektedir:

a) Saklı türev ürünün, aksi durumda, değiştirilmesine ancak sözleşme gereğince hükmolunabilecek nakit akışlarında önemli bir değişiklik yaratmaması veya

b) Benzer bir karma finansal araçta bulunan saklı türev ürünün, ilgili finansal araçtan ayrıştırılmasının engellenmiş olduğunun analiz işlemi sonucunda veya hiçbir analiz yapılmaksızın anlaşılabilmesi.

TMS 39 madde 12'ye göre saklı türev ürünün asal sözleşmeden ayrıştırılması esas olmakla birlikte saklı türev ürünün, ayrı olarak ölçülmesi olanağının bulunmadığı durumlarda, işletme, ilgili melez sözleşmenin tamamını gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflayacaktır.

2.5.3.3. TMS 39 Kapsamında Finansal Araçların Sınıflandırılması

TMS 39 finansal varlıkların amaçlarına göre sınıflandırılmasını ve bu çerçevede değişik yöntemlerle değerlendirme yönteminin belirlenerek değerlendirme işleminin yapılmasını öngörmektedir.

Standardın ilk bölümünde, finansal varlıkların finansal tablolara alınması ve çıkarılması ile ilgili ilkeler açıklanmaktadır. İkinci bölümde ise; finansal varlıkların ilk ve sonraki değerlemeleri, varlıkların değer düşüklüğü, kazanç ve kayıplar hakkındaki prensipler verilmektedir. TMS 39 madde 45'de finansal varlıklar dört grupta sınıflandırılmıştır:

- a. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Aktarılan Finansal Varlıklar (Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar),
- b. Vadeye Kadar Elde Tutulan Varlıklar,
- c. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar,
- d. Kredi ve alacaklar.

Finansal varlıkların gruplandırmaları çerçevesinde açıklamaları aşağıda yer almaktadır:

a. Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar:

Alım satım amaçlı finansal varlıklar; bankaların fon fazlalarını değerlendirmek ve kısa vadeli piyasa hareketlerinden kar sağlamak amacıyla edindikleri yatırımlardır. Bu çerçevede, işletme tarafından kısa vadeli kar elde etmek amacıyla edinilen veya bir türev aracı içeren (riskten korunma amaçlı araçlar olarak belirlenen türev araçlar hariç) finansal araçlar alım-satım amaçlı olarak sınıflandırılır. Ülkemiz uygulamaları açısından bakıldığında, kısa vadeli fon transferi için kullanılan para piyasası araçlarının yanısıra, türev finansal araçlar koruma amaçlı niteliği taşımadıkları takdirde spekülasyon amaçlı finansal varlık olarak kabul edildiğinden bu grup içinde yer almaktadır.

b. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar:

İşletmenin vade tarihine kadar elinde tutma niyetinde ve yeteneğinde olduğu, sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemeler içeren ve sabit bir vadesi bulunan, diğer finansal varlık sınıflandırmalarının dışında kalan ve türev olmayan finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar olarak sınıflandırılmıştır.

Standarta göre, bir finansal varlığın vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymet olarak kabul edilebilmesi için, işletmenin bu finansal varlığı vadesine kadar elde tutma niyetinin ve imkanının bulunması gerekmektedir. Bununla birlikte standartta, vadeye kadar elde tutulacak varlıkların vadeden önce satılması halinde söz konusu varlıklarda vadeye kadar saklama niyetinin ihlal edilmiş sayılmayacağı istisnai durumlara da yer verilmektedir. Bu istisnai durumlar aşağıda sayılmaktadır;

(i) Piyasa faiz oranlarındaki değişikliklerin finansal varlığın gerçeğe uygun değerinde önemli bir etkisi olmayacağı, vade tarihine veya finansal varlığın geri çağırılma tarihine çok yakın satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri;

(ii) Önceden belirlenmiş ödemeler veya peşin ödemeler yoluyla finansal varlığın orijinal değerinin tamamına yakın bir kısmının tahsil edilmesinden sonra yapılan satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri;

(iii) İşletmenin kontrolünde olmayan, tekrarı olmayan ve önceden makul bir biçimde tahmin edilemeyen bir durumun gerçekleşmesi nedeniyle yapılan satışlar.

Bir işletme cari yıl veya son iki yıl içerisinde, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlarının önemsiz sayılamayacak bir tutarını vadesinden önce satmış veya yeniden sınıflandırmış olması durumunda, söz konusu işletme hiçbir finansal varlığını vadeye kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflandırmaz.

c. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar

Likidite ihtiyacına yönelik olarak veya faiz oranlarındaki değişimler nedeniyle satılabileceği düşünülen ve vadeye kadar elde tutulacak olan şekilde alınmamakla birlikte alım satım amacıyla da alınmamış olan finansal varlıklar, satılmaya hazır finansal varlıklar olarak değerlendirilmektedir.

Satılmaya hazır finansal varlıklar, satılmaya hazır olarak tanımlanan veya işletme kaynaklı krediler ve alacaklar ile vadeye kadar elde tutulacak yatırım veya gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflandırılmayan, türev nitelikli olmayan finansal varlıklardan oluşmaktadır.

Konsolidasyon kapsamında olmayan ve önemli etkinliğinin bulunmadığı veya fon transferinde sınırlamalar bulunduğu için özkaynak yöntemine göre değerlendirilemeyen bağlı ortaklıklar, iştirakler ve vade sonuna kadar elde tutma amacı ile edinilmeyen bağlı menkul kıymetler, satılmaya hazır menkul kıymetler kapsamında yer almaktadır.

d. Kredi ve Alacaklar.

Kredi ve alacaklar, sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemelere sahip olan ve aktif bir piyasada işlem görmeyen, aşağıdakiler dışında kalan türev olmayan finansal varlıklardır.

a) İşletmenin derhal veya yakın bir tarihte satmak niyetinde olduğu alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılan varlıklar ile işletme tarafından ilk

muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanan türev olmayan finansal varlıklar;

b) İşletmenin ilk muhasebeleştirme sırasında satılmaya hazır varlık olarak sınıfladığı türev olmayan finansal varlıklar; ve

c) Satılmaya hazır olarak sınıflanması gereken ve alacaklının, kredi değerliliğindeki kötüleşme dışındaki nedenlerden ötürü yapılan ilk yatırımın tamamına yakın bir kısmını geri kazanamayabileceği türev olmayan finansal varlıklar.

2.5.3.4. Finansal Varlıkların Değerlemesi

Finansal tablolarda yer alan varlık ve yükümlülüklerin değerlendirilmesi ile ilgili olarak standartlarda beş temel ölçümlene esası bulunmaktadır. Bunlar:

- Maliyet bedeli,
- Cari maliyet,
- Gerçekleşebilir değer,
- Gerçeğe uygun değer ve
- Kullanım değeridir.

a) TMS 39'a Göre Finansal Unsurların Alımında Değerleme

TMS 39'a göre finansal araçların alış sırasında işlemler alış maliyetine göre yapılmaktadır.

Finansal araçların alış fiyatı yanında alışla ilgili olarak yapılan alış giderleri, finansal varlığın veya yükümlülüğün edinilmesi veya elden çıkarılması ile direkt olarak ilişkili olan ek maliyetler de bu kapsamda sayılmaktadır. Standarda göre alış giderleri; aracı kurumlara, danışmanlara, aracılar ve dağıtıcılara ödenmesi gereken ücret ve komisyonlarla, aracı kurum ve borsalar tarafından ödenen transfer ve gümrük vergilerini içerirken, finansman giderleri, faizler, borçlanmadan doğan prim ve iskontolar alış gideri olarak kabul edilmeyerek maliyete dahil edilememekte, dönem gideri olarak muhasebeleştirilmektedir.

b)TMS 39'a Göre Finansal Araçları Elden Çıkarmada Değerleme

İşletmeler kayıt altına alınmış bir finansal varlığın tamamını veya bir kısmını, sadece söz konusu varlıkların konu olduğu sözleşmeden doğan haklar üzerindeki kontrolünü kaybettiği zaman, kayıttan çıkartabilmektedir. İşletme, finansal varlığının sadece bir bölümünü diğer işletmelere devrediyorsa, finansal varlık, satış anındaki gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmektedir ve bu tespit edilen değer alıkonulan kısım ile satılan kısım arasında dengeli bir şekilde paylaştırılmaktadır.

Aşağıdaki Tablo'da TMS 39 'a göre finansal araçların değerlemelerine ve değerlendirme farklarının finansal raporlardaki sunumuna ilişkin özet bilgi bulunmaktadır.

Tablo 1. TMS 39'a Göre Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi

Alışta		Dönem İçinde		Elden Çıkarmada
		Değerleme	Değerleme Farkı	
Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar	İlk muhasebeleştirmede, gerçeğe uygun değer olarak piyasa alış fiyatı. Gerçeğe uygun değere işlem maliyetleri ilave edilmez.	Gerçeğe uygun değer	Gelir tablosunda	Gelir tablosunda raporlanır.
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar	İlk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer olarak piyasa alış fiyatı. İşlem maliyetleri gerçeğe uygun değere dahil edilir.	Etkin faiz oranı kullanılarak itfa edilmiş maliyetleri üzerinden	Gelir tablosunda	Gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilerek oluşan fark özkaynak veya sonuç hesaplarına kaydedilir.
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	İlk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer olarak piyasa alış fiyatı. İlgili finansal varlığın edinimi yüklenimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri de söz konusu gerçeğe ilave edilir. (paragraf madde 43)	Tespit edilebilenler gerçeğe uygun değer ile Tespit edilemeyenler Maliyet değeri ile	Özkaynaklarda	Gelir tablosunda raporlanır. Gerçeğe uygun değer farkları dönemin gelir ve gider hesapları ile ilişkilendirilir.

Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırması Halinde Değerleme

Finansal araçların yeniden sınıflandırması yapıldığında değerlemenin ne şekilde yapılacağına ilişkin standartta hükümler bulunmaktadır.

a. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Araç Olarak Yeniden Sınıflandırma Durumunda;

İşletme, elinde tuttuğu veya kendisinin düzenlediği bir finansal aracı, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık grubu dışında bir başka grupta yeniden sınıflandıramaz.

b. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlık Olarak Yeniden Sınıflama Durumunda;

İşletmenin bir finansal aracı, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık grubu dışında ya da satılmaya hazır finansal varlık grubu dışında yeniden sınıflandırması durumunda, söz konusu finansal varlık yeniden sınıflandırma tarihindeki gerçeğe uygun değeri üzerinden yeni grubuna kaydedilir.

Bu durumda daha önce gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık için, kâr veya zararda muhasebeleştirilmiş bulunan kazanç ya da kayıp tutarları yeniden sınıflandırma durumunda iptal edilmez. Finansal varlığın yeniden sınıflandırma tarihindeki gerçeğe uygun değeri, söz konusu varlığın, duruma göre, yeni maliyetini ya da itfa edilmiş maliyetini oluşturur.

Satılmaya hazır finansal varlık grubundan çıkarılmak suretiyle yeniden sınıflandırılması yapılan, ancak vadesi sabit olmayan finansal varlıklar için daha önce diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilmiş olan kazanç ya da kayıp tutarları, yeniden sınıflandırma düzeltmesi olarak özkaynaklardan çıkarılarak kar veya zarar içerisinde gösterilir. Yeniden sınıflanan finansal varlığın sabit bir vadesinin bulunması durumunda ise, sözü edilen kazanç veya kayıp, yatırımın geriye kalan ömrü boyunca etkin faiz yöntemi kullanılarak kâr veya zararda itfa edilir.

c. Satılmaya Hazır Finansal Varlık Olarak Yeniden Sınıflama Durumunda;

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımların elde tutma niyetinin değişmesi durumunda, bu varlıklar satılmaya hazır finansal varlık olarak yeniden sınıflandırılır ve gerçeğe uygun değerinden ölçülür. Yeniden sınıflandırılan söz konusu varlığın defter değeri ile gerçeğe uygun değeri arasındaki fark, diğer kapsamlı gelir içinde muhasebeleştirilir.

Finansal Varlıkların Değerlemesinde Kullanılan Gerçeğe Uygun Değer

TMS 39 Standardında gerçeğe uygun değer, “ piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat” olarak tanımlanmıştır.

“Gerçeğe uygun değerın güvenli olduğu durumlar⁸⁴;

- Aktif bir kamu menkul kıymet piyasasında yayınlanmış fiyatı olan bir finansal varlığın,
- Bağımsız bir derecelendirme kuruluşu tarafından nakit akışları tahmin edilmiş bir finansal varlığın ve
- Uygun değerlendirme modelinin bulunduğu ve bu modele bilgi girişinin aktif piyasadan sağlandığı durumda gerçek değerın güvenli ölçülebildiği bir finansal varlığın bulunduğu durumlardır.”

Bir finansal varlığın piyasası aktif bir piyasa değilse, güvenilir bir gerçeğe uygun değer elde etmek için, bir değerlendirme yöntemi kullanılır. Bunun için, ilgili araçla büyük ölçüde benzer olan başka bir araca ilişkin gerçeğe uygun değerın referans alınması indirgenmiş (iskonto edilmiş) nakit akışları analizi ve opsiyon fiyatlama modelleri uygulanabilir.

“Finansal varlığın bütünü için piyasa fiyatı tespit edilemiyor, ancak parçaları için piyasa fiyatı belirlenebiliyorsa bu varlığın parçalarının piyasa fiyatları dikkate alınır ve bütünü için gerçeğe uygun değer hesaplanır. Bir finansal varlığın kendisinin değil de

⁸⁴ İşseveroğlu,G., TMS 39 Kapsamında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi: Borsa İstanbul 100 Endeksindeki Şirketlerin Uygulamaları, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 10, Sayı 21, 2014,s. 94.

benzerlerinin piyasası varsa bu durumda, finansal varlığın gerçeğe uygun değeri benzerinin piyasa fiyatına göre oluşturulur⁸⁵.”

2.5.3.5. Korunma Muhasebesi

Korunma muhasebesine ilişkin düzenlemeler TMS 39’da kapsamlı olarak ele alınmıştır.

Korunma; bir veya daha fazla korunma amaçlı aracın gerçeğe uygun değeri veya nakit akımlarındaki değişikliklerin, korunan bir kalemin gerçeğe uygun değeri veya nakit akımlarındaki değişiklikleri tamamen veya kısmen karşılaması amacıyla kullanılan işlemlerdir.

Korunma muhasebesi, korunma amaçlı araçlar ile korunan kalemlerin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişiklikleri karşılıklı netleştirerek, kar veya zarar olarak mali tablolara alınmasını içermektedir.

2.5.3.5.1. Korunma Amaçlı Araçlar

Korunma amaçlı araçlar; gerçeğe uygun değeri veya nakit akımları, bir korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akımlarında meydana gelen değişiklikleri karşılaması beklenen türev araçlar veya belirli durumlarda türev olmayan finansal varlıklar ve finansal borçlardır.

Türev araçların ve türev olmayan araçların farklı değerlendirme esaslarına tabi olmaları nedeniyle, türev olmayan finansal varlıklar ve finansal borçlar, sadece döviz kuru riskine karşı korunma amaçlı bir araç olarak belirlenebilir.

Eğer bir işletme tarafından düzenlenen bir opsiyona ilişkin potansiyel zarar, ilgili korunan kalemin değerindeki potansiyel kazançtan önemli ölçüde fazla olabileceksen,

⁸⁵ İşseveroğlu,G.,a.g.e.,s. 95.

düzenlenen opsiyon kar veya zarar üzerindeki olumsuz etkiyi azaltmakta etkin değildir. Bundan dolayı, düzenlenen bir opsiyon, satın alınan bir opsiyonun zarar riskini karşılayıcı özelliği olmadığı sürece, korunma amaçlı bir araç olma için gerekli koşulları taşımaz.

Buna karşılık, satın alınan bir opsiyon; zarar tutarına eşit veya daha fazla potansiyel kazanç getirme niteliği taşıyorsa, gerçeğe uygun değerler veya nakit akımlarındaki değişiklikler nedeniyle maruz kalınan kar veya zararı azaltıcı bir potansiyele sahiptir. Bu özelliğe sahip satın alınan bir opsiyon korunma amaçlı bir araç olabilir.

Türev işlemlerin korunma amaçlı olup olmamalarına ilişkin diğer bir durum, gerçeğe uygun değeri güvenilir olarak ölçülememesi nedeniyle gerçeğe uygun değerle izlenmeyen yani borsaya kote olmayan hisse senetlerindeki türev araçlar veya kote olmayan hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gerekli olan türev araçlar, korunma amaçlı türev araçlar olarak kabul edilemez.

Bir işletmenin kendi hisse senetlerinin, işletmenin finansal varlıkları veya finansal borçları olarak kabul edilmemesi nedeniyle, bunlar üzerine düzenlenen araçlar korunma amaçlı araçlar olarak gösterilemez.

Korunma muhasebesine ilişkin diğer bir durum, sözleşmenin karşı tarafı işletme dışındaki taraflardan oluşan türev araçlar, korunma amaçlı araçlar olarak belirlenebilmektedir. Konsolide edilen bir grup içerisindeki işletmeler veya bir işletme içerisindeki bölümler, aynı grup içerisindeki diğer işletmelerle veya aynı işletme içerisindeki diğer bölümlerle korunma işlemlerine girebilmeleri mümkün olsa da, bu tür işlemlerden kaynaklanan kazanç ve kayıplar konsolidasyonda elenecektir. Dolayısıyla, konsolidasyon işleminde bu tür grup-içi veya işletme-içi korunma işlemleri için korunma muhasebesi uygulanması mümkün değildir.

2.5.3.5.2. Korunan Kalemler

TMS 39'a göre, korunan kalem; gerçeğe uygun değerinde veya gelecekteki nakit akımlarında değişiklik olma riski bulunan ve korunan olarak belirlenen varlık, yükümlülük,

kesin taahhüt, gelecekte gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel olan işlem veya şube benzeri yabancı bir işletmedeki net yatırımlardır.

Genel risklere yönelik olanlar değil, işletmenin spesifik ve tanımlanabilir risklere maruz bulunan ve kar veya zararı etkileyen kalemleri korunan kalem olarak belirlenebilmektedir. Örneğin, birleşme işlemi kapsamında, bir işletmeyi ele geçirmeye yönelik bir kesin taahhüt, korunulan risklerin özel olarak belirlenememesi ve ölçülememesi ve genel bir işletme riskine ilişkin bir korunma niteliği taşıması nedeniyle korunan kalem olarak değerlendirilemez.

TMS 39'a göre, mali tablolara alınan varlıklar veya yükümlülükler, mali tablolara alınmayan kesin taahhütler, tahmin işlemleri veya şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımlar korunan kalem olarak belirlenebilir. Korunan kalemler; tek bir varlık, yükümlülük, kesin taahhüt veya tahmin işlemi olabileceği gibi; bunların benzer risk özellikleri içeren grupları da olabilir. İşletme kaynaklı alacaklardan farklı olarak; vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, faiz oranı riskine yönelik olarak korunan kalem olamaz. Çünkü bir yatırımın vadeye kadar elde tutulacak olarak belirlenmesi, faiz oranlarındaki değişikliklere bağlı olarak gerçeğe uygun değer veya nakit akımlarında meydana gelen değişiklikler dikkate alınmaksızın yani değişikliklerden etkilenmeksizin, bu yatırımı vadeye kadar elde tutmayı gerektirir. Bununla birlikte, vadeye kadar elde tutulacak bir yatırımın, döviz kuru riskine ve karşı taraf riskine yönelik olarak bir korunan kalem olarak belirlenmesi mümkündür.

Konuyla ilgili diğer bir durum; öz sermaye yöntemine tabi bir yatırım, gerçeğe uygun değer korunmasında korunan kalem olamaz. Çünkü öz sermaye yöntemi, gerçeğe uygun değer değişikliklerini değil, iştirakin tahakkuk eden kar veya zararından yatırımcının payına isabet eden kısmın kar/zarar içerisinde mali tablolara alınmasını gerektirmektedir. Aynı şekilde, konsolide edilen bir bağlı ortaklıktaki yatırım da, gerçeğe uygun değer korunmasında korunan kalem olamaz. Çünkü konsolidasyon, gerçeğe uygun değer değişikliklerini değil, bağlı ortaklığın tahakkuk eden kar veya zararından ana ortaklığın payına isabet eden kısmın kar/zarar içerisinde mali tablolara alınmasını gerektirmektedir.

TMS 39 çerçevesinde, benzer varlıkların ve benzer yükümlülüklerin toplulaştırılması ve bir grup olarak korunması durumunda, grup içindeki varlıklar ve yükümlülüklerin her biri grubun maruz kaldığı riski paylaşır. Bu kapsamda, grup içindeki her bir kalemin korunulan riskine ilişkin gerçeğe uygun değer değişikliklerinin, grubun korunulan riskine ilişkin toplam gerçeğe uygun değer değişiklikleri ile yaklaşık olarak orantılı olması gerekmektedir.

Korunmanın etkinliği, korunma amaçlı aracın ve korunan kalemin gerçeğe uygun değerlerinde veya nakit akımlarında meydana gelen değişikliklerin karşılaştırılması suretiyle değerlendirilir. Bu nedenle, örneğin benzer vadeleri olan tüm sabit faizli varlıklar ile tüm sabit faizli borçların net değerinde olduğu gibi, korunma amaçlı aracın belirli bir korunan kalem yerine işletmenin toplam net pozisyonu ile karşılaştırılması, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlamaz. Ancak, benzer kalemlerin toplam net pozisyon tutarındaki bir kısmının korunan kalem olarak belirlenmesi mümkündür. Örneğin, bir işletmenin benzer koşulları olan varlıkları 100 birim ve yükümlülükleri 90 birim iken, toplam net pozisyonuna eşit olan 10 birimlik fark varlık, korunan kalem olarak belirlenebilir. Bu tür bir belirleme, ancak varlıkların ve yükümlülüklerin her ikisinin de sabit faizli araçlardan (gerçeğe uygun değer korunması) veya değişken faizli araçlardan (nakit akım korunması) oluşması halinde yapılabilir. Benzer olarak, bir işletmenin aynı yabancı para cinsinden mal satın almak için 100 birim ve mal satmak için 90 birim kesin taahhüdünün bulunması halinde; bu işletme, satın alma taahhüdüne ilişkin toplam net pozisyon tutarındaki 10 birimin korunması amacıyla bir türev araç alabilir ve bu aracı korunma amaçlı araç olarak belirleyebilir.

2.5.3.5.3. Korunmanın Etkinliği ve Değerlendirilmesi

Korunmanın etkinliği; korunma amaçlı aracın, korunulan riskle ilgili nakit akımı veya gerçeğe uygun değerdeki değişiklikleri karşılamadaki etkinliğidir.

TMS 39 çerçevesinde, sözleşmenin başlangıcında ve geçerliliği süresince, korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akımlarındaki değişikliklerin hemen hemen tamamının korunma amaçlı aracın gerçeğe uygun değerinde veya nakit akımlarındaki değişikliklerle karşılanması beklenmekte ve sonuçların %80 ile %125 arası bir aralıkta

olduğu bir korunma önemli ölçüde etkin bir korunma olarak kabul edilmektedir. Örneğin, korunma amaçlı araca ilişkin kazanç 125 birim ve korunan kaleme ilişkin zarar 100 birim ise, karşılama oranı 125/100 (%125) veya 100/125 (%80) işlemleriyle elde edilir. Bu örnekteki korunma işlemi önemli ölçüde etkin bir korunmadır.

Korunma amaçlı araç ile korunan varlık, temel koşullarının aynı olması halinde; gerçeğe uygun değerdeki veya nakit akımlarındaki korunulan riskle ilgili değişiklikler, korunma işlemi süresince, büyük olasılıkla birbirlerini netleştirici etkide bulunacaktır. Örneğin, korunma amaçlı araç ve korunan kaleme ilişkin anapara tutarları, nominal tutarlar, vadeler, yeniden fiyatlandırma tarihleri, anapara ve faiz tahsil ve ödemelerinin tarihleri, faiz hadlerinin belirlenme esasları aynı ise; yapılacak bir faiz oranına dayalı türev işlemi büyük olasılıkla etkin bir korunma olarak sonuçlanacaktır.

“Korunma muhasebesi uygulanabilmesi için, korunma işleminin; belirli ve tanımlanabilir bir riske ilişkin olması, işletmenin toplam riskine yönelik olmaması ve sonuçta işletmenin kar veya zararını etkilemesi gerekir⁸⁶.”

Bir maddi varlığın eskime veya demode olma riski ya da kamulaştırılma riskine yönelik bir korunma işlemi, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları taşımaz; çünkü bu tür risklerin güvenilir olarak ölçülememesi nedeniyle korunmanın etkinliğinin değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır.

2.5.3.5.4. Korunma İlişkileri

Bir korunma ilişkisinde korunma muhasebesi uygulanabilmesi için, aşağıdaki koşulların tamamının sağlanması gerekmektedir:

a) Korunmanın başlangıcında, korunma ilişkisi ile işletmenin risk yönetimi amacı ve korunma stratejisi hakkında resmi bir belgelendirme sisteminin bulunması gerekmektedir. Söz konusu belgelendirme sisteminde asgari olarak; korunma amaçlı araç ile korunan kalem veya işleme ilişkin bir açıklama bulunmalıdır. Bu çerçevede korunulan risk ile korunma amaçlı aracın, korunan kalemin gerçeğe uygun değerindeki veya korunan

⁸⁶ Epstein, B. J., Mirza, A.A., Interpretation and Application of International Accounting Standards, John Wiley & Sons, Inc., New York, 2002, s. 215.

işlemin nakit akımlarındaki korunulan riskle ilişkilendirilebilir değişiklikleri bertaraf etmekteki etkinliğinin işletme tarafından nasıl değerlendirildiğine yönelik bir açıklamanın bulunması gerekmektedir.

b) Korunma, daha önce anlatılmış olan gerçeğe uygun değer veya nakit akımlarındaki korunulan riskle ilişkilendirilebilir değişiklikleri bertaraf etmekte önemli ölçüde etkin olmalıdır.

c) Nakit akım korunmaları ile ilgili olarak, korunmaya konu olan bir tahmin işleminin gerçekleşmesinin büyük ölçüde muhtemel olması ve bu tahmin işleminin maruz kalınan nakit akım değişikliklerini yansıtmaması gerekmektedir.

d) Korunmanın etkinliği güvenilir olarak ölçülebilmelidir. Örneğin, korunan kalemin gerçeğe uygun değeri veya nakit akımları ile korunma amaçlı aracın gerçeğe uygun değerinin veya nakit akımlarının güvenilir olarak ölçülmesi gerekir.

e) Korunmanın devam eden bir süreç içerisinde sürekli olarak değerlendirilmesi gerekir ve hesap dönemi süresince önemli ölçüde etkin olması beklenmektedir. IAS 39’da, 3 tür korunma ilişkisi öngörülmüştür:

- i) Gerçeğe uygun değer korunmaları,
- ii) Nakit akım korunmaları,
- iii) Net yatırım korunmaları.

Gerçeğe uygun değer korunmaları:

TMS 39 madde 89’a göre gerçeğe uygun değer korunması; mali tablolara alınan bir varlık veya yükümlülük, bir varlığın sabit fiyattan alım-satımına yönelik mali tablolara alınmayan bir kesin taahhüt ya da bu tür bir varlık, yükümlülük veya kesin taahhüdün belirlenebilir bir kısmıyla ilgili olarak, belirli bir riskle ilişkilendirilebilir ve raporlanan kar/zararı etkileyebilen gerçeğe uygun değer değişikliklerine karşı korunmadır.

Gerçeğe uygun değer korunmasına örnek olarak, faiz hadlerindeki değişiklikler sonucunda, sabit faizli bir borçlanma aracının gerçeğe uygun değerinde meydana gelecek değişikliklere ilişkin korunma verilebilir. Bu tür bir korunma işlemi ihraççı tarafından gerçekleştirilebileceği gibi borçlanma aracını elinde bulunduran tarafından da gerçekleştirilebilir.

Bir gerçeğe uygun değer korunmasına, korunma muhasebesi uygulanabilmesi için gerekli koşulların hesap dönemi boyunca sağlanması halinde, bu korunma aşağıda anlatıldığı şekilde muhasebeleştirilir:

a) Hem korunma amaçlı araç hem de korunan kalemin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi halinde, gerçeğe uygun değer değişikliklerinden kaynaklanan kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Türev olmayan korunma amaçlı araçların kayıtlı değerleri içindeki yabancı para cinsinden olan kısmının değerlendirilmesinden kaynaklanan kazanç veya kayıplar da buna dahildir.

b) Korunan kaleme ilişkin gerçeğe uygun değer değişikliklerinin doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınmak suretiyle gerçeğe uygun değer üzerinden değerlendirilmesi halinde, bu kazanç ve kayıplar, gelir tablosu ile ilişkilendirilmek üzere yeniden sınıflandırılır.

c) Korunan kalemin maliyeti veya itfali maliyeti üzerinden değerlendirilmesi halinde ise, korunan kalem gerçeğe uygun değer üzerinden yeniden değerlendirilir ve buna ilişkin kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

Aşağıdaki durumlardan herhangi birinin ortaya çıkması durumunda, gerçeğe uygun değer korunmalarıyla ilgili korunma muhasebesi uygulamasına devam edilmez:

a) Korunma amaçlı aracın kullanılması, satılması, sona ermesi veya korunma amaçlı olmasına son verilmesi (Korunma amaçlı bir aracın diğer bir korunma amaçlı araçla yenilenmesi veya sürdürülmesi; bu tür uygulamaların işletmenin belgelendirilen korunma stratejisinin bir parçası olması halinde, bir sona erme veya son verme olarak dikkate alınmaz) veya

b) Korunmanın, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlayamaz hale gelmesi.

Nakit akım korunmaları:

TMS 39' a göre nakit akım korunması; mali tablolara alınan bir varlık veya yükümlülük (değişken faizli bir borca ilişkin gelecekteki faiz ödemelerinin tamamı veya bir kısmı gibi) ya da bir tahmin işlemiyle (gerçekleşmesi beklenen bir alım veya satım gibi) ilgili belirli bir riskle ilişkilendirilebilir ve kar/zararı etkileyebilen nakit akım değişikliklerine karşı korunmadır.

Nakit akım korunmasına örnek olarak, sabit faizli borçlanma araçlarının değişken faizli borçlanma araçlarıyla değiştirilmesine yönelik bir swap işleminin kullanılması verilebilir. Bir nakit akım korunmasının korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları hesap dönemi boyunca sağlaması halinde, bu korunma aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

a) Korunma amaçlı araca ilişkin kar ya da zararın etkin korunma olarak belirlenen kısmı, öz sermaye içerisinde mali tablolara alınır.

b) Korunma amaçlı araca ilişkin kar ya da zararın etkin olmayan kısmı, korunma amaçlı aracın bir türev araç olması halinde gelir tablosu içerisinde, korunma amaçlı aracın bir türev araç olmaması halinde ise gelir tablosu veya öz sermaye içerisinde mali tablolara alınır.

Bir tahmin işlemine ilişkin korunmanın bir varlık veya yükümlülüğün mali tablolara alınması ile sonuçlanması durumunda; nakit akım korunmalarının muhasebeleştirilmesi ile uyumlu olarak doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan kazanç veya kayıplar, aynı dönem içerisinde veya elde edilen varlığın ya da katlanılan yükümlülüğün kar/zararı etkilediği dönemlerde (örneğin, amortisman giderlerinin, faiz giderlerinin mali tablolara alındığı dönemlerde), kar veya zarar olarak yeniden sınıflandırılmaktadır. Ancak, doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan net zararın tamamının veya bir kısmının gelecekteki bir veya birkaç dönemde telafi edilemeyeceğinin beklenmesi halinde; telafi edilmesi beklenmeyen tutar kar veya zarar içerisinde yeniden sınıflandırılmaktadır.

Bir tahmin işlemine ilişkin korunmanın, bir varlık veya yükümlülüğün mali tablolara alınması ile sonuçlanmadığı durumlarda; daha önce doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan tutarlar aynı dönem içinde veya korunan tahmin işleminin kar/zararı etkilediği dönemlerde kar veya zarara dahil edilmektedir (örneğin, tahmini bir satışın gerçekleşmesi).

Aşağıdaki hallerden herhangi birinin ortaya çıkması durumunda, nakit akım korunmalarıyla ilgili korunma muhasebesi uygulamasına devam edilmez:

a) Korunma amaçlı aracın kullanılması, satılması, sona ermesi veya korunma amaçlı olmasına son verilmesi,

b) Korunmanın, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlayamaz hale gelmesi,

c) Tahmin işleminin gerçekleşmesinin beklenmemesi.

(a) veya (b) bentlerinde belirtilen durumların ortaya çıkması halinde; korunma amaçlı araca ilişkin olarak etkin bir korunma varken, doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıplar, tahmin işlemi gerçekleşene kadar özsermaye içerisinde ayrı olarak kalmaya devam eder. Tahmin işlemi gerçekleştiğinde, söz konusu birikmiş kazanç ve kayıplar, bu tahmin işleminin bir varlık veya yükümlülüğün mali tablolara alınması ile sonuçlanıp sonuçlanmadığına bağlı olarak yukarıda anlatıldığı şekilde muhasebeleştirilmektedir.

(c) bendinde belirtilen durumun ortaya çıkması halinde ise; tahmin işlemine ilişkin doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıplar dönemin kar veya zararı olarak mali tablolara alınacaktır.

Net yatırım korunmaları:

TMS 39 madde 102'ye göre şube benzeri yabancı bir işletmedeki net yatırımın korunması; ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki, müşterek yönetime tabi işletmesi veya şubesi olup, faaliyetlerini yabancı bir ülkede sürdüren işletmelerdeki net yatırımların korunmasıdır. Şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunmaları, nakit akım korunmaları ile aynı şekilde muhasebeleştirilir. Ancak, korunma amaçlı bir araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin bir korunma olarak belirlenen ve doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan kısmı, şube benzeri yabancı işletme elden çıkarıldığında kar veya zarar olarak mali tablolara alınır.

2.5.3.6. TMS 39 Standardının Bankalar İçin Yorumu

“Finansal ürünlerle ilgili muhasebe ve raporlama ilkelerini ortaya koyan TMS 39’un en çok etkilediği sektörlerin başında bankacılık sektörü gelmektedir. Bu çerçevede, ilgili standartın bankacılık sektörü açısından değerlendirmesi aşağıda ele alınmaktadır.⁸⁷

a) İştiraklerin gerçeğe uygun değerlerinin belirlenmesindeki güçlükler; Türk piyasalarındaki yüksek değişkenliğin getirdiği kısıtlar, değerlemeyi yapacak mesleki uzman kuruluş eksikliği vb.

b) Krediler; kredilerin cari piyasa değerleri mali tablolara ek dipnotlarda açıklanmalıdır. Türkiye’de krediler için gelişmiş bir “ikincil piyasa” yoktur. İleride ikincil piyasalar oluştuğu takdirde alım / satım amacıyla bulundurulacak kredilerin cari değerleri ile kayıtlı değerleri arasındaki fark, dipnotlarda açıklanmasının yanında gelir tablosuna da yansıtılacaktır.

c) Mevduat ve Alınan Krediler; Mevduat ve Alınan Krediler gibi kaynak kalemlerinde mark-to-market değerleri mali tablolara ek dipnotlarda belirtilecektir.

d) Türev Ürünler; IAS 39’a göre türev ürünlerin gerçeğe uygun değerlerinin belirlenmesi gerekecektir. Kayıtlı değerlerle gerçeğe uygun değerleri arasındaki fark işlem niteliğine göre ya özkaynaklara ya da gelir tablosuna yansıtılacaktır.

e) Menkul Kıymetler; menkul kıymetler değerlemesinde ilgili kıymetin “Vadeye kadar tutulacak”, “Satılmaya hazır” ve “Ticari amaçlı” olarak sınıflandırılması halen çok önemlidir. Sınıflandırmaya göre gerçeğe uygun değer farkı; ya sadece dipnotlarda açıklanmakta ya “özkaynaklar”da belirtilmekte ya da “Gelir tablosu”na yansıtılmaktadır. Bu sınıflama, ilgili kıymetin alımı anında yapılmaktadır ve dolayısıyla Banka yönetimi alım anında sözkonusu kıymetin sınıfını belirlemekte ve bunu, olağanüstü haller dışında, hiç değiştirememektedir.”

Ülkemizde türev ürünlerin kullanımı artmakla birlikte, halen çeşitliliği ve ilgili piyasaların derinliği düşük seviyelerdedir. Bu nedenle ilgili ürünlerin cari değerlerinin belirlenmesinde güçlükler bulunmaktadır. Türev ürünlerinin kullanımının daha da artması durumunda bu standardın önemi de artacaktır.

⁸⁷ Yeni B., “Bankacılık Sektörü ve IAS 39”, TÜSİAD Konferansı, İstanbul ,2 Mayıs 2005.

2.5.4. TFRS 9/UFRS 9 "Finansal Araçlar" Standardı

Halen yürürlükte olan TFRS 9 “Finansal Araçlar” Standardında, finansal araçların sınıflandırılması, ilk muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne ilişkin finansal raporlama ilkeleri yer almaktadır. Bu TFRS’nin amacı, finansal tablo kullanıcılarına işletmenin finansal varlıklarının tutarını, zamanını ve gelecekteki nakit akışlarının belirsizliğini değerlendirmelerinde, finansal varlıklara ilişkin ihtiyaca uygun ve faydalı bilgiyi sunacak finansal raporlama ilkelerini belirlemektir.

2.5.4.1. Finansal Varlıkların Sınıflandırması

TFRS 9 madde 4.1’de finansal varlıklar iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar:

- İtfa edilmiş maliyetle ölçülen finansal varlıklar
- Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlıklardır.

Bu sınıflandırmada, ilgili varlıkların yönetimi için işletmenin kullandığı yönetim modeli ya da diğer adıyla finansal varlık yönetim modeli ve söz konusu varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri dikkate alınmaktadır.

TFRS 9 madde B4.2’ye göre işletmenin yönetim modeli, bireysel bir finansal araca ilişkin değildir. Dolayısıyla, sınıflandırma koşul finansal araç bazında değil, ilgili finansal araç grubunun geneli için geçerli olmaktadır. Bununla birlikte, bir işletmenin finansal araçlarla ilgili birden fazla yönetim modeli olabilir.

TFRS 9 madde B4.3’e göre finansal varlık satışlarının olduğu durumlarda dahil olmak üzere yönetim modeli, finansal varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili amacıyla elde tutulmasını amaçlayan bir model olabilir. Örneğin, bir finansal varlık aşağıdakilere benzer durumlarda satılabilir:

a) Finansal varlıkla ilgili gelişmeler sonucu(örneğin, varlığın kredi derecesi işletmenin yatırım politikasınca öngörülen seviyenin altına düşmüştür), artık işletmenin yatırım politikasına uymamaktadır,

b) Yatırım harcamaları için fona ihtiyaç vardır. Ancak, bir portföy içerisinde yapılan satışların sayısı ender olarak yapılan satış niteliği arz etmiyor ise, bu satışların sözleşmeye bağlı nakit akışlarını elde etme amacı ile tutarlı olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir.

Amacın sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek için finansal araçları elde tutmak olmadığı bir yönetim modeli, finansal varlık portföy performansının, varlıkların satışı yoluyla nakit akışlarının elde edilmesi amacı doğrultusunda yönetildiği durumda meydana gelir.

2.5.4.2. Muhasebeleştirme

TFRS - 9'da finansal araçların ilk edinmelerinde ve sonraki aşamalarda ölçümleri ve muhasebeleştirilmeleri şu şekilde olacaktır;

İlk Muhasebeleştirme:

TFRS 9 madde 3.1.1. çerçevesinde bir finansal varlık, finansal durum tablosunda yani bilançoda, sadece finansal aracın sözleşmeye bağlı hükümlerine taraf olunması halinde muhasebeleştirilir. Bir finansal varlık ilk muhasebeleştirmede TFRS 9 hükümlerine göre sınıflandırılır.

Bir finansal varlık ilk muhasebeleştirilmesinde gerçeğe uygun değeri ile ölçülür. Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlıkların ölçümünde, bunların edinimiyle doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri de gerçeğe uygun değerlerine ilave edilir(TFRS 9 madde 5.1.1.).

İlk muhasebeleştirme sırasında, bir finansal varlığın gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflanması mümkündür.

“TFRS, madde B5.1’e göre bir finansal varlığın ilk muhasebeleştirmedeki gerçeğe uygun değeri normalde söz konusu varlığın işlem fiyatıdır (yani verilen bedelin gerçeğe

uygun değeridir). Ancak, verilen bedelin bir kısmının finansal araçtan başka bir unsur için verilmiş olması durumunda, işletme finansal aracın gerçeğe uygun değerini ölçer. Örneğin; faiz getirisi olmayan uzun vadeli bir kredi veya alacağın gerçeğe uygun değeri, gelecekteki tüm nakit akışlarının, aynı kredi derecelendirmesine sahip benzer bir finansal aracın (para birimi, vade, faiz oranının türü ve diğer unsurlar açısından benzer) cari faiz oranı kullanılarak iskonto edilmiş bugünkü değeri üzerinden ölçülür. Geriye kalan kredi tutarı, başka tür bir varlık olarak muhasebeleştirilmesi gerekmedikçe, gider veya gelirden indirim olarak kaydedilir⁸⁸.”

Sonraki Dönemlerde Ölçüm ve Muhasebeleştirme:

a) İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçüm ve Muhasebeleştirme

Bir finansal varlık iki koşulun birlikte sağlandığı durumlarda itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür. Bu koşullar TFRS 9 madde 4.2’ye göre şunlardır:

a) Varlığın, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlayan bir yönetim modeli kapsamında elde tutulması.

b) Finansal varlığın sözleşme hükümlerinin, belirli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına yol açması.

Raporlama dönemlerinin sonunda, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin göstergeler bulunup bulunmadığı değerlendirilir. Bu tür bir göstergenin bulunması durumunda, ilgili zararın tutarı, gelecekteki tahmini nakit akışlarının, finansal varlığın ilk muhasebeleştirme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak ölçülür. Varlığın defter değeri azaltılır ve ilgili zarar tutarı kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

⁸⁸ Çına Bal, E., Türkiye Finansal Raporlama Standardı - 9 "Finansal Araçlar" Standardına Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması ve Uygulama Örnekleri, İşletme Araştırmaları Dergisi, 2013, sf. 50.

TFRS 9 madde 5.4.2. çerçevesinde itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen ve finansal riskten korunma ilişkisinin bir parçası olmayan bir finansal varlıktan kaynaklanan kazanç veya kayıplar, ilgili finansal varlığın finansal durum tablosu dışı bırakılması, değer düşüklüğüne uğraması veya yeniden sınıflandırılması durumunda ve itfa süreci boyunca kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

b) Gerçeğe Uygun Değer Üzerinden Ölçüm ve Muhasebeleştirme

TFRS 9 madde 5.4.2'ye göre bir finansal varlık, itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülemediği sürece gerçeğe uygun değerinden ölçülür.

Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen ve finansal riskten korunma ilişkisinin parçası olmayan bir finansal varlıktan kaynaklanan kazanç ve kayıplar, kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Ancak bunun için, söz konusu finansal varlığın özkaynağa dayalı bir finansal araç olmaması ve bu varlıktan kaynaklanan kazanç veya kaybın diğer kapsamlı gelirden gösterilmesinin seçilmemesi gerekir(TFRS 9 madde 5.4.1).

Finansal varlıkların sınıflandırılması, ölçümü ve muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak, TMS 39 ve TFRS 9'da yer alan hükümler aşağıda karşılaştırmalı olarak verilmiştir;

Tablo 2. TMS 39 ve TFRS 9 Karşılaştırması

TMS - 39	TFRS - 9
Sınıflandırma ve Ölçümleme TMS 39’da finansal varlıklar dört sınıfa ayrılmıştır. Her biri farklı ölçümleme esasına tabidir. Bu varlıklar; gerçeğe uygun değerlenen varlıklar, vadeye kadar elde tutulan varlıklar, kredi ve alacaklar, satılmaya hazır finansal varlıklar olarak sınıflandırılmıştır.	Sınıflandırma ve Ölçümleme Finansal varlıklar ölçümleme kategorileri açısından iki sınıfa ayrılmıştır. Bu sınıflandırmada işletmenin finansal varlıklarının yönetimi için iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri dikkate alınır. Varlıklar; gerçeğe uygun değerle değerlenen ve itfa edilmiş maliyetle değerlenen varlıklar olarak sınıflandırılmıştır.
Değer Düşüklüğü TMS 39’a göre itfa edilmiş maliyetle değerlenen ve gerçeğe uygun değerle değerlendirilerek değerlendirme farkı diğer kapsamlı kâr ya da zarar da muhasebeleştirilen finansal varlıklarda değer düşüklüğü hesaplanmaktadır. Bazı finansal varlıklara ilişkin değer düşüklüğü zararlarının iptali yasaklanmıştır.	Değer Düşüklüğü Yeni sınıflandırma modelinin bir sonucu olarak, sadece itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen finansal varlıklar değer düşüklüğüne tabidir. Tüm değer düşüklüğü zararları iptal edilebilmektedir.
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Kâr ya da Zarar da Muhasebeleştirilen Finansal Varlıklar TMS 39’da bu varlıklar için bir sunum seçeneği söz konusu değildir.	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Kâr ya da Zarar da Muhasebeleştirilen Finansal Varlıklar Özkaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımların ilk muhasebeleştirilmesinde işletmelere bir sunum seçeneği sağlanmıştır. Buna göre, eğer işletme kriterlere uygunsa, başlangıçta bu yatırımlarını gerçeğe uygun değerle değerlerler ve değerlendirme farklarını diğer kapsamlı kâr veya zararda muhasebeleştirir. Bu yatırımlardan elde edilen temettüler kâr zararda muhasebeleştirilir. Diğer kapsamlı kâr veya zararda muhasebeleştirilen tutarların, varlığın satışı halinde kâr zararda raporlanmasına izin verilmemektedir.
Maliyet Bedeli ile Ölçüm TMS 39’da borsada işlem görmeyen ve gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen finansal varlıkların maliyet bedeli ile ölçümüne izin verilmektedir.	Maliyet Bedeli ile Ölçüm Tüm özkaynağa dayalı yatırımlar gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür.

Kaynak: Özerhan ve Yanık, 2012, s. 213.

c) Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlara Yapılan Yatırımlar

TFRS 9 madde 5.4.4’de yer aldığı şekliyle ilk muhasebeleştirmede, TFRS 9’un kapsamında olan ve alım satım amacıyla elde tutulmayan özkaynağa dayalı bir finansal

araca yapılan yatırımın gerçeğe uygun değerinde, sonraki tarihlerde meydana gelecek değişikliklerin diğer kapsamlı gelirden sunulması konusunda, geri dönülemeyecek bir tercihte bulunulabilir.

Yeniden Sınıflandırma

Yönetim modelinin değiştirilmesi durumunda, bu değişiklikten etkilenen tüm finansal varlıklar yeniden sınıflandırılır. Ancak yapılacak bu yönündeki değişikliklerin çok istisna olması gereklidir.

2.5.4.3. UFRS 9 "Finansal Araçlar" Standardı Son Versiyonunun Getirdiği Yenilikler

Önümüzdeki dönemde finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne ilişkin olarak kullanılmakta olan UMS 39 kaldırılarak yerine UFRS 9 son versiyonu uygulamaya girecektir. UFRS 9 ile ilgili çalışmalar 24 Temmuz 2014 tarihinde tamamlanmış olup, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun resmi internet sayfasından duyurulmuştur. Standart son haliyle 01 Ocak 2018 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanacaktır.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, IAS 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” Standardının yerini almak üzere, 2009 yılında yeni bir standart (UFRS 9) üzerinde çalışmaya başlamıştır. Zira, UMS 39 ile ilgili olarak uygulamada birtakım sorunlarla karşılaşmıştır. “UMS 39’a yöneltilen eleştiriler başlıca iki noktada toplanmaktadır. Bunlardan biri finansal tablo kullanıcılarına risk yönetimi ile ilgili düzgün bilgiler verememesi, diğeri ise uygulayıcıların kullanımı için aşırı karışık ve zor olarak nitelendirilmesidir.”⁸⁹

IASB daha önce 2009 ve 2010’da sınıflandırma ve ölçüm şartlarına ilişkin, 2013’de ise yeni bir hedge muhasebesi modeli ortaya koyan düzenlemeler yapmıştır. Temmuz 2014 versiyonu ise standartın nihai versiyonu olup, önceki versiyonları ortadan kaldırmakta ve IAS 39 yerine geçmektedir.

⁸⁹ Deloitte (2013). IFRS 9 Gets a New Hedge Accounting Model. Deloitte Headsup.Cilt:20. Sayı 32.

UFRS 9'un son versiyonu, finansal araçların sınıflandırması, ölçümü, değer düşüklüğü ve hedge muhasebesini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Bunu yaparken, finansal varlıkların sınıflandırmasını nakit akışlarının yapısını da dikkate alarak bir iş modeli çerçevesinde yapmayı amaçlamaktadır.

Hedeflenen geliştirilecek olan bir beklenen kredi kayıp modeli çerçevesinde, değer düşüklüğü muhasebesini bütün finansal araçlara uygulanabilir hale getirmektir. Düzenleme, standart risk yönetimi ve bunun muhasebeleştirilmesi arasında daha güçlü bir bağ kurarak hedge muhasebesini geliştirmeyi içermektedir.

UFRS 9 son versiyonu saklı türev ürünler de dahil olmak üzere bütün finansal varlıklar için tek bir sınıflandırma yaklaşımı uygulamaktadır. Finansal varlıkların nasıl sınıflandırılacağı ve ölçüleceğini belirlemek için iki kriter kullanılacaktır:

- a)İşletmenin finansal varlıklarını yönetecek iş modeli,
- b)Finansal varlıkların sözleşmeye dayalı nakit akış özellikleri.

İş modeli, işletmenin finansal aktiflerinin satılması ve nakit akışlarının yönetilmesi gibi finansal aktiflerini nasıl yönettiğini gösterir. İş modeli şirketin amaçları ile uyumludur ve bu çerçevede farklı yaklaşımlar gösterebilir. Bir işletme varlık ve yükümlülüklerin vade yapılarını birbirine yaklaştırmaya yönelik bir iş modeli uygularken, bir diğer işletme farklı bir iş modeli geliştirebilecektir.

UFRS 9, iş modelinde yapılacak değişikliklere göre finansal varlıkların da yeniden sınıflandırılmasını öngörmektedir. Böylece, finansal tabloları kullananların beklenen nakit akışları ve diğer unsurlara değişikliğin yansımalarını görmeleri mümkün olacaktır.

UFRS 9'da borçlanma araçları için; itfa edilmiş maliyet yöntemi, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilen ve gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan araçlar olmak üzere üç tür sınıflandırma bulunmaktadır.

UFRS 9'a göre, borç araçlarının sınıflandırması, bu araçların yönetimi için işletmenin kullandığı yönetim modeli ve söz konusu varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akışlarının sadece anapara ve faizi temsil edip etmemesine göre yapılmaktadır. Bir işletmenin yönetim modeli, işletmenin nakit üretmek ve işletmeye değer yaratmak için finansal varlıklarını yönetme şeklidir. İşletmenin yönetim modeli, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini, satışını ya da her ikisini de benimsemiş olmasına göre, nakit akışlarının kaynağını belirler. Eğer bir borç aracı, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili amacıyla elde tutuluyorsa ve sözleşmeye bağlı nakit akışlarının sadece anapara ve faizi temsil etmesi kriterini sağlıyorsa, itfa edilmiş maliyet yöntemi kullanılabilir. Sözleşmeye bağlı nakit akışlarının, sadece anapara ve faizi temsil etmesi kriterini sağlayan bir borç aracı, işletmenin varlıklarını sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini ve satışını amaçlayarak tuttuğu bir portföyde ise, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilen araç olarak sınıflandırılabilir. Sözleşmeye bağlı nakit akışlarının sadece anapara ve faizi temsil etmemesi durumunda ise, gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan araç olarak sınıflandırılmalıdır ki türev araçlar da bu kapsamda değerlendirilmelidir⁹⁰.

Özkaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımlar, gerçeğe uygun değeri ile ölçülür. Ancak, işletme alım satım amacıyla elde tutulmayan özkaynağa dayalı bir finansal araca yapılan yatırımın gerçeğe uygun değerindeki değişikliklerin diğer kapsamlı gelirden sunulması konusunda geri dönmek üzere bir tercihte bulunabilir. Eğer bu araç alım satım amacıyla elde tutuluyorsa, gerçeğe uygun değerindeki değişiklikler kar veya zararda muhasebeleştirilir⁹¹.

Beklenen kredi zararları

Kredi zararı krediye bağlı oluşabilecek tüm nakit açığının bugünkü değeridir. Beklenen kredi zararı ise bir finansal aracın bütün ömrü boyunca yaratabileceği zararın tahmin edilmesidir.

⁹⁰ PWC, Yeni Finansal Araçlar Standartı Finansal Sektörü Nasıl Etkileyecek ?, Şubat 2016. <http://www.pwc.com.tr/tr/services/ufrs/pdf/ufrs-bulteni-finansal-araclar-standardi-cikti.pdf>

⁹¹ PWC, Yeni Finansal Araçlar Standartı Finansal Sektörü Nasıl Etkileyecek ?, Şubat 2016. <http://www.pwc.com.tr/tr/services/ufrs/pdf/ufrs-bulteni-finansal-araclar-standardi-cikti.pdf>

UFRS 9, deęer dūřuklūęu zararlarının kaydedilmesine yōnelik yeni bir model olarak beklenen kredi zararları modelini sunmaktadır. Modele gōre, yeni kural gereęince iřletmeler, finansal varlıkların ilk kayda alındıęı tarihte varlıęa iliřkin ōmūr boyu beklenen kredi zararlarının 12 aylık kısmını(ticari alacaklar iēin varlıęın ōmrū boyunca beklenen kredi riskini) kayda almak zorundadırlar.

UFRS 9, kredinin kalitesindeki deęiřiklięi baz alarak finansal varlıęın ilk kayda alınmasından itibaren ūē ařamalı bir yaklařım iēermektedir. Varlıklar kredinin kalitesi deęiřtikēe bu ūē ařamadan geēer ve bu ařamalar, řirketin deęer dūřuklūęu zararını nasıl ōlēeēēini ve etkin faiz yōntemini nasıl uygulayacaęını etkiler. Kredi riskinde ōnemli bir artıř olduęu durumda, deęer dūřuklūęu 12 aylık beklenen kredi zararı modeli yerine, varlıęın ōmrū boyunca beklenen kredi riski modeli kullanılır.

Dipnotlar

Beklenen kredi riski zararı ile ilgili aēılıř ve kapanış tutarlarını, varsayım ve girdileri ve UMS 39 kapsamındaki ilk sınıflandırma ile UFRS 9'un yeni sınıflandırma kategorileri arasındaki geēiřlerin mutabakatını iēeren kapsamlı dipnotlar oluşturulacaktır.

UFRS 9 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren yūrūrlyēe girmektedir. Erken uygulayabilme izni bulunmaktadır. Eēer bir iřletme erken uygulamayı seēerse, UFRS 9'u aynı anda tūr gereklilikleri ile yerine getirmek zorundadır.

UFRS 9'un 2018'de yūrūrlyēe girecek olması nedeniyle bu bōlūmde sadece yukarıdaki ōzet bilgiye yer verilmiřtir.

BÖLÜM III. TÜREV ÜRÜNLERİN BANKALARDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle türev ürünlerin Türk Bankacılık Sektöründe kullanım durumuna ilişkin bilgi verilecek ve daha sonra bankalarda türev ürünlerin muhasebeleştirilmesi incelenecektir. Türev ürünlerin kaydedilmeleri, işlem sonucu kar ya da zararın hesaplanması ve kayda geçirilmesi, finansal tablo veya raporlarda gösteriliş şekli ve işlemlerin kayıttan çıkarılmasına ilişkin muhasebe uygulamaları önem taşımaktadır. Çünkü şirketin sahip olduğu riskler, türev işlemlerle gerçekte azaltılmış olsa bile, bu durum muhasebe kayıtlarına doğru bir şekilde yansıtılamazsa riskten korunmanın beklenen etkileri finansal tablolarda görülemeyecektir.

3.1. Türk Bankacılık Sektöründe Türev İşlemlerin Kullanımı

Ülkemizde finansal piyasalarda 1990'lı ve 2000'li yıllarda yaşanan finansal krizler yanı sıra finansal piyasalarda sürekli varolan volatiliteye bağlı olarak artan finansal riskler bankaların bu risklerden korunmaya yönelik türev ürün kullanımlarını sürekli artırmıştır.

1990'lı yıllarda başlayan türev ürünlerin kullanımı zaman içinde spekülatif işlemlerin de artmasıyla sürekli yükselmiştir. Aşağıda 2012-2015 dönemine ilişkin Türk Bankacılık Sektöründe türev işlemlerin büyüklüğü ve nazım hesaplardan aldıkları paya ilişkin yıllar itibarıyla kısa bir analiz yer almaktadır.

Tablo 3. 2012 Yılı Türev İşlemlerin Banka Bazında Bilanço Dışı Hesaplar İçindeki Yeri (Milyon TL)

	Türev Finansal Araçlar						
Banka	Riskten Korunma Amaçlı	Pay %	Alım Satım Amaçlı	Pay %	Toplam Türev Araçlar	Pay %	Toplam Nazım Hs.
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0	0,0	11.330	11,9	11.330	11,9	95.133
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0	0,0	9.610	9,2	9.610	9,2	104.639
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0	0,0	14.397	3,4	14.397	3,4	429.255
Akbank T.A.Ş.	12.830	1,9	66.050	9,7	78.880	11,6	679.949
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	4.595	7,4	36.782	59,6	41.377	67,1	61.693
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0	0,0	82.911	39,5	82.911	39,5	210.049
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0	0,0	63.452	27,2	63.452	27,2	233.559
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	40.782	17,9	53.747	23,5	94.529	41,4	228.299
Denizbank A.Ş.	1.468	2,1	43.285	61,2	44.753	63,3	70.738
Finans Bank A.Ş.	18.081	17,9	50.000	49,6	68.081	67,6	100.776
10 Banka Toplamı	77.756	3,5	431.565	19,5	509.322	23,0	2.214.089
Diğer Bankalar Toplam	5.288	1,1	94.620	20,5	99.908	21,6	461.471
Sektör Toplamı	83.044	3,1	526.186	19,7	609.230	22,8	2.675.560

2012 yılında sektörün en büyük 10 bankası içinde en yüksek hacimli türev işlemlerin Yapı ve Kredi Bankası tarafından yapıldığı onu Garanti Bankası ve Akbank'ın izlediği görülmektedir. Kamu bankalarının türev işlem hacimlerinin ise düşük olduğu görülmekte ve ayrıca riskten korunma amaçlı işlemlerinin olmaması da dikkat çekmektedir. Bankaların türev işlemlerinin emanet ve rehinli kıymetler hariç nazım hesaplar içindeki payına baktığımızda ise Finans Bank ve Türk Ekonomi Bankası'nın en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 2013 Yılı Türev İşlemlerin Banka Bazında Bilanço Dışı Hesaplar İçindeki Yeri (Milyon TL)

Banka	Türev Finansal Araçlar						Toplam Nazım Hs.
	Riskten Korunma Amaçlı	Pay %	Alım Satım Amaçlı	Pay %	Toplam Türev Araçlar	Pay %	
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0	0,0	22.795	18,9	22.795	18,9	120.791
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0	0,0	20.906	31,2	20.906	31,2	66.929
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0	0,0	26.318	4,3	26.318	4,3	608.460
Akbank T.A.Ş.	12.517	2,0	154.314	25,1	166.831	27,2	613.730
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	4.516	5,4	55.702	67,0	60.218	72,4	83.176
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	7.169	3,0	145.852	61,8	153.021	64,8	236.080
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0	0,0	83.327	49,4	83.327	49,4	168.644
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	37.629	16,5	105.323	46,3	142.951	62,8	227.629
Denizbank A.Ş.	0	0,0	79.235	66,2	79.235	66,2	119.692
Finans Bank A.Ş.	24.006	7,9	75.111	24,8	99.117	32,7	303.071
10 Banka Toplamı	85.836	3,4	768.882	30,2	854.718	33,5	2.548.203
Diğer Bankalar Toplamı	13.440	2,1	198.682	30,6	212.123	32,7	648.531
Sektör Toplamı	99.276	3,1	967.565	30,3	1.066.841	33,4	3.196.734

2013 yılında sektörün en büyük 10 bankası içinde en yüksek hacimli türev işlemlerin Akbank tarafından yapıldığı onu Garanti Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası'nın izlediği görülmektedir. Kamu bankalarının türev işlem hacimlerinin 2013 yılında da düşük olduğu ve yine riskten korunma amaçlı işlemlerinin olmadığı da dikkat çekmektedir. Bankaların türev işlemlerinin emanet ve rehinli kıymetler hariç nazım hesaplar içindeki payına baktığımızda ise Türk Ekonomi Bankası ve Denizbank'ın en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. 2013 yılında 2012 yılına göre sektörün türev işlem hacmindeki artış yüzde 19,5'tir. Ayrıca sektörün türev işlem toplamının emanet ve rehinli kıymetler hariç nazım hesaplar içindeki payı yüzde 27,2'den yüzde 33,4'e yükselmiştir.

Tablo 5. 2014 Yılı Türev İşlemlerin Banka Bazında Bilanço Dışı Hesaplar İçindeki Yeri (Milyon TL)

Banka	Türev Finansal Araçlar						Toplam Nazım Hs.
	Riskten Korunma Amaçlı	Pay %	Alım Satım Amaçlı	Pay %	Toplam Türev Araçlar	Pay %	
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0	0,0	46.039	25,0	46.039	25,0	184.296
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0	0,0	29.386	36,0	29.386	36,0	81.616
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0	0,0	36.207	4,5	36.207	4,5	796.966
Akbank T.A.Ş.	9.626	1,4	156.501	23,1	166.127	24,5	678.236
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	11.086	11,3	61.922	63,4	73.009	74,7	97.715
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	17.431	6,4	168.155	62,2	185.585	68,6	270.525
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0	0,0	82.462	47,9	82.462	47,9	172.000
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	41.897	16,0	122.971	47,0	164.868	63,0	261.754
Denizbank A.Ş.	0	0,0	65.024	55,8	65.024	55,8	116.629
Finans Bank A.Ş.	29.991	8,3	99.312	27,4	129.303	35,6	362.829
10 Banka Toplamı	110.031	3,6	867.978	28,7	978.009	32,4	3.022.567
Diğer Bankalar Toplam	26.212	4,0	202.909	30,7	229.121	34,6	661.570
Sektör Toplamı	136.243	3,7	1.070.887	29,1	1.207.130	32,8	3.684.136

2014 yılında bankacılık sektörünün türev işlem hacmi artmaya devam etmiştir. 2014 yılında sektörün en büyük 10 bankası içinde en yüksek hacimli türev işlemlerin Garanti Bankası tarafından yapıldığı onu Akbank ve Yapı ve Kredi Bankası'nın izlediği görülmektedir. Kamu bankalarının türev işlem hacimlerinin bu yıl da düşük olduğu ve yine riskten korunma amaçlı işlemlerinin olmadığı da dikkat çekmektedir. Bankaların türev işlemlerinin emanet ve rehinli kıymetler hariç nazım hesaplar içindeki payına baktığımızda ise Türk Ekonomi Bankası'nın en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. 2014 yılında 2013 yılına göre sektörün türev işlem hacmindeki artış yüzde 15,2'dir. 2014 yılında sektörün türev işlem toplamının emanet ve rehinli kıymetler hariç nazım hesaplar içindeki payı yüzde 33,4'den yüzde 32,8'e gerilemiştir.

Tablo 6. 2015 Yılı Türev İşlemlerin Banka Bazında Bilanço Dışı Hesaplar İçindeki Yeri (Milyon TL)

Banka	Türev Finansal Araçlar						Toplam Nazım Hs.
	Riskten Korunma Amaçlı	Pay %	Alım Satım Amaçlı	Pay %	Toplam Türev Araçlar	Pay %	
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0	0,0	57.550	41,3	57.550	41,3	139.324
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0	0,0	24.374	28,5	24.374	28,5	85.539
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0	0,0	49.924	4,8	49.924	4,8	1.044.309
Akbank T.A.Ş.	12.426	1,5	229.799	28,6	242.225	30,1	804.468
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	14.259	13,2	65.787	60,8	80.045	73,9	108.250
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0	0,0	116.057	53,0	116.057	53,0	219.008
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	58.509	15,7	165.431	44,4	223.940	60,2	372.253
Denizbank A.Ş.	0	0,0	86.383	61,7	86.383	61,7	140.083
Finans Bank A.Ş.	36.635	8,9	117.606	28,6	154.241	37,6	410.704
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	24.071	6,8	229.841	65,2	253.912	72,1	352.321
10 Banka Toplamı	145.899	4,0	1.142.753	31,1	1.288.653	35,1	3.676.258
Diğer Bankalar Toplam	36.862	4,8	229.717	29,6	266.579	34,4	774.993
Sektör Toplamı	182.761	4,1	1.372.470	30,8	1.555.231	34,9	4.451.251

2015 yılında yine bankacılık sektörünün türev işlem hacmi artmaya devam etmiştir. 2015 yılında sektörün en büyük 10 bankası içinde en yüksek hacimli türev işlemlerin Garanti Bankası tarafından yapıldığı onu Akbank ve Yapı ve Kredi Bankası'nın izlediği görülmektedir. Kamu bankalarının türev işlem hacimlerinin bu yıl da düşük olduğu ve yine riskten korunma amaçlı işlemlerinin olmadığı da dikkat çekmektedir. Bankaların türev işlemlerinin emanet ve rehinli kıymetler hariç nazım hesaplar içindeki payına baktığımızda ise Türk Ekonomi Bankası'nın ve Garanti Bankası'nın en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. 2015 yılında 2014 yılına göre sektörün türev işlem hacmindeki artış yüzde 20,8'dir. 2015 yılında sektörün türev işlem toplamının emanet ve rehinli kıymetler hariç nazım hesaplar içindeki payı yüzde 32,8'den yüzde 34,9'a yükselmiştir.

Sonuç olarak, geçmiş 4 yıllık veri esas alınarak yapılan değerlendirmede Türk Bankacılık Sektöründe türev işlemlerin daha fazla kullanıldığını söylemek mümkündür. Kullanım amacı ise ağırlıklı olarak spekülasyon amaçlıdır ve ağırlığı artmaktadır. Nitekim korunma amaçlı araçlar 4 yıllık süreçte % 120,1 oranında artarken, alım satım yani spekülasyon kullanım %160,8 oranında artmıştır.

Türev işlemler ağırlıklı olarak özel bankalar tarafından kullanılmaktadır. Bu bankalar içinde de Garanti Bankası'nın en fazla kullanan banka olup, Akbank ve Yapı ve Kredi Bankası da bu işlemlere ağırlık vermektedir. Kamu bankaları ise özel bankaların gerisinde kalmakta olup riskten korunma amaçlı işlemlerinin olmaması dikkat çekicidir.

3.2. Türkiye’de Türev Finansal Araçlarının Muhasebeleştirilmesinde Genel İlkeler

Türkiye’de türev finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin, türev finansal araçların türlerine göre uygulanan yöntemler aşağıda anlatılmaktadır.

3.2.1. Future İşlemlerin Muhasebeleştirme İlkeleri

Ülkemizde muhasebe standartlarında future sözleşmelerinin özelliklerini kapsayan net bir düzenleme bulunmamakla birlikte, Future işlemlerle ilgili muhasebe uygulamasını gerektiren işlemler şu şekilde sıralanabilir:

- Borsa üyelik aidatının ve yatırım kuruluşu komisyonunun ödenmesi
- Başlangıç teminatının ödenmesi
- Bir future sözleşmesinin satın alınması
- Günlük değer hesaplamalarının yapılması
- Vade sonunda future sözleşme yükümlülüğünün yerine getirilmesi
- Başlangıç teminatının geri alınması
- Başlangıçta yapılan future sözleşmeye ait kaydın kapatılması.

3.2.2. Forward İşlemlerin Muhasebeleştirme İlkeleri

Forward sözleşmelerin muhasebeleştirilmesi; emtia forward, döviz forward ve faiz forward sözleşmeleri başlıkları altında incelenebilir:

3.2.2.1. Emtia Forward Sözleşmeler

Emtia üzerine yapılan forward sözleşmelerinde, vade tarihinde sözleşme hükümleri ifa edilmişse, sözleşme fiyatı üzerinden emtiaya yönelik maliyet veya hasılat tespiti yapılmalıdır. Buna karşılık, taraflardan birisi forward sözleşmesindeki yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınmış ise, maliyet veya hasılat tespiti fiili fiyat üzerinden hesaplanacaktır.

Eğer forward sözleşme vade tarihinde uygulamaya konulmuşsa, sözleşmeyle ilgili giderler, üzerine işlem yapılan emtianın maliyetiyle ilişkilendirilmelidir. Şayet forward sözleşmesi uygulamaya konulmamışsa, ilgili maliyetler doğrudan gider yazılmalıdır.

“Forward sözleşmelerin, vade tarihinde yükümlülüğün yerine getirilmemesinden dolayı tazminat ödeme söz konusu ise ödenen tazminat, cezai bir şart olduğundan mali kârın tespitinde indirilecek gider olarak kabul edilecektir. Karşı taraf ise bu tazminatı ticari kazancına dahil edecektir⁹².”

3.2.2.2. Döviz Forward Sözleşmeler

Döviz forward sözleşmeleri, spekülasyon amacıyla ya da bir borç veya alacağı hedge etmek amacıyla yapılabilmektedir. Bu çerçevede sözleşmenin yapılış amacına göre forward sözleşmelerin muhasebeleştirilmesi de farklı işlemleri gerektirmektedir.

Yapılan forward döviz sözleşmesi, dövizli bir borç veya alacağın hedge edilmesi amacıyla yapılıyorsa bu işlem için iki alternatif muhasebe işlemi uygulanabilir:

a) Sözleşme dönemi içinde mali tablo düzenleniyorsa; forward prim ya da iskontosunun o döneme düşen kısmı kârın hesaplanmasında dikkate alınır. Döviz kurlarında meydana gelen düşüş veya yükselişe göre Kambiyo Kârı veya Kambiyo Zararı hesapları kullanılarak muhasebeleştirme yapılır.

⁹² Koç, S., Forward Sözleşmelerinin Hukuki Mahiyeti, Vergi Kanunları Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi, Vergi Dünyası, Sayı: 219, Yıl: 1999, s. 85-86.

b) İkinci alternatif forward sözleşmesinin sona ermesine kadar herhangi bir işlem yapılmamasıdır. Sözleşme vadesinde taahhüt gerçekleşince, işleme ilişkin oluşan kar veya zarar ilgili hesaplara yansıtılır.

Yapılan döviz forward sözleşmesi, spekülasyonla gelir sağlamak için yapılmışsa ve kar varsa, 380 Gelecek Aylara Ait Gelirler / 480 Gelecek Yıllara Ait Gelirler, zarar varsa 180 Gelecek Aylara Ait Giderler / 280 Gelecek Yıllara Ait Giderler hesabı kullanılmalı ve sözleşmenin bitim tarihine kadar bu hesaplarda tutulmalıdır. Sözleşme sona erince kar elde edilmiş ise, 649 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar hesabı, zarar edilmişse 659 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar hesabı kullanılmalıdır.

3.2.2.3. Faiz Forward Sözleşmeler

İşletmeler kullanacakları kredinin faiz maliyetindeki artıştan korunmak amacıyla forward faiz sözleşmesi yapabilirler. Eğer işletme faiz sözleşmesinden kazanç elde ederse, elde ettiği kazanç tutarını, kredi faiz borcundan indirecek ve kalan finansman giderini muhasebeleştirecektir. Sözleşme zararlı sonuçlanırsa, zarar tutarı faiz giderlerine eklenerek finansman gideri olarak kaydedilecektir.

3.2.3. Opsiyon İşlemlerinin Muhasebeleştirme İlkeleri

Opsiyon piyasalarında işlemler yapılırken, muhasebe işlemleri açısından dikkat edilmesi gereken başlıca konular şunlardır:

a) Alınmış olan organize piyasalarda işlem gören opsiyonların vadesinden önceki dönemlerdeki değerlendirilmesinde, söz konusu piyasalarda oluşan fiyatlar esas alınmalıdır.

b) İşlemin sonucunda elde edilen kazancın veya kaybedilen ödenmiş primin muhasebeleştirilmesinde, işlemin yapılmasında güdülen amaç dikkate alınmalıdır.

c) Korunma işlemi bir varlığın korunması amacıyla yapıldığında;

- Dönem sonlarında, korunma işlemine ilişkin kazanç yeniden hesaplanarak kayıtlardaki tutarlar düzeltilir.
- Koruma altına alınan varlığın değer düşüşleri için ayrılacak karşılık miktarının hesaplanmasında, kümülatif hedge kazancı göz önünde bulundurulur ve değer düşüşünün hedge kazancını aşması durumunda, aşan kısım için karşılık ayrılır.
- Korunma işleminin sonunda hedge kazancı ortaya çıkıyorsa karşılık giderlerine alacak yazılarak gider düzeltilmesi yapılır.
- Varlıkların değer azalmalarını aşan korunma kazancı, işlemin sonunda kar yazılır.

d) Korunma işlemi bir borcun maliyetinin artışından korunmak amacıyla yapıldığında;

- Korunma kazancı ilgili faiz giderinden, kaynağın kullanılma süresine yayılarak düşülür.
- Hedge kazancı kesinleştiğinde, “gelecek aylara ait gelirler” hesaplarına alınarak bu hesaptan ilgili dönemlere aktarma yapılır.

e) Korunma işlemi bir alacağın korunması amacıyla yapılıyorsa, hedge kazanç ve kayıpları alacağın bağlı olduğu işlemin kar ve zararı ile ilişkilendirilmelidir.

f) Opsiyon işlemi, kazanç beklentisi ile yani spekülatif amaçla yapılırsa, işlemten sağlanan kazanç veya prim kaybı kesinleştiği anda gelir veya gider hesaplarına alınmalıdır.

3.2.4. Swap İşlemlerin Muhasebeleştirme İlkeleri

Bir swap işlemine ilişkin gerçekleşebilecek finansal olayları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- Swap sözleşmesinin kayda alınması
- Yabancı paraların swapı (değiş tokuş edilmesi)
- Faiz giderlerinin tahakkuk ettirilmesi ve ödenmesi
- Faiz gelirlerinin tahakkuk ettirilmesi ve tahsili
- Swap konusu anaparaların iadesi
- Swap sözleşmesine ilişkin başlangıçta yapılan kaydın kapatılması.

3.3. Türev Ürünlere İlişkin Kullanılan Hesaplar

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yayımlanan, Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ’de bankaların muhasebe sistemlerinde tekdüzeni sağlayan hesap planı yer almaktadır.

Aşağıda türev ürünlere ilişkin hesapların özet olarak gösterimi yer almaktadır:

Tablo 7. Türev Ürünlere İlişkin Kullanılan Hesaplar

Bilanço Hesapları	
Aktif Hesaplar	Pasif Hesaplar
224 Türev Finansal Varlıklar – T.P.	364 Türev Finansal Yükümlülükler – T.P.
225 Türev Finansal Varlıklar – Y.P.	365 Türev Finansal Yükümlülükler – Y.P.
278 Muhtelif Alacaklar – T.P.	390 Muhtelif Borçlar – T.P.
279 Muhtelif Alacaklar – Y.P.	391 Muhtelif Borçlar – Y.P.
	41406 Riskten Korunma Değerleme Farkları
Gelir Tablosu Hesapları	
Gider/Zarar Hesapları	Gelir/Kar Hesapları
862 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Zararlar – T.P.	752 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Kârlar – T.P.
863 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Zararlar – Y.P.	753 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Kârlar – Y.P.
872 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Zararlar – T.P.	754 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Kârlar – T.P.
873 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Zararlar – Y.P.	755 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Kârlar – Y.P.
Nazım Hesaplar	
934 Müşteri Adına Yapılan Türev Finansal Araç Alım Satım İşlemlerinden Alacaklar – T.P.	936 Müşteri Adına Yapılan Türev Finansal Araç Alım Satım İşlemlerinden Borçlar – T.P.
935 Müşteri Adına Yapılan Türev Finansal Araç Alım Satım İşlemlerinden Alacaklar – Y.P.	937 Müşteri Adına Yapılan Türev Finansal Araç Alım Satım İşlemlerinden Borçlar – Y.P.
944 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	946 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Borçlar
945 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Alacaklar YP	947 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Borçlar YP
964 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Alacaklar – T.P.	966 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Borçlar – T.P.
965 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Alacaklar – Y.P.	967 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Borçlar – Y.P.

Türev ürünlerin muhasebeleştirilmesiyle ilgili olarak, tekdüzen hesap planında kullanılabilecek hesaplara ilişkin açıklamalar Ek 1’de yer almaktadır.

3.4. Türev Ürünlere İlişkin Muhasebe Uygulamaları

3.4.1. Forward Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi

Bu bölümde, riskten korunma amacıyla yapılan Forward işlemlerin muhasebeleştirilmesine ilişkin örnekler verilecektir. Forward sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde, vadeden önce hesaplama söz konusu olamayacağı için, kâr ya da zarar vadenin sonuna kadar kesinleşmiş olmamaktadır. Ancak Forward işlemleri vadeden önce değerlendirme işlemine tabi tutulacaktır. Bu değerlendirme işlemi sonucunda, Forward işlem gerçeğe uygun değer riskinden korunma amacıyla yapılmış ise, dönemin kâr ya da zararı ile ilişkilendirilecek, nakit akış riskinden korunma amacına yönelik ise, öz kaynak altında muhasebeleştirilecektir.

Bunun dışında Forward sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde, bilanço dışı hesaplar kullanılırken, değerlendirme işlemi yapıldığında ayrıca bilanço içi hesaplar da kullanılacaktır. Aşağıda yer alan örnekte riskten korunma amacıyla yapılan Forward sözleşmelerine ilişkin muhasebe kayıtları gösterilmektedir:

Örnek:

CC Bankası 15.01.2015 tarihinde bir müşterisine 6 ay vadeli 10.000 USD tutarında kredi kullandırmıştır. Vade tarihinde döviz kurunun daha düşük düzeyde gerçekleşeceğini düşünen CC Bankası olası gerçeğe uygun değer riskinden korunmak amacıyla, başka bir kuruluş ile 10.000 USD satım hakkı veren bir Forward sözleşme imzalamıştır. Forward sözleşme kuru 1 USD =2.30 TL olarak belirlenmiştir. Sözleşme boyunca gerçekleşen piyasadaki USD kurları şu şekildedir;

<u>Tarih</u>	<u>Kur (\$/TL)</u>
15.01.2015	2,30
31.03.2015	2,20
15.07.2015	2,10

Yapılan işlemlerin muhasebe kayıtları aşağıda verilmiştir.

a- Kredinin kullandırılması:

15.01.2015		
111- KISA VADELİ KREDİLER	10.000 \$	
025- YURTDIŞI BANKALAR		10.000 \$
/		

b- Yapılan forward sözleşmeye ilişkin işlemin nazım hesaplara alınması:

15.01.2015		
944- RİSK. KOR. AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAK.	23.000	
94400- Vadeli Döviz Alım İşlemi		
945- RİSK. KOR. AMAÇ. TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAK.	10.000 \$	
945002- Vadeli Döviz Satım İşlemi		
946- RİSK. KOR. AMAÇ. TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇ.		23.000
966000- Vadeli Döviz Alım İşlemi		
947- RİSK. KOR. AMAÇ. TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇ.		10.000 \$
947001- Vadeli Döviz Satım İşlemi		
/		

c- 31.03.2015’de yapılan sözleşmeyle ilgili değerleme işleminin gerçekleştirilmesi ve bu işlemin kayıt altına alınması:

Değerleme işleminde, işleme ilişkin tutarların değerleme tarihi itibarıyla değerlerinin bulunması amacıyla TL ile USD faiz oranları ve vadeye kalan gün sayısı kullanılacaktır. Faiz oranlarına göre paranın her iki para birimindeki değerlerinin bulunması sonrasında, indirgenmiş kur hesaplanacaktır. Son olarak hesaplanan bu kur ile piyasa kurunun karşılaştırılması yapılacaktır.

Hesaplama en yakın vade olan üç aylık işlemler için TL faiz oranı % 10, USD faiz oranı ise % 5 olarak alınacaktır.

Değerleme hesaplamaları;

Alınacak TL'nin o günkü değeri = $23.000 / (1 + 0.10)^{(105/360)} = 22.369$ TL

Verilecek USD'nin o günkü değeri = $10.000 / (1 + 0.05)^{(105/360)} = 9.859$ \$

İndirgenmiş Kur = $22.369 / 9.859 = 2,2689$

Reeskont Geliri = $(2,2689 - 2,2) \times 9.859 = 679$ TL

Değerleme sonucu bulunan reeskont gelirinin muhasebesi ise şu şekilde yapılacaktır:

31.03.2015	
224- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR	679
22401- Gerçeğe Uygun Değ. Risk. Korunma Amaçlı	
752- TÜREV FİN. ARAÇLARDAN KÂRLAR	679
75200-Vadeli Alım-Satım İşlemlerinden	
/	

Söz konusu dönem içinde, riskten korunan kalem olan kredilerin değerlemesinden uğranılan zararın $(2,30 - 2,20) \times 10.000 = 1.000$ TL olduğu dikkate alındığında, sözleşmeden dolayı bu zararın 679 TL'lik kısmının telâfi edildiği görülmektedir.

d- Kredinin tahsil edilmesi:

15.07.2015	
011- EFEKTİF DEPOSU	10.000 \$
295- DÖVİZ VAZİYETİ	10.000 \$
292- EFEKTİF A/S HESABI	21.000
111- KISA VADELİ KREDİLER	10.000 \$
293- EFEKTİF VAZİYETİ	10.000 \$
294- DÖVİZ A/S HESABI	21.000
/	

e- Forward kapanış kayıtları:

Döviz satışının yapılması;

15.07.2015		
010- KASA HESABI	23.000	
293- EFEKTİF VAZİYETİ	10.000 \$	
011- EFEKTİF DEPOSU		10.000 \$
292- EFEKTİF A/S HESABI		21.000
752- TÜREV ARAÇ. KÂRLAR		2.000
/		

Sözleşmeye ilişkin kapanış kayıtları:

15.07.2015		
946- RİSK. KOR. AMAÇ.		
TÜREV FİNANSAL ARAÇ. BORÇ.	23.000	
946000- Vadeli Döviz Alım İşlemi		
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	10.000 \$	
TÜREV FİNANSAL ARAÇ. BORÇLAR		
947001- Vadeli Döviz Satım İşlemi		
944- RİSK. KOR. AMAÇ.		23.000
TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAK.		
94400- Vadeli Döviz Alım İşlemi.		
945- RİSK. KOR. AMAÇ.		10.000 \$
TÜREV FİNANSAL ARAÇ. ALACAK.		
945002 - Vadeli Döviz Satım İşlemi		
/		

Banka yapmış olduğu bu işlemle, korunan işlemde kaynaklanan 2.000 TL tutarındaki zararının tamamını yaptığı forward sözleşme sayesinde telafi etmiş bulunmaktadır.

Bankanın, forward sözleşmenin yıl sonunda değerlemesinden kaynaklanan geliri, riskten korunma muhasebesi uyarınca Kâr Zarar Hesabına kaydedilmelidir.

Örnek:

Bir Banka 01.07.2015 tarihinde, bir yıl vade ve %5 sabit faizle 100.000 USD borçlanmış, sağladığı bu kaynağı Libor+1 faiz oranı ile kredi olarak kullandırmıştır. Kredinin verildiği tarihte LIBOR oranı %5'dir. İzleyen dönemlerde faizlerin düşeceği beklentisi taşıyan banka, bu riskten korunmak için aynı tarihte %5 faiz oranlı 100.000 USD nominal değerli ve vadesi 31.12.2015 tarihinde sona eren bir forward faiz sözleşmesi yapmıştır. Bu sözleşme ile Banka vade tarihinde LIBOR üzerinden faiz ödeyecek, buna karşılık %5 sabit faiz alacaktır. Nakit akış riskinden korunmak amacıyla yapılan bu işlemlere ilişkin kayıtlar, şu şekilde yapılacaktır;

a- Sözleşmenin kayıtlara alınması:

01.07.2015	
945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI	100.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAKLAR	
945102 - Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri	
947- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI	100.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR	
947103- Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri	
/	

b- Yılsonu kayıtları:

31.12.2015 tarihinde LIBOR % 4'e düşmüştür. Bu durumda, Bankanın faiz zararı $100.000 \times (0.06 - 0.05) \times 180/360 = 500$ USD'dir. Ancak, yapılan forward faiz sözleşmesinden aynı tutarda gelir elde ettiğinden, Banka zararını telafi etmiştir.

Forward faiz sözleşmesinden kaynaklanan gelirin, öz kaynaklar hesabı altında izlenmesi gerekmektedir. Bu sözleşme nedeniyle Bankanın ödeyeceği faiz gideri $100.000 \times 0.04 \times 180/360 = 2.000$ USD, sağlayacağı faiz geliri ise $100.000 \times 0.05 \times 180/360 = 2.500$ USD'dir. Net gelir 500 USD, dönem sonundaki kur 1 USD = 2 TL'dir.

31.12.2015		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	500 USD	
294- DÖVİZ A/S HESABI	1.000	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		500 USD
414- SERMAYE YEDEKLERİ		1.000
41406-Riskten Korunma Fonları		
/		

Riskten korunma amaçlı olarak yapılan bu işlemde kaynaklanan net gelir, daha önce belirtildiği üzere öz kaynaklar hesabı altında muhasebeleştirilmiştir. Ancak, “414- Sermaye Yedekleri” hesabı ara dönemlerde vadesi henüz dolmamış benzer işlemlerin değerlemesinden kaynaklanan gelirlerin kaydedilmesine ilişkin kullanılmaktadır.

Bu çerçevede, yukarıda yapılan kayıta “414 no’lu hesap” yerine “755- Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Kârlar” hesabının kullanılması daha doğru olacaktır. Dolayısıyla, aşağıdaki gibi bir düzeltme kaydının yapılması gerekmektedir:

31.12.2015		
414- SERMAYE YEDEKLERİ	1.000	
41406-Riskten Korunma Fonları		
755- RİSK. KOR. AMAÇ.		1.000
TÜREV FİN. ARAÇLARDAN KÂRLAR		
/		

c- Sözleşmeye ilişkin kayıtların kapatılması:

31.12.2015	
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	100.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇ.	
947103- Vadeli Faiz Söz. Satım İşlemleri	
945- RİSK. KOR. AMAÇ.	100.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAKLAR	
945102 - Vadeli Faiz Söz. Alım İşlemleri	
/	

3.4.2. Futures Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi

Futures sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi, temelde forward sözleşmelere benzemekle birlikte birtakım farklılıklar da bulunmaktadır. Futures muhasebesinde dikkate edilmesi gereken başlıca hususlar şunlardır:

- Futures işlemler organize piyasa işlemi olduğundan dolayı, bu türdeki sözleşmelerin tarafı olmak için, alıcı ve satıcı tarafından takas odasına başlangıç marjını yatırmak gerekmektedir. Ayrıca, bu sözleşmelerin fiyatı her gün değişebileceği için, alıcı veya satıcının marjin hesabına koşullar oluştuğunda para yatırması gerekebilecektir.
- İşlemin taraflarınca dönemsel olarak (aylık ya da üç aylık), sözleşmeden kaynaklanan kayıp ya da kazançlar hesaplanarak nazım hesaplarda gösterilmelidir.
- Bu türdeki işlemler netleştirilmeden, yani bir işlemin kaybı ya da kazancı bir başka işlemin kaybı ya da kazancı ile mahsup edilmeden, ayrı hesaplarda izlenmelidir.
- Futures işlem bir varlığın riskten korunması amacıyla yapılmışsa, ay sonlarında riskten korunma işlem kazancı yeniden hesaplanarak kayıt edilmiş tutarlar düzeltilmelidir.
- Riskten korunacak varlığın değer azalmaları için, başlangıçta ayrılacak karşılık miktarını belirlerken sözleşme sonucunda elde edilecek kazanç

dikkate alınmalı, değer kaybı ayrılan karşılığı aştığında ise aşan miktar kadar yeni karşılık ayrılmalıdır.

- Riskten korunma işlemi vadesi geldiğinde, elde edilen kazanç karşılık giderine alacak yazılarak düzeltilmelidir. Riskten korunma işleminden elde edilen kazanç, varlıkların değer azalmalarından daha fazla gerçekleşti ise, aşan kısım işlem sonunda kâr yazılmalıdır.
- Futures işlem, faiz gelirindeki bir azalma riskine karşı kullanılmışsa ve bu işlem kazançla sonuçlandığı takdirde, future işlem kazancı faiz gelirlerine ilave edilmelidir. İşlemin zararlı sonuçlanması durumunda ise, işlem zararı faiz gelirlerinden mahsup edilmelidir.
- Futures işlemi, bir borcun maliyetindeki artıştan korunmak amacıyla yapılıyorsa, işlemin kazancı kaynağın kullanıldığı döneme yayılarak faiz giderlerinden düşülmeli, işlemin zararı ise aynı şekilde kaynağın kullanılma dönemine yayılarak faiz giderlerine eklenmelidir.
- Futures işlemi bir taahhüt veya beklenen bir işlemin riskinden korunmak için yapılıyorsa, işlemin kazanç veya kayıp durumuna göre vade sonuna kadar aktarılarak, vade sonunda ilgili kalemin değerinin düzeltilmesinde kullanılmalıdır.

Futures sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin örnekler, aşağıda yer almaktadır:

Örnek:

A bankası Z Bankası ile 23.06.2015’de 100.000 \$ tutarında(1\$= 2,5 TL kuru esas alınarak) bir aylık döviz futures sözleşmesi yapmıştır. Sözleşme vadesi sonunda piyasada 1 \$ = 3,0 TL iken sözleşme koşulları yerine getirilmiştir.

a- Bankanın futures sözleşmesi yapması nedeniyle % 10 teminat (başlangıç marjini) yatırma kaydı:

23.06.2015	
278-MUHTELİF ALACAKLAR	25.000
-Verilen Teminatlar	
010 - KASA	25.000
/	

Yapılan sözleşmeye bağlı olarak, bankanın 100.000 \$ satın alma yükümlülüğü nazım hesaplarda da izlenebilir;

23.06.2015	
944- RİSKTEN KOR. AMAÇLI	250.000
TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAKLAR	
944040- Futures Para Alım İşlemi	
946- RİSKTEN KOR. AMAÇLI	250.000
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR	
946040- Futures Para Alım İşlemi	
/	

Sözleşmede belirlenen vade sonunda döviz alındığında, yapılması gereken kayıt;

23.07.2015	
010-KASA	300.000
Dolar Kasası	
010-KASA HESABI	225.000
TL Kasası	
278-MUHTELİF ALACAKLAR	25.000
-Verilen Teminatlar	
754- RİSKTEN KOR. AMAÇLI	50.000
TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR	
/	

Eğer vade sonunda piyasada dolar kuru 2,2 TL olsaydı, yapılması gereken kayıt şu şekilde olacaktı;

23.07.2015	
010-KASA	220.000
Dolar Kasası (\$)	
862- RİSKTEN KOR. AMAÇLI	30.000
TÜREV FİN. ARAÇ. ZARARLAR	
010-KASA HESABI	225.000
TL Kasası	
278-MUHTELİF ALACAKLAR	25.000
-Verilen Teminatlar	
/	

Döviz alım işlemi gerçekleşikten sonra, yükümlülüğü izlemek üzere açılmış olan Nazım Hesapların da kapatılması gerekmektedir:

23.07.2015	
946- RİSKTEN KOR. AMAÇLI	250.000
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR	
946040- Futures Para Alım İşlemi	
944- RİSKTEN KOR. AMAÇLI	250.000
TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAKLAR	
944040- Futures Para Alım İşlemi	
/	

Örnek:

YZ Bankası 01.01.2016'da elde ettiği 6 ay vadeli, 300.000 TL tutarındaki TL mevduat kaynağını aynı vade ile 1 USD = 3,0 TL kuru üzerinden 100.000\$ tutarında kredi olarak vermiştir. Gelecekte döviz kurlarının düşmesi beklentisi içinde olan banka, buna bağlı oluşabilecek risklerden korunmak üzere futures sözleşme yapmış ve borsada 30.06.2016 vadeli herbiri 1.000 USD'lık 100 adet futures sözleşme satmıştır. Anlaşma kuru 1 \$ = 3,3 TL'dir. Borsa payı 8.000 TL'dir. Başlangıç teminatı 30,000 TL, sürdürme teminatı bu tutarın % 80'i, yani, 24.000 TL'dir.

Sözleşme süresince oluşan kurlar ve yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıda yer almaktadır:

<u>Tarih</u>	<u>Cari Kur (\$/TL)</u>	<u>Sözleşme Kuru (\$/TL)</u>
01.01.2015	3,0	3,3
31.01.2015	2,95	3,25
31.03.2015	2,88	3,20
30.06.2015	2,80	3,12

a- TL mevduat hesabı açılması ve bunun YP kredi olarak kullanılması:

<u>01.01.2016</u>		
010- KASA HESABI	300.000	
300- TASARRUF MEVDUATI		300.000
<u>01.01.2016</u>		
117- KISA VADELİ KREDİLER	100.000 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	300.000	
010- KASA HESABI		300.000
295- DÖVİZ VAZİYETİ		100.000\$
<u>/</u>		

b- Borsa payının ve Futures sözleşme başlangıç teminatının yatırılması:

<u>01.01.2016</u>		
278- MUHTELİF ALACAKLAR	30.000	
278050- Türev Fin. Araç Teminatları		
840- VERİLEN ÜCRET VE KOMİSYONLAR	8.000	
-Borsa payı		
010- KASA HESABI		38.000
<u>/</u>		

c- Futures sözleşme işleminin nazım hesaplara alınması:

01.01.2016	
944- RİSK. KOR. AMAÇ.	330.000
TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAKLAR	
944040- Futures Para Alım İşlemi	
945- RİSK. KOR. AMAÇ.	100.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAK.	
945041- Futures Para Satım İşlemi	
946- RİSK. KOR. AMAÇ.	330.000
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇ.	
946040- Futures Para Alım İşlemi	
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	100.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇ.	
947041- Futures Para Satım İşlemi	
/	

d- 31.01.2016 tarihinde yapılması gereken değerleme işleminin kaydı;

31.01.2016 tarihinde Bankanın sözleşme işleminden kaynaklanan karı; $(3,3-3,25) \times 100.000 = 5.000$ TL'dir. Bu gelir aşağıdaki gibi muhasebeleştirilecektir:

31.01.2016	
278- MUHTELİF ALACAKLAR	5.000
278050- Türev Finan. Araç Teminat.	
754- RİSK. KOR. AMAÇ.	5.000
TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR	
75402- Futures A/S İşlemlerinden	
/	

Değerleme tarihinde korunan varlığın değeri düşmekle birlikte, futures işleminden 5.000 TL gelir elde etmektedir. Riskten korunan varlığın değerindeki azalış $(3,0-2,95) \times 100.000 = 5.000$ TL, futures işleminden sağlanan gelir ise, 5.000 TL olup etkinlik oranı; $5.000/5.000 = \% 100$ 'dür.

e- 31.03.2016 tarihinde yapılacak değerleme kayıtları:

Değerleme işlemi sonucunda, $(3,25-3,20) \times 100.000=5.000$ TL tutarında kâr elde edilmekte olup, aşağıdaki gibi muhasebeleştirilir.

31.03.2016	
278- MUHTELİF ALACAKLAR	5.000
278050- Türev Finan. Araç Teminatları	
754- RİSK. KOR. AMAÇ.	5.000
TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR	
75402- Futures A/S İşlemlerinden	
/	

Mevcut tarih itibariyle sözleşme imzalanmasından sonra geçen sürede riskten korunan varlığın değerlemesi sonucu oluşan kayıp; $(3,00-2,88) \times 100.000 = 12.000$ TL'dir. Aynı süre içinde sözleşmenin değerlemesine bağlı gelir ise 10.000 TL olduğundan etkinlik oranı, $10.000/12.000 = \%83,3$ 'dür.

f- 30.06.2016 tarihinde yapılacak değerlemeyle ilgili kayıtlar:

Değerleme sonucunda oluşan gelir; $(3,20-3,12) \times 100.000 = 8.000$ TL'dir. Bu gelir aşağıdaki gibi kayıtlara alınır:

31.06.2016	
278- MUHTELİF ALACAKLAR	8.000
278050- Türev Finan. Araç Teminatları	
754- RİSK. KOR. AMAÇ.	8.000
TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR	
75402- Futures A/S İşlemlerinden	
/	

g- Kapanış kayıtları:

Teminat hesabının kapatılması;

30.06.2016		
010- KASA HESABI	30.000	
278- MUHTELİF ALACAKLAR		30.000
278050- Türev Finan. Araç Teminatları		
/		

Sözleşmeye bağlı YP alınması;

30.06.2015		
011- EFEKTİF DEPOSU	100.000 \$	
292- EFEKTİF A/S HESABI	330.000	
293- EFEKTİF VAZİYETİ		100.000 \$
010- KASA HESABI		330.000
/		

Sözleşmeye ilişkin taahhüdün kapatılması;

30.06.2016		
946- RİSK. KOR. AMAÇ.	330.000	
TÜREV FİN. ARAÇ.BORÇ.		
946040- Futures Para Alım İşlemi		
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	100.000 \$	
TÜREV FİN. ARAÇ.BORÇ.		
947041- Futures Para Satım İşlemi		
944- RİSK. KOR. AMAÇ.		330.000
TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAK.		
944040- Futures Para Alım İşlemi		
945- RİSK. KOR. AMAÇ.		100.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ.ALACAK.		
945041- Futures Para Satım İşlemi		
/		

Yukarıda gerçekleştirilen işlemler sonucu, Bankanın riskten korunma varlığına bağlı kur farkı zararı; $(3,0-2,8) \times 100.000 = 20.000$ TL'dir. Yapmış olduğu futures işleminden kaynaklanan geliri ise; $(3,30-3,12) \times 100.000 = 18.000$ TL olup, bu çerçevede yapılan işlem etkin bir koruma sağlamış olmaktadır.

3.4.3. Swap Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi

Bankalar riskten korunma amacıyla para swapı ve faiz swapı olmak üzere iki tür swap işlemi gerçekleştirirler.

Para swaplarının muhasebeleştirilmesine ilişkin, aşağıda bir örnek yer almaktadır:

Örnek:

01.04.2015 tarihinde 130.000 USD tutarında bir ödemesi olan Y Bankasının, söz konusu tarihte bu döviz cinsinden varlığı bulunmamaktadır. Bankanın bu ödemeyi aktifinde bulunan Euro cinsinden varlığını satıp yapması mümkün olmakla birlikte Banka, hem Euro'nun gelecekte değer kazanacağını düşündüğünden, hem de gelecekte bu borcu karşılayacak düzeyde dolar cinsinden nakit girişi beklediğinden, mevcut döviz pozisyonunu değiştirmeden, aynı tarihte Z Bankası ile 1 € = 1,3 USD paritesi üzerinden üç ay vadeli bir Euro-Dolar swap sözleşmesi yapmıştır. Bu işleme ilişkin cari €/USD paritesi ile vade tarihindeki paritenin aynı olduğu kabul edilerek, yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

a- Z Bankasına Euro verilip, karşılığında Dolar alınması:

01.04.2015		
025- YURTDIŞI BANKALAR	100.000 €	
- Z Bankası		
025- YURTDIŞI BANKALAR	130.000 \$	
023- YURTİÇİ BANKALAR		100.000 €
319- BANKALARARASI MEVDUAT		130.000 \$
- Z Bankası		
/		

b- Sözleşmenin kayıtlara alınması:

01.04.2015	
945- RİSK. KOR. AMAÇ.	130.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ.ALACAK.	
945120- Swap Para Alım İşlemi	
945- RİSK. KOR. AMAÇ.	100.000 €
TÜREV FİN. ARAÇ.ALACAK.	
945121 - Swap Para Satım İşlemi	
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	130.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ.BORÇ.	
947120- Swap Para Alım İşlemi	
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	100.000 €
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇ.	
947121- Swap Para Satım İşlemi	
/	

Yukarıdaki kayıtlardan da anlaşılacağı üzere, Bankanın döviz pozisyonunda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Dolayısıyla, bu işlemle ilgili olarak herhangi bir kur farkı kârı veya zararı oluşmamaktadır. Ancak, bu swap işleminin yapılmaması durumunda, Bankanın ödemesini yapması için mutlaka döviz satın alması veya mevcut başka bir döviz varlığını satması gerekmekte olup, bu durum döviz vaziyet hesaplarını zorunlu olarak değiştirecek ve kur değişimine bağlı olarak da kambiyo gelir veya gideri yaratacaktır. Dolayısıyla, yapılan swap işlemi sayesinde bu potansiyel risk bertaraf edilmiştir.

Diğer taraftan, söz konusu işleme ilişkin aktif ve pasif kalemler, bir faiz gelir ve gideri yaratması söz konusu olursa, bu gelir ve giderlerin yabancı para birimleri üzerinden olması nedeniyle Bankanın vaziyet hesaplarını etkileyecektir. Örneğin, sözleşmede belirlenen faiz oranları üzerinden Bankanın 30.04.2015 tarihinde 100 € faiz geliri ve 120 \$ faiz gideri oluştuğunu, bu tarihteki döviz kurlarının; 1 € = 3 TL ve 1 USD = 2 TL olduğunu kabul edersek, bunlara ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

30.04.2015

225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	100 €
295- DÖVİZ VAZİYETİ	120 \$
294- DÖVİZ A/S HESABI	300
611- Y.P. MEVDUATA VERİLEN FAİZLER	240

365- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER	120\$
295- DÖVİZ VAZİYETİ	100 €
571- BANKALARDAN ALINAN FAİZLER	300
294- DÖVİZ A/S HESABI	240

/

c- Kapanış kayıtları; Vaziyet ve alım-satım hesaplarının çalıştırılmadığı durumda yapılacak kayıt, sözleşmenin yapıldığı tarihteki kayıtların tersidir.

Değerleme işleminin yapılmasına ise gerek bulunmamaktadır.

30.06.2015

023- YURTİÇİ BANKALAR	100.000 €
319- BANKALARARASI MEVDUAT	130.000 \$
— Z Bankası	

025- YURTDIŞI BANKALAR	100.000 €
— Z Bankası	
025- YURTDIŞI BANKALAR	130.000 \$

/

30.06.2015

947- RİSK. KOR. AMAÇ.	130.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ.BORÇ.	
947120- Swap Para Alım İşlemi	
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	100.000 €
TÜREV FİN. ARAÇ.BORÇ.	
947121- Swap Para Satım İşlemi	
945- RİSK. KOR. AMAÇ.	130.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ.ALACAK.	
945120- Swap Para Alım İşlemi	
945- RİSK. KOR. AMAÇ.	100.000 €
TÜREV FİN. ARAÇ.ALACAK.	
945121 - Swap Para Satım İşlemi	
/	

Vaziyet ve alım-satım hesaplarının çalıştırılmasının gerekli olduğu durumda yapılacak kapanış kayıtlarında ise, önce vade bitiminde sözleşmenin değerlendirilmesine tabi tutularak gelir ve giderlerin sonuç hesaplarına yansıtılması yapılmalı, daha sonra ise açılış kayıtları ters kayıtla kapatılmalıdır.

Faiz swaplarının muhasebeleştirilmesine yönelik örnek uygulama da aşağıda yer almaktadır.

Örnek:

AA Bankası 15.11.2014 tarihinde, BB Bankasından altı ay vadeli, LIBOR + %1 değişken faiz koşullarıyla 2.000.000 USD kredi kullanmıştır. Banka, faiz oranlarında olası değişimlerden korunmak üzere eş zamanlı, CC Bankası ile 2.000.000 USD değerinde 6 ay vadeli faiz swap sözleşmesi imzalamıştır.

Sözleşmeye göre AA Bankası CC Bankasına %5,0 sabit faiz ödeyecek, buna karşılık CC Bankasından LIBOR+ %0.25 faiz alacaktır. Faiz ödemeleri vade tarihinde

yapılacaktır. Sözleşme boyunca oluşan döviz kurları, faiz oranları ve yapılacak kayıtlar şu şekildedir:

<u>Tarih</u>	<u>Libor (%)</u>	<u>Kur (TL)</u>
15.11.2014	5,0	2
31.12.2014	5,25	2,2
31.03.2015	5,50	2,5
15.05.2015	6,0	3

a- Sözleşmenin kayıtlara alınması:

<u>15.11.2014</u>	
945- RİSK. KOR. AMAÇ.	2.000.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ.ALACAK.	
945122- Swap Faiz Alım İşlemi	
945- RİSK. KOR. AMAÇ.	2.000.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ.ALACAK.	
945123 - Swap Para Satım İşlemi	
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	2.000.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇ.	
947122- Swap Faiz Alım İşlemi	
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	2.000.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇ.	
947123- Swap Para Satım İşlemi	
/	

b- 31.12.2014'de yapılacak kayıtlar;

Bankanın yapmış olduğu bu işlemle ilgili olarak, yılsonunda aldığı ve ödediği faizleri hesaplarına yansıtması gerekmektedir. Bu faizler nedeniyle döviz pozisyonu değişeceğinden vaziyet ve alım-satım hesaplarının çalıştırılması zorunludur. Buna karşılık, sözleşmeye konu tutar sadece alınacak ve verilecek faizlerin hesaplamasında baz olarak

kullanıldığından, nazım kayıtlarla ilgili herhangi bir değerlendirme işleminin yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

Banka ilgili döneme ait gelir ve giderlerini yıl sonunda sonuç hesaplarına aktarmak zorundadır. Bu çerçevede alacağı faiz; $2.000.000 \times 0.055 \times 45/360 = 13.750$ USD, ödeyeceği faiz ise; $2.000.000 \times 0.05 \times 45/360 = 12.500$ USD olarak hesaplanmaktadır. Bu tarihteki döviz kurunun 2,2 TL olduğu dikkate alındığında yapılacak kayıtlar şu şekildedir;

<u>31.12.2014</u>		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	13.750 \$	
295- DÖVİZ VAZİYETİ	12.500 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	30.250	
873- TÜREV FİN. ARAÇ. ZARARLAR	27.500	
365- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER		12.500 \$
295- DÖVİZ VAZİYETİ		13.750 \$
294- DÖVİZ A/S HESABI		27.500
755- RİSK. KOR. AMAÇ.		30.250
TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		

Aynı ayrı yapılan gelir-gider kayıtlarının sadeleştirme amaçlı olarak netleştirilmesi halinde kayıtlama aşağıdaki şekilde olmalıdır:

<u>31.12.2014</u>		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	1.250 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	2.750	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		1.250 \$
755- RİSK. KOR. AMAÇ.		2.750
TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		

Bankanın yılsonu itibarıyla swap işleminden kaynaklanan net kazancı, 1.250 USD karşılığı 2.750 TL'dir. Aynı tarihte kredi faizinin artmasından kaynaklanan gider 625 USD

$(2.000.000 \times (6,25 - 6,0) \times 45/360)$ 'dır. Sonuçta etkinlik oranı; $1.250/625 = \%200$ olarak hesaplanmış olup eşik sınırların üzerindedir. Bu durumda net gelir tutarının öz kaynaklar hesabı altında izlenmemesi ve işlemin bu tarihten itibaren riskten korunma amaçlı muhasebeleştirmeye ilişkin esaslara tabi tutulmayarak, hesaplanan net gelir-gider farklarının doğrudan kâr/zarar hesabına yazılması gerekmektedir.

c- 31.03.2015 tarihinde yapılacak kayıtlar;

Bankanın yılın ilk üç aylık döneminde sözleşmeden kaynaklanan geliri $2.000.000 \times 0.0575 \times 90/360 = 28.750$ USD, faiz gideri ise; $2.000.000 \times 0.05 \times 90/360 = 25.000$ USD'dir. Bu tarihte yapılacak netleştirme sonrası dönem kuru dikkate alınarak yapılması gereken kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

<u>31.03.2015</u>		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	3.750 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	9.375	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		3.750 \$
755- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		9.375
/		

d- Kapanış kayıtları:

Önceki dönemde yapılan gelir kaydının ara dönem olması nedeniyle ertesi gün ters kayıtlarla kapatıldığı varsayımıyla, 2015 yılı içinde sözleşmeye bağlı toplam gelir; $2.000.000 \times 0.0625 \times 135/360 = 46.875$ USD, toplam gider ise, $2.000.000 \times 0.05 \times 135/360 = 37.500$ USD olarak hesaplanmıştır.

<u>15.05.2015</u>		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	9.375 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	28.125	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		9.375 \$
755- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		28.125
/		

Sözleşmenin kayıtlardan çıkarılması ise aşağıdaki gibi muhasebeleştirilir.

15.05.2015	
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	2.000.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇ.	
947122- Swap Faiz Alım İşlemi	
947- RİSK. KOR. AMAÇ.	2.000.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇ.	
947123- Swap Para Satım İşlemi	
945- RİSK. KOR. AMAÇ.	2.000.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAK.	
945122- Swap Faiz Alım İşlemi	
945- RİSK. KOR. AMAÇ.	2.000.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAK.	
945123 - Swap Para Satım İşlemi	
/	

3.4.4. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Opsiyon sözleşmelerinin döviz, faiz, mal, endeks ve hisse senedi opsiyonları şeklinde düzenlenebileceği, sözleşmelerin borsaya kayıtlı olarak veya kayıtlı olmadan yapılabileceği, alım ve satım opsiyonları biçiminde düzenlenebileceği dikkate alındığında; çok fazla çeşitte opsiyon sözleşmesi gerçekleştirme olasılığı ortaya çıkmaktadır. Bu olasılıklara göre bankalar açısından gerçekleştirilebilecek muhasebe kayıtları genellikle birbirine çok yakın olabileceği gibi her olasılığın diğerinden farklı bir muhasebe kaydını içermesi de mümkündür.

Aşağıda döviz ve faiz opsiyonlarına ilişkin örnekler verilecektir.

Örnek:

D Bankasının 1.000.000 € tutarında borcu bulunmaktadır. Gelecek dönemlerde Euro'nun ABD doları karşısında değer kazanacağını düşünen Banka mevcut borcunu Dolar

cinsinden sabitlemek istemektedir. Banka bu amaçla 01.05.2015 tarihinde F Bankasının ihraç ettiği kullanım fiyatı 1 € = 1,1 USD olarak belirlenen iki ay vadeli alım opsiyonunu almıştır. Bu işlemde toplam 24.000 USD tutarında prim ödenecektir. F Bankasının ödediği teminat 100.000 USD'dir. Sözleşme süresinde oluşan kurlar şu şekildedir:

<u>Tarih</u>	<u>Kur</u>	<u>(€/€)</u>	<u>Kur (€/TL)</u>	<u>(\$/TL)</u>
01.05.2015		1,10	3,3	3,0
31.05.2015		1,20	3,6	3,0
30.06.2015		1,30	3,9	3,0

A- D Bankasının yapacağı kayıtlar

a- Sözleşmenin ve prim ödemesinin kayıtlara alınması;

<u>01.05.2015</u>	
945- RİSKTEN KOR. AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAKLAR 945163- Para Satım Opsiyonları	1.100.000 \$
945- RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇ.ALACAKLAR 945161- Para Alım Opsiyonları	1.000.000 €
947- RİSKTEN KOR. AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR 947163- Para Satım Opsiyonları	1.100.000 \$
947- RİSKTEN KOR. AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR 947161- Para Alım Opsiyonları	1.000.000. €
<u>01.05.2015</u>	
281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR 281018- Verilen Opsiyon Primleri	24.000 \$
023- YURTIÇİ BANKALAR	24.000 \$
<u>/</u>	

b- 31.05.2015 tarihinde yapılacak değerleme kayıtları: Ödenen opsiyon priminin bir aylık döneme tekabül eden kısmının giderlere yansıtılması;

<u>31.05.2015</u>		
295- DÖVİZ VAZİYETİ	12.000 \$	
753- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR	36.000	
75303- Opsiyon A/S İşlemlerinden		
281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR		12.000 \$
281018- Verilen Opsiyon Primleri		
294- DÖVİZ A/S HESABI		36.000

Bankanın 31.05.2015 tarihinde opsiyon hakkını kullanması durumunda elde edeceği gelir tutarı; $(1,2-1,1) \times 1.000.000 = 100.000$ USD'dir. İşlem, riskten korunma amaçlı yapılması nedeniyle bu tutarın öz kaynak altında muhasebeleştirilmesi gerekir.

<u>31.05.2015</u>		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	100.000 \$	
— Nakit Akış Risk. Kor. Amaçlı		
294- DÖVİZ A/S HESABI	300.000	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		100.000 \$
414- SERMAYE YEDEKLERİ		300.000
41406-Riskten Korunma Fonları		

c- 30.06.2015 tarihinde yapılacak değerleme kayıtları ve kalan prim bakiyesinin itfası; Bankanın vade tarihinde bir önceki döneme ilave olarak elde edeceği gelir; $(1,3-1,2) \times 1.000.000 = 100.000$ USD'dir.

<u>30.06.2015</u>		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	100.000 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	300.000	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		100.000 \$
414- SERMAYE YEDEKLERİ		300.000
41406-Riskten Korunma Fonları		

30.06.2015		
295- DÖVİZ VAZİYETİ	12.000 \$	
872- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR	36.000	
75303- Opsiyon A/S İşlemlerinden		
281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR	12.000 \$	
281018- Verilen Opsiyon Primleri		
294- DÖVİZ A/S HESABI	36.000	
/		

d- Opsiyon hakkının kullanılması;

Banka vade sonunda ödediği prim tutarı düşüldükten sonra net 76.000 USD kârı olduğundan opsiyon hakkını kullanmak isteyecektir. Bu durumda sözleşme konusu dövizlerin karşılıklı olarak ödenmesi gerekecektir. Aşağıda bu işleme ilişkin kayıt yer almaktadır:

30.06.2015		
025- YURTDIŞI BANKALAR	1.000.000 €	
295- DÖVİZ VAZİYETİ	1.300.000 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	3.900.000	
025- YURTDIŞI BANKALAR	1.100.000 \$	
225- TÜREV FİN. VARLIKLAR	200.000 \$	
295- DÖVİZ VAZİYETİ	1.000.000 €	
294- DÖVİZ A/S HESABI	3.900.000	
/		

Öz kaynaklar hesabı altında muhasebeleştirilen gelirin kâr / zarar hesabına alınması aşağıdaki gibidir:

30.06.2015		
414- SERMAYE YEDEKLERİ	600. 000 TL	
41406-Riskten Korunma Fonları		
752- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR	600.000 TL	
/		

Ara dönemde yapılan değ erleme işleminin ertesi gün ters kayıtlarla iptal edildiği kabul edildiğinde yapılması gerekli kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır.

<u>30.06.2015</u>	
025- YURTDIŞI BANKALAR	1.000.000 �
295- D�V�Z VAZİYET�	1.100.000 \$
294- D�V�Z A/S HESABI	3.900.000
025- YURTDIŞI BANKALAR	1.100.000 \$
295- D�V�Z VAZİYET�	1.000.000 �
294- D�V�Z A/S HESABI	3.300.000
753- TÜREV F�N. ARAÇ. K�RLAR	600.000
/	

e- Nazım kaydın kapatılması;

<u>30.06.2015</u>	
947- R�SKTEN KOR. AMAÇLI	1.100.000 \$
TÜREV F�N. ARAÇ. BORÇLAR	
947163- Para Satım Opsiyonları	
947- R�SKTEN KOR. AMAÇLI	1.000.000 �
TÜREV F�N. ARAÇ. BORÇLAR	
947161- Para Alım Opsiyonları	
945- R�SKTEN KOR. AMAÇLI	1.100.000 \$
TÜREV F�N. ARAÇ. ALACAKLAR	
945163- Para Satım Opsiyonları	
945- R�SKTEN KOR. AMAÇLI	1.000.000 �
TÜREV F�N. ARAÇ. ALACAKLAR	
945161- Para Alım Opsiyonları	
/	

B- F Bankasının yapacağı kayıtlar (F Bankası opsiyon işlemini spekülasyon amaçlı yapmıştır):

a- Teminatın yatırılması, opsiyon priminin tahsili ve sözleşmenin kayıtlara alınması aşağıdaki gibi muhasebeleştirilir:

01.05.2015		
025- YURTDIŞI BANKALAR	24.000 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	72.000	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		24.000 \$
753- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		72.000
01.05.2015		
279- MUHTELİF ALACAKLAR	100.000 \$	
27905- Türev Fin. Araç. Alacaklar		
023- YURTIÇİ BANKALAR		100.000 \$
01.05.2015		
965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAKLAR-YP	1.100.000 \$	
965400- Para Alım Opsiyonları		
965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ. ALACAKLAR-YP	1.000.000 €	
965401 - Para Satım Opsiyonları		
967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR- TP		1.100.000 \$
967400- Para Alım Opsiyonları		
967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR- YP		1.000.000 €
967401- Para Satım Opsiyonları		
/		

b- 31.05.2015 tarihinde yapılacak değerleme işlemine ilişkin kayıtlar; F Bankasının bu tarihteki zararı; $1.000.000 \times (3,6-3,3) = 300.000$ TL'dir.

Bu zarar aşağıdaki kayıtlarla hesaplara aktarılır:

<u>31.05.2015</u>		
872- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR	300.000	
87203- Opsiyon A/S İşlemlerinden		
365- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER		300.000
/		

c- 30.6.2015 tarihinde yapılan değerlemeye ilişkin kayıtlar; F Bankasının bu tarihteki zararı; $1.000.000 \times (3,9-3,6) = 300.000$ TL'dir ve yukarıdakine benzer şekilde muhasebeleştirilir:

<u>30.06.2015</u>		
872- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR	300.000	
87203- Opsiyon A/S İşlemlerinden		
365- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER		300.000
/		

d- Alıcının alım hakkını kullanması sonucu sözleşme konusu dövizlerin değiştirilmesi;

<u>30.06.2015</u>		
025- YURTDIŞI BANKALAR	1.100.000 \$	
295- DÖVİZ VAZİYETİ	1.000.000 €	
294- DÖVİZ A/S HESABI	3.300.000	
365- TÜREV FİN. YÜKÜMLÜLÜKLER	600.000	
025- YURTDIŞI BANKALAR		1.000.000 €
295- DÖVİZ VAZİYETİ		1.100.000 \$
294-DÖVİZ A/S HESABI		3.900.000
/		

e- Teminatın geri alınması;

30.06.2015		
023- YURTİÇİ BANKALAR	100.000 \$	
279- MUHTELİF ALACAKLAR		100.000 \$
27905- Türev Fin. Araç. Alacaklar		
/		

f- Nazım kayıtların kapatılması;

30.06.2015		
967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV	1.100.000 \$	
FİN. ARAÇ. BORÇLAR-TP		
967400- Para Alım Opsiyonları		
967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV	1.000.000 €	
FİN. ARAÇ. BORÇLAR-YP		
967401- Para Satım Opsiyonları		
965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		1.100.000 \$
FİN. ARAÇ. ALACAK.-YP		
965400- Para Alım Opsiyonları		
965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		1.000.000 €
FİN. ARAÇ. ALACAK.-YP		
965401 - Para Satım Opsiyonları		
/		

Örnek:

BB Bankası gelecekte faiz oranlarında artış beklemekte olup, olası bu artışlardan faydalanmak amacıyla 01.04.2015 tarihinde Libor'a bağlı üç ay vadeli 10.000.000 USD tutarında bir faiz alım opsiyonu satın almıştır. Opsiyon sözleşmesi uyarınca, BB Bankası opsiyonu çıkaran CC Bankasına % 7 faiz ödeyecek, Libor üzerinden de faiz alacaktır. BB Bankasının ödeyeceği prim 30.000 USD, CC Bankasının ödeyeceği teminat 50.000 USD'dir. Dönem boyunca oluşan faiz oranları şu şekildedir:

<u>Tarih</u>	<u>Libor (%)</u>	<u>Kur (\$/TL)</u>
01.05.2015	7	3
31.05.2015	8	3,15
30.06.2015	8,5	3,30

A- BB Bankasının yapacağı kayıtlar:

a- Sözleşmenin kayıtlara alınması ve prim ödemesi;

<u>01.04.2015</u>		
965- ALIM SATIM AMAÇLI	10.000.000\$	
TÜREV FİN. ARAÇ.ALACAKLAR		
965406- Faiz Alım Opsiyonları		
967- ALIM SATIM AMAÇLI		10.000.000 \$
TÜREV FİN. ARAÇ.BORÇLAR		
967406- Faiz Alım Opsiyonları		
/		
<u>01.04.2015</u>		
281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR	30.000 \$	
281018- Verilen Opsiyon Primleri		
023- YURTİÇİ BANKALAR		30.000 \$
/		

b- 31.05.2015 tarihinde yapılacak kayıtlar: Ödenen primin döneme ait olan bölümünün itfası;

<u>31.05.2015</u>		
295- DÖVİZ VAZİYETİ	20.000 \$	
873- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR	63.000	
87303- Opsiyon A/S İşlemlerinden		
281- BORÇLU GEÇİCİ HESAPLAR		20.000 \$
281018- Verilen Opsiyon Primleri		
294-DÖVİZ A/S HESABI		63.000
/		

Faiz gelirinin hesaplara yansıtılması; Döneme ait net faiz geliri; $[(10.000.000) \times (0.08-0.07) \times 60/360] = 16.667 \text{ USD}$ 'dir.

<u>31.05.2015</u>		
225- TÜREV FİN. VARLIK.	16.667 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	52.501	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		16.667 \$
753- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		52.501
/		

Ara döneme ilişkin yapılan bu gelir kaydı ertesi gün iptal edilmelidir.

c- 30.06.2015 tarihindeki değerlendirme kayıtları ve kalan opsiyon priminin itfası;

<u>30.06.2015</u>		
295- DÖVİZ VAZİYETİ	10.000 \$	
873- TÜREV ARAÇ. ZARARLAR	33.000	
87303- Opsiyon A/S İşlemlerinden		
281- BORÇ. GEÇİCİ HESAP.		10.000 \$
281018- Verilen Opsiyon Primleri		
294- DÖVİZ A/S HESABI		33.000
/		

Bankanın 30.06.2015 tarihinde alacağı faiz geliri; $[10.000.000 \times (0.085-0.07) \times 90/360] = 37.500 \text{ USD}$ 'dir.

<u>30.06.2015</u>		
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	37.500 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	123.750	
295- DÖVİZ VAZİYETİ		37.500 \$
753- TÜREV FİNAN. ARAÇ KÂRLAR		123.750
/		

BB Bankası ödemiş olduğu primi geri alamayacağından, cari faiz oranı anlaşma faiz oranının (%7) üzerine çıktığı durumlarda lehte bir gelir farkı oluşacak ve buna bağlı opsiyon hakkını kullanacaktır. Vadedeki faiz oranı sözleşme faiz oranının altında kalması

durumunda ise opsiyon hakkını kullanmayacak, zararı sadece ödediği prim tutarı kadar olacaktır.

d- Opsiyon hakkı kullanıldığında faiz gelirinin alınması ve nazım hesapların kapatılması;

30.06.2015		
023- YURTIÇİ BANKALAR	37.500 \$	
225- TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR		37.500 \$
/		
967- ALIM SATIM AMAÇLI	10.000.000 \$	
TÜREV FİN. ARAÇ. BORÇLAR		
967406- Faiz Alım Opsiyonları		
965- ALIM SATIM AMAÇ. TÜREV		10.000.000 \$
FİN. ARAÇ. ALACAK.		
965406- Faiz Alım Opsiyonları		
/		

B- CC Bankasının yapacağı kayıtlar

a- Sözleşmenin kayıtlara alınması, teminat ödemesi ve prim tahsilatı;

01.04.2015		
965- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV	10.000.000 \$	
FİN. ARAÇ. ALACAKLAR		
965403- Faiz Satım Opsiyonları		
967- ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		10.000.000 \$
FİN. ARAÇ. BORÇLAR		
967403- Faiz Satım Opsiyonları		
/		
01.04.2015		
025- YURTDIŞI BANKALAR	30.000 \$	
294- DÖVİZ A/S HESABI	90.000	
295- DÖVİZ VAZİYET		30.000 \$
753- TÜREV FİN. ARAÇ. KÂRLAR		90.000
/		

01.04.2015		
279- MUHTELİF ALACAKLAR	50.000 \$	
27905- Türev Fin.Araç.Alacaklar		
023- YURTIÇİ BANKALAR	50.000 \$	
/		

b- 31.05.2015 tarihinde yapılacak kayıtlar; Bankanın bu tarihteki net faiz gideri 16.667 USD'dir. Bu tutarın teminattan karşılandığı varsayımıyla aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmesi gerekir:

31.05.2015		
295- DÖVİZ VAZİYETİ	16.667 \$	
873- TÜREV FİN. ARAÇ. ZARARLAR	52.501	
279- MUHTELİF ALACAKLAR		16.667 \$
294- DÖVİZ A/S HESABI		52.501
/		

Yapılan anlaşmada, değerlendirme işlemi sonucunda azalan teminat bakiyesinin tamamlanması gerektiği kararlaştırılmışsa, bu tutarın başlangıç teminatına benzer şekilde kayıtlara alınması gerekir. Bu örnekte ilave bir teminat yatırılmadığı varsayılmıştır.

c- 30.06 2015 tarihinde yapılacak kayıtlar; önceki dönem sonunda yapılan değerlendirme kaydının ertesi gün iptal edildiği varsayımıyla, CC Bankasının vade tarihinde toplam net faiz gideri 37.500 USD'dir. Bu tutarın teminat olarak yatırılan tutardan karşılanması durumunda, aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmesi gerekir.

30.06.2015		
295- DÖVİZ VAZİYETİ	37.500 \$	
873- TÜREV FİN. ARAÇ. ZARARLAR	123.750	
279- MUHTELİF ALACAKLAR		37.500 \$
294- DÖVİZ A/S HESABI		123.750
/		

d- Kalan teminat bakiyesinin geri alınması ve sözleşmeye ilişkin kaydın kapatılması;

30.06.2015		
023- YURTİÇİ BANKALAR	12.500 \$	
279- MUHTELİF ALACAKLAR		12.500 \$
30.06.2015		
967- ALIM SATIM AMAÇ. TÜREV	10.000.000 \$	
FİN. ARAÇ. BORÇ.		
967403- Faiz Satım Opsiyonları		
965- ALIM SATIM AMAÇ. TÜREV		10.000.000 \$
FİN. ARAÇ. ALACAK.		
965403- Faiz Satım Opsiyonları		
/		

Opsiyon sözleşmesi sonucu BB Bankasının net geliri; alınan faizden ödenen prim düşüldükten sonra kalan tutar olan 7.500 USD'dir. Piyasa faiz oranlarının anlaşma oranının altında kalması durumunda, opsiyon alıcısı ödediği prime ilave olarak bir faiz de ödemek durumunda kalacağından hakkını kullanmayacak, zararı ödediği prim ile sınırlı tutacaktır.

BÖLÜM IV.YAPILANDIRILMIŞ FİNANSAL ÜRÜNLERDE MUHASEBELEŞTİRME ÖNERİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde yeni nesil finansal araçların muhasebeleştirilmesine yönelik önerilere yer verilecektir. Bu çerçevede daha önce ele alınmış olan yeni finansal ürünleri karakteristik özelliklerine göre iki gruba ayırmanın muhasebeleşirme işlemleri açısından daha doğru olacağı düşünülmektedir. Bunlar sırasıyla şunlardır:

1. Yeni nesil türev ürünler,
2. Yapılandırılmış finansal ürünler.

4.1.Yeni Nesil Türev Ürünlerde Muhasebeleşirme Önerileri

Bu ürünler genelde iki farklı opsiyon, swap vb. aynı tip türev ürünlerin ya da opsiyon ve future işlem swap ve opsiyon gibi iki ya da daha fazla farklı türev ürünlerin birleşiminden oluşan ürünlerdir. Dolayısı ile ortaya çıkan yeni ürün de yine opsiyon, swap vb. bir türev ürün olmaktadır.

Bu çerçevede muhasebesinin de, yine daha önceki bölümlerde yer verilen türev ürün muhasebesine benzer olması gerektiği düşünülmektedir. Ancak ürünlerin dayanak varlık yapısının karmaşık olması nedeni ile Tek Düzen Hesap Planı'nda ayrı yer verilmesi ve muhasebeleşirmenin de bu doğrultuda yapılmasının daha uygun olacağı önerilmektedir. Bu çerçevede, bu türdeki ürünler için türev ürünler ile ilgili hesapların altında alt hesap skontların açılması uygun olacaktır. Dolayısı ile Tek Düzen Hesap Planı'nın önerilen yeni hesaplarla birlikte ilgili hesaplarının yeni görünümü Ek-2'de yer almaktadır.

4.2. Yapılandırılmış Finansal Ürünlerde Muhasebeleştirme Önerileri

4.2.1. Anapara Koruması Sağlayan Araçlar

Örnek

Anapara koruması sağlayan aracın dayanak varlığı BİST 100 endeksine dayalı bir opsiyon ve bir tahvildir. Anapara koruma seviyesi %100'dür. Bu aracın katılım oranı %90'dır. Toplam yatırılan tutar 1.000 TL'dir.

Örnekteki ürün oluşturulurken, 1.000 TL'nin bir bölümü ile tahvil bir bölümü ile de dayanak varlığı BİST 100 endeksi olan bir opsiyona yatırım yapılmıştır. Tahvil ile anapara korunmakta, BİST 100 endeksine dayalı opsiyon ile ek getiri sağlanmıştır.

Değerleme döneminde BİST 100 endeksinin %5 yükseldiği görülmüştür. Dönem sonunda, BİST 100 endeksi %20 yükselmiştir.

Değerleme döneminde;

Ek getiri = Başlangıç yatırım tutarı x Vade sonu BİST 100 performansı x Katılım oranı

$$\text{Ek getiri} = 1.000 \text{ TL} \times \%5 \times \%90 = 45 \text{ TL}$$

Dönem sonunda;

Ek getiri = Başlangıç yatırım tutarı x Vade sonu BİST 100 performansı x Katılım oranı

$$\text{Ek getiri} = 1.000 \text{ TL} \times \%20 \times \%90 = 180 \text{ TL}$$

İkinci durumda, BİST 100 endeksi %20 düştüğü takdirde yatırımcı vade sonunda başlangıç yatırımı olan 1.000 TL'yi geri alır. Bu durumda endeks %20 düşmüş olmasına karşın 200 TL'lik bir kayıp gerçekleşmemekte ve anapara korunmaktadır.

Ürün İhracı

		/		
010 KASA			1.000	
	376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER			1.000

Ürünün nazım hesaplarda izlenmek üzere kaydı

_____ / _____

964 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ

ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN AL.

1.000

96450 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri

966 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV

FİN. ARAÇ ALIM SATIM İŞL. BORÇLAR

1.000

96650 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri

Dönem sonu değerlendirme işleminde müşteriye ödeme yapılması gerektiği görülürse
(Endeks % 5 yükselmiştir)

$$1.000 \text{ TL} \times \%5 \times \%90 = 45 \text{ TL}$$

_____ / _____

882 DİĞER GİDERLER VE ZARARLAR

45

360 FAİZ VE GİDER REESKONTLARI

45

36009 Türev İşlemler Gider Reeskontları

Ertesi gün reeskont işlemi kapatılacaktır.

Dönem sonunda müşteriye ek ödeme yapılması durumu (Endeksin %20 yükselmesi)

$$1.000 \text{ TL} \times \%20 \times \%90 = 180 \text{ TL}$$

_____ / _____

872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV

FİN. ARAÇ. ZARAR.

180

87204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden

010 KASA

180

Ürünün dönem sonu itfası

/		
376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	1.000	
010 KASA		1.000

Vade sonu nazım hesapların kapatılması

/		
966 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN.		
ARAÇ ALIM SATIM İŞL. BORÇLAR	1.000	
96650 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri		
964 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİN. ARAÇ ALIM SATIM İŞL. AL.		1.000
96450 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri		

Müşteriye herhangi bir ödeme yapılmaması durumunda (Endeksin %20 düşmesi) ise yıl geçişi gerçekleşmediği varsayımıyla itfa işlemi gerçekleştirilecek ve nazım hesaplar kapatılacaktır.

4.2.2. Getiriyi Artıran Yapılandırılmış Finansal Araçlar

4.2.2.1. İskontolu Sertifika (Discount Certificate-DC)

Örnek

ABC hisse senedi 5 TL fiyattan işlem görmektedir. Dayanak varlığı ABC hisse senedi olan 1 ay vadeli İskontolu Sertifikanın satış fiyatı 4,76 TL'dir. Maksimum getiri düzeyi ise 4,86 TL olarak belirlenmiştir. Bu fiyatlarla iskonto oranını hesapladığımızda $5 - 4,76 = 0,24$ $0,24/5 = 0,048$ yani % 4,8 olmaktadır. Maksimum getiri oranı ise $4,86 - 4,76 = 0,1$ $0,1/4,76 = 0,021$ yani % 2,1'dir. Sonuçta, bu finansal aracı alan yatırımcı maksimum % 2,1 getiriye razı olmakta buna karşılık, bu aracı % 4,8 iskonto ile almaktadır. Banka ise, % 2,1 maksimum getiriyi % 4,8 iskonto ile müşterilerine vermektedir.

1 aylık vade sonunda aşağıdaki 3 durum söz konusu olabilir.

1. Olasılık: ABC hisse senedi maksimum getiri düzeyi olan 4,86 TL veya bu fiyatın üzerinde işlem görürse, İskontolu Sertifika tarafından yatırımcıya maksimum getiri düzeyi olan 4,86 TL ödenecektir.

Dayanak varlık fiyatı $\geq$ maksimum getiri düzeyi olduğundan maksimum getiri ödenir.

2. Olasılık: ABC hisse senedi maksimum getiri düzeyi olan 4,86 TL'nin altında ve başlangıç yatırımı olan 4,76 TL'nin üzerinde işlem görürse, İskontolu Sertifika alan yatırımcı ABC hisse senedine sahip olur. ABC hisse senedinin fiyatı, 4,76 TL'den daha yüksek olduğundan yatırımcı 4,76 TL ile arasındaki fark kadar getiri sağlar.

Dayanak varlık fiyatı $<$ Maksimum getiri düzeyi olduğundan fiziksel teslimat yapılır.

3. Olasılık: ABC hisse senedi, başlangıç fiyatı olan 4,76 TL'nin altında işlem görürse, İskontolu Sertifika yatırımcısı 2. Olasılıkta olduğu gibi ABC hisse senedi elde eder. Ancak ABC hisse senedinin piyasa fiyatı 4,76 TL'den daha düşük olduğu için yatırımcı zarar eder. Bununla birlikte, bu zarar doğrudan ABC hisse senedi alınmış olması durumunda oluşacak zarardan daha düşük olur.

Dayanak varlık fiyatı $<$ Maksimum getiri düzeyi olduğundan fiziksel teslimat yapılır.

Sertifika İhracı

_____ / _____	
010 KASA	4,76
378 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKI	0,10
376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	4,86

Ürünün nazım hesaplarda izlenmek üzere kaydı

964 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN.	
ARAÇ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN AL.	4,76
96450 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri	
966 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV	
FİN. ARAÇ ALIM SATIM İŞL. BORÇLAR	4,76
96650 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri	

Vade sonu fiyat 4,9 olduğunda

376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL	
KIYMETLER	4,86
872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV	
FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR	0,10
87204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden	
010 KASA	4,86
378 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKI	0,10

Vade sonu fiyat 4,8 olduğunda

376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	4,86
872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL	
ARAÇLARDAN ZARARLAR	0,04
87204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden	
030 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI	
KÂR/ZARARA YANS. MEN. DEĞ.	4,80
03003 Hisse Senetleri	
378 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKI	0,10

Vade sonu fiyat 4,7 olduğunda

		/	
376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	4,86		
030 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI			
KÂR/ZARARA YANS. MEN. DEĞ.		4,70	
03003 Hisse Senetleri			
378 MENKUL KIYMET İHRAÇ FARKI		0,10	
752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV			
FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR		0,06	
75204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden			

Vade sonu nazım hesapların kapatılması

		/	
966 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ			
ALIM SATIM İŞL. BORÇLAR	4,76		
96650 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri			
964 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN.			
ARAÇ ALIM SATIM İŞL. AL.		4,76	
96450 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri			

4.2.2.2. Yüksek Performansa Dayalı Sertifika (Outperformance Certificate-OC)

Örnek

Dayanak varlık ABC hisse senedi

Yüksek Performansa Dayalı Sertifika başlangıç fiyatı 300 TL

Hisse senedi başlangıç fiyatı 300 TL

Performans sınır düzeyi 300 TL

Performans faktörü % 150

Performans sınır düzeyi olan 300 TL' nin üzerindeki fiyatlarda Yüksek Performansa Dayalı Sertifika yatırımcısına aşağıda hesaplanan getiriyi sağlar;

Yatırımcının getirisi = Dayanak varlığın vade sonu değeri - Dayanak varlığın başlangıç değeri x Performans oranı

Değerleme döneminde ABC hisse senedi fiyatı % 6 oranında artarak 318 TL olursa Yüksek Performansa Dayalı Sertifika yatırımcısı; $(318-300) \times (\%150) = 27$ TL kazançlıdır ve bankanın bu miktarda kaybı vardır.

Örneğin; vade sonunda ABC hisse senedi fiyatı % 10 oranında artarak 330 TL olursa Yüksek Performansa Dayalı Sertifika yatırımcısı; $(330-300) \times (\%150) = 45$ TL kazanır ve vade sonunda 345 TL (300 TL + 45 TL) elde eder. Dolayısıyla bankanın bu miktarda kaybı vardır.

Performans sınır seviyesi olan 300 TL'den düşük seviyelerde oluşan fiyatlarda, Yüksek Performansa Dayalı Sertifika dayanak varlıktaki fiyat değişikliklerini aynen yansıtır. Dayanak varlıktaki fiyat değişiklikleri performans sınır düzeyine kadar aynen dikkate alınır. Dayanak varlığın fiyatı performans sınır düzeyinden daha düşük gerçekleşirse, herhangi bir performans olmadığından performans oranı dikkate alınmaz. Performans sınır düzeyinden sonra performans oranı esas alınarak hesaplama yapılır.

Örneğin ara dönemde bankanın yukarıda yer aldığı şekilde 27 TL zarar ettiği şekilde vade sonunda ABC hisse senedi fiyatı 270 TL seviyesinde gerçekleşirse, %10'luk bir düşüş sergilemiş olup, Yüksek Performansa Dayalı Sertifika yatırımcısı %10 düzeyinde bir kayba uğrar ve vade sonunda 270 TL (300TL – 30TL) elde eder. Dolayısıyla banka da bu miktarda kazançlıdır.

İhraç edilen menkul kıymetin kaydı

010 KASA	300	
376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER		300

İhraç edilen menkul kıymetin nazım hesaplarda izlenmesi

964 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN. ARAÇ		
ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN AL.	300	
96450 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri		
966 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN.		
ARAÇ ALIM SATIM İŞL. BORÇLAR		300
96650 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri		

Ara dönemde değerlendirme sonucu zarar kaydı

872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL		
ARAÇLARDAN ZARARLAR	27	
87204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden		
360 FAİZ VE GİDER REESKONTLARI		27
36009 Türev İşlemler Gider Reeskontları		

Ara dönem değerlendirme kaydının ertesi gün iptal edildiği varsayımıyla dönem sonunda zararın kaydı

376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	300	
872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL		
ARAÇLARDAN ZARARLAR	45	
87204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden		
010 KASA HESABI		345

Ara dönem değerleme kaydının ertesi gün iptal edildiği varsayımıyla dönem sonunda karın kaydı

376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	300	
010 KASA		270
752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN KARLAR		30
75204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden		

Vadesi dolan İhraç edilen menkul kıymetin nazım hesaplardan çıkışı

966 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN.		
ARAÇ ALIM SATIM İŞL. BORÇLAR	300	
96650 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri		
964 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN.		
ARAÇ ALIM SATIM İŞL. AL.		300
96450 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemleri		

4.2.3. Kaldıraçlı Yapılandırılmış Finansal Araçlar

Örnek (Alım Varantı)

Vade 2 ay

Hisse senedi fiyatı: 12,00 TL

Kullanım fiyatı: 11,50 TL

Dönüşüm oranı: 0,1

Alım varantı fiyatı: 0,20 TL

Değerleme dönemi hisse senedi fiyatı 14,00 TL

Dönem sonu hisse senedi fiyatı 11,00 TL olursa

Dönem sonu hisse senedi fiyatı 15,00 TL olursa

Alım Varantının Karda Olması Durumu

Vade sonunda hisse senedinin piyasa fiyatı kullanım fiyatının üzerinde 14,50 TL olursa, varant yatırımcısı aşağıdaki getiriye sağlar.

$$(14,50 - 11,50) \times 0,1 = 0,30 \text{ TL}$$

Burada yatırımcı, cari piyasada hisse senedi fiyatının kullanım fiyatı olan 11,50 TL'nin üzerine çıkması nedeniyle alım hakkını kullanır. Başka bir deyişle piyasada 14,50 TL olan hisse senedini varant gereğince 11,50 TL'den alma hakkına sahip olur ve bu hakkı kullanır.

Yatırımcı vade başında varant için 0,20 TL ödemişti. Bu ödeme dikkate alındığında yatırımcının net kazancı dolayısıyla bankanın kaybı aşağıdaki gibidir.

$$0,30 - 0,20 = 0,10 \text{ TL}$$

Alım Varantının Zararda Olması Durumu

Cari hisse senedi fiyatı vadede kullanım fiyatı olan 11,50 TL ve altında işlem görürse varantın bir değeri kalmaz. Çünkü yatırımcı varantı işleme vermez. Eğer verirse varant gereğince hisse senedini 11,50 TL'den alması gerekir. Bunun yerine piyasada daha düşük fiyattan almayı tercih eder. Bu durumda bankanın kazancı varant için başlangıçta ödediği 0,20 TL kadar olur.

İhraç Edilen Menkul Kıymete İlişkin Yatırımcının Hakkını Kullanmaması Durumunun Kaydı(hisse senedi fiyatı 11,00 TL)

İhraç edilen menkul kıymetin kaydı

/	
010 KASA	0,20
376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	0,20

Sözleşmeden kaynaklanan taahhüttün kaydı

978 TAAHHÜTLERDEN ALACAKLAR	0,20	
980 TAAHHÜTLERDEN BORÇLAR		0,20

Alınan varant değerinin ilgili döneme tekabül eden bölümünün gelir hesaplarına yansıtılması

376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	0,10	
752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR		0,10
75204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden		

Ara dönemde değerlendirme sonucu

$(14,00 - 11,50) \times 0,1 = 0,25$ TL banka zararı

872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL		
ARAÇLARDAN ZARARLAR	0,25	
87204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden		
364 TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER		0,25
364005 Yeni Nesil Türev İşlemler		

Ara dönemde değerlendirme sonucu yapılan zarar kaydı ters kayıtla kapatılacaktır.

Alınan varant değerinin kalan bölümünün gelir hesaplarına yansıtılması

376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	0,10	
752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR		0,10
75204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden		

Nazım hesapların kapatılması

980 TAAHHÜTLERDEN BORÇLAR	0,20	
978 TAAHHÜTLERDEN ALACAKLAR		0,20

**İhraç Edilen Menkul Kıymete İlişkin Yatırımcının Hakkını Kullanması
Durumunun Kaydı(hisse senedi fiyatı 15 TL)**

İhraç edilen menkul kıymetin kaydı

010 KASA	0,20	
376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER		0,20
Sözleşmeden kaynaklanan taahhüttün kaydı		
978 TAAHHÜTLERDEN ALACAKLAR	0,20	
980 TAAHHÜTLERDEN BORÇLAR		0,20

Alınan varant değerinin ilgili döneme tekabül eden bölümünün gelir hesaplarına yansıtılması

376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	0,10	
752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR		0,10
75204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden		

Ara dönemde değ erleme sonucu

$(14,00 - 11,50) \times 0,1 = 0,25$ TL banka zararı

872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV	
FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR	0,25
87204 Yeni Nesil Türev �r�nler Alım Satım İşlemlerinden	
364 TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER	0,25
364005 Yeni Nesil Türev İşlemler	

Ara dönemde değ erleme sonucu yapılan zarar kaydı ters kayıtla kapatılacaktır.

Dönem sonunda alıcının varanta ilişkin hakkını kullanması durumu

$(15,00-11,50) \times 0,1=0,35$

872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV	
FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR	0,35
87204 Yeni Nesil Türev �r�nler Alım Satım İşlemlerinden	
010 KASA	0,35

Alınan varant değ erinin kalan bölümünün gelir hesaplarına yansıtılması

376 İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER	0,10
752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV	
FİNANSAL ARAÇLARDAN K�RLAR	0,10
75204 Yeni Nesil Türev �r�nler Alım Satım İşlemlerinden	

Nazım hesapların kapatılması

980 TAAHHÜTLERDEN BORÇLAR	0,20
978 TAAHHÜTLERDEN ALACAKLAR	0,20

4.2.4. Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat (Dual Currency Deposit - DCD)

Banka İçin Dolar Alım TL Satım Çift Oranlı Opsiyonlu Mevduat Örneği

Tutar:100.000 \$

Vade 2 ay

Spot kur: 1,5385

Kullanım fiyatı 1,5525

Birinci ay sonu kur 1,5825

Yıllık Opsiyon primi % 6

Dönem sonu kur 1,5925

100.000 \$ mevduatı olan bir yatırımcı cari kurun 1,5385 \$/TL olduğu bir zamanda, bir ay sonrası için 1,5525 TL'den \$ alma hakkını bankaya satar. Bu işlem karşılığında %2 mevduat faizi ve ayrıca %1 opsiyon primi alacaktır.

Bu işlemde yatırımcı, elde ettiği prim karşılığında 100.000 \$'ı alıp almama hakkını bankaya vermektedir. Banka işlemin vadesi geldiğinde, piyasada oluşan kurlar ile anlaşılmadaki kullanım fiyatını karşılaştırıp alma ya da almama hakkını kullanacaktır.

Bu işlemde yatırımcı vadede piyasada döviz kurunun, kullanım fiyatı olan 1,5525 \$/TL'den düşük olacağını, buna bağlı olarak bankanın 100.000 \$'ı kendisinden değil piyasadan alacağını, diğer bir ifadeyle satın alma hakkını kullanmayacağını düşünmektedir.

Diğer taraftan banka ise bu işlemde döviz kurlarının yükselmesini beklemektedir. Banka vade geldiğinde piyasada kurların kullanım fiyatı olan 1,5525 \$/TL'den yüksek olacağını, dolayısıyla 100.000 \$'ı piyasa kuru yerine, alım hakkını kullanarak piyasaya göre daha düşük olan kullanım fiyatı ile yatırımcıdan alacağını düşünmektedir. Bu beklenti gerçekleşmezse ödediği opsiyon primi kadar zararı olacaktır.

DTH açılması

011 EFEKTİF DEPOSU	100.000	
311 DÖVİZ TEVDİAT HESABI		100.000

Opsiyonun alınması işleminin nazım hesaplarda izlenmesi

964 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR TP	155.250	
964404 Para Alım Opsiyonları		
965 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL		
ARAÇLARDAN ALACAKLAR YP	100.000	
965404 Para Alım Opsiyonları		
966 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN.		
ARAÇLARDAN BORÇLAR		155.250
966404 Para Alım Opsiyonları		
967 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİN.		
ARAÇLARDAN BORÇLAR		100.000
967404 Para Alım Opsiyonları		

Mevduatın rehine alınması

983 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER	100.000	
983008 Diğer Emanet Kıymetler		
985 EMANET VE REHİNLİ KIYMET VERENLER		100.000

DTH'ın dönemsel reeskontu

$$100.000/12*0,02=166,67$$

$$166,67*1,5825=263,75$$

295 DÖVİZ VAZİYETİ	166,67	
611 YP MEVDUATA VERİLEN FAİZLER	263,75	
361 FAİZ VE GİDER REESKONTLARI - Y.P.		166,67
36100 Mevduat Faiz Reeskontları		
294 DÖVİZ ALIM/SATIM HESABI - T.P.		263,75

Opsiyon priminin döneme ilişkin payının reeskontu

$$500*1,5825= 791,25$$

295 DÖVİZ VAZİYETİ	500	
872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR	791,25	
361 FAİZ VE GİDER REESKONTLARI - Y.P.		500
36199 Diğer Faiz Ve Gider Reeskontları		
294 DÖVİZ ALIM/SATIM HESABI - T.P.		791,25

Opsiyonun karda olduğu durumda zaman değerinin itfası

$$(1,5825-1,5525)*100.000=3.000$$

224 TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	3.000	
752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR		3.000

DTH'ın dönem sonu faiz tahakkuku

$$100.000/6*0,02=333,34$$

$$333,34*1,5925=530,84$$

295 DÖVİZ VAZİYETİ	333,34	
611 YP MEVDUATA VERİLEN FAİZLER	530,84	
311 DÖVİZ TEVDİAT HESABI		333,34
294 DÖVİZ ALIM/SATIM HESABI		530,84

Opsiyon priminin ödenmesi(İki aylık)

$$1.000*1,5925=1.592,50$$

295 DÖVİZ VAZİYETİ	1.000	
872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR	1.592,50	
011 EFEKTİF DEPOSU		1.000
294 DÖVİZ ALIM/SATIM HESABI		1592,50

Dönem sonunda opsiyonun kullanılması durumu

$$(1,5925-1,5525) *100.000=4.000 \text{ TL kar}$$

DTH'ın kapatılıp müşteri dövizinin TL'ye çevrilerek ödenmesi

$$\text{Kasadan çıkacak rakam } (155.250+530,84)= 155.780,34$$

311 DÖVİZ TEVDİAT HESABI	100.333,34	
294 DÖVİZ ALIM/SATIM HESABI	159.780,84	
295 DÖVİZ VAZİYETİ		100.333,34
010 KASA HESABI		155.780,34
752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR		4.000

\$/TL kurunun 1,5525'in altında örneğin 1,5300 olarak gerçekleşmesi halinde opsiyon kullanılmayacaktır. Bu durumda DTH kapatılıp müşteriye döviz faiziyle birlikte ödenecektir.

DTH'ın kapatılıp müşteriye dövizinin ödenmesi

311 DÖVİZ TEVDİAT HESABI	100.333,34	
011 EFEKTİF DEPOSU		100.333,34

Opsiyonun kapatılması

966 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR TP	155.250	
966404 PARA ALIM OPSİYONLARI		
967 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR YP	100.000	
967404 PARA ALIM OPSİYONLARI		
964 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR TP		155.250
964404 Para Alım Opsiyonları		
965 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR YP		100.000
965404 Para Alım Opsiyonları		

Mevduatın teminattan çıkarılması

985 EMANET VE REHİNLİ KIYMET	100.000
VERENLER	
983 EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER	100.000
983008 Diğer Emanet Kıymetler	

4.2.5. Tavan Anlaşması (Cap)

Örnek

Bir firmanın 1 milyon TL tutarında 1 yıl vadeli dörder aylık dönemlerde faiz ödemeli anaparası dönem sonunda ödemeli değişken faizli kredisi bulunmaktadır. Kredinin kullanıldığı tarihte ilgili kredinin faiz oranı % 10 düzeyindedir. Firma faiz oranındaki artıştan korunmak üzere bankayla tavan anlaşması yapmış olup faiz ödeme dönemlerini kapsamak üzere %12' lik tavan faiz oranı belirlenmiştir. Bu işlemde korunma amacı olmayan Banka ilgili dönemlerde faiz oranı tavan faiz oranının üzerine çıktığı takdirde piyasa faiz oranı ile tavan faiz oranı arasındaki farkı firmaya ödeyecektir. Buna karşılık banka firmadan anaparanın % 3'ü oranında primi peşin alacaktır.

Birinci dönem sonunda piyasa faiz oranı % 13,

İkinci dönem sonunda %12,

Üçüncü dönem sonunda %13,5 olarak gerçekleşmiştir.

Sözleşmeden kaynaklanan taahhüt girişi

978 TAAHHÜTLERDEN ALACAKLAR	1.000.000
980 TAAHHÜTLERDEN BORÇLAR	1.000.000

Alınan Prim($1.000.000 \times 0,03 = 30.000$)

010 KASA	30.000	
392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR		30.000
Alınan Primler		

1. ay sonunda alınan Primin ilgili döneme tekabül eden bölümünün tahakkuku

$30.000/12 = 2.500$

12 ay süresince aşağıdaki tahakkuk kaydı yapılacaktır

392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR	2.500	
Alınan Primler		
752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV		
FİNANSAL ARAÇLARDAN KARLAR		2.500
75204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden		

1. dönem sonunda müşteriye sözleşmeden kaynaklanan faiz farkının ödenmesi

$1.000.000 \times (0,13 - 0,12) / 3 = 3.333$

872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL		
ARAÇLARDAN ZARARLAR	3.333	
87204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden		
010 KASA		3.333

2. dönem ödeme yapılmayacağından faiz farkına ilişkin kayıt yapılması gerekmemektedir.

3.dönem sonunda müşteriye sözleşmeden kaynaklanan faiz farkının ödenmesi

$$1.000.000 \cdot (0,135 - 0,12) / 3 = 5.000$$

872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV	
FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR	5.000
87204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden	
010 KASA	5.000

12. dönem sonunda kalan primin gelirlere aktarılması

392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR	2.500
Alınan Primler	
752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV	
FİNANSAL ARAÇLARDAN KARLAR	2.500
75204 Yeni Nesil Türev Ürünler Alım Satım İşlemlerinden	

Sözleşmeden kaynaklanan taahhütün çıkışı

980 TAAHHÜTLERDEN BORÇLAR	1.000.000
978 TAAHHÜTLERDEN ALACAKLAR	1.000.000

SONUÇ

Para ve sermaye piyasalarının globalleşmesi, uluslararası ticaret hacmindeki artış, kullanılmakta olan finansal araçların ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kalması, yatırımcıların piyasalarda meydana gelen dalgalanmalardan ve belirsizlikten koruma istekleri yeni finansal enstrümanların kullanılmasını zorunlu kılmış ve teşvik etmiştir. Son yıllarda kullanımı giderek artan ve finans piyasalarının vazgeçilmez bir parçası haline gelen türev ürünler, piyasalarda işlem yapanların çeşitli nedenlerle başvurdukları araçlar haline gelmiştir.

Finansal piyasaların gelişimiyle birlikte yeni finansal araçlar ortaya çıkması yeni pazarlar oluştururken, risklerde çeşitlenme gibi sonuçlar doğurmuştur. Yatırımcıların riskten korunma ihtiyaçları doğrultusunda ise finansal türev araçlar piyasalarda kullanılmaya başlanmıştır.

Yatırımcılar risklerden korunmak için, finansal türev araçları kullanmakla birlikte, genel olarak bilinen klasik türev ürünler özellikle fon sahipleri için önemli risk oluşturan kredi riskinden korunmak için yeterli olmamaktadır. Bu nedenle kredi riskinden korunmak için yapılandırılmış (yeni nesil) finans ürünleri oluşturulmuştur. Bunun da ötesinde yatırım araçlarında da yeni türev araçlar kullanılarak müşterilere sunulan farklı alternatifler yaratılmıştır.

Gerek klasik türev araçlar, gerekse yapılandırılmış finans ürünleri üstlenilen riskin üçüncü kişilere transfer edilmesine olanak vermektedirler.

Türev işlemlerin yapıldığı piyasalar vadeli işlem piyasaları olarak da adlandırılmaktadır. Türev ürün piyasaları, genel olarak fiyatı bugünden belirlenen bir finansal varlığın gelecek bir tarihte teslimi veya takasının söz konusu olduğu piyasalardır.

Gelişmiş spot piyasalar olması gereken fiyat oluşumuna olanak tanınmasına rağmen, oluşan fiyatlar o an için geçerli olmakta, ödeme ve teslimat, işlem yapılan günde kısa bir süre içerisinde yapılmaktadır. Bu nedenle, işlem yapanlar için spot piyasalarda oluşacak ani fiyat düşüş ve yükselişleri zarar etme riskini de beraberinde getirmektedir.

Bu tür risklerden korunmak amacıyla geleceğe yönelik işlemleri kapsayan sözleşmeler yapılmaya başlanması türev işlem piyasalarının temelini oluşturmuştur.

Riskten korunma (hedging), yatırımcının, türev piyasalarda, spot piyasada bulunduğu pozisyona karşıt bir pozisyon alarak, spot piyasadaki risklerden korunması işlemidir. Türev ürünler, faiz oranı riski, kur riski ve fiyat riski gibi risklerin yönetiminde, kişi ve işletmeler tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Türev ürünlerin diğer bir kullanım amacı, spekülasyon yoluyla kar elde etmektir. Spekülasyon, tahmin ve beklentilere dayanarak, fiyat artışlarından kar elde etmek amacıyla alım-satım yapılmasıdır. Spekülatörlerin türev piyasalarda işlem yapmalarının nedeni, faiz, kur veya fiyat hareketlerini, diğer yatırımcılardan daha iyi tahmin ettiklerine ilişkin inançlarıdır.

Kredi türevleri, bir varlıktan kaynaklanan kredi riskini bu varlıktan ayırıştıran ve ayırıştıran kredi riskinin de karşı tarafa transferine imkân sağlayan karşılıklı finansal sözleşmeler olarak tanımlanabilir. Kredi türev ürünlerinin giderek daha fazla önem kazanmasının temel sebebi; bu ürünlerin kredi riskinin, referans yani işlemin dayandığı varlıktan ayırıştılabilmesi ve transfer edilebilmesine imkân sağlamalarıdır.

Kredi türevleri, dayanak varlığın sahipliğini değiştirmeden risk ve getirinin başka bir tarafa transfer edilmesini sağlayan finansal araçlardır. Kredi türevleri yoluyla transfer edilen kredi riskinin kaynağı, tek bir varlıktan kaynaklanabileceği gibi, bir havuzda toplanan birden fazla varlıktan da meydana gelebilmektedir. Kredi türevlerinin önem kazanmasının temel nedeni, kredi riskinin, dayandığı varlıktan ayırıştılabilmesi ve transfer edilebilmesine olanak tanınmasıdır.

Yapılandırılmış ürünler, kendilerine özel risk ve getiri profilleri olan türev ürünler ile geleneksel finansal ürünlerin kombinasyonudur. Yapılandırılmış ürünlerin iki temel ortak özelliği şunlardır:

Her yapılandırılmış ürünün dayandığı ilgili bir varlık söz konusudur.

Yapılandırılmış ürünlerin sağladığı nakit akışı dayandıkları varlıklara bağlıdır.

Yapılandırılmış ürünler, Ülkemizdeki finansal piyasalar açısından yeni sayılabilecek ürünlerdir. Ekonomideki istikrarsızlığa bağlı mevduat faizlerinin uzun yıllar yüksek seyretmesi, yatırımcıların riske duyarlılığı ve finansal piyasaların daha çok içe dönük olması yapılandırılmış ürünlerin Türkiye'deki gelişimini engelleyen nedenler arasında en önemlileridir.

Bununla birlikte, son yıllarda önceki yıllara oranla faiz oranlarının düşmesi sonucu yatırımcılar farklı yatırım araçları aramaya başlamış ve risk iştahlarında artış gerçekleşmiştir. Ayrıca finansal sistemin giderek daha fazla globalleşmesi ile yapılandırılmış ürün konusunda uluslararası tecrübeye sahip finansal kurumlar piyasalarda faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu çerçevede, Türkiye'de yapılandırılmış ürün kullanımında da artış yaşanmıştır.

Oluşan bu yeni finansal ortamda, ortaya çıkan yeni ve karmaşık finansal araçlar, riskten korunmak isteyen işletmelerce türev araçların kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu gelişmeler, değişen piyasalara ve yeni geliştirilen finansal araçlara uyum sağlanması amacıyla, muhasebe ve finansal raporlama sistemlerinin de geliştirilmesine ilişkin çalışmaların başlamasına neden olmuştur.

Başta türev araçlar olmak üzere, finansal araçlarla yapılan işlemlerin çeşidindeki ve hacmindeki artış, bu araçlarla gerçekleştirilen işlemlerin finansal etkilerinin ne şekilde mali tablolara yansıtılacağı sorununu gündeme getirmiştir. Bu sorun ülkelerin bireysel düzenleme çabalarıyla aşılmaya çalışılmış; ancak, finansal araçların çok hızlı bir şekilde gelişmesi, muhasebe yaklaşımlarının bu araçların esasını yansıtacak şekilde ülkeler

arasında aynı bakış çerçevesinde gelişmemesi sonucunda, aynı muhasebe işlemi için farklı uygulamalar ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan, finansal piyasaların küreselleşmesi, çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması, uluslararası bağımsız denetim kuruluşlarının küresel piyasalardaki etkinliği ve rekabeti ve uluslararası düzenlemelerdeki güncel gelişmeler ortaya çıkan farklı düzenlemelerin uyumlaştırılması gerekliliğini ortaya koymuştur.

Genel olarak bakıldığında, küresel piyasalarda muhasebe ve finansal raporlama sistemleri ile ilgili iki temel farklı yapı bulunmaktadır. Bunlar; Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) geçerli olan ve Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından oluşturulan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GAAP) ile Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından oluşturulan Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) ya da yeni adıyla Uluslararası Finansal Raporlama Standartları(IFRS)'dır.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS), dünya genelinde muhasebe standartlarını birbirine yakınlaştırarak, hazırlanan finansal tabloların karşılaştırılmasına imkan vermeyi amaçlayan standartlardır. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları uyarınca finansal tabloların, işletmelerin mali durumunu, performansını ve nakit akımını dürüst bir şekilde yansıtmak şeklinde hazırlanması gerekmektedir. Gerçeği doğru bir biçimde yansıtmak, gerekli dipnotlara da yer verilerek, bu standartlara uygun muhasebe politikalarının uygulanmasını ve bilginin uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir olarak sunumunu gerektirmektedir.

Ülkemizde türev işlemlerin muhasebeleştirilmesine yönelik çalışmalar önceleri SPK ve BDDK tarafından yürütülmüş olmakla birlikte, daha sonra bu işlev Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından üstlenilmiştir. En son KGK'nın kurulması ile TMSK ortadan kaldırılmış ve KGK muhasebe standartlarının oluşturulmasında tek yetkili organ haline gelmiştir.

Türkiye’de türev araçların muhasebeleştirilmesi konusunda SPK ve BDDK yayınladıkları tebliğler ile yol göstermeye çalışmışlardır. SPK ve BDDK’nın yayınladıkları tebliğler Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun yayınladığı standartlara paralel şekilde hazırlanmıştır. TMSK ve sonrasında KGGK tarafından ise, IASB’nin yayınlamış olduğu finansal ürünlerin raporlanması ile ilgili TMS 32 Finansal Ürünler: Sunum, TMS 39 Finansal Ürünler: Muhasebeleştirme ve Ölçme, TFRS 9 “Finansal Araçlar, TFRS 7 Finansal Ürünler: Açıklamalar standartları Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır. Bu standartlarla, türev ürünlerin elde tutma veya ihraç edilme amaçları, bu amaçlara ulaşılmasında izlenen stratejiler; muhasebeleştirme, değerlendirme ve gelir kaydetme esasları; kredi riski bilgileri ile kredi riski yoğunluğu bilgileri; gerçeğe uygun değer bilgileri ve gerçeğe uygun değer tahmininde uygulanan yöntemler; korunma işlemleri ile ticari amaçlı işlemlere ilişkin bilgiler açıklanmaktadır. Ayrıca işletmeler, riskleri yönetmekte kullandıkları işletme içi yöntemler bazında, piyasa riskine ilişkin bilgileri açıklama konusunda teşvik edilmektedir. Bu standartlarda, sözleşme koşullarına ilişkin bilgiler ile faiz oranı riski, döviz kuru riski, likidite riski, düzenleme riski, operasyon riski ve tanınma riskine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması, türev araçlara ilişkin bilgilerin finansal tablo dipnotlarında veya ekinde sunulan belgelerde yer alması gerekli görülmektedir.

Önümüzdeki dönemde finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne ilişkin olarak kullanılmakta olan UMS 39 kaldırılarak yerine UFRS 9 uygulamaya girecektir. UFRS 9 ile ilgili çalışmalar tamamlanmış olup, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun resmi internet sayfasından duyurulmuştur. Standart son haliyle 01 Ocak 2018 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanacaktır.

UFRS 9 ile, UMS 39’da yer alan finansal araçlara ilişkin sınıflandırma ve ölçümlemeye ilişkin karmaşık esasların basitleştirilmesi ve böylece finansal tablo kullanıcılarına daha yararlı bilgiler sunulması amaçlanmıştır.

UFRS 9: Finansal Araçlar Standardında; finansal araçların sınıflandırılması, ilk muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne ilişkin finansal raporlama ilkeleri yer almaktadır.

UFRS 9'un son versiyonu ile finansal araçların sınıflandırması, ölçümü, değer düşüklüğü ve hedge muhasebesinin bir araya getirilmesi amaçlanmaktadır. Standart bunu, finansal varlıkların sınıflandırmasını, nakit akışlarının yapısını da dikkate alarak bir iş modeli çerçevesinde yapmayı amaçlamaktadır.

Bilanço dışı araçlar olan türev ürünlerin kaydedilmeleri, işleme ilişkin kâr ya da zararın hesaplanması ve kayda geçirilmesi, finansal tablo veya raporlarda gösteriliş şekli ve işlemlerin kayıttan çıkarılmasına ilişkin muhasebe uygulamaları önem taşımaktadır. Çünkü şirketin karşı karşıya kaldığı risk, riskten korunma araçlarıyla gerçekte azaltılmış olsa bile bu durum muhasebe kayıtlarına uygun bir şekilde yansıtılamazsa riskten korunmanın beklenen etkileri finansal tablolara yansıtılamayacaktır.

Bu çerçevede yeni finansal ürünleri karakteristik özelliklerine göre iki gruba ayırmanın muhasebeleştirme işlemleri açısından daha doğru olacağı düşünülmektedir. Bunlar;

1. Yeni nesil türev ürünler,
2. Yapılandırılmış finansal ürünlerdir.

Yeni nesil türev ürünlere yönelik öneriler

Yeni nesil türev ürünler genelde iki farklı opsiyon, swap vb. aynı tip türev ürünlerin ya da opsiyon ve future işlem swap ve opsiyon gibi iki ya da daha fazla farklı türev ürünlerin birleşiminden oluşan ürünlerdir. Dolayısı ile, ortaya çıkan yeni ürün de yine opsiyon, swap vb. bir türev ürün olmaktadır.

Bu çerçevede muhasebesinin de, yine türev ürün muhasebesine benzer olması gerektiği düşünülmektedir. Ancak ürünlerin dayanak varlık yapısının karmaşık olması nedeni ile Tek Düzen Hesap Planı'nda ayrı yer verilmesi ve muhasebeleştirmenin de bu doğrultuda yapılmasının daha uygun olacağı önerilmektedir. Bu çerçevede, bu türdeki ürünler için türev ürünler ile ilgili hesapların altında alt hesap skontların açılması uygun olacaktır. Açılması gereken alt skontların yerlerine ilişkin bilgi ekte yer almaktadır.

Yapılandırılmış finansal ürünlere yönelik öneriler

Yapılandırılmış finansal ürünler ise, Ülkemizde yeni uygulanmaya başlanan ürünler olduğu için muhasebe uygulamaları boyutunda belirsizlikler bulunmaktadır. Bu çerçevede yer alan ürünlerin giderek çeşitlendirildikleri, yaygınlaştıkları ve banka finansal tablolarında daha fazla yer aldıkları dikkate alındığında belirsizliklerin giderilmesi önem taşımaktadır. Ancak bu türdeki ürünlerin çok farklı nitelikler taşımaları ve karmaşık yapıları nedeniyle standart muhasebe uygulamalarının belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu çerçevede düzenleme ve gözetim organı tarafından ürün grupları oluşturularak muhasebe alanında standart sağlayıcı düzenleme yapılmalıdır.

Nitekim, çalışmamızın son bölümünde, belirli ürünlere yönelik muhasebe kayıt düzeninin nasıl olması gerektiğine ilişkin, hem dikkat çekmek hem de yol gösterici olması amacıyla örnek uygulamalar yapılmıştır.

KAYNAKLAR

- Acar, B.,(2009), “Swap İşlemlerinin Muhasebe ve Vergisel Açıdan Analizi”, Vergi Raporu.
- Adıgüzel, H., Yılmaz, A.,(2015), “Türev Ürünlerin Finansal Riskten Korunma Aracı Olarak Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, ISMMMO Mali Çözüm Dergisi.
- Akay, H., (2002), “Türev Ürünlerden Swap İşlemleri ve Muhasebeleştirme İlkeleri”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt:4, Sayı: 3, s. 31–48.
- Akdoğan, N., (2007), “Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Uygulama Süreci: Sorunlar, Çözüm Önerileri”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:80, s.101-117.
- Akdoğan, N., (2004), “Muhasebe Standartlarına Toplu Bakış Muhasebe Uygulaması-Vergi İlişkisi”, Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Bildirileri, Ankara.
- Akdoğan, N. ve Sevilengül, O., (2007), “Türkiye Muhasebe Standartlarına Uyum İçin Tekdüzen Hesap Planında Yapılması Gereken Değişiklikler”, Mali Çözüm Dergisi. Sayı. 84,s. 29-70.
- Albreth, S., Stice, E. ve Stice, J., (2010), “Financial Accounting”, Ohio, Thomson South-Western.
- Alexander,D.,(2003),“Fair Value In IAS US GAAP”, s. 12-13, www.business.uiuc.edu/accountancy/research/vkzcenter/conferences/gottingen/papers/alexander.pdf
- Alexander, C.,Kaeck,A.,(2008), “Regime Dependent Determinants Of Credit Default Swap Spreads”, Journal Of Banking & Finance, 32, s.1008 –1021.
- Alpan, F.,(1999),“Örneklerle Futures Anlaşmalar ve Opsiyonlar”, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Altıntaş Ayhan M., (2006),”Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği”, Turhan Kitapevi, Ankara.
- Altuğ, O.,(2000),“Banka İşlemleri ve Muhasebesi”, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Anbar, A., Alper, D.,(2011), “Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Nisan/2011.

- Anson,M.,Fabozzi,F.,Choudhry, M.,Chen, R.,(2004),”Credit Derivatives: Instruments, Applications and Pricing”, Hoboken, Nj, Usa:John Wiley & Sons, Inc.,
<http://site.ebrary.com/lib/istanbul/doc?id=10114047&ppg=5>
- Arıkan, A. N.,(2000),“Opsiyon Sözleşmelerinin İşleyişi ve Vergisel Boyutu”, Sirküler Rapor Serisi, TÜRMOB Yayınları- No:120, Ankara.
- Arditti, Fred, (1996), “Derivatives -A Comprehensive Resource For Options,Futures, Interest Rate Swaps And Mortgage Securities”, Harvard BusinessSchool Press.
- Aşıkoğlu, R., Kayahan, C. (2008),”Global Finansal Sistem Etkileşimiyle Türkiye’nin Türev Piyasa Görünümü”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı.2, Cilt.10, s.157-179.
- Australian Securities Exchange,(2009), “Warrants, Understanding Trading and Inverstment Warrants”.
- Aydın, N.,(2004), “Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Aydın, S. (2009),“Türk Bankacılık Sisteminde Türev Ürünlerin Kullanımı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aysan, M., A., (2008),” Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Ulusal Uyum:Türkiye Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı.40, s.44-53.
- Backshall, T., (2004), “Improving Performance With Credit Default Swaps”. The Barra Credit Series, 1-4.
- Banks, E., (1994), “Complex Derivatives”, Illinois, Probus Publishing Company.
- Banks, E., (2006), “Synthetic and Structured Assets”, New Jersey, John Wiley & Sons.
- Banks, E.,Glantz, M.,Siegel, P.,(2007), “Credit Derivatives: Techniques to Manage Credit Risk for Financial Professionals”, Mc-Graw Hill FinancialEducation Series.
- Barlocher, J.,(2009), “Experience With The Collection And Publication Of Data On Structured Products İn Switzerland”, *IFC Bulletin No 31*.
- Baran, Ö., (2007), “The Use of Derivatives in Banking Sector and Their Applications in Turkey”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barnes, R.(2001), “Accounting for Derivatives and Corporate Risk Management Policies”, *Journal of Derivatives Accounting*.

- Başbilici, O. (2006),“Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Benkert, C. (2004), “Explaining Credit Default Swap Premia”. Journal of Future Markets.
- Bhaskar, V..(2003), “Derivatives Simplified: An Introduction to Risk Management”,California: Sage Publications.
- Bilgili, E., Akyel, N. Ve Karaca, N. (2005),”Vadeli İşlem Sözleşmeleri ve Muhasebeleştirilmesi”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:26.
- Bolak, M.,(1998),”Finans Mühendisliği, Kavramlar ve Ürünler”, Beta Yayınları.
- Bomfim, A.N.,(2005), “Understanding Credit Derivatives And Related Instruments”, Elsevier Academic Press.
- Bozkaya, B., (2010),“Döviz Dayalı Vadeli İşlemler ve Muhasebe Uygulamaları”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe/Finans Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,.
- Bozkurt, T., (2006), “Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesinin 32 ve 39 No’lu Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi”, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bragg, S. (2012), “Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles”, New Jersey: John Wiley&Sons Inc.
- Brandon K.,Fernandez, F. A.,(2005), "Financial Innovation and Risk Management: An Introduction to Credit Derivatives ", Journal of Applied Finance; 15, 1; Abı/Inform Global Pg. 52.
- Brewer, E., Minton, B.A. - Moser, J. T. (1994), “The Effect of Bank-Held Derivatives on Credit Accessibility”, Working Paper.
- Brigham, E. F., Ehrhardt, M. C.,(2008), “Financial Management, Theory And Practice”, 12. Edition, USA.
- Bruyere, R.,(2006), “Credit Derivatives and Structured Credit: A Guide for Investors”, Sussex: John Wiley & Sons.
- Bunea, C.A.,(2009), “Basic Principles of Hedge Accounting”,George Bacovia University, Bacau MPRA(Munich Personal RePEc Archive) Paper No. 17072.

- Büyükışık, E.,(2001), “Faiz Tavan, Taban ve Yaka Sözleşmeleri”, Vergi Dünyası, Sayı:239.
- Carter, C. A.,(2003), “Futures and Options Markets”, Pearson Education, Prentice Hall.”
- Carter, D., Simpson, G. Adkins, L. (2006), “Managerial Incentives and the Use of Foreign-Exchange Derivatives By Banks”,
<http://www.learneconometrics.com/pdf/cragg12.pdf> (02.04.2014)
- Ceylan, A.,(2002), “Finansal Teknikler”, Ekin Yayıncılık.
- Ceylan, A., Korkmaz T.,(2004),” **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**”, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.Sf 13
- Chambers, Nurgül (2009), “Türev Piyasalar”, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Chaplin, G.,(2010), “Credit Derivatives: Trading, Investing and Risk Management”, 2. Baskı, John Wiley & Sons.
- Chaplin, G.,(2005), “Credit Derivatives: Risk Management, Trading And Investing”, John Wiley & Sons.
- Charumathi, B. (2009), “On the Determinants of Interest Rate Swap Usage by Indian Banks”, The World Congress on Engineering 2009, July 1 - 3, London, UK.
- Chisholm, M. A.,(2010), “Derivatives Demystified: A Step-By-Step Guide To Forwards, Futures, Swaps And Options”, 2.Baskı, Wiley Publisher.
- Chorafas, D.,(2000), “Credit Derivatives and the Management of Risk”, New York: Prentice Hall.
- Chorafas, D. N.,(2008), “Introduction to Derivative Financial Instruments”, Mcgraw-Hill Professional.
- Choudhry,M.,(2006),”The Credit Default Swap Basis”, Bloomberg Press.
- Clark, E., Ghosh, D. K.,(2004), “Arbitrage, Hedging, and Speculation: The Foreign Exchange Market”, Greenwood Publishing Group.
- Clelow, L.,Strickland, C.,(1997),” Exotic Options: The State of The Art”, International Thomson Business Press.
- Comiskey, E.E., Mulford, C.W., (2008), “The Non-Designation of Derivatives As Hedges for Accounting Purposes”, The Journal Of Applied Research in Accounting and Finance, Volume 3 Issue 2.

- Çına Bal,E.,(2013), “Türkiye Finansal Raporlama Standardı - 9 "Finansal Araçlar" Standardına Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması ve Uygulama Örnekleri”, İşletme Araştırmaları Dergisi.
- Das, S. (2000), “Credit Derivatives and Credit Linked Notes”, 2. Basım, New York: John Wiley & Sons Ltd.
- Das, S.,(2005), “Credit Derivatives: CDOs and Structured Credit Products”, 3.Basım, Singapur: John Wiley & Sons.
- Das, S.,(2006),”Structured Products”. 3. Baskı. John Wiley & Sons.
- Delikanlı İ.U.,(2010), “Bankacılıkta Kredi Türevlerinin Hissedar Değerine Katkısı, Etkin Bir Şekilde Kullanımına İmkan Sağlayacak Risk Yönetimi Yapılanması ve Finansal Raporlaması”, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No: 271.
- Demirel, E.,(2007), “TFRS/URFS 7 Kapsamında Finansal Raporlamada Muhasebenin Rolü”, SMM TESMER Seminerleri.
- Deloitte (2013), “IFRS 9 Gets a New Hedge Accounting Model”, Deloitte Headsup.Cilt:20. Sayı 32.
- Demirel E.,(2007), “TFRS/URFS 7 Kapsamında Finansal Raporlamada Muhasebenin Rolü”, SMM TESMER Seminerleri , İstanbul.
- Discount Certificates Product Brochure,(2006), Deutsche Bank AG, Frankfurt, Germany.
- Dizman, Şakir (2014), “Türev Finansal Ürünlerin; Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ve Yeni Hesap Planı Taslağı Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 17-30.
- Dolgova, N.,(2006), “Hedging of Barrier Options”, Mas Finance Thesis Uni/Eth Zürich.
- Dubıl, R.,(2011), “Financial Engineering and Arbitrage in The Financial Markets”, 1. Baskı, New Jersey: Wiley Publisher.
- Dubofsky,D.A., Miller,T.W.(2003), “Derivatives: Valuation and Risk Management”,Oxford University Press.
- Edwardes, W.,(2000), “Key Financial Instruments: Understanding and Innovating in the World of Derivatives”, New York: Financial Times/Prentice Hall.
- Elitaş, C., Elitaş, B. L., Kalafat, M., (2009),” Türev Ürünler ve Muhasebe Sistematiği”, Mali Pusula Dergisi, Sayı.52, s..34-48.

- Epstein, B.J., Mirza,A.A,(2002), “Interpretation and Application of International Accounting Standards”, John Wiley & Sons, Inc., New York.
- Erdil, T.,B.,(2008), “Finansal Türevler ve Kredi Temerrüt Swaplarının Teori ve Uygulamaları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erol, Ü. (2014), “Türev Piyasalar: Futures, Forward, Swap ve Opsiyonlar”, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Ersan, I., (2003), “Finansal Türevler Futures & Options & Swaps”, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Fabozzi, F. J.,(2000), “Bond Markets, Analysis and Strategies”, 4. Edition, Prentice Hall.
- Fabozzi, F., J., Davis, H., A, Choudhry, M., (2006), “Introduction to Structured Finance”, New Jersey, John Wiley & Sons.
- Fettahoğlu, A.,(1991), “Finansal Piyasalarda Yenilikler ve 1980 Sonrası Türkiye”, Ankara.
- Finnerty, J. D., Grant, D., (2006), “Testing Hedge Effectiveness under SFAS 133”, The CPA Journal,
- Flavel, R., R.,(2011), “Swaps and Other Derivatives”, 2.Baskı,Wiley Publisher.
- Frankau, S.,Spinellis, D.,Nassuphi, N.,Burgard C.,(2008),”Commercial Uses: Going Functional on Exotic Trades”, Cambridge University Press.
- Fraser, B. & Xie, S. (1999), “JP Morgan Guide to Credit Derivative”, New York.
- Garcia, J., Goossens, S.,(2011), “Art of Credit Derivatives : Demystifying The Black Swan”, 1.Baskı, New Jersey: John Wiley And Sons Ltd..
- Goodman, S. L., Shumin L., Douglas J. L., Zimmerman,T.,A., Fabozzi,F.,J.,(2008), “Subprime Mortgage Credit Derivatives”, 2. Baskı, John Wiley & Sons Inc Yayınevi.
- Gregoriou, G.N.,Alı, P.U.,(2008),”Credit Derivatives Handbook: Global Perspectives, Innovations, and Market Drivers”, Mcgraw-Hill Professional.
- Gücenme, Ü,(2005), “Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi”, Aktüel Yayınları, 5. Baskı, Bursa5.
- Gündoğdu, Aysel (2012), “Türk Sermaye Piyasasında Yapılandırılmış Yeni Bir Finansal Ürün: Varant”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt:4, s. 57-65.

- Gündüz, L.,Tutal, M.,(1995), “Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi: Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri”, Sermaye Piyasası Kurulu, 1995. Sf 14
- Güvemli, O. (2006), “Küreselleşmenin Muhasebe Uygulamalarına Etkisi”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı.30.
- Haftacı,V., Pehlivanlı D.,(2007), “UMS 39 ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007 /1 : 139-151.
- Hassan, M. K., Khasawneh, A., (2009), “The Determinants of Derivatives Activities in U.S. Commercial Banks”, Working Paper 2009-WP-10.
- Hazar, A., Babuşcu, Ş., (2017), “Temel Banka Muhasebesi –Şube İşlemleri-”, Akademi Consultin & Training, Ankara, 2017
- Henry E, Jr., (2006), “Hedge Funds and Derivatives Markets: History, Issues, and Current Initiatives”, Remarks of Before Fixed Income Forum.
- Hopwood, A., G., (1994), “Some Reflections of The Harmonization of Accounting within The EU”. The European Accounting Review, s.241-253.
- Horcher, K.,A.,(2005), “Essentials of Financial Risk Management”, Wiley.
- Hull, J., C.,(2008), “Fundamentals of Futures and Options Markets”, Pearson Prentice Hall, Sixth Edition.
- Hull, J., C.,(2006), “Options, Futures and Other Derivatives”, 6. Baskı,Prentice Hall.
- Iatridisa, G., (2012), “Hedging and Earnings Management in the Light of IFRS Implementation: Evidence From the UK Stock Market”, The British Accounting Review, Volume 44, Issue 1, March 2012, Pages 21-35.
- İşseveroğlu,G.,(2014), “TMS 39 Kapsamında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi: Borsa İstanbul 100 Endeksindeki Şirketlerin Uygulamaları”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 10, Sayı 21.
- Jamshidian, F.,(2004), “Valuation of Credit Default Swaps and Swaptions”, Finance and Stochastics, 8, s. 343–371.
- Jobst, A., (2005), “What is Structured Finance”, <http://ssrn.com/abstracy=832184>
- JP Morgan (2006), “Credit Derivatives Handbook”. Corporate Quantitative Research Report, 10.
- McBride, J.,P.,(1999), “Derivatives: A Manager’s Guide to The World’s Guide to The World’s Most Powerful Financial Instruments”, Mcgraw Hill.

- Kalafat, M., (2010), “Hedge Muhasebesi ve Finansal Türev Ürünler: Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Kapasis, A.,(2008), “Mastering Credit Derivatives: A Step-By-Step Guide to Credit Derivatives And Structured Credit”, 2. Baskı, Pearson Education Yayınevi.
- Karaca, D.,D (2007), “Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi ve Türkiye’deki Bankalarda Uygulanmasına Yönelik Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Karaca, N., Durmuşkaya, S.,(2006), “Opsiyon Sözleşmelerine İlişkin İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi”, Mali Çözüm Dergisi, İSMMMO.
- Karaca, N., Hacıhasanoğlu,T., Demirci, Ş. D. (2014), “TMS 39 ve TFRS 9 Standartları Kapsamında Endeks Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi- BİST 30 Endeks Opsiyon Sözleşmeleri Örneği”, İşletme Araştırmaları Dergisi.
- Karaca, Y. (2000). “Vadeli İşlemlerin İşleyişi, Hukuki Yapısı ve Vergisel Durumuna İlişkin Değerlendirmeler I”, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı.96.
- Karacaer, S.,(1999), “Faiz Oranı Cap, Floor ve Collar Anlaşmaları ve Muhasebe Uygulamaları”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt:1, Sayı:3.
- Karacan, S., Güngör, A., (2008), “Uluslararası Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları (UMS/UFRS) ile İlgili Yapılan Çalışmalar”. Kocaeli Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayın Organı, Sayı.41, s.1-3.
- Karahan, K. (2002), “Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında Finansal Araçların Mali Tablolarda Gösterimi ve Değerlemesine İlişkin Esaslar”, Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlilik Etüdü.
- Kavlak, D., (2003), “Kredi Riski ve Türev Araçlar Kullanılarak Aktarımı”, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara.
- Kaygusuz, S., Y.,(1998), “Finansal Türev Ürünlerinde Muhasebe Esasları”, SPK YayınlarıNo:113.
- Kaygusuzoğlu, M., (2011), Finansal Türev Ürünlerden Forward Sözleşmeleri ve Muhasebe İşlemleri, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 2.
- Kaynak, H.,(1999), “Genel Olarak Faiz Swapları ve Vergilendirme Sorunları”, Vergi Dünyası Dergisi, S. 212, s.51.Sf 21

- Kepçe, N.,(2007), “Swap Sözleşmelerinin Finansal Tablolarda Raporlanması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırım, A.,(1991), “Döviz ve Faiz Opsiyonları”, Bankacılar Dergisi, Sayı 5.
- Koç, S.,(1999), “Forward Sözleşmelerinin Hukuki Mahiyeti, Vergi Kanunları Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi”, Vergi Dünyası, Sayı: 219.
- Kolb, R., Overdahl,J.,(2002), “Financial Derivatives”, 3. Baskı, John Wiley & Sons.
- Kuş, A.,(2010), “Türev Ürünlerin İşletmeler ve Bankalar Açısından Muhasebeleştirilmesi”,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lartey, R.,(2012), “Derivative Instruments and The 2007-2008 Financial Crisis”, Social Science Research Network.
- Lawrance, S. (1996), “International Accounting”, International ThomsonBusiness Press.
- Lokman G., Tural, M.,(1995), “Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi: Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri”, TBB Yayınları, No:193, İstanbul.
- Madura, J. (1998), “Financial Markets And Institutions”, Ohio.
- McDonald, L.R.,(2003), “Derivatives Markets”, Addison Wesley, San Francisco.
- Memiş, M. Ü. ve Tüm, K.(2015), “Döviz Cinsinden Alımlarda Döviz Alım Opsiyonları ve Riskten Korunma Muhasebesi”, Muhasebe Finansman Dergisi, s.43-61.
- Mısırlıoğlu, İ. U. (2008), “Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı.86, s.65-81.
- Mirza, A. A. (2010), “International GAAP”, Ernst&Young. New Jersey Hoboken: Wiley and Sons Inc.
- Mishkin S, F.,(2008), “Financial Markets And Institutions”, Addison-WesleyLongman Inc.
- Neal, R.S., (1996), “Credit Derivatives: New Financial Instruments for Controlling Credit Risk”. Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review, Second Quarter.
- Nelken, I.,(1995), “The Handbook Of Exotic Options: Instruments, Analysis AndApplications”, Mcgraw-Hill.
- Oldani, C.,(2003), “An Overview Of The Literature About Derivatives”, Guido Carli Association Paper.

- Önce, S.,(1995), “Türev Ürünlerin Muhasebe Sorunları ve Bankalar İçin Muhasebeleştirme Şekilleri”, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No: 192.
- Örten, R., Bayırlı, R., Altay, A.,(2006), “Riski Devretme Muhasebesi Kapsamında Türev Finansal Araçların IAS 39’a Göre Değerlemesi ve Kaydedilmesi”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı.218.
- Örten, R.,Örten, İ. (2001), “Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları”, 2. Baskı, Gazi Kitabevi.
- Özel, Ö., (2010), “Türev Ürünlerin Bankalarda Risk Yönetimi Amacıyla Kullanımı Ve Muhasebeleştirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özerhan, Y., Yanık, S., (2012), IFRS/IAS İle Uyumlu TMS/TFRS, 2. Baskı Türmob Yayınları, Ankara.
- Özince, E. (2006), “Finansal Sektörde Türev Piyasalar”, Türkiye Bankalar Birliği ve Uluslararası Finans Enstitüsü İşbirliğinde Gerçekleştirilen Konferans,İstanbul.
- Özkan, M., Terzi, S.,(2009), “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları (SFAS) Açısından İncelenmesi, [www.tmsk.org.tr/dosyalar/iasb_haber/iasb_june3_june3_2009_tr_2_\(2\).pdf](http://www.tmsk.org.tr/dosyalar/iasb_haber/iasb_june3_june3_2009_tr_2_(2).pdf)
- Özpeynirci,R.,Kalayci, E. (2013), “Aracı Kuruluş Varant İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi”, Selçuk Üniversitesiİktisadi ve İdari Bilimler FakültesiSosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,Sayı 26.
- Parlakkaya, R., (2005), “Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve MuhasebeUygulamaları”, Nobel Yayın Dağıtım.
- Pinches, G., E.,(1992), “Essentials of Financial Management”, Harper Colling Publisher.
- Poitrass, G.,(2008), “The Early History of Option Contracts”, Faculty ofBusiness Administration, Simon Fraser University.
- PriceWatershouseCoopers,(1998),“A Guide to Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities Understanding &Implementing Statement of Financial Accounting Standards”, No:133
- Redhead, K.,(1997), “Financial Derivatives: An Introduction to Futures,Forwards, Options and Swaps”, Prentice Hall.

- Roger, P., (2008), “Capital protected notes for loss averse investors: a counterintuitive result”, *Working Paper*, Strasbourg University, France.
- Sabuncu, A.B.,(1996), “Vadeli İşlem Piyasalarının Gelişme Dinamikleri ve Türkiye”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Satyajit D.,(2006),“Structured Products”, 3.Basım, Singapur: John Wiley & Sons.
- Schönbucher, P.,(2005),“Credit Derivatives Pricing Models: Models, Pricing and Implementation”, Sussex: John Wiley & Sons.
- Selvi, Y.,(2000), “Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi”, ARC Yayınları: 5.
- Sevilengül, O. (2007), “Genel Muhasebe”, Gazi Kitabevi, Ankara, 13. Baskı.
- Seyidoğlu, H.,(2003), “Uluslararası Finans”, Güzem Can Yayınları.
- Shiu, Y.M., Moles, P., (2010), “What Motivates Banks to Use Derivatives: Evidence from Taiwan”, *The Journal of Derivatives*, Vol. 17, No. 4, pp. 67-78.
- Smithson, C., W., Smith, W. C., Wilford, D. S., (2003), “Managing Financial Risk - A Guide to Derivative Products, Financial Engineering, And Value Maximization”, Irwin Professional Publishing.
- Stoklosa, J.,(2007), “Studies of Barrier Options and Their Sensitivities”, Honours Thesis, The University of Melbourne, Department of Mathematics and Statistics.
- Structured Investments Solution Series Volume I: Principal Protected Investments Product Brochure*, (2007), JP Morgan, USA.
- Şavlı, T. (2014), “Uluslararası / Türkiye Finansal Raporlama Standartları”, Ankara, Yaklaşım Yayıncılık.
- Şengül, Ü.,F., (2009), “Muhasebe Standartları Kapsamında Türev Ürünlerin İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Ankara Üniversitesi.
- Şıklar, İ.,(2004),“Finansal Ekonomi”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Thakral, C., Kumar, S., Jayadev, M. (2007), “Use of Interest Rate Swaps by Commercial Banks: An Analysis of Determinants”, Indian Institute of Management, Bangalore.
- Tanrıöven, Cihan (2000), “Bir Finanslama Aracı Olarak Warrantlar ve Muhasebeleştirilmesi”, G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 4, ss. 163-182.

- Tenker, N.,(2004), “SPK 19, IAS 39, FASB 133 Işığında Vadeli İşlemler ve Opsiyon Sözleşmelerinin Hedge Amacıyla Kullanılması Durumunda Muhasebeleştirme Esasları”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt 6, Sayı:3, s. 92-98.
- Tenker, N., (1999), “Faiz Oranı Caps, Collars ve Floors’larının Muhasebeleştirilmesi”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı.1, Cilt.1, s.98-104.
- Tenker, N., (1999), “Finansal Muhasebe”, Gazi Kitapevi.
- Theron, N.,(2007), “Aspects of Some Exotic Options”, Faculty of Economic and Management Sciences, University of Stellenbosch.
- Trombley, M. (2002), “Accounting for Derivatives and Hedging”, McGraw- Hill/Irwin.
- Tseksekos G., Varangis, P. (2000). “Lessons In Structuring Derivatives Exchanges”, The World Bank Research Observer, Sayı.15.
- Tufan, E.,(2001),“Futures İşlemlerin Piyasa Etkinliğine Olan Etkisinin Test Edilmesi: İstanbul Altın Borsası Uygulaması”, Açıköğretim Fakültesi Yayınları: No.706,Eskisehir.
- Tuncer, H. O. (1994),“Ticaret Borsaları ve Vadeli İşlem Piyasaları: (Forward -Futures - Options) Tarımda Desteklemeye Alternatif Politika Önerisi”, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları, Ankara.
- Tütüncübaşı, C.,(2006), “Türev Araçları ile İlgili İşlemler ve Bu İşlemlerin Hukuki Niteliği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Uzun, E.,(2004), “Türkiye’deki Uygulamalar, 39 Numaralı Uluslararası Muhasebe Standardı ve Avrupa Merkez Bankası Uygulamaları Çerçevesinde Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi ve Finansal Tablolara Yansıması”, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi.
- “Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri”,(2007),SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları 8, Ankara.
- Valdez, S.,(1993), “An Introduction to Western Financial Markets”, Palgrave Macmillan, London.
- Walmsley, J. (1998),“New Financial Instruments”, John Wiley & Sons Inc.

- Wilkens S., Erner, C. & Röder, K.,(2003), “The Pricing of Structured Products in Germany”, *The Journal of Derivatives*, s. 55-69.
- Wystup, U., Hakala, J.,(2008), “FX Basket Options”, Frankfurt School of Finance & Management.
- Yanbolu,D, (2011), “Piyasalarda Türev Ürünler Vergilendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Yanpar, A. (2007), “Yapılandırılmış Finansal Araçların Sermaye Piyasası Mevzuatı ve İlgili Diğer Mevzuat Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, Yeterlik Etüdü, Ankara.
- Yeni, B., (2005),“Bankacılık Sektörü ve IAS 39”, TÜSİAD Konferansı, İstanbul.
- Yetim, S.,(1998), “Swap İşlemleri ve Tek Düzen Hesap Planına Göre BankalardaMuhasebeleştirilmesi”, SPK Yayınları.
- Yıldırım, M.,(2008), “Banka Muhasebesi”, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, YayınNo:258.
- Yıldız, B. (2006). “Yeni Finansal Araçlardan Türev Ürünler ve Vergilendirilmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Yong, H. H. A., Faff, R., Chalmers, K., (2007), “Determinants of the Extent of Asia-Pacific Banks’ Derivative Activities”, European Financial Management Association, 2007 Annual Meetings June 27- 30, Vienna, Austria.
- Yükçü, S.,Yücel, T.,(1995), “Bankacılıkta Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi. Bugünkü Durum ve Yapılması Gerekenler”, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 191.
- Zengin, S.,(2003), “Futures Piyasalar ve İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zhou, H.,(2009), "Does Fair Value Accounting for Derivatives Improve Earnings Quality?", Financial Accounting Abstracts Working Paper Series, Vol. 13, No. 68.
- PWC, Yeni Finansal Araçlar Standartı Finansal Sektörü Nasıl Etkileyecek?, Şubat 2016. <http://www.pwc.com.tr/tr/services/ufrs/pdf/ufrs-bulteni-finansal-araclar-standardi-cikti.pdf>

Swap İşlemleri, Risk Center,Ocak 2014 ,

<http://www.riskcenter.com.tr/kredirisk/kredifiles/TS/swap.pdf>

Türkiye Finansal Raporlama Standardı 7 (TFRS 7) Finansal Araçlar: Açıklamalar,

http://www.kgk.gov.tr/content_detail-345-2310-tms-tfrs-2016-seti.html

Türkiye Finansal Raporlama Standardı 9 (TFRS 9) Finansal Araçlar,

http://www.kgk.gov.tr/content_detail-345-2310-tms-tfrs-2016-seti.html

Türkiye Muhasebe Standardı 32 (TMS 32) Finansal Araçlar: Sunum,

http://www.kgk.gov.tr/content_detail-345-2310-tms-tfrs-2016-seti.html

Türkiye Muhasebe Standardı 39 (TMS 39) Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

http://www.kgk.gov.tr/content_detail-345-2310-tms-tfrs-2016-seti.html

Varantlar,Mart2014,

<http://www.yatirimyapiyorum.gov.tr/media/9650/araci%20kurulus%20varantlari.pdf>

Yapılandırılmış Finansal Ürünler, Nurgül Chambers, Z. Eren Koçyiğit, Mayıs 2014.

<http://erenkocyigit.com/yapilandirilmis-finansal-urunler-vi-structured-financial-products-vi>

EKLER

EK 1

224-225 Türev Finansal Varlıklar

Bilânço dışı hesaplarda izlenen türev finansal araçların ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde değerlemeye tabi tutulmasından doğan ve varlık oluşturan farklar aktif nitelikli bu hesapta izlenir. Bu hesaba kaydedilen değerleme farkları, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde ilgisine göre ilgili gelir veya özkaynak hesabı ile ilişkilendirilir.

278-279 Muhtelif Alacaklar

Bankaya kredi işlemleri dışında, kredi alacağının temlik edilmesi işlemleri dâhil olmak üzere, diğer işlem ve ilişkilerden dolayı borçlu duruma düşen, ancak banka nezdinde cari hesabı bulunmayan kişi ve kuruluşların borçları ile türev finansal araçlar için verilen teminatlar ile diğer alacakların takip edildiği aktif nitelikli bir hesaptır. Banka ile menkul kıymetler yatırım fonu arasındaki Türk parası mali ilişkilerden doğan alacaklar 27806 Menkul Kıymetler Yatırım Fonu Alacakları yardımcı hesabında izlenir.

364-365 Türev Finansal Yükümlülükler

Bilanço dışı hesaplarda izlenen türev finansal araçların Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde değerlemeye tabi tutulmasından doğan ve yükümlülük oluşturan farklar pasif nitelikli bu hesapta izlenir. Bu hesaba kaydedilen değerleme farkları, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde ilgisine göre ilgili gider veya özkaynak hesabı ile ilişkilendirilir.

390-391 Muhtelif Borçlar

Bankalarda alacaklı veya borçlu cari hesabı bulunmayan müşteri veya üçüncü şahısların bankalardan olan alacakları ile bankalarca açılan nakdi ve gayrinakdi kredilerin nakdi teminatı olarak alınan paraların, türev finansal araçlar için alınan teminatlar ile diğer borçların izlendiği pasif nitelikli bir hesaptır.

41406 Riskten Korunma Değerleme Farkları

Riskten korunma amaçlı türev finansal araçlara ilişkin kazanç ve kayıplardan, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde özkaynaklarda muhasebeleştirilmesi gerekenler bu hesapta izlenir.

752-753 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Karlar

Alım satım amaçlı türev finansal araçlardan doğan kârlar bu hesapta izlenir.

754-755 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Karlar

Riskten korunma amaçlı türev finansal araçlara ilişkin kazançlardan, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde kâr yazılması gerekenler bu hesapta izlenir.

862-863 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Zararlar – Türk Parası

Riskten korunma amaçlı türev finansal araçlara ilişkin kayıplardan, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde zarar yazılması gerekenler bu hesapta izlenir.

872-873 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Zararlar – Türk Parası

Alım satım amaçlı türev finansal araçlardan doğan zararlar bu hesaba kaydedilir.

934-935-936-937 Müşteri Adına Yapılan Türev Finansal Araç Alım Satım İşlemlerinden Alacaklar / Borçlar

934-935 Bankaların, müşterileri adına gerçekleştirdikleri türev finansal araçlardan kaynaklanan alacaklarının izlendiği hesaptır. Bu hesap, 936-937 Müşteri Adına Yapılan Türev Finansal Araç Alım Satım işlemlerinden Borçlar hesapları ile karşılıklı çalışır.

944-945-946-947 Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Alacaklar / Borçlar

Riskten korunma amaçlı türev finansal araçlar bu hesaplarda izlenir. Bu finansal araçların ilgili Türkiye Muhasebe Standardı uyarınca değerlemeye tabi tutulmasından doğan farklar ise ilgili bilânço hesabı ile ilgisine göre ilgili kâr/zarar veya özkaynak hesabı karşılıklı çalıştırılmak suretiyle muhasebeleştirilir.

964-965-966-967 Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Araçlardan Alacaklar / Borçlar

Alım satım amaçlı türev finansal araçlar bu hesaplarda izlenir. Hesaplarda izlenirken, bunların ilgili Türkiye Muhasebe Standardı uyarınca değerlemeye tabi tutulmasından doğan farklar ilgili bilânço hesabı ile ilgili kâr/zarar hesabı karşılıklı çalıştırılmak suretiyle muhasebeleştirilir.

EK 2

220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI - T.P.

22000 FAİZ TAHAKKUKLARI

22001 FAİZ REESKONTLARI

22002 KREDİ KOMİSYON VE DİĞER GELİRLER TAHAKKUKLARI

22003 KREDİ KOMİSYON VE DİĞER GELİRLER REESKONTLARI

22004 DÖVİZE ENDEKSLİ KREDİLER ANAPARA KUR ARTIŞ TAHAKKUKLARI

22005 DÖVİZE ENDEKSLİ KREDİLER ANAPARA KUR ARTIŞ REESKONTLARI

22006 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KÂR/ZARARA YANSITILAN OLARAK SINIFLANDIRILAN KREDİLER DEĞERLEME FARKLARI

221 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI - Y.P.

22100 FAİZ TAHAKKUKLARI

22101 FAİZ REESKONTLARI

22102 KREDİ KOMİSYON VE DİĞER GELİRLER TAHAKKUKLARI

22103 KREDİ KOMİSYON VE DİĞER GELİRLER REESKONTLARI

22106 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KÂR/ZARARA YANSITILAN OLARAK SINIFLANDIRILAN KREDİLER DEĞERLEME FARKLARI

222 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI - T.P.

22201 MENKUL DEĞERLER FAİZ REESKONTLARI

222010 ALIM SATIM AMAÇLI MENKUL DEĞERLERİN

2220100 Menkul Değerler

2220101 Teminata Verilen/Bloke Edilen Menkul Değerler

2220102 Repo İşlemine Konu Menkul Değerler

2220103 Teslim Tarihine Göre Muhasebeleştirme Gerçeğe Uygun Değer Farkları

222011 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KÂR/ZARARA YANSITILAN OLARAK SINIFLANAN MENKUL DEĞERLERİN

222012 SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞERLERİN

2220120 Menkul Değerler

2220121 Teminata Verilen/Bloke Edilen Menkul Değerler

2220122 Repo İşlemine Konu Menkul Değerler

2220123 Teslim Tarihine Göre Muhasebeleştirme Gerçeğe Uygun Değer Farkları

2220124 Gerçeğe Uygun Değer Farkları

222013 VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER

2220130 Menkul Değerler

2220131 Teminata Verilen/Bloke Edilen Menkul Değerler

2220132 Repo İşlemine Konu Menkul Değerler

2220133 Yapısal Pozisyon Olarak Tutulan Menkul Değerler

22203 Ters Repo İşlemlerinden Alacaklara İlişkin Faiz Reeskontları

22205 Zorunlu Karşılıklar Faiz Reeskontları

22208 Faktoring Alacaklarına İlişkin Reeskontlar

22210 Dövizde Endekli Menkul Değerler Anapara Kur Artış Reeskontları

222100 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar/Zarara Yansıtılan

222101 Satılmaya Hazır

222102 Vadeye Kadar Elde Tutulacak

**22220 TÜREV İŞLEMLER KOMİSYON VE DİĞER GELİRLER
TAHAKKUKLARI**

**22221 TÜREV İŞLEMLER KOMİSYON VE DİĞER GELİRLER
REESKONTLARI**
22299 DİĞER

223 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI - Y.P.

22301 MENKUL DEĞERLER FAİZ REESKONTLARI

223010 ALIM SATIM AMAÇLI MENKUL DEĞERLERİN

2230100 Menkul Değerler

2230101 Teminata Verilen/Bloke Edilen Menkul Değerler

2230102 Repo İşlemine Konu Menkul Değerler

2230103 Teslim Tarihine Göre Muhasebeleştirme Gerçeğe Uygun Değer Farkları

**223011 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KÂR/ZARARA YANSITILAN
OLARAK SINIFLANAN MENKUL DEĞERLERİN**

223012 SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞERLERİN

2230120 Menkul Değerler

2230121 Teminata Verilen/Bloke Edilen Menkul Değerler

2230122 Repo İşlemine Konu Menkul Değerler

2230123 Teslim Tarihine Göre Muhasebeleştirme Gerçeğe Uygun Değer Farkları

2230124 Gerçeğe Uygun Değer Farkları

223013 VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER

2230130 Menkul Değerler

2230131 Teminata Verilen/Bloke Edilen Menkul Değerler

2230132 Repo İşlemine Konu Menkul Değerler

2230133 Yapısal Pozisyon Olarak Tutulan Menkul Değerler

**22303 TERS REPO İŞLEMLERİNDEN ALACAKLARA İLİŞKİN FAİZ
REESKONTLARI 22305 ZORUNLU KARŞILIKLAR FAİZ REESKONTLARI**

22308 FAKTORİNG ALACAKLARINA İLİŞKİN REESKONTLAR

22320 TÜREV İŞLEMLER GELİR TAHAKKUKLARI

22321 TÜREV İŞLEMLER GELİR REESKONTLARI

22399 DİĞER

360 FAİZ VE GİDER REESKONTLARI - T.P.

36000 MEVDUAT FAİZ REESKONTLARI

36001 KULLANILAN KREDİ FAİZ REESKONTLARI

36002 TAHVİLLER FAİZ REESKONTLARI

36006 REPO İŞLEMLERİ FAİZ REESKONTLARI

36008 FAKTORİNG BORÇLARINA İLİŞKİN REESKONTLAR

36009 TÜREV İŞLEMLER GİDER REESKONTLARI

36099 DİĞER FAİZ VE GİDER REESKONTLARI

361 FAİZ VE GİDER REESKONTLARI - Y.P.

36100 MEVDUAT FAİZ REESKONTLARI

36101 KULLANILAN KREDİ FAİZ REESKONTLARI

36102 TAHVİLLER FAİZ REESKONTLARI

36106 REPO İŞLEMLERİ FAİZ REESKONTLARI

36108 FAKTORİNG BORÇLARINA İLİŞKİN REESKONTLAR

36109 TÜREV İŞLEMLER GİDER REESKONTLARI

36199 DİĞER FAİZ VE GİDER REESKONTLARI

224 – 225 TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR

Bilânço dışı hesaplarda izlenen türev finansal araçların ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde değerlemeye tabi tutulmasından doğan ve varlık oluşturan farklar aktif nitelikli bu hesapta izlenir. Bu hesaba kaydedilen değerleme farkları, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde ilgisine göre ilgili gelir veya özkaynak hesabı ile ilişkilendirilir.

Bu kapsamda, bu bölüm için önerilen hesaplar, önerilen yerleri ile birlikte aşağıda yer almaktadır.

224 TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR - T.P.

22400 ALIM SATIM AMAÇLI

224001 Vadeli İşlemler

224002 Swap İşlemleri

224003 Futures İşlemleri

224004 Opsiyonlar

224005 Yeni Nesil Türev İşlemler

224009 Diğer

22401 GERÇEĞE UYGUN DEĞER RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

224011 Vadeli İşlemler

224012 Swap İşlemleri

224013 Futures İşlemleri

224014 Opsiyonlar

224015 Yeni Nesil Türev İşlemler

224019 Diğer

22402 NAKİT AKIŞ RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

224021 Vadeli İşlemler

224022 Swap İşlemleri

224023 Futures İşlemleri

224024 Opsiyonlar

224025 Yeni Nesil Türev İşlemler

224029 Diğer

22403 YURTDIŞINDAKİ NET YATIRIM RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

224031 Vadeli İşlemler

224032 Swap İşlemleri

224033 Futures İşlemleri

224034 Opsiyonlar

224035 Yeni Nesil Türev İşlemler

224039 Diğer

225 TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR - Y.P.

22500 ALIM SATIM AMAÇLI

225001 Vadeli İşlemler

225002 Swap İşlemleri

225003 Futures İşlemleri

225004 Opsiyonlar

225005 Yeni Nesil Türev İşlemler

225009 Diğer

22501 GERÇEĞE UYGUN DEĞER RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

225011 Vadeli İşlemler

225012 Swap İşlemleri

225013 Futures İşlemleri

225014 Opsiyonlar

225015 Yeni Nesil Türev İşlemler

225019 Diğer

22502 NAKİT AKIŞ RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

225021 Vadeli İşlemler

225022 Swap İşlemleri

225023 Futures İşlemleri

225024 Opsiyonlar

225025 Yeni Nesil Türev İşlemler

225029 Diğer

22503 YURTDIŞINDAKİ NET YATIRIM RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

225031 Vadeli İşlemler

225032 Swap İşlemleri

225033 Futures İşlemleri

225034 Opsiyonlar

225035 Yeni Nesil Türev İşlemler

225039 Diğer

364-365 TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER

Bilânço dışı hesaplarda izlenen türev finansal araçların Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde değerlemeye tabi tutulmasından doğan ve yükümlülük oluşturan farklar pasif nitelikli bu hesapta izlenir. Bu hesaba kaydedilen değerleme farkları, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde ilgisine göre ilgili gider veya özkaynak hesabı ile ilişkilendirilir. Bu kapsamda, bu bölüm için önerilen hesaplar, önerilen yerleri ile birlikte aşağıda yer almaktadır.

364 TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER - T.P.

36400 ALIM SATIM AMAÇLI

364001 Vadeli İşlemler

364002 Swap İşlemleri

364003 Futures İşlemleri

364004 Opsiyonlar

364005 Yeni Nesil Türev İşlemler

364009 Diğer

36401 GERÇEĞE UYGUN DEĞER RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

364011 Vadeli İşlemler

364012 Swap İşlemleri

364013 Futures İşlemleri

364014 Opsiyonlar

364015 Yeni Nesil Türev İşlemler

364019 Diğer

36402 NAKİT AKIŞ RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

364021 Vadeli İşlemler

364022 Swap İşlemleri

364023 Futures İşlemleri

364024 Opsiyonlar

364025 Yeni Nesil Türev İşlemler

364029 Diğer

36403 YURTDIŞINDAKİ NET YATIRIM RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

364031 Vadeli İşlemler

364032 Swap İşlemleri

364033 Futures İşlemleri

364034 Opsiyonlar

364035 Yeni Nesil Türev İşlemler

364039 Diğer

365 TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER - Y.P.

36500 ALIM SATIM AMAÇLI

365001 Vadeli İşlemler

365002 Swap İşlemleri

365003 Futures İşlemleri

365004 Opsiyonlar

365005 Yeni Nesil Türev İşlemler

365009 Diğer

36501 GERÇEĞE UYGUN DEĞER RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

365011 Vadeli İşlemler

365012 Swap İşlemleri

365013 Futures İşlemleri

365014 Opsiyonlar

365015 Yeni Nesil Türev İşlemler

365019 Diğer

36502 NAKİT AKIŞ RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

365021 Vadeli İşlemler

365022 Swap İşlemleri

365023 Futures İşlemleri

365024 Opsiyonlar

365025 Yeni Nesil Türev İşlemler

365029 Diğer

36503 YURTDIŞINDAKİ NET YATIRIM RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI

365031 Vadeli İşlemler

365032 Swap İşlemleri

365033 Futures İşlemleri

365034 Opsiyon

365035 Yeni Nesil Türev İşlemler

752-753 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR

Alım satım amaçlı türev finansal araçlardan doğan kârlar bu hesapta izlenir. Bu kapsamda, bu bölüm için önerilen hesaplar, önerilen yerleri ile birlikte aşağıda yer almaktadır.

752 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR – T.P.

75200 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

752000 Vadeli Döviz Alım Satım İşlemlerinden

752001 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım Satım İşlemlerinden

752002 Vadeli Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden

752003 Vadeli Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden

752009 Diğer Vadeli Alım Satım İşlemlerinden

75201 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

752010 Swap Para Alım Satım İşlemlerinden

752011 Swap Faiz Alım Satım İşlemlerinden

752012 Swap Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden

752013 Kredi Temerrüt Swabı Alım Satım İşlemlerinden

752014 Toplam Getiri Swabı Alım Satım İşlemlerinden

752015 Swap Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden

752019 Diğer Swap Alım Satım İşlemlerinden

75202 FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

752020 Futures Para Alım Satım İşlemlerinden

752021 Futures Faiz Alım Satım İşlemlerinden

752022 Futures Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden

752023 Futures Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden

753029 Diğer Futures Alım Satım İşlemlerinden

75203 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

752030 Para Alım Satım Opsiyonlarından

752031 Faiz Alım Satım Opsiyonlarından

752032 Menkul Değer Alım Satım Opsiyonlarından

752033 Kıymetli Maden Alım Satım Opsiyonlarından

752039 Diğer Alım Satım Opsiyonlarından

75204 YENİ NESİL TÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

75209 DİĞER TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN

753 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR – Y.P.

75300 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

753000 Vadeli Döviz Alım Satım İşlemlerinden

753001 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım Satım İşlemlerinden

753002 Vadeli Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden

753003 Vadeli Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden

753009 Diğer Vadeli Alım Satım İşlemlerinden

75301 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

753010 Swap Para Alım Satım İşlemlerinden

753011 Swap Faiz Alım Satım İşlemlerinden

753012 Swap Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
753013 Kredi Temerrüt Swabı Alım Satım İşlemlerinden
753014 Toplam Getiri Swabı Alım Satım İşlemlerinden
753015 Swap Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
753019 Diğer Swap Alım Satım İşlemlerinden

75302 FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

753020 Futures Para Alım Satım İşlemlerinden
753021 Futures Faiz Alım Satım İşlemlerinden
753022 Futures Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
753023 Futures Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
753029 Diğer Futures Alım Satım İşlemlerinden

75303 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

753030 Para Alım Satım Opsiyonlarından
753031 Faiz Alım Satım Opsiyonlarından
753032 Menkul Değer Alım Satım Opsiyonlarından
753033 Kıymetli Maden Alım Satım Opsiyonlarından
753039 Diğer Alım Satım Opsiyonlarından

75304 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

75309 DİĞER TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN

754-755 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR

Riskten korunma amaçlı türev finansal araçlara ilişkin kazançlardan, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde kâr yazılması gerekenler bu hesapta izlenir. Bu kapsamda, bu bölüm için önerilen hesaplar, önerilen yerleri ile birlikte aşağıda yer almaktadır.

754 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR – T.P.

75400 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

754000 Vadeli Döviz Alım Satım İşlemlerinden
754001 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım Satım İşlemlerinden
754002 Vadeli Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
754003 Vadeli Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
754009 Diğer Vadeli Alım Satım İşlemlerinden

75401 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

754010 Swap Para Alım Satım İşlemlerinden
754011 Swap Faiz Alım Satım İşlemlerinden
754012 Swap Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
754013 Kredi Temerrüt Swabı Alım Satım İşlemlerinden
754014 Toplam Getiri Swabı Alım Satım İşlemlerinden
754015 Swap Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
754019 Diğer Swap Alım Satım İşlemlerinden

75402 FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

754020 Futures Para Alım Satım İşlemlerinden

754021 Futures Faiz Alım Satım İşlemlerinden
754022 Futures Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
754023 Futures Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
754029 Diğer Futures Alım Satım İşlemlerinden

75403 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

754030 Para Alım Satım Opsiyonlarından
754031 Faiz Alım Satım Opsiyonlarından
754032 Menkul Değer Alım Satım Opsiyonlarından
754033 Kıymetli Maden Alım Satım Opsiyonlarından
754039 Diğer Alım Satım Opsiyonlarından

75404 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

75409 DİĞER TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN

755 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN KÂRLAR – Y.P.

75500 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

755000 Vadeli Döviz Alım Satım İşlemlerinden
755001 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım Satım İşlemlerinden
755002 Vadeli Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
755003 Vadeli Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
755009 Diğer Vadeli Alım Satım İşlemlerinden

75501 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

755010 Swap Para Alım Satım İşlemlerinden
755011 Swap Faiz Alım Satım İşlemlerinden
755012 Swap Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
755013 Kredi Temerrüt Swabı Alım Satım İşlemlerinden
755014 Toplam Getiri Swabı Alım Satım İşlemlerinden
755015 Swap Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
755019 Diğer Swap Alım Satım İşlemlerinden

75502 FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

755020 Futures Para Alım Satım İşlemlerinden
755021 Futures Faiz Alım Satım İşlemlerinden
755022 Futures Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
755023 Futures Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
755029 Diğer Futures Alım Satım İşlemlerinden

75503 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

755030 Para Alım Satım Opsiyonlarından
755031 Faiz Alım Satım Opsiyonlarından
755032 Menkul Değer Alım Satım Opsiyonlarından
755033 Kıymetli Maden Alım Satım Opsiyonlarından
755039 Diğer Alım Satım Opsiyonlarından

75504 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

75509 DİĞER TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN

862-863 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR

Riskten korunma amaçlı türev finansal araçlara ilişkin kayıplardan, ilgili Türkiye Muhasebe Standardı hükümleri çerçevesinde zarar yazılması gerekenler bu hesapta izlenir. Bu kapsamda, bu bölüm için önerilen hesaplar, önerilen yerleri ile birlikte aşağıda yer almaktadır.

862 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR – T.P.

86200 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

- 862000 Vadeli Döviz Alım Satım İşlemlerinden
- 862001 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım Satım İşlemlerinden
- 862002 Vadeli Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
- 862003 Vadeli Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
- 862009 Diğer Vadeli Alım Satım İşlemlerinden

86201 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

- 862010 Swap Para Alım Satım İşlemlerinden
- 862011 Swap Faiz Alım Satım İşlemlerinden
- 862012 Swap Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
- 862013 Kredi Temerrüt Swabı Alım Satım İşlemlerinden
- 862014 Toplam Getiri Swabı Alım Satım İşlemlerinden
- 862015 Swap Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
- 862019 Diğer Swap Alım Satım İşlemlerinden

86202 FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

- 862020 Futures Para Alım Satım İşlemlerinden
- 862021 Futures Faiz Alım Satım İşlemlerinden
- 862022 Futures Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
- 862023 Futures Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
- 862029 Diğer Futures Alım Satım İşlemlerinden

86203 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

- 862030 Para Alım Satım Opsiyonlarından
- 862031 Faiz Alım Satım Opsiyonlarından
- 862032 Menkul Değer Alım Satım Opsiyonlarından
- 862033 Kıymetli Maden Alım Satım Opsiyonlarından
- 862039 Diğer Alım Satım Opsiyonlarından

86204 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

86209 DİĞER TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN

863 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR – Y.P.

86300 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

- 863000 Vadeli Döviz Alım Satım İşlemlerinden
- 863001 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım Satım İşlemlerinden
- 863002 Vadeli Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
- 863003 Vadeli Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
- 863009 Diğer Vadeli Alım Satım İşlemlerinden

86301 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

- 863010 Swap Para Alım Satım İşlemlerinden

863011 Swap Faiz Alım Satım İşlemlerinden
863012 Swap Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
863013 Kredi Temerrüt Swabı Alım Satım İşlemlerinden
863014 Toplam Getiri Swabı Alım Satım İşlemlerinden
863015 Swap Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
863019 Diğer Swap Alım Satım İşlemlerinden

86302 FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

863020 Futures Para Alım Satım İşlemlerinden
863021 Futures Faiz Alım Satım İşlemlerinden
863022 Futures Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
863023 Futures Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
863029 Diğer Futures Alım Satım İşlemlerinden

86303 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

863030 Para Alım Satım Opsiyonlarından
863031 Faiz Alım Satım Opsiyonlarından
863032 Menkul Değer Alım Satım Opsiyonlarından
863033 Kıymetli Maden Alım Satım Opsiyonlarından
863039 Diğer Alım Satım Opsiyonlarından

86304 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

86309 DİĞER TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN

872-873 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR

Alım satım amaçlı türev finansal araçlardan doğan zararlar bu hesaba kaydedilir. Bu kapsamda, bu bölüm için önerilen hesaplar, önerilen yerleri ile birlikte aşağıda yer almaktadır.

872 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR – T.P.

87200 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

872000 Vadeli Döviz Alım Satım İşlemlerinden
872001 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım Satım İşlemlerinden
872002 Vadeli Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
872003 Vadeli Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
872009 Diğer Vadeli Alım Satım İşlemlerinden

87201 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

872010 Swap Para Alım Satım İşlemlerinden
872011 Swap Faiz Alım Satım İşlemlerinden
872012 Swap Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
872013 Kredi Temerrüt Swabı Alım Satım İşlemlerinden
872014 Toplam Getiri Swabı Alım Satım İşlemlerinden
872015 Swap Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
872019 Diğer Swap Alım Satım İşlemlerinden

87202 FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

872020 Futures Para Alım Satım İşlemlerinden
872021 Futures Faiz Alım Satım İşlemlerinden

872022 Futures Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
872023 Futures Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
872029 Diğer Futures Alım Satım İşlemlerinden

87203 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

872030 Para Alım Satım Opsiyonlarından
872031 Faiz Alım Satım Opsiyonlarından
872032 Menkul Değer Alım Satım Opsiyonlarından
872033 Kıymetli Maden Alım Satım Opsiyonlarından
872039 Diğer Alım Satım Opsiyonlarından

87204 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

87209 DİĞER TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN

873 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ZARARLAR – Y.P.

87300 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

873000 Vadeli Döviz Alım Satım İşlemlerinden
873001 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım Satım İşlemlerinden
873002 Vadeli Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
873003 Vadeli Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
873009 Diğer Vadeli Alım Satım İşlemlerinden

87301 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

873010 Swap Para Alım Satım İşlemlerinden
873011 Swap Faiz Alım Satım İşlemlerinden
873012 Swap Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
873013 Kredi Temerrüt Swabı Alım Satım İşlemlerinden
873014 Toplam Getiri Swabı Alım Satım İşlemlerinden
873015 Swap Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
873019 Diğer Swap Alım Satım İşlemlerinden

87302 FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

873020 Futures Para Alım Satım İşlemlerinden
873021 Futures Faiz Alım Satım İşlemlerinden
873022 Futures Hisse Senetleri Alım Satım İşlemlerinden
873023 Futures Kıymetli Maden Alım Satım İşlemlerinden
873029 Diğer Futures Alım Satım İşlemlerinden

87303 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

873030 Para Alım Satım Opsiyonlarından
873031 Faiz Alım Satım Opsiyonlarından
873032 Menkul Değer Alım Satım Opsiyonlarından
873033 Kıymetli Maden Alım Satım Opsiyonlarından
873039 Diğer Alım Satım Opsiyonlarından

87304 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN

87309 DİĞER TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN

**934-935-936-937 MÜŞTERİ ADINA YAPILAN TÜREV FİNANSAL ARAÇ
ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR / BORÇLAR**

934-935 Bankaların, müşterileri adına gerçekleştirdikleri türev finansal araçlardan kaynaklanan alacaklarının izlendiği hesaptır. Bu hesap, 936-937 Müşteri Adına Yapılan

Türev Finansal Araç Alım Satım işlemlerinden Borçlar hesapları ile karşılıklı çalışır. Bu kapsamda, bu bölüm için önerilen hesaplar, önerilen yerleri ile birlikte aşağıda yer almaktadır.

934 MÜŞTERİ ADINA YAPILAN TÜREV FİNANSAL ARAÇ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR – T.P.

93420 FUTURES PARA İŞLEMLERİ

934200 Futures Para Alım İşlemleri

934201 Futures Para Satım İşlemleri

93430 FUTURES FAİZ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

934300 Futures Faiz Alım İşlemleri

934301 Futures Faiz Satım İşlemleri

93431 FUTURES HİSSE SENETLERİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

934310 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri

934311 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri

93432 FUTURES KIYMETLİ MADEN ALIM SATIM İŞLEMLERİ

934320 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri

934321 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri

93439 DİĞER FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİ

934390 Diğer Futures Alım İşlemleri

934391 Diğer Futures Satım İşlemleri

93440 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİ

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

934400 Para Alım Opsiyonları

934401 Para Satım Opsiyonları

934402 Faiz Alım Opsiyonları

934403 Faiz Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

934404 Para Alım Opsiyonları

934405 Para Satım Opsiyonları

934406 Faiz Alım Opsiyonları

934407 Faiz Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

934408 Menkul Değer Alım Opsiyonları

934409 Menkul Değer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

934410 Menkul Değer Alım Opsiyonları

934411 Menkul Değer Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

934412 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları

934413 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

934414 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları

934415 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

934418 Diğer Alım Opsiyonları

934419 Diğer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

934420 Diğer Alım Opsiyonları

934421 Diğer Satım Opsiyonları

93450 YENİ NESİL TÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİ

934500 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

934501 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

93499 DİĞER

934990 Alım İşlemleri

934991 Satım İşlemleri

935 MÜŞTERİ ADINA YAPILAN TÜREV FİNANSAL ARAÇ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR – Y.P.

93520 FUTURES PARA İŞLEMLERİ

935200 Futures Para Alım İşlemleri

935201 Futures Para Satım İşlemleri

93530 FUTURES FAİZ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

935300 Futures Faiz Alım İşlemleri

935301 Futures Faiz Satım İşlemleri

93531 FUTURES HİSSE SENETLERİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

935310 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri

935311 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri

93532 FUTURES KIYMETLİ MADEN ALIM SATIM İŞLEMLERİ

935320 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri

935321 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri

93539 DİĞER FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİ

935390 Diğer Futures Alım İşlemleri

935391 Diğer Futures Satım İşlemleri

93540 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİ

SATICI (KEŞİDECİ) TARAF

935400 Para Alım Opsiyonları

935401 Para Satım Opsiyonları

935402 Faiz Alım Opsiyonları

935403 Faiz Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

935404 Para Alım Opsiyonları

935405 Para Satım Opsiyonları

935406 Faiz Alım Opsiyonları

935407 Faiz Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECİ) TARAF

935408 Menkul Değer Alım Opsiyonları

935409 Menkul Değer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

935410 Menkul Değer Alım Opsiyonları

935411 Menkul Değer Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECİ) TARAF

935412 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları

935413 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

935414 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları

935415 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

935418 Diğer Alım Opsiyonları

935419 Diğer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

935420 Diğer Alım Opsiyonları

935421 Diğer Satım Opsiyonları

93550 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİ

935500 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

935501 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

93599 DİĞER

935990 Alım İşlemleri

935991 Satım İşlemleri

936 MÜŞTERİ ADINA YAPILAN TÜREV FİNANSAL ARAÇ ALIM SATIM İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR – T.P.

93620 FUTURES PARA İŞLEMLERİ

936200 Futures Para Alım İşlemleri

936201 Futures Para Satım İşlemleri

93630 FUTURES FAİZ ALIM-SATIM İŞLEMLERİ

936300 Futures Faiz Alım İşlemleri

936301 Futures Faiz Satım İşlemleri

93631 FUTURES HİSSE SENETLERİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

936310 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri

936311 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri

93632 FUTURES KIYMETLİ MADEN ALIM SATIM İŞLEMLERİ

936320 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri

936321 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri

93639 DİĞER FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİ

936390 Diğer Futures Alım İşlemleri

936391 Diğer Futures Satım İşlemleri

93640 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİ

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

936400 Para Alım Opsiyonları

936401 Para Satım Opsiyonları

936402 Faiz Alım Opsiyonları

936403 Faiz Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

936404 Para Alım Opsiyonları

936405 Para Satım Opsiyonları

936406 Faiz Alım Opsiyonları

936407 Faiz Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

936408 Menkul Değer Alım Opsiyonları

936409 Menkul Değer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

936410 Menkul Değer Alım Opsiyonları

936411 Menkul Değer Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

936412 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları
936413 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

936414 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları
936415 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

936418 Diğer Alım Opsiyonları
936419 Diğer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

936420 Diğer Alım Opsiyonları
936421 Diğer Satım Opsiyonları

93650 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİ

936500 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

936501 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

93699 DİĞER

936990 Alım İşlemleri
936991 Satım İşlemleri

**937 MÜŞTERİ ADINA YAPILAN TÜREV FİNANSAL ARAÇ ALIM SATIM
İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR – Y.P.**

93720 FUTURES PARA İŞLEMLERİ

937200 Futures Para Alım İşlemleri
937201 Futures Para Satım İşlemleri

93730 FUTURES FAİZ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

937300 Futures Faiz Alım İşlemleri
937301 Futures Faiz Satım İşlemleri

93731 FUTURES HİSSE SENETLERİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

937310 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
937311 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri

93732 FUTURES KIYMETLİ MADEN ALIM SATIM İŞLEMLERİ

937320 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
937321 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri

93739 DİĞER FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİ

937390 Diğer Futures Alım İşlemleri
937391 Diğer Futures Satım İşlemleri

93740 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİ

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

937400 Para Alım Opsiyonları
937401 Para Satım Opsiyonları
937402 Faiz Alım Opsiyonları
937403 Faiz Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

937404 Para Alım Opsiyonları
937405 Para Satım Opsiyonları
937406 Faiz Alım Opsiyonları
937407 Faiz Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

937408 Menkul Değer Alım Opsiyonları
937409 Menkul Değer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

937410 Menkul Değer Alım Opsiyonları

937411 Menkul Değer Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

937412 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları

937413 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

937414 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları

937415 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

937418 Diğer Alım Opsiyonları

937419 Diğer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

937420 Diğer Alım Opsiyonları

937421 Diğer Satım Opsiyonları

93750 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİ**937500 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri****937501 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri****93799 DİĞER**

937990 Alım İşlemleri

937991 Satım İşlemleri

944-945-946-947 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR / BORÇLAR

Riskten korunma amaçlı türev finansal araçlar bu hesaplarda izlenir. Bu finansal araçların ilgili Türkiye Muhasebe Standardı uyarınca değerlemeye tabi tutulmasından doğan farklar ise ilgili bilanço hesabı ile ilgisine göre ilgili kâr/zarar veya özkaynak hesabı karşılıklı çalıştırılmak suretiyle muhasebeleştirilir. Bu kapsamda, bu bölüm için önerilen hesaplar, önerilen yerleri ile birlikte aşağıda yer almaktadır.

944 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR – T.P.**94400 GERÇEĞE UYGUN DEĞER RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI İŞLEMLER**

944000 Vadeli Döviz Alım İşlemleri

944001 Vadeli Döviz Satım İşlemleri

944002 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri

944003 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri

944004 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri

944005 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri

944006 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri

944007 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri

944018 Diğer Vadeli Alım İşlemleri

944019 Diğer Vadeli Satım İşlemleri

944020 Swap Para Alım İşlemleri

944021 Swap Para Satım İşlemleri
944022 Swap Faiz Alım İşlemleri
944023 Swap Faiz Satım İşlemleri
944024 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri
944025 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
944026 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
944027 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri
944028 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
944029 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
944030 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
944031 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
944038 Diğer Swap Alım İşlemleri
944039 Diğer Swap Satım İşlemleri
944040 Futures Para Alım İşlemleri
944041 Futures Para Satım İşlemleri
944042 Futures Faiz Alım İşlemleri
944043 Futures Faiz Satım İşlemleri
944044 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
944045 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
944046 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
944047 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
944058 Diğer Futures Alım İşlemleri
944059 Diğer Futures Satım İşlemleri
944060 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944061 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944062 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944063 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944064 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944065 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944066 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944067 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944068 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944069 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944070 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944071 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944072 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944073 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944074 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944075 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944086 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944087 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944088 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944089 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944090 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri
944091 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri
944098 Diğer Türev Alım İşlemleri
944099 Diğer Türev Satım İşlemleri
94410 NAKİT AKIŞ RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI İŞLEMLER
944100 Vadeli Döviz Alım İşlemleri

944101 Vadeli Döviz Satım İşlemleri
944102 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri
944103 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri
944104 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri
944105 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri
944106 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri
944107 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri
944118 Diğer Vadeli Alım İşlemleri
944119 Diğer Vadeli Satım İşlemleri
944120 Swap Para Alım İşlemleri
944121 Swap Para Satım İşlemleri
944122 Swap Faiz Alım İşlemleri
944123 Swap Faiz Satım İşlemleri
944124 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri
944125 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
944126 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
944127 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri
944128 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
944129 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
944130 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
944131 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
944138 Diğer Swap Alım İşlemleri
944139 Diğer Swap Satım İşlemleri
944140 Futures Para Alım İşlemleri
944141 Futures Para Satım İşlemleri
944142 Futures Faiz Alım İşlemleri
944143 Futures Faiz Satım İşlemleri
944144 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
944145 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
944146 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
944147 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
944158 Diğer Futures Alım İşlemleri
944159 Diğer Futures Satım İşlemleri
944160 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944161 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944162 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944163 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944164 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944165 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944166 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944167 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944168 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944169 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944170 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944171 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944172 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944173 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944174 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944175 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

944186 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944187 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944188 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944189 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

944190 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

944191 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

944198 Diğer Türev Alım İşlemleri

944199 Diğer Türev Satım İşlemleri

**94420 YURTDIŞINDAKİ NET YATIRIM RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI
İŞLEMLER**

944200 Vadeli Döviz Alım İşlemleri

944201 Vadeli Döviz Satım İşlemleri

944202 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri

944203 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri

944204 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri

944205 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri

944206 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri

944207 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri

944218 Diğer Vadeli Alım İşlemleri

944219 Diğer Vadeli Satım İşlemleri

944220 Swap Para Alım İşlemleri

944221 Swap Para Satım İşlemleri

944222 Swap Faiz Alım İşlemleri

944223 Swap Faiz Satım İşlemleri

944224 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri

944225 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri

944226 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri

944227 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri

944228 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri

944229 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri

944230 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri

944231 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri

944238 Diğer Swap Alım İşlemleri

944239 Diğer Swap Satım İşlemleri

944240 Futures Para Alım İşlemleri

944241 Futures Para Satım İşlemleri

944242 Futures Faiz Alım İşlemleri

944243 Futures Faiz Satım İşlemleri

944244 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri

944245 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri

944246 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri

944247 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri

944258 Diğer Futures Alım İşlemleri

944259 Diğer Futures Satım İşlemleri

944260 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

944261 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

944262 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

944263 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

944264 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

944265 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944266 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944267 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944268 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944269 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944270 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944271 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944272 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944273 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944274 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944275 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944286 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944287 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944288 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
944289 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
944290 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri
944291 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri
944298 Diğer Türev Alım İşlemleri
944299 Diğer Türev Satım İşlemleri

945 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR – Y.P.

94500 GERÇEĞE UYGUN DEĞER RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI İŞLEMLER

945000 Vadeli Döviz Alım İşlemleri
945001 Vadeli Döviz Satım İşlemleri
945002 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri
945003 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri
945004 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri
945005 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri
945006 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri
945007 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri
945018 Diğer Vadeli Alım İşlemleri
945019 Diğer Vadeli Satım İşlemleri
945020 Swap Para Alım İşlemleri
945021 Swap Para Satım İşlemleri
945022 Swap Faiz Alım İşlemleri
945023 Swap Faiz Satım İşlemleri
945024 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri
945025 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
945026 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
945027 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri
945028 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
945029 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
945030 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
945031 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
945038 Diğer Swap Alım İşlemleri
945039 Diğer Swap Satım İşlemleri
945040 Futures Para Alım İşlemleri

945041 Futures Para Satım İşlemleri
945042 Futures Faiz Alım İşlemleri
945043 Futures Faiz Satım İşlemleri
945044 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
945045 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
945046 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
945047 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
945058 Diğer Futures Alım İşlemleri
945059 Diğer Futures Satım İşlemleri
945060 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945061 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945062 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945063 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945064 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945065 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945066 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945067 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945068 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945069 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945070 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945071 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945072 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945073 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945074 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945075 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945086 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945087 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945088 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945089 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

945090 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

945091 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

945098 Diğer Türev Alım İşlemleri

945099 Diğer Türev Satım İşlemleri

94510 NAKİT AKIŞ RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI İŞLEMLER

945100 Vadeli Döviz Alım İşlemleri

945101 Vadeli Döviz Satım İşlemleri

945102 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri

945103 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri

945104 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri

945105 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri

945106 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri

945107 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri

945118 Diğer Vadeli Alım İşlemleri

945119 Diğer Vadeli Satım İşlemleri

945120 Swap Para Alım İşlemleri

945121 Swap Para Satım İşlemleri

945122 Swap Faiz Alım İşlemleri

945123 Swap Faiz Satım İşlemleri

945124 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri

945125 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
945126 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
945127 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri
945128 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
945129 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
945130 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
945131 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
945138 Diğer Swap Alım İşlemleri
945139 Diğer Swap Satım İşlemleri
945140 Futures Para Alım İşlemleri
945141 Futures Para Satım İşlemleri
945142 Futures Faiz Alım İşlemleri
945143 Futures Faiz Satım İşlemleri
945144 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
945145 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
945146 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
945147 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
945158 Diğer Futures Alım İşlemleri
945159 Diğer Futures Satım İşlemleri
945160 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945161 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945162 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945163 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945164 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945165 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945166 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945167 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945168 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945169 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945170 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945171 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945172 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945173 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945174 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945175 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945186 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945187 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945188 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945189 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

945190 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

945191 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

945198 Diğer Türev Alım İşlemleri
945199 Diğer Türev Satım İşlemleri

**94520 YURTDIŞINDAKİ NET YATIRIM RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI
İŞLEMLER**

945200 Vadeli Döviz Alım İşlemleri
945201 Vadeli Döviz Satım İşlemleri
945202 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri
945203 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri

945204 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri
945205 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri
945206 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri
945207 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri
945218 Diğer Vadeli Alım İşlemleri
945219 Diğer Vadeli Satım İşlemleri
945220 Swap Para Alım İşlemleri
945221 Swap Para Satım İşlemleri
945222 Swap Faiz Alım İşlemleri
945223 Swap Faiz Satım İşlemleri
945224 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri
945225 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
945226 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
945227 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri
945228 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
945229 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
945230 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
945231 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
945238 Diğer Swap Alım İşlemleri
945239 Diğer Swap Satım İşlemleri
945240 Futures Para Alım İşlemleri
945241 Futures Para Satım İşlemleri
945242 Futures Faiz Alım İşlemleri
945243 Futures Faiz Satım İşlemleri
945244 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
945245 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
945246 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
945247 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
945258 Diğer Futures Alım İşlemleri
945259 Diğer Futures Satım İşlemleri
945260 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945261 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945262 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945263 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945264 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945265 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945266 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945267 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945268 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945269 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945270 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945271 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945272 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945273 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945274 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945275 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945286 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
945287 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
945288 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

945289 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

945290 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

945291 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

945298 Diğer Türev Alım İşlemleri

945299 Diğer Türev Satım İşlemleri

**946 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN
BORÇLAR – T.P.**

**94600 GERÇEĞE UYGUN DEĞER RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI
İŞLEMLER**

946000 Vadeli Döviz Alım İşlemleri

946001 Vadeli Döviz Satım İşlemleri

946002 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri

946003 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri

946004 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri

946005 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri

946006 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri

946007 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri

946018 Diğer Vadeli Alım İşlemleri

946019 Diğer Vadeli Satım İşlemleri

946020 Swap Para Alım İşlemleri

946021 Swap Para Satım İşlemleri

946022 Swap Faiz Alım İşlemleri

946023 Swap Faiz Satım İşlemleri

946024 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri

946025 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri

946026 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri

946027 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri

946028 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri

946029 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri

946030 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri

946031 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri

946038 Diğer Swap Alım İşlemleri

946039 Diğer Swap Satım İşlemleri

946040 Futures Para Alım İşlemleri

946041 Futures Para Satım İşlemleri

946042 Futures Faiz Alım İşlemleri

946043 Futures Faiz Satım İşlemleri

946044 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri

946045 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri

946046 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri

946047 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri

946058 Diğer Futures Alım İşlemleri

946059 Diğer Futures Satım İşlemleri

946060 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

946061 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

946062 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

946063 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

946064 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

946065 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946066 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946067 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946068 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946069 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946070 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946071 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946072 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946073 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946074 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946075 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946086 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946087 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946088 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946089 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

946090 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

946091 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

946098 Diğer Türev Alım İşlemleri

946099 Diğer Türev Satım İşlemleri

94610 NAKİT AKIŞ RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI İŞLEMLER

946100 Vadeli Döviz Alım İşlemleri

946101 Vadeli Döviz Satım İşlemleri

946102 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri

946103 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri

946104 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri

946105 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri

946106 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri

946107 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri

946118 Diğer Vadeli Alım İşlemleri

946119 Diğer Vadeli Satım İşlemleri

946120 Swap Para Alım İşlemleri

946121 Swap Para Satım İşlemleri

946122 Swap Faiz Alım İşlemleri

946123 Swap Faiz Satım İşlemleri

946124 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri

946125 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri

946126 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri

946127 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri

946128 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri

946129 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri

946130 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri

946131 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri

946138 Diğer Swap Alım İşlemleri

946139 Diğer Swap Satım İşlemleri

946140 Futures Para Alım İşlemleri

946141 Futures Para Satım İşlemleri

946142 Futures Faiz Alım İşlemleri

946143 Futures Faiz Satım İşlemleri

946144 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri

946145 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
946146 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
946147 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
946158 Diğer Futures Alım İşlemleri
946159 Diğer Futures Satım İşlemleri
946160 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946161 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946162 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946163 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946164 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946165 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946166 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946167 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946168 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946169 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946170 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946171 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946172 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946173 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946174 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946175 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946186 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946187 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946188 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946189 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

946190 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

946191 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

946198 Diğer Türev Alım İşlemleri
946199 Diğer Türev Satım İşlemleri

94620 YURTDIŞINDAKİ NET YATIRIM RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI İŞLEMLER

946200 Vadeli Döviz Alım İşlemleri
946201 Vadeli Döviz Satım İşlemleri
946202 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri
946203 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri
946204 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri
946205 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri
946206 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri
946207 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri
946218 Diğer Vadeli Alım İşlemleri
946219 Diğer Vadeli Satım İşlemleri
946220 Swap Para Alım İşlemleri
946221 Swap Para Satım İşlemleri
946222 Swap Faiz Alım İşlemleri
946223 Swap Faiz Satım İşlemleri
946224 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri
946225 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
946226 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
946227 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri

946228 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
946229 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
946230 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
946231 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
946238 Diğer Swap Alım İşlemleri
946239 Diğer Swap Satım İşlemleri
946240 Futures Para Alım İşlemleri
946241 Futures Para Satım İşlemleri
946242 Futures Faiz Alım İşlemleri
946243 Futures Faiz Satım İşlemleri
946244 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
946245 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
946246 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
946247 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
946258 Diğer Futures Alım İşlemleri
946259 Diğer Futures Satım İşlemleri
946260 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946261 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946262 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946263 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946264 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946265 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946266 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946267 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946268 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946269 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946270 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946271 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946272 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946273 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946274 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946275 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946286 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946287 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946288 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
946289 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
946290 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri
946291 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri
946298 Diğer Türev Alım İşlemleri
946299 Diğer Türev Satım İşlemleri

947 RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR – Y.P.

94700 GERÇEĞE UYGUN DEĞER RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI İŞLEMLER

947000 Vadeli Döviz Alım İşlemleri
947001 Vadeli Döviz Satım İşlemleri
947002 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri
947003 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri

947004 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri
947005 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri
947006 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri
947007 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri
947018 Diğer Vadeli Alım İşlemleri
947019 Diğer Vadeli Satım İşlemleri
947020 Swap Para Alım İşlemleri
947021 Swap Para Satım İşlemleri
947022 Swap Faiz Alım İşlemleri
947023 Swap Faiz Satım İşlemleri
947024 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri
947025 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
947026 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
947027 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri
947028 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
947029 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
947030 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
947031 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
947038 Diğer Swap Alım İşlemleri
947039 Diğer Swap Satım İşlemleri
947040 Futures Para Alım İşlemleri
947041 Futures Para Satım İşlemleri
947042 Futures Faiz Alım İşlemleri
947043 Futures Faiz Satım İşlemleri
947044 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
947045 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
947046 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
947047 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
947058 Diğer Futures Alım İşlemleri
947059 Diğer Futures Satım İşlemleri
947060 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947061 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947062 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947063 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947064 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947065 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947066 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947067 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947068 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947069 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947070 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947071 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947072 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947073 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947074 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947075 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947086 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947087 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947088 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

947089 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehedar Taraf)

947090 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

947091 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

947098 Diğer Türev Alım İşlemleri

947099 Diğer Türev Satım İşlemleri

94710 NAKİT AKIŞ RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI İŞLEMLER

947100 Vadeli Döviz Alım İşlemleri

947101 Vadeli Döviz Satım İşlemleri

947102 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri

947103 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri

947104 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri

947105 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri

947106 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri

947107 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri

947118 Diğer Vadeli Alım İşlemleri

947119 Diğer Vadeli Satım İşlemleri

947120 Swap Para Alım İşlemleri

947121 Swap Para Satım İşlemleri

947122 Swap Faiz Alım İşlemleri

947123 Swap Faiz Satım İşlemleri

947124 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri

947125 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri

947126 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri

947127 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri

947128 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri

947129 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri

947130 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri

947131 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri

947138 Diğer Swap Alım İşlemleri

947139 Diğer Swap Satım İşlemleri

947140 Futures Para Alım İşlemleri

947141 Futures Para Satım İşlemleri

947142 Futures Faiz Alım İşlemleri

947143 Futures Faiz Satım İşlemleri

947144 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri

947145 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri

947146 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri

947147 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri

947158 Diğer Futures Alım İşlemleri

947159 Diğer Futures Satım İşlemleri

947160 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

947161 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehedar Taraf)

947162 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

947163 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehedar Taraf)

947164 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

947165 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehedar Taraf)

947166 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

947167 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehedar Taraf)

947168 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)

947169 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947170 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947171 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947172 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947173 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947174 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947175 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947186 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947187 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947188 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947189 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)

947190 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

947191 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

947198 Diğer Türev Alım İşlemleri
947199 Diğer Türev Satım İşlemleri

94720 YURTDIŞINDAKİ NET YATIRIM RİSKİNDEN KORUNMA AMAÇLI İŞLEMLER

947200 Vadeli Döviz Alım İşlemleri
947201 Vadeli Döviz Satım İşlemleri
947202 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri
947203 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri
947204 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri
947205 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri
947206 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri
947207 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri
947218 Diğer Vadeli Alım İşlemleri
947219 Diğer Vadeli Satım İşlemleri
947220 Swap Para Alım İşlemleri
947221 Swap Para Satım İşlemleri
947222 Swap Faiz Alım İşlemleri
947223 Swap Faiz Satım İşlemleri
947224 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri
947225 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
947226 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
947227 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri
947228 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
947229 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
947230 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
947231 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
947238 Diğer Swap Alım İşlemleri
947239 Diğer Swap Satım İşlemleri
947240 Futures Para Alım İşlemleri
947241 Futures Para Satım İşlemleri
947242 Futures Faiz Alım İşlemleri
947243 Futures Faiz Satım İşlemleri
947244 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
947245 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
947246 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
947247 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri

947258 Diğer Futures Alım İşlemleri
947259 Diğer Futures Satım İşlemleri
947260 Para Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947261 Para Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947262 Para Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947263 Para Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947264 Faiz Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947265 Faiz Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947266 Faiz Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947267 Faiz Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947268 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947269 Menkul Değer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947270 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947271 Menkul Değer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947272 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947273 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947274 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947275 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947286 Diğer Alım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947287 Diğer Alım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947288 Diğer Satım Opsiyonları (Satıcı/Keşideci Taraf)
947289 Diğer Satım Opsiyonları (Alıcı/Lehdar Taraf)
947290 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri
947291 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri
947298 Diğer Türev Alım İşlemleri
947299 Diğer Türev Satım İşlemleri

964-965-966-967 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR / BORÇLAR

Alım satım amaçlı türev finansal araçlar aşağıda belirtilen yardımcı hesaplarda izlenirken, bunların ilgili Türkiye Muhasebe Standardı uyarınca değerlemeye tabi tutulmasından doğan farklar ilgili bilânço hesabı ile ilgili kâr/zarar hesabı karşılıklı çalıştırılmak suretiyle muhasebeleştirilir. Bu kapsamda, bu bölüm için önerilen hesaplar, önerilen yerleri ile birlikte aşağıda yer almaktadır.

964 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR – T.P.

96400 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

964000 Vadeli Döviz Alım İşlemleri
964001 Vadeli Döviz Satım İşlemleri
964004 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri
964005 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri
964006 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri
964007 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri

964008 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri
964009 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri
964018 Diğer Vadeli Alım İşlemleri
964019 Diğer Vadeli Satım İşlemleri
96410 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİ
964100 Swap Para Alım İşlemleri
964101 Swap Para Satım İşlemleri
964102 Swap Faiz Alım İşlemleri
964103 Swap Faiz Satım İşlemleri
964108 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri
964109 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
964110 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
964111 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri
964112 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
964113 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
964114 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
964115 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
964118 Diğer Swap Alım İşlemleri
964119 Diğer Swap Satım İşlemleri
96420 FUTURES PARA İŞLEMLERİ
964200 Futures Para Alım İşlemleri
964201 Futures Para Satım İşlemleri
96430 FUTURES FAİZ ALIM SATIM İŞLEMLERİ
964300 Futures Faiz Alım İşlemleri
964301 Futures Faiz Satım İşlemleri
96431 FUTURES HİSSE SENETLERİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ
964310 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
964311 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
96432 FUTURES KIYMETLİ MADEN ALIM SATIM İŞLEMLERİ
964320 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
964321 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
96439 DİĞER FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİ
964390 Diğer Futures Alım İşlemleri
964391 Diğer Futures Satım İşlemleri
96440 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİ
SATICI (KEŞİDECİ) TARAF
964400 Para Alım Opsiyonları
964401 Para Satım Opsiyonları
964402 Faiz Alım Opsiyonları
964403 Faiz Satım Opsiyonları
ALICI (LEHDAR) TARAF
964404 Para Alım Opsiyonları
964405 Para Satım Opsiyonları
964406 Faiz Alım Opsiyonları
964407 Faiz Satım Opsiyonları
SATICI (KEŞİDECİ) TARAF
964408 Menkul Değer Alım Opsiyonları
964409 Menkul Değer Satım Opsiyonları
ALICI (LEHDAR) TARAF

964410 Menkul Değer Alım Opsiyonları
964411 Menkul Değer Satım Opsiyonları
SATICI (KEŞİDECI) TARAF
964412 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları
964413 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF
964414 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları
964415 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF
964418 Diğer Alım Opsiyonları
964419 Diğer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF
964420 Diğer Alım Opsiyonları
964421 Diğer Satım Opsiyonları

96450 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİ

964500 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

964501 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

96499 DİĞER

964990 Alım İşlemleri
964991 Satım İşlemleri

965 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN ALACAKLAR – Y.P.

96500 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

965000 Vadeli Döviz Alım İşlemleri-Döviz – Tl.
965001 Vadeli Döviz Alım İşlemleri-Döviz – Döviz
965002 Vadeli Döviz Satım İşlemleri – Döviz – Tl.
965003 Vadeli Döviz Satım İşlemleri – Döviz – Döviz
965004 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri
965005 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri
965006 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri
965007 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri
965008 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri
965009 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri
965018 Diğer Vadeli Alım İşlemleri
965019 Diğer Vadeli Satım İşlemleri

96510 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİ

965100 Swap Para Alım İşlemleri - Döviz - Tl.
965101 Swap Para Alım İşlemleri - Döviz - Döviz
965102 Swap Para Satım İşlemleri - Döviz - Tl.
965103 Swap Para Satım İşlemleri - Döviz - Döviz
965104 Swap Faiz Alım İşlemleri - Döviz - Tl.
965105 Swap Faiz Alım İşlemleri - Döviz - Döviz
965106 Swap Faiz Satım İşlemleri - Döviz - Tl.
965107 Swap Faiz Satım İşlemleri - Döviz – Döviz
965108 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri
965109 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
965110 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
965111 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri

965112 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
965113 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
965114 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
965115 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
965118 Diğer Swap Alım İşlemleri
965119 Diğer Swap Satım İşlemleri
96520 FUTURES PARA İŞLEMLERİ
965200 Futures Para Alım İşlemleri
965201 Futures Para Satım İşlemleri
96530 FUTURES FAİZ ALIM SATIM İŞLEMLERİ
965300 Futures Faiz Alım İşlemleri
965301 Futures Faiz Satım İşlemleri
96531 FUTURES HİSSE SENETLERİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ
965310 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
965311 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
96532 FUTURES KIYMETLİ MADEN ALIM SATIM İŞLEMLERİ
965320 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
965321 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
96539 DİĞER FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİ
965390 Diğer Futures Alım İşlemleri
965391 Diğer Futures Satım İşlemleri
96540 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİ
SATICI (KEŞİDECI) TARAF
965400 Para Alım Opsiyonları
965401 Para Satım Opsiyonları
965402 Faiz Alım Opsiyonları
965403 Faiz Satım Opsiyonları
ALICI (LEHDAR) TARAF=
965404 Para Alım Opsiyonları
965405 Para Satım Opsiyonları
965406 Faiz Alım Opsiyonları
965407 Faiz Satım Opsiyonları
SATICI (KEŞİDECI) TARAF
965408 Menkul Değer Alım Opsiyonları
965409 Menkul Değer Satım Opsiyonları
ALICI (LEHDAR) TARAF
965410 Menkul Değer Alım Opsiyonları
965411 Menkul Değer Satım Opsiyonları
SATICI (KEŞİDECI) TARAF
965412 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları
965413 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları
ALICI (LEHDAR) TARAF
965414 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları
965415 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları
SATICI (KEŞİDECI) TARAF
965418 Diğer Alım Opsiyonları
965419 Diğer Satım Opsiyonları
ALICI (LEHDAR) TARAF
965420 Diğer Alım Opsiyonları

965421 Diğer Satım Opsiyonları

96550 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİ

965500 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

965501 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

96599 DİĞER

965990 Alım İşlemleri

965991 Satım İşlemleri

966 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR – T.P.

96600 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

966000 Vadeli Döviz Alım İşlemleri

966001 Vadeli Döviz Satım İşlemleri

966004 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri

966005 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri

966006 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri

966007 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri

966008 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri

966009 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri

966018 Diğer Vadeli Alım İşlemleri

966019 Diğer Vadeli Satım İşlemleri

96610 SWAP ALIM VE SATIM İŞLEMLERİ

966100 Swap Para Alım İşlemleri

966101 Swap Para Satım İşlemleri

966102 Swap Faiz Alım İşlemleri

966103 Swap Faiz Satım İşlemleri

966108 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri

966109 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri

966110 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri

966111 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri

966112 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri

966113 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri

966114 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri

966115 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri

966118 Diğer Swap Alım İşlemleri

966119 Diğer Swap Satım İşlemleri

96620 FUTURES PARA İŞLEMLERİ

966200 Futures Para Alım İşlemleri

966201 Futures Para Satım İşlemleri

96630 FUTURES FAİZ ALIM-SATIM İŞLEMLERİ

966300 Futures Faiz Alım İşlemleri

966301 Futures Faiz Satım İşlemleri

96631 FUTURES HİSSE SENETLERİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

966310 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri

966311 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri

96632 FUTURES KIYMETLİ MADEN ALIM SATIM İŞLEMLERİ

966320 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri

966321 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri

96639 DİĞER FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİ

966390 Diğer Futures Alım İşlemleri
966391 Diğer Futures Satım İşlemleri
96640 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİ

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

966400 Para Alım Opsiyonları
966401 Para Satım Opsiyonları
966402 Faiz Alım Opsiyonları
966403 Faiz Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

966404 Para Alım Opsiyonları
966405 Para Satım Opsiyonları
966406 Faiz Alım Opsiyonları
966407 Faiz Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

966408 Menkul Değer Alım Opsiyonları
966409 Menkul Değer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

966410 Menkul Değer Alım Opsiyonları
966411 Menkul Değer Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

966412 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları
966413 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

966414 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları
966415 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

966418 Diğer Alım Opsiyonları
966419 Diğer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

966420 Diğer Alım Opsiyonları
966421 Diğer Satım Opsiyonları

96650 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİ

966500 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

966501 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

96699 DİĞER

966990 Alım İşlemleri
966991 Satım İşlemleri

967 ALIM SATIM AMAÇLI TÜREV FİNANSAL ARAÇLARDAN BORÇLAR – Y.P.

96700 VADELİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ

967000 Vadeli Döviz Alım İşlemleri
967001 Vadeli Döviz Satım İşlemleri
967004 Vadeli Faiz Sözleşmesi Alım İşlemleri
967005 Vadeli Faiz Sözleşmesi Satım İşlemleri
967006 Vadeli Hisse Senetleri Alım İşlemleri
967007 Vadeli Hisse Senetleri Satım İşlemleri
967008 Vadeli Kıymetli Maden Alım İşlemleri
967009 Vadeli Kıymetli Maden Satım İşlemleri

967018 Diğer Vadeli Alım İşlemleri
967019 Diğer Vadeli Satım İşlemleri
96710 SWAP ALIM SATIM İŞLEMLERİ
967100 Swap Para Alım İşlemleri - Döviz-Tl
967101 Swap Para Alım İşlemleri - Döviz-Döviz
967102 Swap Para Satım İşlemleri - Döviz-Tl
967103 Swap Para Satım İşlemleri - Döviz-Döviz
967104 Swap Faiz Alım İşlemleri - Döviz-Tl
967105 Swap Faiz Alım İşlemleri - Döviz-Döviz
967106 Swap Faiz Satım İşlemleri - Döviz-Tl
967107 Swap Faiz Satım İşlemleri - Döviz-Döviz
967108 Swap Hisse Senetleri Alım İşlemleri
967109 Swap Hisse Senetleri Satım İşlemleri
967110 Kredi Temerrüt Swabı Alım İşlemleri
967111 Kredi Temerrüt Swabı Satım İşlemleri
967112 Toplam Getiri Swabı Alım İşlemleri
967113 Toplam Getiri Swabı Satım İşlemleri
967114 Swap Kıymetli Maden Alım İşlemleri
967115 Swap Kıymetli Maden Satım İşlemleri
967118 Diğer Swap Alım İşlemleri
967119 Diğer Swap Satım İşlemleri
96720 FUTURES PARA İŞLEMLERİ
967200 Futures Para Alım İşlemleri
967201 Futures Para Satım İşlemleri
96730 FUTURES FAİZ ALIM SATIM İŞLEMLERİ
967300 Futures Faiz Alım İşlemleri
967301 Futures Faiz Satım İşlemleri
96731 FUTURES HİSSE SENETLERİ ALIM SATIM İŞLEMLERİ
967310 Futures Hisse Senetleri Alım İşlemleri
967311 Futures Hisse Senetleri Satım İşlemleri
96732 FUTURES KIYMETLİ MADEN ALIM SATIM İŞLEMLERİ
967320 Futures Kıymetli Maden Alım İşlemleri
967321 Futures Kıymetli Maden Satım İşlemleri
96739 DİĞER FUTURES ALIM SATIM İŞLEMLERİ
967390 Diğer Futures Alım İşlemleri
967391 Diğer Futures Satım İşlemleri
96740 OPSİYON ALIM SATIM İŞLEMLERİ
SATICI (KEŞİDECI) TARAF
967400 Para Alım Opsiyonları
967401 Para Satım Opsiyonları
967402 Faiz Alım Opsiyonları
967403 Faiz Satım Opsiyonları
ALICI (LEHDAR) TARAF
967404 Para Alım Opsiyonları
967405 Para Satım Opsiyonları
967406 Faiz Alım Opsiyonları
967407 Faiz Satım Opsiyonları
SATICI (KEŞİDECI) TARAF
967408 Menkul Değer Alım Opsiyonları

967409 Menkul Değer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

967410 Menkul Değer Alım Opsiyonları

967411 Menkul Değer Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

967412 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları

967413 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

967414 Kıymetli Maden Alım Opsiyonları

967415 Kıymetli Maden Satım Opsiyonları

SATICI (KEŞİDECI) TARAF

967418 Diğer Alım Opsiyonları

967419 Diğer Satım Opsiyonları

ALICI (LEHDAR) TARAF

967420 Diğer Alım Opsiyonları

967421 Diğer Satım Opsiyonları

96750 YENİ NESİLTÜREV ÜRÜNLER ALIM SATIM İŞLEMLERİ

967500 Yeni Nesil Türev Ürün Alım İşlemleri

967501 Yeni Nesil Türev Ürün Satım İşlemleri

96799 DİĞER

967990 Alım İşlemleri

967991 Satım İşlemleri